

Sub 2

No. 157

~~27-9~~

6.

~~C-34-2~~

~~25-2~~

~~R.5~~
~~6/3~~

Handwritten text, possibly a name or title, written vertically.

Handwritten text, possibly a signature or name.

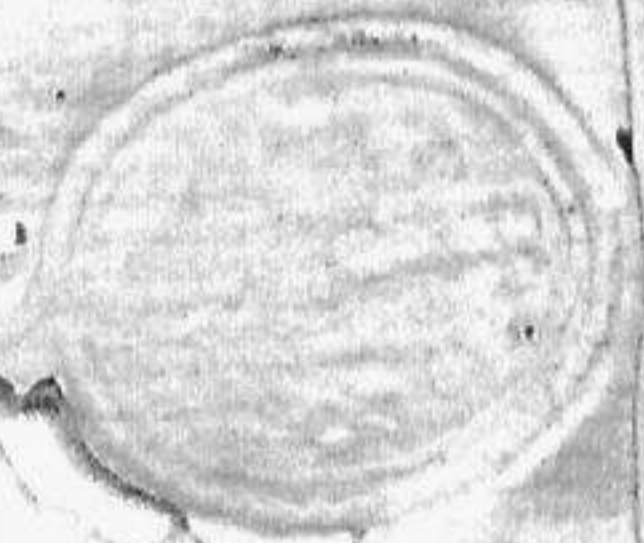
Small handwritten mark or text.

LICA

DES

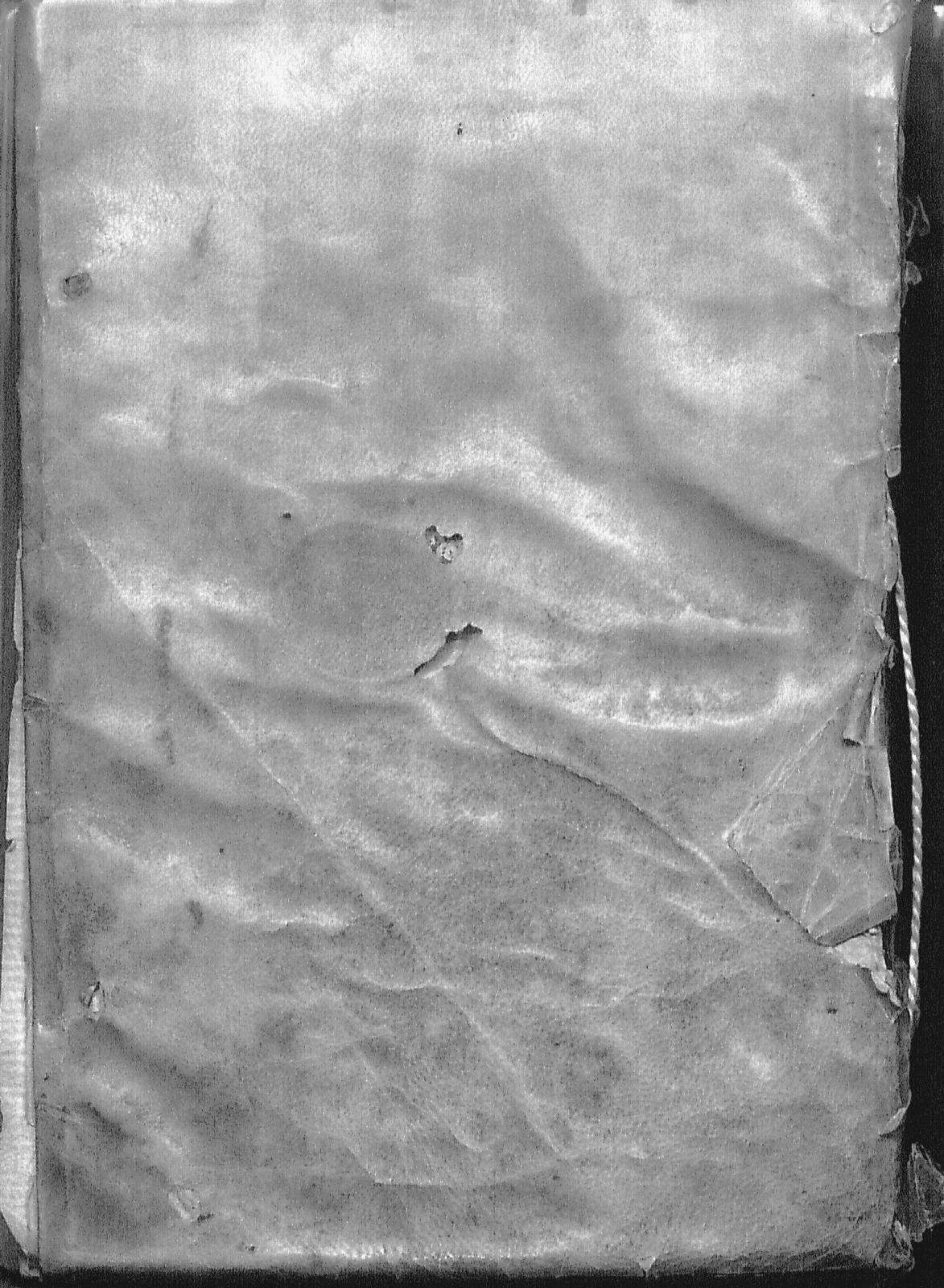
Small handwritten text or stamp in the bottom right corner.

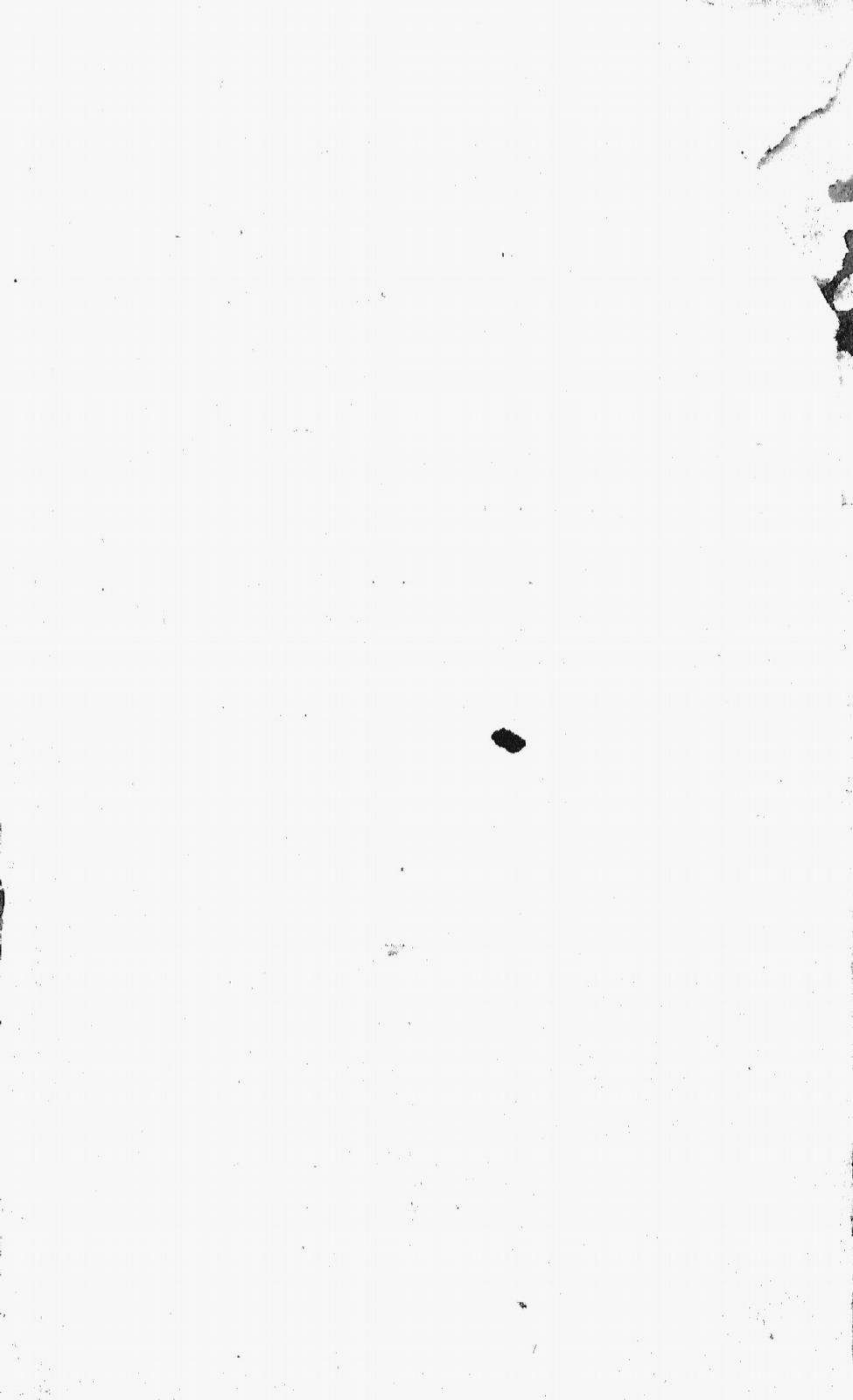
895079811

Handwritten text in cursive script, possibly including names like 'C. J. ...' and 'M. ...'.

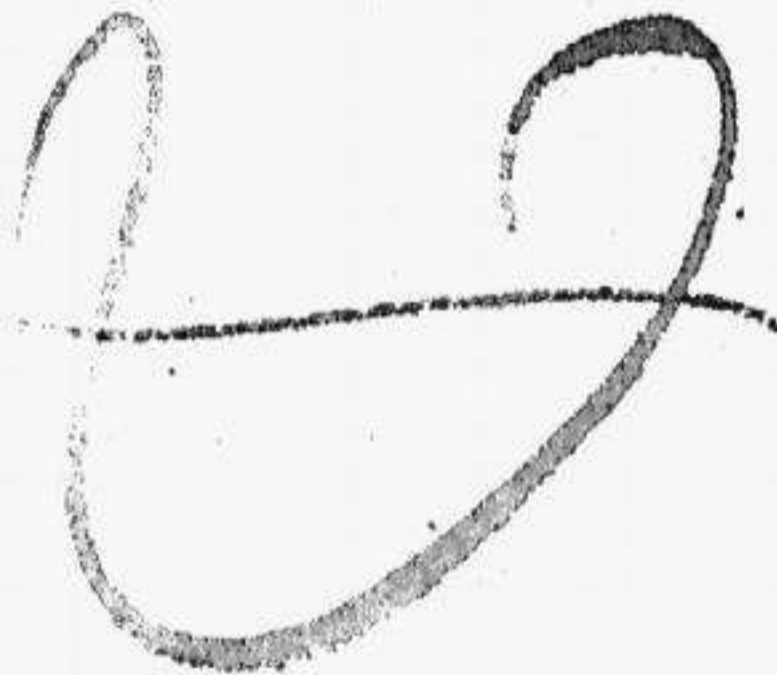
cha

CC

VI

~~VI~~

TASSA.

YO Christoual Nuñez de Leon escriuano de Camara del Rey nuestro señor, de los que residen en su Consejo doy fee que auiendo se visto por los señores del, vn libro intitulado Arte de Retorica q̄ con su licencia hizo imprimir Iuan de Santiago Religioso de la Compañia de Iesus, tassaró cada pliego de los del dicho libro en papel a tres maravedis, y mandaron que antes q̄ se vendá se imprima en la primera hoja de cada vno dellos este testimonio de tasa: y para que dello conste, di esta fee en la villa de Madrid a ocho dias del mes de Agosto de mil y quientos y nouenta y cinco años.

*Christoual Nuñez
de Leon.*

EGO Christophorus Mendez Prouin-
cialis Societatis Iesu in Prouincia
Bætica, pro data mihi ad hoc potestate à
Reuerendo admodũ N. P. Generali Clau-
dio Aquavina, facultatẽ concedo, vt typis
excudantur libri quatuor de arte Rheto-
rica cum breui quadam appendice de cons-
cribendis epistolis patris Ioannis de San-
tiago eiusdem Societatis Iesu: quos dili-
genter legerunt, examinarunt, & appro-
barũt viri docti, & eruditi Rhetores eius-
dem Societatis; quibus hæc res cõmissa est.
In quorum fidem has literas manu nostra
subscriptas, & sigillo Societatis nostræ
munitas dedimus. Cordubæ prima die men-
sis Aprilis anni Domini 1595.

Christophorus
Mendez.

APPROBATIO.

REGII SENATUS SV-
premi iussu, atq; mandato hos
quatuor libros de arte Rhetorica
P. Ioãnis Iacobi è Societate Iesu sum-
ma diligentia perlegi, & in ijs nihil pe-
nitus, quod vel aures offendat, vel or-
thodoxorũ patrũ perscriptis aduer-
setur, reperio: quin potius Rhetoricæ
præcepta breui, perspicueq; compre-
hensa, & exemplis summorum virorũ
locupletata accuratè docet. Sicq;
prælo dignos, & euulgandos, & qui
manibus doctissimorum hominũ cir-
cunferantur, censeo. Datum in hac
Mantuxæ Carpentanorum schola. 12.
Calend. Maij, Anno Domini 1592.

Licenciatus Michael
Nauarrus.

EL REY.

POR quanto por parte de vos Iuan de Santiago Toledano de la Compañia de Iesus, nos fue fecha relacion, que vos aviades compuesto vn libro intitulado Rhetorica, de que haziades presentaciõ, y nos suplicastes lo mandassemos yr, y daros licēcia para lo poder imprimir, y priuilegio por diez años, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro Cõsejo, y como por su mādado se hiziesen las diligēcias, q̄ la prematica por nos hecha sobre la impressiõ de los libros dispone, fue acordado, q̄ deuiamos de mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razon, y nos tuuimoslo por bien. Por lo qual por os hazer bien y merced os damos licencia y facultad para q̄ por ttēpo de diez años primeros siguientes, q̄ corran y se cuentē desde el dia de la fecha della, vos, o la persona q̄ vuestro poder ouiere, y no otro alguno podays imprimir el dicho libro, que de suso se haze mēciõ por el original, que en el nuestro Cõsejo se vio, que va rubricado, y firmado al fin del de Christoual de Leõ nuestro escrivano de Camara de los que en el nuestro Consejo residen, cõ que antes que se venda, lo traygays ante ellos jntamente cõ el dicho original, para que se vea si la dicha impressiõ esta conforme a el, o traygays se en publica forma en como por corrector nõbrado por nuestro mandado, se vio y corrigio la dicha impressiõ por el original, y mandamos al impressor que imprimiere el dicho libro, no imprima el principio y primer pliego, ni entregue mas de solo vn libro con el original al autor o persona acuya costã se imprimiere, ni a otra alguna para efecto de la correccion, y tassa hasta que primero este corregido y tassado por los del nuestro Consejo, y estando assi, y no de otra manera, pueda imprimir el dicho principio y primer pliego, en el qual seguidamēte pōga esta
nuestra

PRIVILEGIO.

nuestra cedula y priuilegio, y la aprobacion, y tassa, so pena de caer e incurrir en las penas contenidas en la dicha prematica, y leyes de nros reynos. Y mandamos q̄ durante el dicho tiēpo persona atguna sin vuestra licencia no lo pueda imprimir ni vender, so pena que el que lo imprimiere, aya perdido, y pierda todos y qualesquier libros, y moldes, y aparejos que del dicho libro tuuiere, y mas iucorra en pena de cincuenta mil maravedis por cada vez que lo contrario hiziere. La qual dicha pena sea la tercia parte para la nuestra camara, y otra tercia parte para el juez que lo sentenciare, y la otra tercia parte para la persona que lo denunciare. Y mandamos a los del nuestro consejo, Presidentes y Oydores de las nuestras audiencias, Alcaldes, y Alguaziles de la nuestra casa y Corte, y Chancillerias, y a todos los Corregidores, Asistente, gouernadores, Alcaldes mayores, y ordinarios otros juezes y justicias qualesquier de todas las ciudades, villas y lugares de los nuestros reynos, y señorios, y a los que agora son, como a los que seran de aqui adelante, que vos guarden y cumplan esta nuestra cedula y merced, que assi vos hazemos, y contra el tenor, y forma della y de lo en ella contenido, no vayan ni passen, ni consientan yr, ni passar en manera alguna, so pena de la nuestra merced, y de diez mil maravedis para la nuestra camara. Fecha en san Lorenzo a diez y seys dias del mes de mayo de. 1572. años.

Y O E L R E Y.

Por mandado del rey nuestro señor,
Don Luys de Salazar.

P. MELCHIOR A CER-
da, Rhetoricæ facultatis professor in
Hispalensi Collegio Societatis
Iesu ad Lectorem in huius
Rhetoricæ commé-
dationem.

Culta Ioannis habens lector monumenta Iacobi,
Omnia Rhetoricæ cernere dona puta.
Nestoris eloquium, Demosthenis ora disertū
Gēnes Romulei sparsa fluentia patris.
Cecropiæ extructum diuina Palladis arte,
Fert opus exemplis, dogmata pressa suis.
Alta quibus quondam crepuere theatra Quiritum,
Dulcisonamq; comans vexit Apollo Chelym.
Ut subeas vsus fastigia summa magistri:
Quo sine Maiugene tendere sila nequis.
Belligeri vibrare Typhoëa tela Iacobi,
Mella Ioannis erat fundere Nectaræ.

P. MARTINVS AROA
facultatis Rhetoricæ professor in Cor-
dubensi Collegio Societatis Ie-
su ad Lectorem in com-
médationem huius
Rhetoricæ.

*L*ongo Rhetorices deducta volumina tractu,
Mira Ioannes doctius arte premit.
Arte tibi hac omneis doctæ stant Palladis artes;
Hinc decus accipiunt Mars, & Apollo suum.
In scenam urbanos festiua Thalia lepores;
Atque in clamosum Mars feret arma forum.
Qui petit, inde reis vlticia tela coruscet,
Inde reus parmas, actor & inde petet.
Fervida, ceu sparsis subsident pectora lymphis
Ardentes rapiunt frigida corda faces.
Ergo hinc acceptum referat tibi Pallas honorem;
Expensumq; sibi Mars, & Apollo decus.

IN LIBROS DE ARTE

Rhetorica auctoris prologus, in quo

Eloquentiæ laudes, & summa

totius operis continen-

entur.

ANTA fuit olim Eloquentiæ dignitas, & amplitudo, vt meritò eam dicat M. Cicero in omni libero populo, atq; in tranquillis, pacatisq; ciuitatibus maximè floruisse, ac semper dominatam fuisse: quandoquidem eius est in dando consilio de maximis rebus cum dignitate explicata sententia. Quid enim esse potest oratione sententijs grauibus, splendidisq; sermonibus ornata vehementius? Quid ad alliciendas voluntates, atq; ad impellendos animos utilius? Ex hac omnium artium, & facultatum pulcherrima Eloquentia ornamenta, in alias deriuantur, & res præclarè gestæ siue in bello, siue in pace laudis decus accipiunt. Ex ipsa omnes discunt, quemadmodum debeant motus animis afferre siue incitatos sedare, siue languentes excitare. Quare dixit Cicero, Eloquentiæ beneficio multas fuisse ciuitates constitutas, plurima

P R O L O G V S

plurima bella restincta, firmissimas societates coniunctas, & sanctissimas amicitias comparatas. Ea dicendo moerentes consolatur, afflictos erigit, torpentes excitat, elatos cohibet, à vitijs sceleratos reuocat, piosque in virtute, & innocencia retinet. Age verò quis potuit vagos homines, perq; agros bestiarum more viuentes, vnum in locū congregare; atq; ex feris, & immanibus māsuetos reddere? Eloquencia. Quod Poëta Latinus mihi videtur expressisse, cum lib. 1. AENEID. maris tempestatem populo seditione concitato, comparans, virum eloquentem describit, qui possit auctoritate, & eloquētia seditionem populi sedare. Quare de illo dicit.

Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Quis potuit homines turpissimis voluptatibus diffluentes, eorumq; inexorabiles animos sermone, & suavi oratione domare? Eloquencia. Quis potuit ciuitatibus constitutis leges imponere, atq; earum concordiam, & communionē conseruare? eadē Eloquencia. Quo circa meritò Ennius illam Flexanimam, & Suadā appellauit: siquidē eius tanta vis est, vt in quouis motum animos impellat. Huius potentiae testis olim fuit græcus ille Pisistratus, cuius in dicendo tanta vis Eloquenciae fuit, vt ei Atheniēses oratione capti regium imperium deferrent:

P R O L O G V S

rent: cum præsertim ex contraria parte amantissimus patriæ Solon niteretur. Sed alterius cōciones salubriores erant, alterius verò eloquentiores. Huius potentiaæ testis quoq; fuit Carneades Philosophus, qui Romam, cum esset ab Atheniensibus legatus missus, eo audito, Censorius Cato Senatui suavit, vt citò ea, quorum causa Carneades venerat, expediret, eumq; à se dimitteret, illius in vrbe morã diuturniorem, periculosam arbitrans. Tanta erat in eo dicendi vis, vt ipso disputante, falsum à vero discerni minimè posset. Deniq; huius potentiaæ testis Eloquentia Ciceronis fuit, qua cum Ligarium defenderet, non modò Cæsaris animum ab eo maximè auersum, mouit, & mitigauit: verum etiam, vt illi ignosceret, coëgit. Nam cum accusatorem grauius vrgeret, in eumque his verbis acriter inueheretur. Quid enim Tubero tuus ille districtus gladius in acie Pharsalica agebat? Cuius latus ille mucro petebat? &c. Cæsar velut amens, atq; extra se positus, libellum, quem manu tenebat, abiicit, ac vi orationis expugnatus, contra suam voluntatem, propositumq; Ligarium absoluit. Itaq; vnus Orator mouere sua oratione Cæsarem, & vincere potuit, quem non Gallia pugnax, non Germania horrida, non Britania ferox, non Hispania bellicosa, non Italia superba, nō Africa imma-

AD LECTOREM.

his, non armati hostes vnquam vincere potuerunt. Manus Oratori porrigit Cæsar, quibus gētes immanitate feras, ac multitudine innumerabiles domuerat. Oratoria iura patitur Cæsar, qui cæteris omnibus iura dare, legeſq; imponere confueuerat. Denique vincitur ab Oratore Cæsar, qui omnium gentium oneratus exuijs glorioſè de illis omnibus triumphauerat. Siccine ò Cæsar ab vno Oratore vinceris, qui omnes vsq; quaq; vicisti? vincor. Siccine tibi vnus Orator imperat, qui omnibus imperasti? Imperat. O rem mirabilem, atque laudabilem, quid hoc nobilius, quid admirabilius, atq; potentius esse potest? Ergo si hominum voluntates in sua potestate habere: si dispersos homines, ac belluarum more viuentes vnum in locum congregare, atque in pace, & communionem conseruare: si ciuitatibus iura dare, consceleratos à vitijs reuocare, atq; optimos viros in vitæ puritate, & innocentia retinere; deniq; si potentissimos imperatores cogere, & expugnare ornata oratio, & Eloquentia potest: quis non illam admirabilem atq; omni prædicatione decorandam putet? in eiusq; studium totis viribus incumbendum, & vigilandum ducat?

Hæc dicendi facultas, & Eloquentia tribus potissimum rebus (ex quibus constat) comparatur,

A V C T O R I S.

ratur, videlicet natura, arte, & exercitatione. Natura Oratori futuro habilitatem, & aptitudinem tribuit, sicut athletæ lacertos, & corporis vires ad pugnandum. Ars illum armat, & exercitatio in pugnam deducit, ut facile victoriæ spolia reportet. De harum trium præstatiâ dicam illud, naturâ per se quidē multū posse: ac si ab arte destituatur, erit tanquam ager ferax, qui nulla cultura, & aratro proscissus, inutiles herbas, sæpe etiâ pestiferas producere solet. Si verò cum arte coniungatur, feraces iugenij, & Eloquentiæ fructus producet. Quod si exercitatio duabus adiungatur; absolutum quiddā erit, & perfectum. Est enim exercitatio optima dicendi parens, & effectrix. Harum trium vnaquæq; per se tametsi multum possit; plurimum tamen coniunctæ duæ valent, ac multò plus, si omnes tres conueniant in vnum, & coniungantur. Ergo in has tres generales partes nostra hæc Rhetoricæ præcepta distributa sunt. Primò enim ostendi, quemadmodum à natura dicendi facultas nata, & deriuata sit; deinde quemadmodum arte perficiatur: postremò quemadmodum exercitatione roboretur. Artem sine vlla præceptorum confusione artificiosa methodo explicauit: atque in ea tradenda ordinem, & breuitatem cū perspicuitate cōiunctā suam sequutus. Inuētio & dispositio (quas Rhetorica

torica,

PROLOGVS

torica à Dialectica mutuatur) tametsi per se
difficiles sunt: tamen adhibitis illustrium Ora-
torum, & Poëtarum exemplis, ita sunt ordine
doctrinæ explicatæ, vt facile à quouis medio-
criter docto percipi, & intelligi possint. In pri-
mo libro de inuentione, ac de argumentorū vsu
ita diserui, vt minimè inuentionis præcepta cū
dispositionis præceptis confunderentur: Sed
omnia pro ratione doctrinæ suis locis tradita
sunt, & collocata. Post inuentionem generalē
specialem aliam tribus causarum generibus
adiunxi: vnde ad laudandum, deliberandum, &
defendendum argumenta desumerentur. In se-
cundo libro egi de dispositione, & argumēto-
rum collocatione, ac de duplici methodo do-
ctrinæ: Itemq; de orationis partibus, atq; earū
dispositione, & exercitatione adhibita exem-
plorum varietate, quæ doctrinam maximè per-
spicuum efficiunt. In tertio verò libro elocu-
tionem artis Rhetoricæ potissimam partem
(quæ tropos, figurasq; & concinnitatem com-
plectitur) pulchra, & perspicua methodo osten-
di, & demonstrari. Deniq; in quarto & vltimo
libro memoriā & pronuntiationē eadē clari-
tate, quæ cæteras Rhetoricæ partes disputari,
& ad extremum totius artis exercitationem
declarari. Tandem pro appendice ad finem
huius artis libellum quābreuissimum de con-
scribendis

AD LECTOREM.

scribendis epistolis attexui: quia praecepta in
ea tradita ad epistolas conscribendas, maximè
iuvant. His igitur omnibus quicumque fuerit
munitus, & ornatus, qui duce natura, & arte
confirmatus, in eius praeceptis diu, multumq;
se exercuerit, artemq; dicendi exercitatione
frequenti in usum deduxerit, proculdubio di-
cendi peritissimus evadet, qui erudita, & per-
polita oratione possit populi motus reprime-
re, senum gravitatem frangere, iuvenum alacri-
tatem cohibere, omnium incolumitatem
procurare, totamq; Remp. con-
silio, & eloquentia
moderari;

Finis Prologi.

IOANNIS IACOBI,
SIVE DE SANTIAGO

è Societate Iesu de arte Rhetorica,
liber primus.

RHETORICA EX NATURA, ET
arte, & exercitatione constat. Cap. primum.

RHETORICA, (QVAE
latino verbo oratoria, siue
dicendi doctrina appellari
potest) constat, vt reliquæ
artes ex natura, arte & e-
xercitatione: quibus tribus
Plato in Phædro sapientissi-
mè voluit omnes humanarum artium faculta-
tes contineri: quandoquidem sunt causæ, qui-
bus humanæ virtutes absoluuntur: impressit
enim natura parens in animis nostris (tāquam
in cera) omnium rerum imagines, in quas ani-
mus intuens, multa per se se intelligit, ac molit-
tur, & (quod mirum est) per se mirabiliter effi-
cit. Hinc videas passim à rudibus hominibus,
ac nulla scientiarum cognitione præditis, mul-
ta subtiliter dici; non pauca de Physica, sæpe
de Astronomia, sæpe de Arithmetica, & Geo-
metria animaduerti, quæ nemo alius propemo-
B dum

dum viderat. Sic Cicero dixit Aratum Astrologiæ ignarum, multa ornatissimis verbis de cælo, ac stellis pronuntiauisse, & Nicandrum Colophonium ab agro remotum, de rusticis rebus scripsisse multa. Declarant id ipsum pueri multi, qui dum per se nulla arte pingunt, cereas imagines fingunt, atque affingunt, & (quod præstantius est) ratiocinantur. Quæ omnia proculdubio tribuunt nobis naturæ (quæ inest in nobis) cumulatissimum testimonium. Verum licet hæc ita se habeant, animus tamen in hanc nostri corporis molem, tanquam in tenebras coniectus, veritatem, ac præstantissimum quidque non aperte intuetur. Quare ad has tenebras depellendas, lumine opus fuit. In quam rem industrii, & nobiles viri operam, & industriam contulerunt: primum necessitate coacti; deinde admiratione adducti; postremo utilitate, & gloriæ studio attracti. Igitur hi, cum per omnium rerum naturas esset peruagati, quid in quoque genere præstantissimum esset, & cognitione dignissimum, atque vtilibus humanis aptissimum, diligentissime annotarunt, præceptisque ad vitæ usum accommodatis, posteris tradiderunt; ut illis animus illustratus, tenebras dispelleret, nec amplius hallucinaretur: quorum præceptiones in unum collectas artem nominamus: in qua si diligenter, & attentè animus versetur, eiusque præceptis

tis frequentissimè vtatur, fiet, vt quò vult, via certissima perueniat, aut minus aberret ab eo, quod sibi proposuerit. Ex quibus omnibus efficitur, vt animi propensionem, & quasi impetù, (quo ad quasq; res ferimur) naturæ, certitudinem doctrinæ, absolutionem verò, & perfectionem exercitationi acceptã referamus. Quod à me sic declaratur, ut natura nos rerum admo- neat, ars consilium det, munia verò exercitatio exequatur: vel (rudius & simplicius loquen- do) vt natura in nobis quasi sementem faciat, ars irriget, ac deniq; exercitatio ad messè vsq; perducatur.

DE ARTE, AD QVAM EXPLI-

candam quatuor requiruntur. Cap. 2.

HIS igitur iactis fundamentis, de arte deinceps præcepta tradamus: & quidem, ad eã explicandam, prius nominis ambiguitas distin- guenda est, deinde methodo definienda, ac pos- tremò diuidenda, & explicanda. Methodum au- tem voco, vniuscuiusq; artis perfectionem; ad quam absoluendam res quatuor obseruandæ sunt, nimirum, finis, ad quem artis præcepta re- feruntur: materia circa quam versantur: offi- cia, quæ quisq; artifex suscipere debet ad suum finem consequendum: & instrumenta, quibus firmatus, & munitus, præclarè suo munere, & officio perfungatur.

4 DE ARTE RHETORICA

QV ID SIT RHETORICA, ET

quis eius finis. Cap. 3.

VT igitur ordine proposito res istas profequamur : in primis Rhetorica nullam in se continet ambiguitatem. Atq; ea (vt constat ex nominis origine) benè dicendi doctrinam significat: ῥῶ enim, ex veteri verbo contractū, dico significat, & eloquor, vnde ῥήτωρ καὶ ῥητορικὴ deducuntur. Id est rhetor, & rhetorica : quæ definitur ars benè dicendi : Benè hîc interpretor ornatè, non cum bonis moribus (vt voluit Quintilianus) quia si vir improbus sit, bonus tamen orator esse potest, si dixerit ornatè. Hæc Rhetoricæ definitio ex eius fine sumpta est, qui est benè, & ornatè dicere. Quare, qui ornatum in eloquendo fuerit assequutus, nihil amplius habet, quod in Rhetorica requirat : hoc enim proprium retinet hæc ars, vt res à Dialectica inuentas, & dispositas, à Grāmatica verò proprio sermone expositas, tropis, & ornamentis elocutionis ornet, ac expoliat. Vnde cōstat, Rhetoricæ finem esse ornatum, qui fit trōpis, & figuris.

DE RHETORICAE MATERIA,

et de officijs, atq; instrumentis. Cap. 4.

MA T E R I A huius artis de sententia Quintiliani, sunt res omnes, quæ sunt illi subiectæ. Quidam tamen dicunt, aliam esse artis, aliã arti-

artificis materiam. Atq; ita de horum sentētia ars Rhetorica proponit sibi pro materia obseruationē naturalis vsus in benè dicentium exēplis, quam præceptis explicet. Artifex verò, id est, Orator rhetorica arte instructus, proponit sibi res omnes, quæ dicendo possunt exornari. Sic Grāmatici materia sunt res omnes, quæ ei subiectæ sunt ad rectè, & propriè loquendum: & Dialectici materia sunt res omnes, quæ ei subiectæ sunt ad benè differendum, &c. Non tamen repugno, quin tropicòs aliquando artis materia dicatur pro artificis materia. Officia verò Rhetoricæ, & Oratoris à Cicerone, & Quintil. tria constituuntur, nimirum docere, mouere, & delectare. Deniq; instrumenta huius artis quinque numerantur, nempe, Inuentio, Dispositio, Elocutio, Memoria, & Pronūtiatio, quæ & partes eiusdem artis appellantur: fieri enim potest, vt vna, eadēq; res nomine partis, & instrumenti dicatur; diuersa tamen comparatione: vt manus comparata cum corpore, pars est corporis: at eadem est instrumentum dandi & accipiendi.

R H E T O R I C A E P A R T E S

quæ propria. Cap. 5.

EX his quinque numeratis partibus, Rhetorica Inuentionem, & Dispositionem à Dialectica mutuatur: Memoria verò (si est animi nostri

6 DE ARTE RHETORICA

facultas) omnium artium est cōmunis : at si sit artificialis, ac memoriæ præcepta significet, ad eam dialecticæ partem referendam esse voluit Ioānes Nunefius Valentinus, quæ disputat de methodo diuisionis: cuius beneficio (vt ait Galenus initio artis paruæ) res memoriæ cōmendantur. Deniq; Prouuntiatio ad histrionum artem magis, quàm ad Rhetoricā refertur. Quare si præcepta consideremus, sola elocutio est propria pars Rhetoricæ : si verò usum spectemus, omnes quinque partes Rhetori sunt necessariae : quia sine illis opus suum, id est, orationē perficere non potest. Primò enim (vt ait Fab. Quintilianus) res inueniuntur, deinde disponuntur, post hæc memoriæ mandatur, & ad extremum pronuntiantur. Nec quia Orator ad orationem conficiendam, alijs artibus indiget, videlicet, Grāmatica ad propriè loquēdū, Dialectica ad inuenienda, & disponenda argumenta, &c. Nec deniq;, quia omnes artes cum eloquentia sunt coniunctæ, idcirco ad eam pertinebit, illarum artium, doctrinam, & præcepta tradere. Vt enim Architectus ad ædificandas ædes opus habet calce, arena, lateribus, cæmentis, lignis hoc, vel illo modo dolatis : & calcem ab his petit, qui in fornace lapides coquūt, arenā ab arenarijs, ligna à fabris, &c. Deinde, quæ à varijs artificibus seorsim facta erant, ad vsum

domus

domus in vnum coniungit, atq; ita absoluit: si militer Orator castum sermonem à Grāmatica mutuatur, à Dialectica argumēta, à philoſopho rerum cognitionem, ab Historicis historiam, leges à Iureconsultis, &c. Et in suam orationem tranſfert, atq; ita absoluit. Hoc modo olim omnes artes confusæ fuerūt, vsuq; coniūctæ. Nam vt quisq; suam artem auget, cū ea artium reliquarum præcepta coniunxit, quorū præſidio ad munus suum exequendum indigeret. Hinc est illa celebrata literis aurea Homericæ catena, quæ encyclopediam, id est, orbicularem omnium artium sciētiam continet, de qua Plato in Amatoribus, & Cicero in oratione pro Archia poëta loquuti sunt: quæ si vsu consideres, probatur sanè: si verò præcepta, improbatur. quia singulæ artes proprijs finibus, præceptisq; distinctæ sunt.

DE INVENTIONE, DE QVE AR

gumentorum partitione, & numero. Cap. 6.

S E D iam de inuētionē prima Rhetoricæ parte disputemus; quæ est ordine naturæ, & doctrinæ prior. Est igitur inuentio ratio, seu doctrina ad explicandam quæstionem: hæc doctrina ex præceptis, præcepta ex locis constant.

Leci (qui & argumentorum sedes dicuntur) indicant, vnde argumēta petenda sunt; vt lemmata nartheciorū apud pharmacopolas, quæ

indicant quid in quoq; narthecio sit. Est autem
 argumentum quæstionis probatio, & ratio:
 quæstio verò est id, de quo disputatur, siue cū
 nota interrogationis efferatur, siue non: quasi
 dicam, quæstio est totū illud, quod explicatur:
 idq; si vna voce explicetur, vocatur quæstio
 simplex, vt quid sit Rhetorica? si duabus, quæ-
 stio cōiuncta, vt sit ne Rhetorica laudanda? qua-
 rum, quæ antecedit, subiecta pars vocatur, vt,
 Rhetorica, quæ verò sequitur, attributa, vt, lau-
 danda. Ex quæstione eruuntur argumenta, quæ
 antiquissima partitione vel sunt insita, & artifi-
 cialia, & ab Aristotele dicuntur τεχνικὰ vel sunt
 assumpta, & inartificialia, & ab eodē Arist. ap-
 pellantur ἄτεχνα. Insita argumenta sunt, quæ ex
 se, & natura sua fidem faciunt. Nam argumētis
 ex causis, effectis, subiectis, adiūctis, & reliquis
 artificialibus per se credimus. Assumpta verò,
 & inartificialia per se fidem non faciunt, vt te-
 stimonia: quibus minime credimus, nisi ratio-
 ne artificialium; vt postea clarius constabit. De
 numero argumentorū, & ordine varia est apud
 autores sententia. Cicero in Topicis, & in Par-
 titionibus oratorijs septemdecim argumēto-
 rum genera ponit, Rodolphus Agricola. 24.
 plura Aristoteles in Topic. Sed nos cum Audo-
 maro Talæo, Nunefio Valentino, alijsq; doctis-
 simis viris, omnia argumentorum genera, seu
 loco-

locorum ad decem facilioris doctrinæ gratia, referamus, hoc ordine, vt sint. Causæ, Effecta, Subiecta, Adiuncta, Dissentanea, Comparationes, Nomina, Diuisiones, Definitiones, & Testimonia.

DE CAUSIS, ET EARVM
diuisione, ac fine. Cap. 7.

CAUSA est, id cuius vi aliquid efficitur, vel est id, vnde aliquis existit effectus: vt Sol est lucis causa, ignis caloris. Causarū genera sunt quatuor, videlicet, finis, forma, efficiens, & materia. Finis est causa, cuius gratia aliquid fit: sic beatam vitam Philosophi bonorum finem vocant, quò omnia consilia, & rectè facta referri debent. Hæc causa est omnium nobilissima, & ad quā cæteræ referuntur, vt qui eam fuerit affectus, reliquas omnes dicatur affectus. In hac causa versantur omnes ferè Philosophiæ disputationes: quia posito fine, omnis quæstio videtur cōquiescere. Ab hac causa laudamus, & vituperamus. Sic laudamus eū, qui literas discit, vt sibi, & alijs profit: & cōtrà vituperamus eū, qui easdem discit gloriæ, & turpis lucri gratia. Cicero in oratione pro lege Manilia à fine suadet Mithridaticum bellum suscipiendum esse, nimirum, propter Romani nominis gloriam, & propter sociorum salutem, & publica vectigalia,

lia, & deniq; propter bona ciuium. Est autem Oratori integrum, ad illustrandam orationem, varios fines coniungere, ut extremus vehemētius vrgeat. Quod Cicero fecit eloquētissimè in oratione pro Ligario, in qua Tuberonē accusatorem vrget, cū armorum cōtra Cæsarem susceptorum, finem premit: quod tanto animi ardore fecit, vt Cæsarem vel inuitum adduceret, vt Ligario parceret. Sic enim ille. Quid enim Tubero tuus ille districtus gladius in acie Pharsalica agebat? &c. Vide apud Cicer. reliqua.

DE FORMA. Caput. 8.

FORMA, secundum genus causarū, est per quam vnaquæq; res est id, quod est, & à cæteris distinguitur rebus eiusdē generis; vt animus rationis particeps est forma hominis: à qua Cicero lib. i. de legib. laudauit hominem, dicens. Animal hoc prouidū, sagax, multiplex, acutum, memor, plenū rationis, & consilij, quē vocamus hominem, præclara quadam conditione generatū esse à summo Deo: solū enim est ex tot animantium generibus, atq; naturis particeps rationis, & cogitationis, cū cætera omnia sint expertia. Est autem forma duplex, substantialis, & accidentalis. Substantialis est pars substantiæ, vt animus hominis: & accidentalis est quodcūq; accidens. Et hæc vel est à natura,

tura, vt forma plantæ: vel ab arte, vt forma domus. Formæ duo sunt officia, vnum, vt rem informet, & sic in natura tueatur, vt ea sublata, res ipsa prorsus immutetur: alterum, vt rem, cuius est forma, à cæteris rebus distinguat: quia res quæq; suis formis distinguuntur: quarum aliæ sub sensu cadunt: aliæ sola cogitatione comprehenduntur, &c.

DE CAUSA EFFICIENTE, AC

de eius multiplici diuisione. Cap. 9.

E F F I C I E N S (causarum genus tertium) est causa à qua res est; vt sol diem efficit, luce per totum cœlum diffusa. Hæc causa tripliciter diuiditur: nam primò dicitur procreans, aut conseruans. Procreans est, quæ primò rem efficit; cuiusmodi sunt parentes, causæ efficientes suorum liberorum. Similiter opifices sunt operum suorum causæ efficientes. Hinc Menalcas apud Verg. Ecloga. 3. vasa laudat ab opifice, dicens: *Pocula ponam,*

Fagina, cœlatum diuini opus Alcimedontis:

Causa conseruans est, quæ rem tuetur, ut cibus vitam hominis, parentes liberos suos, leges, & magistratus Remp. Hæ omnes, causæ sunt conseruantes. Ex hoc effectorum loco est omnis Philosophorū disputatio de conseruando statu benè moratæ ciuitatis; & medicinæ de sani-

tate tuenda, vt labor, cibus, potus, somnus, omnia mediocria, & moderata. Fieri autem potest vt vna, eademq; res sit procreans, & conseruās, vt Deus, & parentes, qui suorum liberorū causæ sunt procreantes, & conseruantes. Ouidius lib. de remedio amoris vtrumq; genus complexus est, cū ait, oia amoris esse causas. Sic enim ille.

Hæc, vt ames faciunt, hæc, quæ fecere, tuentur:

Hæc sunt iucundi causa, cibusq; mali:

Oia si tollas, periere cupidinis arcus,

Contemptæq; iacent, & sine luce faces.

Porro, tametsi eadem causæ possunt esse procreantes, & conseruantes, & frequēter accidit, vt res ab iisdem causis efficiatur, & conseruetur: vt à parentibus liberi, à legibus ciuitates, &c. tamē ratione, & cogitatione, distinguēdæ sunt: quoniam alia est procreandi, & alia conseruandi ratio. Quanuis plerunq; eadem sit eiusdem rei causa procreatrix, & conseruatric; vt in offic. Cicero docet, gloriam in Rep. comparari amore, grātia, fauore ciuium, & opinione virtutis; & eandem rebus iisdem conseruari.

DE SECVNDA CAVSÆ

efficientis diuisione. Cap. 10.

SECVNDA diuisione, causa efficiēs, vel est sola, & absoluta, vel cum alijs. Causa efficiēs absoluta est, quæ rem per se facit sine alterius admi-

adminiculo, vt ignis calorem. Hinc Nifus apud Vergil. Aeneid. 9. se solum autorem cædis profitetur, dicens.

Me, me : adsum qui feci , in me conuertite ferrum,

O Rutuli, mea fraus omnis; nihil iste, nec ausus,

Nec potuit : cœlum hoc, & sidera conscia testor.

Causa efficiens cum alijs est, quæ rem facit, non perse, sed cum aliorum adminiculo. Et hæc, vel est princeps, vt Imperator in exercitu, gubernator in naui, &c. Vel est adiuuās, vt miles, nau-ta, & instrumenta. Hanc Plato in Politico con-causam appellat. Vtrunq; genus Cicero complexus est in oratione pro M. Marcello, cum bellicas laudes Cæsaris cum alijs cômunicat, quòd à multis sit adiutus, nec solus victorias, & res præclarè gestas, sit adeptus : clementiæ tamen gloriam, totam ei attribuit, quia solus eius sit autor, & effector. Sic igitur Cic. Nam bellicas laudes solent quidam extenuare verbis, easque detrahere ducibus, cômunicare cū multis, ne propriæ sint Imperatorum. Et certè in armis militum virtus, locorum opportunitas, Sociorum auxilia, classes, cômèatus multū iuuant : maximam verò partem quasi suo iure Fortuna sibi vendicat : & quidquid est prospere gestum, id penè omne ducit suum. At verò huius gloriæ Cæsar, quam es paulò antè adeptus, socium habes neminem. Totum hoc quantum

tuncunq; est (quod certè maximum est) totū est (inquam) tuum. Sic dicemus ad huiusexēpli imitationem Iesum Christum vnigenam æterni patris solam, & absolutam efficientē causam nostræ redemptionis extitisse; quippe, qui nullis machinis, nullis bellicis instrumētis, nullis Sociorum auxilijs, &c. Sed inuicta patientia morti se ipsum libēter offerendo, salutem nostram operatus, & gloriam eximiam sit adeptus. &c.

DE TERTIA EFFICIENTIS

causæ diuisione. Cap. II.

TERTIA diuisione causa efficiēs est, ex modo efficiendi, vt alia spontè efficiat, alia nō spontè. Efficiens spontè motu suo, & consilio est Deus, angelus, & homo, quibus liberum est agere, & nō agere. Huc pertinet cōfessio Phædræ in Euncho Terentij, qui à Thaide exclusus incontinentiam suam arguit, quòd tametsi intelligat, & sciat se perire, pereat tamen voluntate. Eòdem spectat illa Ciceronis de se cōfessio in oratione pro Ligario cum ait: Suscepto bello Cæsar, gesto etiam magna ex parte, nulla vi coactus, iudicio meo, ac voluntate, ad ea arma sum profectus, quæ erant sumpta contra te, &c. Huc etiam spectat consuetudo, ex qua (vt dixit Pythagoras) nascitur optima viuendi ratio. Sic Stilpho (vt lib. de fato. refert Cic.

Cic.) ebriosus, & mulierosus natura fuit: sed vitiosam naturam ita doctrina, & exercitatione edomuit, vt nemo illum vinolentum, nemo in eo libidinis vestigium viderit. Non ergo parū refert (vt ait Arist.) sic vel sic à pueris assuescere. Causa efficiens nō spontè, vel efficit natura, vel necessitate, vel fortuna. Efficiēs natura est, cuius agendi initium est intrā, nullo alio externo adiuuante, vt ignis, qui naturaliter vrit. Hac efficientis specie res omnes naturales oriūtur, intereunt augentur, minuuntur, alterantur, loco mouentur. Necessitas est causa, quæ vi cogitur ad effectum: à qua, si quid actum sit, id potius cogenti causæ, quàm coactæ imputatur: vt si quis ab altero impulsus, aliquē offendat, is nō tā reprehēditur, quā, qui impulit: quod est intelligēdū, si sit necessitas humana, secus si sit diuina. In hoc genere interdū numerātur causæ, nō quæ omnino violēta necessitate impellūtur sed quæ quasi cogi videntur. Mercator enim se tempestate coactum, dicit, vt merces in mare proijciat, & homo priuatus à tyranno se cogi, vt patrem interficiat. Attamen, nec tempestas, nec tyrānus necessitatem inferunt: quāvis vehementer vrgeant. Sed quia sic vsus fert, causa vocatur necessaria, & coacta ex cōditione, sine qua salui, aut liberi esse non possumus (vt ait Cic.) Diuina necessitas est apud Ciceronem in

oratione pro Ligario. cum excusat Pompeianorum causam: quod fatali necessitate compulsi sint ad bellum. Necessitas humana est illa Tityri Vergiliani. Eclog. 1. Quid facerem? Neque seruitio me exire licebat. Causa efficiens fortuna, est causa per accidens, quæ sine vi ad efficiendum cogitur: quam dicunt fortuitam, & casualem. Quanquam Arist. 2. Phys. c. 5. & 6. fortunam à casu distinguit; ut fortuna sit propriè consilio præditorum, sed eo non utentium: quam imprudentiam nominamus: casus sit omnium reliquorum: ut v. g. In palatium venisti cõueniendi amici causa, & minime inuenisti, frustra igitur venisti. At dum illuc ires, thesaurum inuenisti. Profectio tua inuenti thesauri causa fuit, sed fortuita. Sic casu fortuito (ut ait Cic. lib. 3 de natura Deorum) Phæreo Iasoni profuit hostis, qui gladio vomerem eius aperuit, quæ medici sanare non poterant. Huiusmodi exempla Arist. vocat fortunam. Casum verò putat esse rerum consilio, & ratione carentium. Sic Cic. 2 de Nat. Deor. refellit Epicurum à minoribus causis, qui fortuita atomorum cõcursione mundum efficiebat: neque enim erat credibile, tam admirabilem mundum temerario, & fortuito atomorum concursu factum esse. Hanc tamen differentiam inter fortunam, & casum Latini nõ observant: sed pro eadem re fortunam, & casum

sum vsurpant. Est autem huius generis causarū consilio, & non consilio agētium, magnus vsus in æstimatione laudis, & vituperij, veniæ, & pœnæ, quibus consideratis, Magistratus, vel pœnā reis statuunt, vel veniam, vt si scelus spontè cōmissum sit, pœnam statuunt: sin casu, & imprudentia, condonetur. Atq; hæc de causis efficiētibus satis dicta sint.

DE MATERIA QVARTO

genere causarum. Cap. 12.

MATERIA est causa, ex qua aliquid fit: vt æs statuæ materia est, & domus, calx, lapides, ligna, tegulæ, &c. Nec solum hîc physicam, & palpabilem materiam intelligimus: sed etiā logicam, & cōmunem omnium rerum. Sic materiam artium vocamus præcepta, ex quibus constāt. A materia descripsit Ouidius lib. 2. *Metam.* Solis regiam, quòd ebore, quòd auro, & argento, &c. ædificata esset. Sic enim ille.

Regia Solis erat sublimibus alta columnis:

Clara micante auro, flāmasq; imitante pyropo, &c.

In deliberationibus de ædificijs, de nauibus, ac de materiatis rebus omnibus hæc causa necessarium habet locum: quia in eiusmodi rerum exquirenda natura, materiæ consideratio necessaria est: vnde (sicut ait Vegetius) naues faciendæ sunt ex cupressu, ex pinu domestica, &c. Hactenus de causis à nobis dictum est: quarum

finis præstantiā sibi vindicat : ideoq; in primo loco est collocandus : quia eo posito , cæteræ causæ ponuntur , & non contrā. Secundo loco succedit forma , quia ea posita , ponuntur statim efficiens, & materia, non contrā. Tertium locum occupat efficiens, quia eo posito, ponitur materia, non contrā. Deniq; vltimum locū obtinet materia. Secus tamen accidit in agendo : quia tunc materia sit prior in ædificando necesse est, quàm Architectus opus vllum efficiat : Deinde forma succedit : ac tandem operis fine, & ædificio fruimur. Causarum vsus maximus est , & vberrimus in omni disputatione fons : vnde omnis scientia diuinarū , humanarūq; rerum promanauit : à quibus, si vlla in re veritatē nosse cupimus, haurire debemus. Si bellum gerendum est , si de pace deliberandum, si artes diligēter explicandæ sunt : si quid ratione, & iudicio explicandum est, causæ nobis sunt considerandæ. Deniq; , si ad virtutes exhortari velimus, à fine illarum , & præmio illis proposito, atq; ab efficiendi facultate obtinebimus.

DE EFFECTIS. Cap. 13.

EFFECTA proximè post causas secuntur, & sunt ea omnia, quæ existunt è causis: Quæ ita cum causis comparantur, vt quot sunt causarum genera, tot videantur effectorū. Et quāuis

uis

uis effectorum nomen propriè ad causas efficièntes referatur, quæ sua vi aliquid efficiunt: cum cæteris tamen causis aliqua ratione comparantur: Nam finis alliciendo, & forma rei naturam informando, & materia patiendo, etiam adhibètur ad effectum: quare effecta de causis omnibus existunt. Dicuntur autem effecta, & effectus, euenta, & enentus eâdem significacione. In organo dialectico effectum vacatur *αἰτιατόν*, id est, causatū, q. d. actio, & opus: quod si latinus sermo in hanc sententiam pateretur, aptissimè diceretur, &c.

Huius argumenti ab effectis sunt exempla, cum opifices ex suis operibus, & inuētores ex inuentis suis, autoresq; ex suis factis vel laudantur, vel vituperantur. Vnde Oratores interdū coniungunt varia effectorum genera, vt causæ appareant illustriores, & auditores magis excitentur. Sic Cicero in Pisonem, & Gabinium varia, & crudelia effecta recenset, quod Senatus auctoritatē neglexerunt, quod Kemp. prodiderūt: quod optimi cuiusq; consilia contēperunt, &c. Neq; solum facta, ad effecta referuntur, verum etiam dicta, scriptaq;: Dicta enim eorum, à quibus dicuntur, & scripta à quibus scribuntur, facta quædam sunt. Vnde Pericles Atheniēsis ex benè dictis laudatur: Demosthenes, & Cicero vtraq; laude floruentur. Consilia

quoq; hūc referuntur, & deliberationes, etiam si ad exitum minimè peruenerint. Quare Parmenio, & Philotas imperio Alexandri morte mulctati sunt, quòd essent suspecti coniurationis (vt refert. Q. Curtius) Hinc colligimus, nō tantum in rebus præteritis effecta cōsiderari: sed etiam in his, quæ quisq; facit, facturúsve sit: vt cū disputatur, quid Alexander Magnus facturus fuisset, si in Italiam venisset: Tunc enim effecta futura, non præterita memorātur. Atq; omnino, vt causæ rerum corporearum, & incorporearum sunt cōmunes: sic effecta sunt intelligenda. Vnde Horatius in Epistola ad Torquatum ebrietatem ab effectis descripsit, dicens.

*Quid non ebrietas designat? operta recludit,
 Spes iubet esse ratas, in prælia trudit inermem,
 Sollicitis animis onus eximit, addocet arteis.
 Fœcundi calices, quem non fecere disertum?
 Contracta quem non in paupertate solutum?*

Ex quibus versibus ebrietatis effecta colliguntur, quæ sunt arcani significatio, spes, audacia, gaudium, opinio doctrinæ, garrulitas, & à curis vacuitas.

DE SVBIECTIS. Cap. 14.

SEQVNTVR deinceps subiecta, & adiūcta: quæ non minus ad se mutuò referūtur, quàm causæ, & effecta. Quamobrē, vna est eorum, communisq; doctrina, cū sint relata, ac
 se se

se se mutuò explicēt: ideoq; coniunctè melius, quàm disiunctè cognoscuntur. Sint igitur subiecta, quæ adiunctis subijciuntur: ut homo calori: vel subiectum sit, cui aliquid adiungitur: sic animus subiectum est scientiæ, & ignoratiæ, virtutis, & vitij: corpus est subiectum magnitudinis, & paruitatis, roboris, & infirmitatis: homo subiectum est honoris, & infamiæ, diuitiarum, & paupertatis, vestitus, & comitatus. Locus subiectum est rerum in eo sitarum. Aristoteles lib. 4. Philosophiæ. Subiectũ sensus vocat, quod vulgò obiectum dicitur, nempe colorem visus, sonũ auditus, saporem gustatus, &c. Quia sensus in sensibilibus exercetur, & occupatur. Hoc argumento virtutes, & vitia in Ethicis ab Aristotele declarantur lib. 2. c. 7. Ut fortitudo in periculis, temperantia in voluptatibus, clementia in ira, veritas in dictis, & factis, &c. Quæ planius, & clarius intelligētur in proximo adiunctorum loco. Multa autem laudantur, & vituperātur à subiecto, vel à re subiecta, in qua aliquid inest: sic arbores, & herbæ à locis, in quibus nascuntur, sanis, vel pestilentibus laudantur, aut vituperātur. Vrbes quoq; à solo, & situ cómodo, vel incómo do: item suademus virtutes expetendas, quòd subiectum earum sit animus, &c.

DE ADIUNCTIS. Cap. 15.

ADIUNCTA ea sunt, quæ subiectis adiunguntur: sic virtus, & vitium animi: magnitudo, & parvitas corporis, diuitiæ, & paupertas, vestitus, & comitatus hominis adiuncta vocantur. A Cicerone coniuncta in Part. dicuntur, à Rodolpho Agric. contingentia, & ab alijs communiter accidentia. Sed melius adiuncta, & circumstantias appellemus: quia nomen accidentis quædam est effectorum, & adiunctorum confusio: vt ex Topicis Arist. intelligitur: & adiuncti nomine substantiã quoq;, & accidens significare possumus, &c. Ex propositis adiunctorum, & subiectorum exemplis triplicia esse subiecta, & adiuncta colliguntur: Nam quædam adiuncta tantum insunt in subiecto, nec sunt ab eo auulsa, & separata: vt virtus, & vitium, quæ insunt in animo: calor & frigus in corpore: & ab huiusmodi adiunctis, & re subiecta, Martialis lib. 3. Zoilum collegit virum malũ esse, dicēs,

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine læsus,

Rem magnam præstas Zoile, si bonus es.

Alia sunt adiuncta, quæ rem subiectam circumstant: vt vestitus, & comitatus: à quibus cum re subiecta Vergil. lib. 4. AENE. Didonem venatum proficiscentem descripsit: nimirum, à vestitu & comitatu, ab equitibus, & peditibus, & canibus: quæ omnia reginam ipsam circumstant. Reginae descriptio incipit ab illo versu.

It portis iubare exorto, &c. Cicero etiam ab his adiunctis, quæ circumstant Verrem descripsit his verbis Act. 7. Stetit Prætor populi Rom. cum pallio purpureo, tunicaq; talari mulierculæ innixus in littore. &c. Et Ouid. lib. 2. de remedio amoris Phæbum ab iisdem adiunctis depinxit, dicens.

Phœbus adest, sonuere lyra, sonuere pharetræ :

Signa Deum agnosco per sua, Phœbus adest :

Lyra, & pharetræ nō sunt in Apolline, sed circumstant. Deniq; alia sunt adiuncta, quæ circa subiectū vel (vt vulgò vocant) obiectū, versantur, & occupantur. Sic (vt diximus in loco subiectorū) fortitudo cernitur in periculis, temperantia in voluptatibus, liberalitas in pecunijs, &c. In eisdemq; vitia contraria, sed infra, aut supra modum occupantur. Atq; ita Cicero in verrem dixit. Quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in supplicijs, auaritia in rapinis, superbia in contumelijs efficere potuisset: eas omnes sese hoc vno Prætoze per triēniū pertulisse. Et Propertius lib. 2. ab iisdem adiunctis, & subiectis argumenta colligit dicens.

Nauta de ventis, de tauris narrat arator ;

Enumerat miles vulnera, pastor oues.

Locus adiunctorum, & subiectorum multò frequentior est, quàm causarum, & effectorū: quia causæ non ita sunt in promptu (cū sæpe nos

lateant) vt subiecta, & adiūcta, quæ nobis passim obuia sunt, & quibus frequenter vtimur apud doctos, & indoctos. Referuntur ad locum adiunctorum signa, quæ à Græcis σημεῖα dicuntur, qualia sunt ea, quæ rem præcedunt, vt cædē apparatus, colloquium, locus, &c. Et, quæ cum re ipsa sunt, vt cū cæde tremor, pallor, rubor, titubatio: suspiciones quoq; , & coniecturæ (idest) innumerabilium rerū species, & notæ, ex quibus certæ nōnunquam, & firmæ probationes sumuntur. Huc referuntur affectiones propriæ: vt in homine ridendi, loquendi, & plorandi, in lupis vllulandi, in equis hinniendi, in canibus latrandi, &c. In artibus, & scientijs sumuntur ex his adiunctis qualitatibus magnæ confirmationes: vt in morali philosophia virtus ex adiunctis qualitatibus declaratur: quòd sit laudabilis, & per se expetenda, &c. Et cōtrà vitium vituperabile, & maximè fugiendum. Ad hunc quoq; locum adiunctorū referuntur illa, quæ personæ conueniunt ad laudandum, aut vituperandum, vt genus, natio, boni mores, aut mali, &c. mors, & quæ post mortem consecuta sunt. Item, præsentia, antecedētia, & consequētia, monstra, portenta, &c. Sed nō est ea vis adiunctorum, vt per se magnam vim faciāt: sunt enim plerunq; infirma, & leuia: tametsi coaceruata iuuant, & habent vim, et pōdus, vt Ouidius

alius de eiusmodi signis dixit.

*Forsitan hæc aliquis (nam sunt quoq; parua) vocabit:
Sed quæ non profunt singula, multa iuuant.*

DE DISSENTANEIS. Cap. 16.

HACTENVS exposita sunt argumēta cō-
sentanea, ita dicta, quia cū altera quæstionis
parte consentiant, & consonent siue subiecta,
siue attributa: deinceps dissentanea secuntur:
quæ de eodem simul affirmari, & negari non
possunt. Quorum genera sunt duo, nempe, cō-
traria, & repugnantia. Contraria sunt dissenta-
nea, quorum vnum tantum vni certa lege re-
pugnat: vel quæ plurimum differunt vnum ab
vno, vt virtus, & vitium, candor, & nigror; ca-
lor, & frigus, &c. Hæc ab Arist. in categorijs op-
posita vocantur: à Cicerone in Topic. contra-
ria. Et sunt de Aristotelis sententia c. 1. Elench.
quæ de eodem, secundum idem, & ad idem, &
eodem modo, & eodem tempore, non possunt
dici, nec verè affirmari. Sic Socrates albus, &
ater eadem parte esse non potest: nec pater &
filius eiusdem: nec diues & pauper eodem modo:
nec sanus, & æger eodem tempore. At albus
esse potest alia parte, & ater alia: spe diues, re ip-
sa pauper: sanus hodie, cras æger.

DE QVATVOR CONTRARIORVM
generibus. Cap. 17.

CONTRARIORVM genera sunt quatuor, videlicet, aduersa, relata, priuantia, & contradicentia. Aduersa sunt, quæ sub eodem genere comprehensa, inter se plurimum differunt, vt cædor, & nigror sub colore: homo, & bestia sub animali. Hæc ab Arist. vocantur *εναντία*, & interpretes vertunt *cōtraria*: sed Cicero aduersa appellat. Nec interest, an hæc aduersa sint in eodem genere proximo, vt homo, & bestia in animali: an in remoto, & longè petito, vt liberalitas, & auaritia in genere habitus, iustitia, & iniustitia in genere qualitatis.

Tractantur autem dupliciter aduersa. Alàs aperta negatione, vt sapiens est, nō igitur stultus: aliàs aduersa aduersis geminata redduntur, vt virtus est per se expetenda: Igitur vitium est per se fugiendum. Hinc est illud Ciceronis in Topic. Si stultitiam fugimus, sequamur sapientiam, & in Tusc. 5. Quid cūm fatemur satis magnam esse vim in vitijs ad miseram vitā: nōne fatendum est, eandē vim in virtute esse ad beatam vitam: contrariorum enim contraria sunt consequentia.

Contraria hæc opponuntur tantum vnum vni: & vel medium habent, vt album & nigrum intermedios colores viridē, rubrum, pallidū: vel medio carent, vt libertas & seruitus, vnde Tibullus dixit lib. 2.

Sic mihi seruitium video, dominamq; paratam.

Tu mihi libertas illa paterna vale.

DE RELATIS. Cap. 18.

RELATA sunt contraria, quorum essentia mutua est, vt pater, & filius: magister, & discipulus. Hæc ab Arist. τὰ ἄλλήλων τὶ dicuntur. i. ad aliquid. Exprimuntur hæc relata interdum genitiuis casibus, vt pater est filij pater: interdum etiam alijs casibus, vt maius est minore maius. Quin etiam in verbis est quædam relatio. Cicero in Oratore. Non igitur periculū est, ne quis putet in magna arte, & honesta, turpe esse docere alios, quod ipsis fuerit honestum discere: docere, & discere sunt hic relata. Et in oratione pro M. Marcello. Ex quo profectō datur intelligi, quāta in dato beneficio sit laus: cū in accepto tāta sit gloria. Datum, & acceptū relata sunt.

DE PRIVANTIBVS. Cap. 19.

PRIVANTIA sunt contraria habitum, vel rei præsentiam, & eius priuationem significantia: vt aspectus, & cæcitas, sobrius, & ebrius Martial. lib. 3.

Ebrius es, nec enim faceres hæc sobrius vnquam.

Talia sunt vita, & mors: valetudo, & morbus, lumen, & tenebræ, &c. Differunt autem priuantia ab aduersis: quia nō sunt in eodem genere

vt aduersa: priuatio enim, (quæ nihil est) in nullo genere esse potest. Et quanuis priuatio per habitus negationem intelligatur, vt cæcus, non videns: tamen aliud est priuatio, & negatio aliud. Hæc enim significat quidquid in re affirmata non est: illa verò tantum, quod in re non est, sed natura inesse potest. Vnde negatio latius patet, quàm priuatio: solum enim animal sensibile dici potest cæcum. At non solum animal est non videns: sed etiam domus, lectus, vestis, &c. Atq; ita visus cùm sit habitus, & cæcitas eius priuatio de nullo alio propriè dici potest, nisi de eo, quod suapte natura videre potuit, cuiusmodi est animal sensibile. Quare, talpa alio modo dicetur cæcus, & alio homo. A priuantibus laudare possumus, & vituperare: vt si ebrietas vituperanda est, profectò sobrietas laudanda, &c.

DE CONTRADICENTIBVS. Cap 20.

CONTRADICENTIA sunt contraria, quorum vnum ait, alterum omnino idē negat: vt animal, non animal: honestum, non honestum: voluptas est honesta, voluptas non est honesta. Hæc vocantur à Cicer. aientia, & negantia quorum alterum ait, alterum negat idē. Quod non tantum genere, aut specie intelligendum est, sed etiam numero: vt si dicas: omnis homo est animal, & alius contradicat: nullus

lus homo est animal: de singulis id negabit, de quibus generaliter fuerat affirmatum.

Ea autem vis est contradictionis, & natura, vt ambæ partes nō possint simul esse veræ. Quod axioma verissimum esse Aristoteles ait. Huius verò argumenti maximus est vsus, & utilissimus, obtinetq; primas partes in contradictionibus, & altercationibus. Et prodest plurimū ad conuincendum, & resistendum: vnde argumenta consentanea plus habent luminis ad docendum. Contradicentia verò plus habent roboris, & firmitatis ad impellendum.

In cōtentionibus, aliquādo cōtradictio aperta, & simplex est: vt fecisti: non feci: aliquando vrbana, & figurata: vt cūm ab aliquo dissentimus, honoris gratia præfamur, pace tua dixerim, vel aliud simile, &c. Dissensio versatur in laude, & vituperatione: vt illa Ciceronis in suo Catone, & Cæsar's in Anticato nibus cūm Cicero laudem Catoni tribueret, Cæsar eidem detraheret. Et in deliberatione: vt cūm aliquis dicit, hoc vtile esse, & fieri posse. Atq; alius cōtradicat: nec vtile esse, nec fieri posse. In iudicio quoq; maximam vim habet cōtradictio: eūm accusator personam facti arguit: defensor verò defendit, non esse factum. Sic Cicero pro Archia dixit, Archiam ciuem Rom. esse, quod negabat accusator. Reprehendimus hoc cō-

tradi-

tradictionis argumento, hominum leuitatem,
& inconstantiam, cum dicimus, contradicen-
tia sibi loqui, & sentire.

DE REPUGNANTIBVS. Cap. 21.

REPUGNANTIA sunt opposita, quorum
vnum multis eadem lege repugnat: vel sunt
opposita non maximè differentia vnū ab vno:
sed vnum à pluribus: vt, homo, arbor, lapis, &
huiusmodi innumerabilia: quæ homini repug-
nant, nullaq; certa lege inter se dissident, nec
certo numero. Duorum contrariorum: interdū
aliquid est mediū: nec tamē illis est cōtrarium,
sed repugnās: vt viride, rubrū, pallidū, &c. quæ
media sunt inter album, & nigrum, & singula
extremis, & inter se sunt repugnantia: sic libe-
ralitas, effusio et auaritia repugnant inter se.
AENE. I. apud Verg. AENEAS Venerē deam esse
conclufit à repugnantibus, dicens.

*O quàm te memorem virgo? namq; haud tibi vultus
Mortalis: nec vox hominentis sonat: ò dea certè.*

q. d. virgo hæc nō est mortali vultu, nec huma-
na voce: dea igitur. A repugnātibus laudamus,
et vituperamus: vt si Tyranni facta non defen-
dis, Tyrannicidam laudas: si defendis, vitupe-
ras. Cicero in. I. Paradoxo. Quæ cum quis ha-
bet, miserrimus est, ea non sunt expetenda: sed
talia sunt bona fortunæ: quare non sunt ex-
petenda, etc.

DE COMPARATIS. Cap. 12.

DEinceps comparata disputanda sunt, in quibus res consideramus per collationem quantitatis, et qualitatis: pares ne sint, an impares, similes, an dissimiles. Sunt igitur comparata insita argumenta, quæ conferuntur inter se, vel cum altera quæstionis parte cõparantur. Quæ definitio magis intelligetur per comparationis partes: quàm per hanc comprehensionem generalem. Ergo cõparata ex rebus subiectis, circa quas versantur, bipartitò diuisa sunt: nã quædam sunt circa quantitatem, id est, circa quandam æqualitatem, vel inæqualitatem: et quædam circa qualitatem, id est, circa quandam similitudinem, vel dissimilitudinẽ. Prioris generis sunt res pares, aut impares: posterioris verò res similes, aut dissimiles. Paria argumenta sunt, cum ex re pari par, et æqualis approbatur, quia paria sunt æquè graua, vel æquè credibilia. Vnde Cicer. dixit pro Sylla. Neq; verò intelligere possum, quid mihi irascere: si quòd eum defendo, quem tu accusas: cur tibi quoq; ipse nõ succenseo, qui accuses eum, quem ego defendo. Inimicum (inquis) accuso meum: et amicum ego defendo meum. Et Philip. 2. Quorum facinus est cõmune, cur non erit præda communis. Habet argumentum à pari suas notas,

tas, quibus exprimitur: cuiusmodi sunt, illæ cū gradibus grāmaticæ comparationis, talis, qualis, tantus, quantus, tām, quām, tantò, quantò. Gradus grāmaticos appello positionis, comparationis, et superlationis: vt quales in rep. Principes: tales et reliqui ciues esse solent. Et quantò rex est maior subditis: tantò vitium illius magis est reprehendendū. Aliquando notæ comparationis Parium exprimentur sine gradibus grāmaticis, cuiusmodi sunt tot, quot par, æquale, et verbum æquare, idem, non magis, nō minus, &c. vt tot sunt genera causarū, quot effectorum. Ouid. lib. 5. de Tristib.

Littora quot conchas, quot amena rosaria flores, &c.

Tot premor aduersis, &c.

Vbi sex paribus amplificat multitudinem miseriarum suarum. Exemplum de pari est apud Verg. AENE. 2. Par leuibus ventis: et AENEI. 3. de æquali.

Et nunc æquali tecum pubesceret æuo.

De verbo æquare, idem lib. 3.

Illam inclyta Roma imperiū terris, animos æquabit Olympo.

De nota idem, Cic. 4. in Catil. Cuius res gestæ, atq; virtutes iisdem, quibus Solis cursus regionibus, ac terminis continentur. Parium modi plures esse possunt: sed ex dictis facilè cognoscuntur. Hoc argumenti genus in confirmatione firmum est: vt si fortitudo laudanda est, &

tempe-

temperantia. Et in refutatione: vt si consilio iuuare ciues non est laudabile: nec auxilio iuuare, gloriosum erit. Firmamentum huius loci, et argumenti est apud Cice. in Topicis. Quod in re pari valet, valeat, et in hac, quæ par est: aut si non valet in illa: in hac non valeat.

DE ARGUMENTO MAIORVM

Cap. 23.

POST paria secuntur imparia, quæ duobus modis considerantur. Nam aut sunt maiora, aut minora: Maiora sunt, quando cū aliqua re minore conferuntur, & sunt magis graua, et credibilia: sic AENEAS apud Verg. lib. 1. AENE: ait ad socios.

O socij (neq; enim ignari sumus ante malorum)

O passi grauiora, dabit deus his quoq; finem.

Qua comparatione AENEAS socios cōsolatur; & excitat ad tollerantiam futurorum. Vos (inquit) grauiora passi estis: leuia igitur, si quæ acciderint, pati poteretis, & Cicero. Quid faceres domi tuæ, cūm alienæ tam sis insolens? Hic locus in refutatione firmus est: vt rex non potuit arcem expugnare: igitur nec miles poterit illam expugnare. Maiorū duo sunt modi: vnus cum notæ comparationis exprimuntur: cuiusmodi sunt (non solum) in prima comparationis parte: (verum etiam) in altera. Sic Ennius

D

dixit.

dixit. Tollitur è medio non solum ista simulatio prudentiæ: sed etiam illa rerum domina sapientia Cuius comparationis hæc est vis. Tollitur domina rerum sapientia: Quid mirum igitur, si tollatur verbosa simulatio prudentiæ? Et Cic. Facile patior ea me de Rep. sentire, ac dicere, quæ maximè, cum mihi, tum etiam reip. rationibus putem conducere, id est, non solum mihi: Sed etiam Reip. rationibus. In quibus exemplis prima pars, (nō solum) cōtinet quæstionem: Secunda, (sed etiam) continet argumentum maiorum. Alter modus maiorum est, cum sine comparationis notis exprimuntur: vt ex prioribus exemplis satis constat. Maiorum alij modi possunt reperiri, cum videlicet oratio crescit semper ad maiora: vt apud Terentium in Eunucho. Cum Gnato Thaidis gratias amplificat pro virgine illi donata. Sic igitur Thraso apud Terentium ait, loquēs cum Gnato. Magnas verò agere gratias Thais mihi? (Gnato) Ingētes. Thraso. Ain'tu, læta est? (Gnato). Non tam ipso quidē dono, quàm abs te datum esse, id verò seriò triumphat. Vide, vt oratio à maioribus semper crescit: plus enim est ingentes, quàm magnas gratias agere: & plus triumphare, quàm lætari autore muneris. Ex quibus verbis cōstat, quasdam gradationes ad hoc maiorum argumentum pertinere: qualis est

est illa Ciceronis pro Milone. Neq; verò se populo solum: Sed etiam Senatui: Neq; Senatui modò, sed etiam publicis præsijs, & armis. Neq; his tantum: verum etiam eius potestati: cui Senatus totam Remp. omnem Italiæ pubem, cuncta populi Rom. arma cõmiserat. In qua gradatione, etsi à minoribus ad maiora progreditur: vis tamen argumenti est à maioribus ad minora. Nam in hac maiorum collatione, et tractatione semper hæc nota, (non solum) continet quæstionem: et altera, (sed etiã) continet maiorum argumentum, quasi ita tractetur primum argumentum superioris gradationis. Qui se tradidit Senatui; tradet etiam populo. &c.

DE ARGUMENTO MINORUM.

rum. Cap. 24.

MINORA sunt minus graua, & minus credibilia: Et sunt illa. Cùm res minor probat et maior concluditur: Vel cùm ex minoribus maiora concluduntur. Quæ affirmatè ferè tractantur. Vt Iuno apud Verg. AENE. 1. Pallàs ne exurere classẽ Argiã potuit, &c. q. d. Pallàs Argiuos submergere potuit: Iuno, quæ maior est, Troianos non poterit? Et Cicero. Mortem, quam etiam virgines Athenienses pro patria contempsisse dicuntur? Ego vir consularis timerem? Et Ouid.

*Vt corpus redimas, ferrum patieris, & ignes,
Arida nec sitiens, ora leuabis aqua:*

Vt valeas animo, quicquam tolerare negabis:

At pretium pars hæc corpore maius habet.

Minorum quoq; duo sunt modi, sicut & maiorum: vnus sine nota: vt in propositis exemplis. Alter cum nota: & huiusmodi sunt nomina grãmaticæ comparationis: quæ à Grãmaticis cõparatiua nomina dicuntur: & verbum malo, & præpositio præ, & tantum ab est, vt, et si quæ sunt aliæ minorum notæ. Exemplum grãmaticæ comparationis est illud Ouidij de corpore, et animo: hortatur enim homines ad virtutis studium comparatione laborum, qui tuendæ valetudinis causa impenduntur: cùm animus habeat maius pretium, id est, sit maioris momenti. De verbo malo Iuuenalis, satyra. 9.

Malo pater tibi Therstes dummodo tu sis

A Eacidæ similis, vulcanaq; arma capeffas:

Quàm te Therstæ similem producat Achilles, &c.

q. d. Malo tibi patrem esse pessimum, dummodo tu sis bonus, et fortis: quàm patrem tibi esse optimum, & tu sis pessimus. De præpositione præ sic Terentius in Eunuch. Hic vero est, qui si amare occeperit, ludum, iocumq; dices fuisse alterum, præ vt huius rabies, quæ dabit: quasi amor Phædriæ sit ludus, & iocus: Chereæ vetò furor, et rabies. De tantum ab est, ut. Sic Cicero.

cero. Tantum abes à perfectione maximorum operum: vt fundamenta, quæ cogitas, nondum ieceris. Ad hoc argumenti genus spectat modus ille minorum cum hyperbole mixtus augendi, minuendive gratia, vt ille Tityri Vergiliani Eclôga. 1.

Antè leues ergo pascentur in æthere cerui,

Et freta destituent nudos in littore pisces:

Antè pererratis amborum finibus exul:

Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim:

Quàm nostro illius labatur pectore vultus.

q. d. Facilius est ceruos in aëre pasci, &c. quàm Augusti nomen ex illius memoria excidere. A minoribus eximiæ quædã amplificationes sumuntur; cùm gradatim à minoribus itur ad maiora: qualis est illa Ciceronis. Facinus est ciuē Rom. vincire, scelus verberare, propè parricidium necare, quid dicam in crucē tollere?

DE SIMILITVDINE. Cap. 25.

S E D iam de comparatis in qualitate disputemus: quæ vel sunt similia, vel dissimilia. Similia sunt, quæ in eadem qualitate conferuntur: aut secundum Arist. quorum qualitas est vna. Similitudo facilioris doctrinæ gratia, sic potest distingui, vt alia sit simplex, cùm ex simili simile demonstratur. Alia multiplex, cùm ex multis similibus, vnum, aut multa similia pro-

bantur. Exemplum prioris est apud Ciceronē Philip. 2. Sed nimirum, vt quidam morbo, aut sensus stupore suauitatem cibi nō sentiunt: sic libidinosi, auari, facinorosi veræ laudis gustum non habent. Exemplum multiplicis similitudinis sit: Quēadmodum sol spontē irradiat, dies illuminat, imber irrorat: Sic spiritus sancti gratia sese in hominum mētibus infundit. Talis similitudo multiplicata, erit illustrior, et tūc inductio vocabitur: In qua Socrates frequentissimus fuit, vt cōstat ex Platonis dialogis, & Xenophontis. Habet autē similitudo suas notas: cuiusmodi sunt illæ. Quēadmodum, sicut, vt, veluti, &c. quæ adhibentur in prima parte similitudinis: quæ dicitur protasis. Et illæ, non secus, sic, similiter, eodem modo, non aliter, &c. quæ in altera parte similitudinis ponuntur, quæ vocatur apodosis, vel redditio similitudinis. Similitudines his notis expressæ frequentissimæ sunt apud autores: sunt & aliæ similitudinis notæ: vt more, instar, quasi, tanquam, &c. Vt hora fugit more fluentis aquæ, et Verg. A. En. 2.

Instar montis equum diuina Palladis arte

AEdificant.

Reperiuntur aliquando similitudines sine notis; vt virtus adiantum. q. d. Quēadmodum adiantum, etsi aquarum multitudine obruatur: non marcescit, cum in aquis nutriatur, & crescat:

cat: Sic virtus, et si aduersitatum fluctibus ob-
ruatur; semper tamen resistit, & perseuerat. Et
Virgil. Eclog. 2.

O formose puer nimium ne crede colori:

Alba ligustra cadunt, vacinia nigra leguntur.

Quasi dicat: vt candidi flores ligustrorum sta-
tim cadunt, & pereunt: hyacinthini purpurei
leguntur, & colliguntur: sic formæ candor iue-
nilis breuis est, et propè momentaneus. Patet
autem latissimè similitudo, quia in omni dispu-
tatione frequentissimum habet vsum, & potest
ex omnibus rerum generibus depromi.

Porrò, duæ sunt notandæ illustris similitudinis
species: prima cùm protasis, & apodosis vno,
et eodem verbo clauduntur: vt illa Ciceronis
ad. Q. Fratrem. Quemadmodum gubernato-
res optimi vim tempestatis: sic sapientissimi vi-
ri fortunæ impetum persæpe superare nõ pos-
sunt. Atq; hic modus explanatus est, & illustris.
Altera similitudinis species est, cùm protasis,
& apodosis verbis, et clausulis distinguuntur:
vt quemadmodum agricolæ laudantur, qui as-
siduo labore terram colunt: sic magistri lauda-
ri debent, qui assidua exercitatione discipulo-
rum animos excolunt. Nec interest ficti ane sint,
an vera exempla, quæ proponuntur: quia in v-
troq; genere par est similitudinis ratio.

FABVLA, ET IMAGO, ET EXEM.

pla referuntur ad similitudinem. Cap. 26.

AD similitudinem fabula refertur, vt si dicas Circes fabulam veneficijs homines in feras conuertentis, significare eos, qui minimè ratione ducuntur: sed sese totos, qui turpibus voluptatibus dedunt, iam præter nomen, nihil hominis habere: sed pecudum naturam induisse. Parabola quoq; ad similitudinem refertur, quæ est, cùm similis simili confertur, metaphora etiam, et imago, quæ *ἰκῶν*, græcè dicitur, quòd sit rei collatæ imago; vt si dicas, aliquem hominem in alterum more leonis irruisse. Huc etiã exempla pertinent siue historica, siue fabulosa; quæ in eo defferunt ab inductione, quòd hæc ex pluribus similibus peruenit, quòd vult. Exemplum verò ex vno tantum progreditur. Valent autem exempla multum ad faciendam fidem, & ad ornatum orationis, idq; siue laudes, siue deliberes, siue defendas, & accuses, &c. Iam verò exempla vel tractantur fusius, vel contractius per inductionem exemplorum. Qualis est illa Ciceronis Paradoxo. I. in quo profert veterum Rom. plurima exempla ad confirmandũ, in bonis animi tantum beatitudinẽ consistere. Differt autem similitudo à cõparatione: quòd in similitudine duæ res cum duabus, aut tres

cum

cum tribus conferuntur : vt si dicas. Quemadmodum oculus dirigit corpus: Sic mens animi perturbationes moderatur. Hic duæ res cum duabus comparantur, nempe oculus cum corpore, & mens cum animi perturbationibus: atq; hæc similitudo vocatur ab Euclide analogia, & à Cicerone lib. de vniuersitate, proportio. In comparatione verò quantitatis duæ res, aut plures conferuntur cum eâdem re tertia, vt si dicas. Tam debetur honos matri, quàm patri Pater & mater hîc cõparantur in honore: quod in similitudine non fit. Atq; vt finem imponã similitudinibus, & exemplis, illud ad extremũ dicam, nihil esse ad dicendum conducibilius similitudinibus, & exemplis : Quæ ex medio deprompta, docent, mouent, & delectant. Præterea nihil efficacius persuadet, nec rē euidētius ante oculos ponit, nec plus affert venustatis, dignitatis, et iucunditatis, quàm similitudo decens, suoq; loco adhibita. Et vt similitudo apta, & prudenter inducta, præcipuæ laudis est: ita intempestiua, & inconcinnã nihil turpius, & molestius.

DE DISSIMILITVDINE. Cap. 27.

DISSIMILIA sunt, quæ in diuersa qualitate comparantur: vel quorum qualitas est diuersa. A Cicerone in Partit, vocantur differē

tia: ab alijs altera, & alia. Ideoq; dissimilitudo differentia, & (vt ita loquar) alteritas pro eodē accipiuntur. Dissimilia idcirco appellantur, quia interdum accidit, vt similitudo euertatur dissimilitudine præposita negatione, vt v.g. Hæc est similitudo. Quales in Rep. Principes, tales & reliqui ciues esse solent. Huic similitudini, si negatio præponatur, efficietur dissimilitudo: vt non tales in Rep. Principes, tales & reliqui ciues esse solent.

Habet dissimilitudo suas notas, vt, non quemadmodum, non sicut, & si quæ sunt aliæ: quæ adhibentur in prima parte dissimilitudinis, quæ dicitur protasis: at verò, verū, sed, &c. & si quæ sunt aliæ, quæ ponuntur in redditione dissimilitudinis, quæ vocatur andapodosis: vt, nō quemadmodum, qui dissoluit pecuniam, non habet: sic, qui refert gratiam, non habet: sed habet in hoc ipso, quòd refert. Cicero pro Plancio sic exemplum hoc extulit. Quanquam dissimilis est pecuniæ debitio, & gratiæ. Nam, qui pecuniam dissoluit, statim non habet id, quod reddidit. Qui autem debet, is retinet alienū. Gratiam autem, & qui refert, habet, & qui habet, in eo ipso quod habet, refert. q. d. Dissimilis est pecuniæ debitio, & gratiæ. Deinde apertius exprimitur: vbi protasis præcedit. Qui pecuniam dissoluit, statim non habet: qui verò habet, re-

tinet

tinet alienum. Et andapodosis sequitur. Gratiã qui refert, habet, & qui habet, &c. Sunt et aliæ dissimilium notæ, cuiusmodi sunt, dissimile, aliud, differens, non sed: vt, si dicas: non erat formosus, sed doctus Aristoteles, et Cicero pro Ligario: secessionem tu illam Cæsar, non bellum existimasti: non hostium odium, sed ciuile dissidium. Multiplicantur aliquando plures dissimilitudines, cum conferuntur inter se. Vt Cicer. pro Cælio. Quam volent in conuiujs faceti, dicaces, nonnumquam etiam ad vinum differti sint. Alia vis est fori, alia triclinij, alia subselliorum ratio, alia lectorum: Non idem iudicium, comestatorumq; conspectus. Lux deniq; alia solis, alia lychnorum. Reperiuntur aliquando dissimilia sine notis: vt constat ex illo Ciceronis exemplo. Nundinarum certus dies expectatur, non consilij. q. d. Non vt nundinarum certus dies expectatur: ita et consilij: Eodem spectat illud Martialis in Tongilium.

Omnes Tongilium medici iussere lauare:

O stulti febres creditis esse: gula est.

q. d. non febres, sed gula est. Ad hoc argumentum dissimilium pertinent illa, quæ à Rhetoribus antitheta vocantur: qualia sunt ea Ciceronis pro Milone. Est enim Iud. Hæc non scripta, sed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus: sed ex ipsa natura arripuimus, hausi-

mus,

mus expressimus. Ad quam nō docti, sed facti: non instituti, sed imbuti sumus. Huc etiam pertinet figura illa, quæ dicitur à Græcis *andimetabolè*, qualis est ea Socratis: Non ut edam, viuo: sed ut viuam, edo. Illæ quoq; orationes, quæ iunctæ sunt coniunctionibus aduersatiuis. Et si, quanquam, tamen, &c. (quibus Cic. maxime delectatur in principijs suorum operum) referuntur ad dissimilia.

Atq; hæc in vniuersum de comparatis; quorū maximus est vsus in omni disputatione. Sed cōparatio quantitatis plus valet ad cōmouendos animos, præsertim plebeiorum: Comparatio verò qualitatis plus valet ad illustrandum, & docendum.

DE NOTATIONE. Cap. 28.

HACTENVS argumenta rerum tractata sunt: quorum alia simplicia fuerunt; alia cōparata, Et è simplicibus alia consentanea, alia dissentanea. Et è comparatis alia in quantitate, alia in qualitate. Secuntur iam argumenta, quæ ex vi nominis sumuntur: quorum genera sunt duo: nempe. Notatio, & coniugata. Notationem (vt ait Cic. in Topic.) Græci etymologiam vocant, id est, verbum ex verbo veriloquium. Nos autem verbi nouitatem non satis apti, fugientes, genus hoc notationem appellamus

lamus: quia sunt verba rerum notæ. Hoc idem Aristoteles symbolum vocat, quod latinè sonat nota. Hæc sunt verba Ciceronis. Nos tamen hic non instituimus rerum notationes, quæ sunt ipsa nomina: sed nominum ipsorum notationes, & explicationes, quibus vis, & natura nominum probari potest.

A Grâmaticis, & Dialecticis, ac Rhetoribus tractatur notatio dissimili ratione: à Grâmaticis quidem, vt accidentia nominum, & partium reliquarum orationis doceatur; A Dialecticis verò, & Rhetoribus, vt ex nominum origine res ipsa arguatur, et probetur. Vnde notatio nihil est aliud, quàm nominis interpretatio, vt si dicas, philosophia est studium sapientiæ, & sapientia nihil est præstantius: igitur philosophia est omnium artium præstantissima. Differt autem notatio à definitione, quod definitio rei naturam, quæ definitur, explicat: notatio verò vim verbi. Hoc argumenti genus licet leue, & incertum sit: aliquando tamen habet vsum necessarium: quando res de qua agitur, eget interpretatione: vt cum M. Cælius se esse hominem frugi vult probare: non quòd sit abstinens, sed quòd sit multis utilis, id est, fructuosus. Continet hoc argumentum multam eruditionem, & doctrinam: cum ortus vocabulorum diligenter exquiruntur. Sic Plato in Cratylo de origine

ne Græcorum nominum differuit. M. Varro omnium Romanorum doctissimus maximam in verbis latinis diligentiam adhibuit. Poëtæ quoq; hoc argumentum non repudiant. Vnde Ouidius Fastorum lib. 1. Ianum à ianua deducit, & hostiam ab hoste, & Augustum ab augendo. Notatio multum valet ad iocandum; cum nominis interpretatio ipsis rebus conuenit. Sic Cicero lusit in Verrem, cum illum fingit à verrendo. i. rapiendo dictum, quia aliena rapiebat: vel à verre, id est, porco nō castrato: & Philip. 3. Lisidicum interpretatur, quòd omnia iura dissoluat. Sic Cōsul dicitur à cōsulēdo, Senatus à senibus, Philoponus laboris studiosus.

DE CONIUGATIS. Cap. 29.

CONIUGATA sunt, quæ ab eodem orta principio, variè flectuntur, & cōmutantur: vt sapiētia sapiens, sapienter: homo, humanus, humaniter. Grāmatici hæc primitiua, & deriuatiua appellant. Cicero coniugata, Arist. σύσειχα, vocat. Sed in ratione dicēdi hoc inter eos differt, quòd Aristoteles, πτώσεις, id est, casus à cōiugatis distinguit: vocat autem casus aduerbia à nominibus deriuata, vt à sapientia sapienter, à iustitia iustè, &c. Has tamen distinctiones in multis locis contempsit. Quare coniugata, & casus coniunctè, & indifferenter nominantur.

Dicun

Dicuntur autem coniugata, sumpta metapho-
 ra à bobus sub eodem iugo simul iunctis: sic
 coniugata sub eodem themate ponuntur, vt
 sub verbo sapere, sapientia, sapiens, sapienter.
 Quintil. contemnit hoc genus argumenti,
 quòd non egeat probatione: sed fallitur, quia
 non putat argumentum esse, nisi quod eget
 probatione: cùm omne argumentum perspi-
 cua probatio esse debeat: alioquin, non esset ar-
 gumentum. Coniugata sunt illa apud Terent.
 in Heaut. Homo sum, humani à me nihil alie-
 num puto. Magnus est vsus argumenti huius in
 iocis, & Rhetorum agnominatione. Vnde Cic.
 in Verr. Act. 4. dixit. Quæ iste, cùm cognouisset
 nouus Astrologus, qui notã rationẽ cœli, quàm
 cœlati argenti duceret: in quo exéplo tum con-
 iugatio, tum agnominatio figura verbi est.
 Differūt coniugata à notatione: quòd aliud sit
 vnde nomẽ sit impositũ, perscrutari: vt in nota-
 tione: aliud per verbi cognationẽ ab alio infle-
 xi, vim argumenti sumere, vt in coniugatis.

DE DIVISIONE. Cap. 30.

ARGUMENTA coniuncta iam secuntur,
 quæ scilicet, oriuntur ex primis: & ea sunt
 duo, nimirum, diuisio, & definitio. Et diuisio de-
 finitione prior est ordine naturæ, & doctri-
 næ: quia ad inueniendam definitionẽ, diuisio ge-
 neris primũ est afferenda, ex qua differentia
 colli-

colligantur. At in methodo definiendi diuisionem præcedit definitio, quia prius quid sit vnaquæq; res, explicandum est: deinde in suas formas diuidenda. Sed in ordine argumentorū explicando, diuisio præcedat necesse est: quia multæ definitiones ex diuisione sumuntur. Sit igitur diuisio totius in partes distributio: vnde quot sunt genera totius, & partium, tot erunt diuisionum, & partitionū. Sunt autem totius, & partium quatuor genera, nempe, causæ, facta, subiecta, & adiuncta: quare quatuor erunt genera diuidendi. Primum ex causis: cū res diuisa est effectum, & partes diuidentes sunt causæ: vt si hominem diuidas in animum, & corpus. Hoc diuisionis genus est optimū: cū partes diuidentes sunt causæ internæ, & constituētes rem ipsam: vt corpus, & anima, quæ hominem constituunt. In qua diuisione, nec totum, est id, quod partes: nec partes, quod totū est, id est, nec corpus est homo, nec anima: sed ex corpore, & anima resultat homo. Princeps igitur diuisio, cū de re aliqua differitur, eiusmodi erit, (si res ferat) quæ rei causas eam constituētes, distinctis partibus explicabit. Quales ferè sunt Oratorum, & Poëtarum, cū totam sibi materiam propositam in certas partes diuidunt. Sic Cicero dixit pro Muræna. Intellego Iud. tres totius accusationis partes fuisse: & ea

rum vnam in reprehensione (.s. Muræna:) alteram in contentione dignitatis: (.s. quia sulphur contendeat se digniorem esse Muræna ad consulatum) Tertiam in criminibus (.s. ambitus) esse versatam. Et Verg. Georg. 1.

*Quid faciat lætas segetes, quo sidere terram
Vertere Mæcenas, vlmisq; adiungere vites
Conueniat: quæ cura bouum, qui cultus habendo
Sit pecori, atq; apibus quanta experientia parcis,
Hinc canere incipiam.*

Vbi propositio totius operis Georgici est: quod Vergilius in quatuor partes diuidit. Et singulis libris singulas partes exequitur: Primo agriculturam, secundo vitium, & arborum culturam, tertio rem pecuariam, & quarto naturam apum. Illud autem est hîc animaduertendum. Totius, & partis significationes multas in Philosophia Arist. numerari lib. 5. c. 5. & 26. Duæ tamen ex omnibus præcipuæ sunt. Primò enim totum dicitur, quod constat è partibus ipsius constituentibus, vt corpus membris suis totum est: secundò totum de partibus vna, & cõmuni ratione dicitur, vt vniuersale, vel genus de suis formis subiectis: vnde animal homini, et bestię comparatum, vniuersale totum dicitur.

DE PRÆCIPVA TOTIVS SIGNI-

ficatione, & partitione. Cap. 31.

E

PR.

P R I M A igitur totius significatio, & maxime germana illa fuerit, cum res ex partibus integrantibus constabit, eiusq; distributio vere partitio nominabitur. Atq; ita in omni disputatione (si longa sit) distributio hæc præcipua est: ut quæ procedit è causis rei naturam constituentibus. Vnde in omni legitima disputatione, postquam res est proposita, & generatim definita, diuidenda est, ut à primis causis rem ipsam constituentibus, oratio progrediat. Hoc genus partitionis, ut arte, & præceptis: sic usu, et tractatione primum esse in differendo debet: quia valet multum ad locupletandam orationem, & offert amplissimum dicendi campum: cum id, quod generatim dici potest, latius explicamus, & in partes diducimus: Quod perinde est, ac si quis merces conuolutas ostēdat, & easdem mox explicet, atq; oculis aspiciēdas proponat. Quod ut apte fiat, initio summa rei proponenda est: deinde in partes ordine decēti diuidenda: quas cum explicaueris, quasi uolens inuidantem riuum claudere, ad totum, siue ad genus poteris redire, præcastigatione sic adhibenda. Quid plura commemorem? Deniq;, ne diutius morer: ne plura quæ per se sunt innumerabilia persequar, &c. Estat apud Ciceronem pro Plancio huius rei egregium exemplum: ab illis verbis. *Ecce enim huiusmodi. cum omnibus virtutibus*

bus me affectum esse cupiam, &c. Atq; hæc amplificandæ orationis ratio apud Oratores frequens est. Vnde, si velis aliquem ostendere bonis studijs fuisse deditum, conijcies statim oculos in ea, quæ possunt in partes distribui: & statim sese tibi offeret amplissima dicendi materia: Nam omnem ætatem complectitur, videlicet, pueritiam, adolescentiam, iuventutem, senectutem. Iam bona studia, omnes artes, & virtutes cõprehendivides. Virginẽ Dei matrẽ totam esse pulchram cupis demonstrare? & corpore, & animo pulchram esse dices: mox totius corporis partes percurres, vt in Canticis à Salomone sponsæ pulchritudo cõmendatur: deinde ad partes animi, peruenies, quas, vt prædicaueris, concludes, Virginem Mariam totam esse pulchram.

Vsus huius primi generis distributionis latè patet tam in affirmando, quàm in negando. Vnde ex omnibus partibus affirmatis, totum inferitur: vt, anima rationis capax, & simul corpus est: igitur homo est. Sic corporis partes affirmatæ, corpus totum inferunt. Vt caput, pectus, venter, & reliquæ corporis partes sunt coniunctæ: Igitur corpus est. Negatione verò non solum omnium: sed etiam quarundam, (si sint præcipuæ,) totum negatur: vt si caput nõ est, neq; pectus: corpus igitur non est. Aliquando vna pars

te potissima negata, negatur totum: vt si radix non est, nec arbor quidem erit.

DE SECVNDO GENERE DIVI-

sionis. Cap. 32.

SECUNDVM genus diuisionis ex effectis dicitur, cum res diuisa est causa, & partes diuidentes effecta: vt est illa Pythagoræ diuisio apud Cic. Tusc. 5. Hominum alij student gloriæ alij quæstui, alij rerum cognitioni. Ad hoc genus diuisionis pertinet generis in species diuisio, cum genus in species sibi subiectas distribuitur, vt animalium, aliud homo, aliud bestia: Genus enim suarum specierum, seu formarum causa est. Quod satis declarat demōstratio, quæ ducitur ex causis. Cuius argumentum definitio est, quæ ex genere, & differentia conficitur. Unde fit, vt genus, & differentia rei definitæ causæ sint, species verò quæ definitur, sit effectum. Genus autem definitur, totum vniuersum, cuius essentia ad suas formas, siue partes æqualiter attinet, vt animal ad hominem, & bestiam. Virtus ad prudentiam, iustitiam, fortitudinē, & temperantiam: Sic enim Cicero Officiorum lib. 1. virtutem in suas species diuidit. Species verò est pars subiecta generi, (vt ait Plato in Cibili, & Arist. Top. 1.) Differentia idem est, quod forma, si nomen differentiæ propriè sumas: at-

tamen

tamen sic distinguitur à specie: vt de specie genus efferatur, minimè de differentia: homo enim species est animalis, & dicitur animal. Differentia verò est particeps rationis, quæ non dicitur animal, nisi ratione rei subiectæ, quæ est particeps rationis.

Vfus, & tractatio generis, & speciei multiplex est, Sic affirmato genere omnino, concluduntur species, vt omnes artes sunt inter se coniunctæ: igitur poëtica, & eloquëntia, cum sint artes, ars est genus, poëtica, & eloquëntia species. Contrà, genere omnino negato, negantur statim species; vt nullum vitium est laudabile: igitur nec auaritia erit laudabilis, &c. Secus, nisi genus omnino negetur, tunc enim, non erit firma consecutio: vt ait Arist. 2. Topic. De vsu speciei notanda sunt axiomata sequentia. Si species vna affirmerur, genus ipsum affirmabitur, vt iustitia est laudabilis, igitur virtus est laudabilis. Si verò negetur, non protinus genus vniuersè negabitur: vt si dicas. Platanus non est, ergo non est arbor: non est bona consecutio. Si species omnes per negationem remoueantur: genus hinc negatè concludetur: vt prudentia nō est vituperabilis, nec iustitia, nec fortitudo, nec temperantia: igitur nulla virtus est vituperabilis. Cum res generatim proposita exemplis illustratur: tunc exempla species sunt, &

& ad hoc distributionis genus pertinent: quia partes sunt, ex quibus totum demonstratur: ut homo Philosophus est, ut Socrates, & Plato: hæc exempla sunt species propositi generis.

DE TERTIO, ET QUARTO GENERE
re distributionis. Cap. 33

TERTIVM genus distributionis est ex subiectis: quando totum est adiunctum, & partes diuidentes subiecta. Sic Cicero Academ. quæst. 1. Philosophiam, ut adiunctum, diuidit in tres sibi subiectas res; circa quas versatur, nimirum, in res naturales, & occultas, in ratione differendi, & in mores. Hæc enim tria, subiecta sunt, circa quæ Platonis Philosophia versatur. Item, homines aut incolunt Asiam, aut Affricam, aut Europam, aut nouum Orbem, &c.

Quartum, & vltimum genus distributionis est ex adiunctis: quando totum est subiectum, & partes diuidentes adiuncta: ut hominum alij sunt candidi, alij nigri, alij medio colore tincti: Hæc diuisio potest esse triplex ex triplici subiectorum, & adiunctorum diuisione: prima ab adiunctis, quæ insunt in subiecto: ut homines alij docti, alij verò indocti: secunda ab adiunctis quæ rem circumstant; ut rex cinctus est partim equitibus, partim peditibus: tertia, ab adiunctis quæ circa rem subiectam occupantur,

&

& exercētur: vt ratio viuēdi docetur partim in Ethica disciplina, partim in Polit. et œcon &c. Atq; hæc dicta sint satis de quatuor distributionum generibus. Quorum præcepta, vt concludamus, notanda sunt bene diuidendi sequētia documenta. Primum, vt diuisio retrò cōmeet cum partibus simul iunctis: vt, si animal est, aut est rationis particeps: aut expers, & Vicissim. Secundum, vt nihil in ea desit, neq; redundet: quare redundans erit hæc diuisio. Animal aut est homo, aut bestia, aut equus: quia hæc tertia pars redundat. Tertium, vt diuisio constet ex contrariis aut re, aut ratione: vt animalium aliud homo, aliud bestia. Quartum, vt, si fieri potest, cōstet ex duabus partibus: Quæ præcepta intelligenda sunt de dialectica, & perfectâ diuisione, qualis est generis in subiectas sibi formas.

DE DEFINITIONE. Cap. 34.

DEFINITIO est oratio, quæ propriè, & breuiter rei naturam explicat, id est, hoc ipsum, quod res est: vt Plato docuit in Politico, & post eum Arist. 2. de Demonstr. Est autem definitio vel perfectâ, vel imperfectâ: perfectâ dicitur propriè definitio: imperfectâ descriptio. Perfectâ definitio constat ex causis rei essentiâ constituentibus: quæ omnes genere, & forma comprehenduntur: sic homo definitur animal

rationale: nam per genus animal, intelligimus
 essentiam corpoream, plenam vitæ, & sensus,
 quæ est materies hominis, & pars formæ: cum
 qua, si rationale addas, totam formam compre-
 hendes vitæ, sensus & rationis: quæ forma est
 etiam efficiens; vt quæ statum rei tuetur. Itaq;
 perfecta definitio nihil aliud est, quàm vniuer-
 sale symbolum causarum, rei essentiam, & na-
 turam constituentium. Et tales sunt definitio-
 nes artium: vt Grāmatica est ars rectè loquen-
 di: Rhetorica est ars benè dicendi. In qua defi-
 nitione ars est genus, benè dicendi finis loco
 differentiæ positus, per quem à cæteris artibus
 distinguitur. Alterum genus definitionis, quod
 Græcè dicitur, catagraphi, id est, descriptio, ex
 omnibus locis, seu argumentis duci potest, dif-
 fertq; à superiori, quòd non solum causas inte-
 riores, & essentielles explicat: Sed alijs præter
 rea argumentis, tanquam externis coloribus,
 propositam rem exornat. Porphirius eam, hy-
 pographin, Rhetores, periphrafin, appellant.
 Cicero in Topic. paragraphin. Vnde ab effectis
 sumi potest: vt homo est animal ad risum natū:
 & à subiectis: vt fortitudo est virtus, quæ in pe-
 riculis versatur: Et ab adiunctis: vt homo est a-
 nimal erectum maximo inter animalia cere-
 bro latos habens vngues. Et à contrarijs: vt vir-
 tus est fuga vitiorū: & à cōparatione: vt Ouid.

Stulte

Stulte quid est sōnus, gelidæ nisi mortis imago? & ab etymologia: vt Grāmatica est ars literarum: & à Diuisione: vt Dialectica est ars inueniendi, & disponendi. Hinc constat, descriptiones ex locis omnibus fieri posse, &c.

Oratores autem, & Poëtæ descriptionibus longioribus frequenter vti solent; tum, quia illis propositum est, non solum docere auditores: verum etiam delectare: quod oratione copiosa fit: tum etiam, quia specialia pluribus egent, vt definiantur, quàm vniuersalia. Hinc est apud Vergil. AENE. lib. I. AENEÆ descriptio ab illo versu.

Restitit AENEAS, claraq; in luce refulsit,

Os, humerosq; deo similis, &c.

Et lib. 4. est optima famæ descriptio primò ab adiunctis, quæ insunt in re, vt mobilis, velox, & inconstans: Deinde ab effectis, quæ sunt, sese at-
tolere, latè volare: mox à causa procreante, quæ est terra, rursusq; ab adiunctis corporis, celeritate pedum, mobilitate alarum, multitudine oculorum, linguarum, sermonū, aurium: itēq; ab effectis; quæ sunt tota nocte volare, interdum vrbes terrere: & à paribus, tam nugatoriā esse famam, quàm verax est. Hæc famæ pulcherrima descriptio incipit ab eo versu. Fama malū, quo non velocius vllum, &c. Quare, vt breuitas in perfecta definitione laudatur: sic in descrip-

tione magnificentia, ea tamen lege, ne quid in ea desit, neq; redundet.

DEFINITIONES CONGLOBATAE,
energia, profopœia, profopographia, topographia,
&c. ad descriptionem referuntur. Cap. 35.

REFERUNTUR ad descriptiones amplificationes illæ à definitionibus conglobatis: qualis est illa Ciceronis in Oratore. 2. descriptio historiæ. Huc etiam spectat energia, & euidētia, quæ dicitur hypotipōsis, & representatio: cum rem ita verbis describimus, ut cerni potius, quàm audiri videatur. Si personam describamus, vel viuētis, vel mortui, profopœia dicetur: ut si describas amantem, aut parasitum, aut auarum. Sic Cicero Catilinam, & alios improbos ciues describit, Annibalē Liuius, Traianum Plinius iunior, Vergilius lib. 6. AEn. multos claros viros, Homerus Græcos: inter quos, Achillem describit acrem, inexorabilem, simplicem, regibus infensum, pedibus velocem, nimium sibi in armis arrogansem, &c. Vlyssē verò vafrum, astutum, facundum, dissimulantē, omnia tolerantem, &c. Si ficta sit personæ descriptio, dicetur profopographia, qualis est illa virtutis, & voluptatis descriptio apud Xenophontem, & Prodicum Sophistam; mortis, & vitæ, quas Ennius in Satyr. cōtēdētes inducit:

occafio

occasionis apud Aufonium, iustitiæ apud Gellium ex Chrisippo, Philosophiæ apud Boëtiũ. Est autem in his descriptionibus seruanda ratio personæ laudandæ, aut vituperandæ.

Decorum quoq; seruandum est: vt virtus grauis describatur, pax placida, ira fremens, stultitia instabilis, iustitia rectis, immotisq; luminibus, Philosophia vultu constanti, & authoritatis pleno, Theologia adhuc constantiore, & grauiore vultu: quæ è diuis vna videatur, fixis in cælum oculis; cuius est de Deo tota disputationis ratio. Si locus describatur, vt ager, vrbs, &c appellabitur topographia, qualis est Carthaginis descriptio apud Vergil. lib. 1. AEn. Laurentis villæ apud Plinium in epist. Sedes somni apud Ouid. lib. 11. Metamorph. Domus famæ ibidem: regiæ domus solis lib. 2. Syracusarum apud Ciceronem Verr. 6.

DE PLVRIBVS LOCIS, ET ARGV-

mentis ad varia loca describenda. Cap. 36.

VT autem loca diuersa describamus, ante oculos proponamus argumenta, à quibus facile describi possunt. Atq; in primis, si regionē velis describere, argumenta erunt ab ea orbis parte, cuius regio est, vt Hispania Europæ regio est: & alijs regionibus, quibus cingitur, vel à Septétrione, vel Meridie, &c. Itē à regibus, & duci-

ducibus: ab urbium frequentia, à rebus, quibus abundat, vel auro, vel argento: à moribus, à tuto transitu, à ritibus, &c.

Urbis descriptio sumitur à situ, ab aëris salubritate, à conditore, ab antiquitate, à fertilitate, à Rep. à Senatu, à Populi frequentia, à Religionis studio, à Collegijs, & Gymnasijs, in quibus disciplinæ docentur; ab ingenijs civium, & eorum bellicositate, à concordia, & urbanitate, à domorum frequentia, & magnitudine aedificiorum, à territorio, ubi montes, villæ, & flumina commemorari possunt. Agri descriptio fiet à loci salubritate, à vario arborum genere, à copia fructuum, à cultoribus, à floribus, &c.

Vide Cic. lib. de senectute. Flumen describetur à nomine, ab ortu, ab amplitudine, à locis, quæ præterfluit, à colore, & dulcore, ab agris, & nemoribus, quæ irrigat, à piscibus, & à fluminibus, quæ in illud influunt. Tæporis descriptio, (quæ græcè dicitur chronographia) sumitur à solis claritate, à lætitia, qua omnes perfunduntur, à nubibus cælum ipsum implentibus: à pluvijs, & tempestatibus, &c. Auroræ descriptio sumitur à roseo illo colore, à sole aduentante, à garritu avium, ab aura, quæ tunc spirat salutaris, ab apto tempore vacandi literis. Unde est illud cômune dictum, aurora gratissima musis. Meridies describetur à luce solis clarissima, à tenuiori-

tenuioribus vmbriſ, quas medius dies contrahit: vnde Ouidius. Iamq; dies medius tenues contraxerat vmbraſ, & Valer. Flacuſ. 3.

Iam ſummas cœli Phœbuſ candentior arceſ

Vicerat, & longas mediuſ reuocauerat vmbraſ.

Nox deſcribetur à placiditate, & quiete, qua corpora recreantur, & reparantur: à ſomno, quem Ouid. Meta. 11. Sic laudat.

Somme quieteſ reruſ, placidiſſime ſomme Deorum.

Pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris

Feffa miniſteriſ mulceſ, reparaſq; labori.

Noctis mediæ deſcriptionem habes apud Statium hoc modo.

Scandebat roſeo mediſ ſaſtigia cœli

Luna iugo totis, vbi ſomnuſ inertior aliſ

Deſluit in terraſ, mutumq; amplectitur orbem.

Veris deſcriptio ſumitur à Zephiris eo tempore flantibus, à floribus tunc naſcentibus: vnde vocatur ver floridum, purpureum, placidum, iucundum. Adde quod omnia eo tempore ridere videntur; item, ab aëriſ temperie, ab aura ſalutari, ab auium concentu, &c. Vide apud Vergil. lib. 2. Georg. veris deſcriptionem, ab eo verſu. Non alioſ prima creſcentiſ, &c.

Æſtiniſ temporis deſcriptio ſumitur ab agris optimas ſegeteſ ferentibus, à ſoliſ ardoribus, à fluuiorum decreſcētia, à meſſibuſ metendiſ, à frugibuſ in horrea cōdendiſ, &c.

Autum-

Autumni tempus describi potest à vitibus, quibus implentur fœcundi lacus, à vindemia, & ab ijs, quæ in ea accidunt: ab aëris intemperie, & morbis varijs.

Hyemis tempus describetur ab immanitate frigoris, à brevitare dierum, à ventis, & pluvijs aſſiduis, à fluminibus gelu concretis, à frondibus ex arboribus decidentibus, &c. Hæc temporis descriptio Poëtis magis, quàm Oratoribus familiaris est.

DE IIS, QUAE IN DESCRIPTIONIBUS
servanda sunt. Cap. 37.

D D E N I Q; in descriptionibus siue rerum, siue personarum totam rei naturam, omnesq; circumstantias animo iustrabimus, & adiuncta, à quibus describetur, siue sensibus, siue sola mente, & intellectu percipiatur. Et rerum quidem, quæ sub sensus cadunt, facilis est descriptio: vt si describas hominem à statura, à colore, à quantitate, à cultu, & vestitu, &c. Quæ verò sub sensus non cadunt, difficilius describuntur, attamen, quò ad fieri potest, ad naturam suam, id est, ad cognitionem sensus, aut mentis nostræ: cum vocabulis vtimur aptis explicationi rei, vel personæ, quam volumus describere: vt cum dicimus
Deum,

Deum æternum, immortalem, sapientissimum, &c. Aut Theologiam esse disciplinam, quæ per cælos, perq; humana, & diuina omnia peruagatur; animumq; nostrum rerum illarum cognitione imbuit; atq; ita componit, & munit, vt inuictum illum reddat contra omnes fortunæ minas & incurfus. Spiritalia hæc persona quadam induuntur, quæ eorum opera, actionesq; demonstret. Sic Philosophiam talem describemus, quales sui studiosos facit. Quare Boëtius illam repræsentauit reuerendo vultu, venerabili macie, pallore decoro, statura adeò procera, vt cælum, ac sidera superet, atq; oculis ad fortunæ minas incõniuentibus.

IN REBUS DESCRIBENDIS QVAE

lis ordo seruandus. Cap. 38.

IN rebus, seu personis describendis, ordo seruandus est. In breuioribus descriptionibus, quæ velut punctis attinguntur, nullus ordo est: nec vbi res confertim effunduntur: Quin potius ordinis negligentia clarius rem ostendit: vt si pratum describas, in quo permisti sunt variorum, generum, & colorum flores. In longioribus verò descriptionibus, quibus res est explicatione, velut

velut depingenda, optimum est naturæ ordinē sequi: Quæ primò rem vtcūq; format, tanquam rudem. Hinc singulis paulatim partibus faciem suam tribuit, quò ad perfectam reddat: vt pictores, & cælatores in picturis, cælaturisq; faciunt. Sic igitur in describenda re primò rem vniuersam proponemus: postea per eius præcipuas partes ducemus, ac tandem, si quid sit naturaliter primum æquè expositum intelligentiæ nostræ, id primum locum occupabit: vt in prælio apparatus militum primus est, in conuiuio dominus, locus, &c. Verba in descriptionibus simplicia sint, propria, & rebus apta: nempe, grandia rebus grandibus, festiua, & dulcia rebus dulcibus, & lætis. Metaphoræ, & similitudines optimè rem exprimunt. Sic Cicero in Pisonem. in oratione pro Sestio dixit. Exanimatus euolat è Senatu; non minus perturbato animo, quàm si annis antè paucis in conuentum creditorum incidisset. Tum per amplificationē & hyperbolem: ipsi parietes lugere videntur, aut lætari. Epitheta quoq; maximè rem oculis subijciunt. Atq; hæc de descriptionibus latius à nobis dicta sint. Deinceps de testimonijs disputemus.

DE ARGUMENTO INARTIFITIA

li. i. de testimonijs. Cap. 39.

HAC.

HACTENVS insita argumenta sunt exposita: iam ad extrinsecus assumpta veniamus: Et ea sunt, quæ ex se, & natura sua fidem non faciunt: sed eorum fides, & probatio expenditur, & confirmatur argumento aliquo artificiali. Diuitur autem argumentum hoc in artificiale de Aristotelis sententia lib. 1. Rhetor. ad Theodectem. c. 5. in quinque modos: nimirum, in legem, in testimonium, in pactum, in quæstionem, & iusiurandum. Qui omnes ferè authoritates, & testimonia appellantur. Per legem intelligo vel diuinam, vel humanam. Sic Cicero pro Milone, à lege scripta, & non scripta his verbis disputauit. Est enim Iud. nō scripta, sed nata lex, &c. Quibus argumentatur à lege naturali, licere cuiq; vitam suam contra vim inimicorum tueri. Testimonia vel sunt diuina, vel humana. In pactis sunt tabulæ publicæ, & priuatæ, quæ assumuntur ad aliquid, vel affirmandū, vel negandum. Hūc pertinent fædera, quæ sunt publica, & priuata: Pignus quoq; pactum quoddam est, quod deponitur ab his, qui apud sequestrum decertant. Per quæstionem intelligo tormenta, vel cruciatus ad veritatem extorquendam. Iusiurandum est affirmatio religiosa. Sed nos omisis reliquis, tractemus testimonia, quæ sunt in hoc argumenti genere potissima. Et ea vel sunt diuina, vel humana. Minum

testimonium est, cum authoritas diuina assumitur ad aliquid vel affirmandum, vel negandum. Et quoniam Deus ipse non solum virtutibus excelsit: Sed, si quæ etiã hominibus insunt earum autor est, & causa: tantum ad faciendam fidem valent diuina testimonia, vt reliqua argumenta momentum nullum habeant, nisi quatenus cum diuinis testimonijs congruunt, aut certè ab illis minimè dissentiunt. Et idcirco diuina testimonia præstant omnibus argumentis: Quibus ideo summa fides adhibetur, quia ab ipso Deo, qui est summa veritas, prolata sunt: Cuiusmodi sunt leges à Deo Hebraeis latæ, & Euangelium Christi, id est, vetus, & nouum testamentum. In quibus continentur, quæ à Prophetis, & à Christo, & ab Apostolis, alijsq; diuino numine afflatis, prolata sunt: per quos veritas ipsa, id est, Deus, loqui dicitur. Quæ verò ab Ethnicis diuina dicuntur testimonia: partim in eiusmodi rebus sunt, (licet impijs, & falsis,) quas vel dij, vel homines eorũ afflatu pronuntiassent: partim in diuinatione, quæ olim fuit, vel artificiosa in coniecturis ominum, & sortium, in obseruationibus extorum fulgurum, & ostentorum: vel naturalis in furore mentis, & diuina per somnium prouisione.

DE TESTIMONIIS HVMANIS.

Cap. 40.

HVMAN-

HUMANA testimonia ex hominibus sumuntur, in quibus authoritas inest ad faciendam fidem. Atq; ea bifariam hoc loco distinguuntur: tum ex genere, & authoritate hominum, vt Philosophorum, Oratorum, Poëtarum, virorumq; aliorum excellentium, quorum sententias clariore Plutarchus collegit: tum ex ratione, & formula testandi: vnde pacta sunt, & promissa, potestas experiēdi aduersario cōcessa, iusiurandum, & alia multa, vt sunt approbationes, rumores, fama incerto autore, præiudicia, testes, & quæ vi tormentorum extorquētur: prouerbia quoq;, & consensus hominū: Ac deniq; omne ius naturæ, gentium, & civile. Sed nonnulla exempla ex autoribus profanis in medium proferamus ad testimonium humanum illustrandum: vt Socratis, Vnicum bonum est scientia: et vnicum malum ignorantia: et Horatij. Nemo sine crimine viuit: & Ciceronis pro Mil. Proposita inuidia, morte, pœna, qui nihilo segnus Remp. defendit, is vir verè putandus est. Philip. 2. reprehēdit Antonij pactum, dicens. Quid autem agebatur, nisi, vt delere, & euertere remp. funditus velles? Idem de promissis Philip. 5. Audebo etiam obligare meam fidem. P. C. vobis, populoq; Rom. quod profectò, cum me nulla vis cogeret, facere non aude rem, pertimescerēq; in re maximè periculosa.

opinionē temeritatis : Promitto, recipio, spō-
 deo. P. C. Cæsarem talem semper fore civem,
 qualis hodie sit, qualemq; cum maximè velle,
 & optare debemus. Potestas experiendi est a-
 pud Terent. in Eun. Fac periculum in literis, fac
 in palestra, &c. Iusiurandum, quod est magnū
 vinculum ad astringendam fidē, est apud Verg.
 AENEID. 6. *Per sidera iuro.*

Per superos, & si qua fides tellure sub ima est :

Inuitus regina tuo de littore cessi.

Et quoniā humana testimonia infirmiora sunt
 omnibus argumētis, in omni disputatione ex-
 tremo loco sunt ponenda. Vt cū sententiam
 tuam multis argumentis confirmaueris: ad ex-
 tremum simpliciorum, & imperitorum causa
 (si qui adsint) humana testimonia proferas.
 Monet tamen Socrates apud Platonem, & Rhe-
 tores de hac ipsa re, in exquirenda veritate, tā-
 tum esse credendum testimonijs, quantum ra-
 tio permiserit. Et Plato in Protagora ait, eos,
 qui testimonijs vtuntur, similes esse imperitis,
 & idiotis conuiuis, qui pecunia tibicines con-
 ducunt, quorum voce, & sono conuiuia sua ce-
 lebrant. Et in Charmide docet, considerādum
 esse, verēne dictum sit, non qui dixerit. Quam
 obrem, hoc argumentum à veteribus videtur
 inartificiale dictum: non quòd locum, & præ-
 ceptum in arte non habeat: sed quòd ex se, &
 natu-

natura sua facultatem probationis nō habeat : nec quod potest, per se possit (neq; enim propterea res erit, aut non erit, quòd affirmata sit aut negata.) Sed hæc fides famæ, & existimationi personæ tribuitur, cuius testimonium profertur : Mores enim, qui sunt adiuncta, & attributa personarum, cuiusmodi sunt prudentia, bonitas, & beneuolentia, sunt maximæ persuasionis, si prudentia, bonitas, & beneuolentia sint cōiunctæ, vt ait Arist. lib. 1. & 2. Rhet. Vnde de genere hominū his credimus, qui propter prudentiam vera sentire, & propter bonitatem ea dicere, quæ sentiunt : & propter beneuolentiam nobis rectè consulere videantur. Quare hoc argumentum inartificiale dicitur, quòd per se parum possit : sed adhibitis circumstantijs, aliquid habet probationis. Fuit sanè olim hoc argumētum celebre in schola Pythagoræ, cuius discipuli pro ratione respondebant : ipse dixit, id est, Pythagoras, idq; doctoris auctoritate, & reuerentia. Vfus huius argumenti maximus est in iudicijs, & ciuilibus negotijs : his enim lites instituuntur, & de fama, de capite, et fortunis ciuium iudicatur. Qua propter Rhetores hoc argumentum in vtrāq; partem tractarunt : vt pro testibus, & cōtra testes, &c. Atq; hæc in vniuersum de inuentione cōmuni, & generali.

ARGUMENTA SOLA RATIONE

separatur, & de eorum usu. Cap. 41.

GENERA autem argumentorum hactenus disputata, etsi singula propriam vim habent: tamen sola ratione separantur: eadem enim res potest modò esse causa, modò effectum, modò subiectum, modò adiunctum, &c. Ut homo est causa boni & mali, & effectum earum partiù ex quibus constat: & est subiectum sanitatis, et morbi, & adiunctum terræ, & contrarium bestię, & similis angelo, &c. Sed variæ sunt rationes, cur hoc, vel illud sit. Quin etiam, idem argumentum in eadem quæstione ad alium, atq; alium locum pertinet: ut Nullus opprimit populum: ergo non est popularis. Opprimere populum, effectum est Nulli. Idem opprimere populum, opponitur parti quæstionis, nimirum, popularis: atq; ex parte coniugatum est. Quod cum accidit, ad locum magis insignem, referendum est: ut in exemplo Nulli dicam. Locum, seu argumentum esse potius ex oppositis, quàm ex effectis, seu cõiugatis, &c. Iam verò animadvertendum illud est: ut propositis quæstionibus, quarantur argumenta. Si artes, si res stabiles, & æternæ subtiliter sint explicandæ, ex causis assumpta declaratio aptior erit: si deliberatio de pace, si iudicium de facinore, si cõmendatio recte factorum, aut quiduis eorum, quæ quotidie

dic

die euenire solent, disputandum sit: nullū erit argumentum, quod non possit iuuare. Quam obrem, si in hac argumentorum exposita inuentione diu, multumq; nos exercuerimus, procul dubio promptissimè inueniemus argumenta ad faciendam fidem.

DE TRACTATIONE, ET INVENTIONE speciali triū generum causarū. Cap. 42.

QVANNVIS autem ex tradita argumentorum doctrina quælibet argumenta ad omnem disputationem, & orationē sumi possunt: tamen, quia non omnes eo præstant ingenio, vt facilè possint ex ea argumenta magis specialia ad quamlibet causam inuenire, speciale omnium causarum inuentionem ante oculos proponamus. Et in primis dicendum esse videtur. De omnium Rhetorum sententia, tria esse causarum genera. Vnum demonstrationis, deliberationis alterum, & tertium iudicij. Et sub priori quidem genere continentur doctrina, & historia, & argumenta, & laudationes, ac vituperationes. Deliberationis sunt suasio, & dissuasio, petitio, & cōsolatio, ac exhortatio. Sub iudicio comprehenduntur accusatio, & defensio, expostulatio, & exprobratio, &c. Deniq; nihil est, quod sermone tractari possit, quod nō incidat in horum trium vnum. Huc enim referuntur

queri, consolari, mitigare, concitare, terrere, confirmare, præcipere, obscure dicta interpretari, narrare, deprecari, gratulari, gratias agere, obiurgare, malè dicere, describere, optare, opinari, & alia sexcenta: Quæ omnia ex rerū, argumentorumq; differentia, non ex dicendi genere sumuntur. Quare tria illa genera causarum ex dicendi ratione colliguntur: & ad tria illa, tanquam ad fontes dicendi, & non rerum, omnis tractatio, quæ ab Oratore explicatur, referenda est. Quare, cum dico, tria esse genera causarum, intelligo tres modos, seu formas dicendi, quibus omnis Oratori proposita materia, quasi dicendo, informatur. Ex quibus facile est colligere, latius apud me patere nomē causæ, quàm apud Rhetores: ab illis enim hæc causarum genera tantum ad causas forenses, & declamationes accomodabantur: ego verò ad omne dictionis genus & scriptionis ea adhiberi posse dico. Iam igitur singula tractemus.

DE GENERE DEMONSTRATIVO,

deq; eius diuisione. Cap. 43.

EST ergo genus demonstrationis, quod in laudatione, seu vituperatione versatur: cuius finis est honestas, vel turpitudine. Est enim Oratoris, in hoc genere honesta, & utilissima quæq; laudare: atq; his contraria vituperare:

in

in eoq; delectationem auditoris sibi proponere. Patet autē tam latē genus hoc laudationis: vt non modò Poëtæ paruis rebus lasciuiant, & exultent: sed Oratori quoq; sit concessum, minima quæq; laudare, seu vituperare. Deniq; nihil est diuinarum, humanarumq; rerum, quod laudationis genus vel ex officio suo non exerceat, vel amplitudine sua non complectatur.

Est autem triplex à rebus varijs, quas laudamus: nam aut laudamus personam, aut facta, aut res alias. Personam tripertita ratione laudare possumus: in ea enim laudanda, aliquādo à primordijs ad finem vsq; historiā narramus, rerumq;, ac temporum gradus in dicendo sequimur: Atq; ita laudes eius per tempora distribuimus: & quid prius ante natalem ei acciderit, exponimus. Deinde quid in vita dixerit, ac fecerit, laudamus: & quid post mortem subsequutum fuerit, cōmemoramus. Vel secundum ætatis discrimina: et sic quid prima ætate, quid media, & extrema gesserit, laudibus ornāmus. Huc pertinet illud Quintiliani lib. 3. vbi laudes hominis in tria tempora diuisit, nempe, in præteritum, in quo patria, parentes, prodigia, &c. Et in præsens, in quo animi bona, corporis, & ætatis gradus comprehenduntur. Et in consequens, in quo ea quæ post mortem: vt statuæ, funera, &c. Argumenta ad personam laudan-

dam, cū temporum seruamus gradus, ea sunt genus, natio, patria, educatio, institutio, sodalitia, studia, mores, res gestæ, mors, & quæ post mortem subsequuta sunt. Genus statum, & conditionem auorum, & proauorum dicit. Hoc genus censet Quintilianus ita esse tractandum: ut si sit illustre, honestum esse dicamus, splendoriq; , & virtuti maiorum respondere: Si verò humile, & obsecrum, fuisse ab eo, quem laudamus, virtute, & rerum gestarum gloria illustratū. Natio indicat mores, & ritus gentis, quæq; ad constitutionem, & naturam pertinet. Patria situm, & loci naturam, vnde oriundi sumus. Hi tres loci magnā vim in omnes homines habēt: nam & liberi parentes suos moribus referunt, atq; ingenio, institutisq; vitæ etiam sequuntur: & è cœlo formatum genus hominum est: vnde suam illam quæq; natio tam admirabilē oris, vultus, & linguæ varietatem habet. Sic Cicero pro Flaco. Asiaticorum fidem, & testimonium à natione eleuat, & Atheniēses laudat à patria, dicens. Ad sunt Athenienses, vnde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ sunt, atq; in omnes terras distributæ putantur. Institutio, pædagogos indicat et præceptores: sodalitia, sodales, & æquales: studia artes liberales, & circumforaneas indicant. Mores, & vitæ conditio ex his constāt, quæ virum iustum, &

prudentem decent. Res gestæ facinora præclara explicant. In morte agitur de animi constantia in tollerandis doloribus, & de genere mortis, vt de pompa funerali, de luctu, de miraculis, si quæ fortè contigerunt: de fama etiam, quæ post mortem subsequuta fuit. Huc referuntur bona animi, corporis, & fortunæ. Inter quæ potissima sunt animi: cuiusmodi sunt acumen ingenij, firmitas memoriæ, naturæ docilitas, iudicium, & quæ industria nostra comparantur, disciplinæ, & artes omnes, siue quæ solo ingenio exercentur, siue quibus manus adhibentur, prudentia, virtutes: Inter quæ primas tenent, quæ consilio, et diligencia nostra comparantur: vt sunt literæ, & virtutes. Bona corporis sunt, in cute forma, in nervis robur, in proportione pulchritudo, bona valetudo, sagacitas sensuum, dignitas oris, facundia, &c. Commendant hæc quidem virtutem perse: speciosiora tamē sunt, quando augentur, & decorantur animi probitate. Postremas partes tenent fortunæ bona: vt genus, diuitiæ, potestas, conditio, ars vitæ, vxor, liberi, serui, consanguinei, &c. In quibus bonis vera laus nō est, quæ soli virtuti debetur: sunt enim fluxa, & prorsus caduca, quæ in horas mutantur. Quare si à fortunæ bonis laudare velis, ea ad virtutem referes: nemo enim laudatur, quòd diuitijs affluat, sed quòd his bene

utatur. Similiter si à corporis bonis laudes, dabis operam, ut ex illis animi virtutes ostendas: ut si per pulchram formam mentis pulchritudinem significes. Atq; hæc est prima ratio laudandæ personæ.

DE SECUNDA RATIONE LAU-

dandæ personæ. Cap. 44.

SECUNDO modo personam laudare possumus, cum relicta totius vitæ serie, virtutes, quæ in ea præcipuæ fuerunt, cõmendamus: cum dicimus, quid fortiter, quid prudenter, quid iustè, & temperatè dixerit, ac fecerit. Sic in Abrahamo fidem, & obedientiam laudibus ornamus. In Iob patientiam, in Mose mansuetudinem, in Dauide sanctitatem, in Paulo animi magnitudinem, & laborum tolerantiam, &c. Extat huius laudis egregium exemplum apud Cic. pro M. Marcello. Cum enim Cicero digressus esset ad laudandum Cæsarem, hanc laudandi rationem sequutus est: & Cæsarem ab humanitate, à sapientia, à clementia, & à rerum gestarum gloria ornatè, & copiosè cõmendauit.

DE TERTIO MODO LAUDANDÆ

personæ. Cap. 45.

TERTIO modo possumus personam laudare per collationem: si eam cum ijs conferamus,

ramus, quæ sunt eiusdē generis. Quod Cicero fecit in eādē oratione pro M. Marcello: nam postea quam Cæsarem cum multis magnis viris comparauit, tandem omnibus illis superiorem fecit. Atq; hic tertius modus laudandæ personæ est à Poëtis, & Oratoribus maximè frequentatus. Neq; verò solum homines laudamus: sed etiam Deum ipsum, quòd Pater supremus sit, quòd Rector, & custos sit, protector, & vitæ dator, prosperitatis & quietis: fons, & origo omnium, quæ votis expeti possunt. Deinde ad similitudinem nostrarum laudū laudamus illum à triplici bonorū genere, fortunæ, quòd nulli sit obnoxius: corporis, quòd omniū malorum, quæ humana corpora solent infestare, sit expers: & animi, quòd iustus sit, & clemens, & longanimis, & propitius, &c. Deniq; quòd summè sapiens sit. Argumenta ad personam laudandam sunt ex inuentione generali sumenda: Quorum præcipua sunt, causæ, facta, adiuncta, comparationes, & testimonia. Nam in causis, quas diximus procreantes, sunt parentes, & maiores: in effectis inuenta, dicta, gesta: in adiunctis bona animi, corporis, & fortunæ: & personarum attributa, sunt natio, patria, &c.

QVOMODO FACTA SVNT LAV.

Laudanda. Cap. 46.

HAC.

HA CTENVS de laudandis personis tradita sunt præcepta: iam verò dicamus, quæ admodum facta laudari possint. Et facta quidem hic appellamus, virtutum præsertim opera, et etiam literarum monumenta. Facta autem singularum ætatum diligenter excutienda sunt, tam ad laudandum, quam ad vituperandum. Quanquam infantia, & pueritia facta modicè sunt attingenda, nisi in illis aliquid admirabile sit. Adolescentia potest laudari à linguarum peritia, ab artium cognitione à præceptoribus, ab amore literarum, à sedulitate, à facilitate discendi; ac deniq; à moribus huius ætatis. Iuventus quoq; laudari potest ab instituto vitæ, vbi ostendemus personam in maiorum honestissima viuendi ratione excelluisse, aut aliqua addidisse sua. Vt Cononis filius, qui ad bellicam laudem, qua patri inferior minimè fuit, doctrinæ, & ingenij gloriam adiecit. Aut omissa maiorum imitatione, meliorem vitæ rationem instituisse. Qua in re, maxime laborant obscuris orti maioribus. Item; à rebus gestis publicè, & priuatim, prudenter, iustè, temperatè, &c.

Senectus quoq; laudari potest à seueritate, à taciturnitate, à liberalitate, à prudentia, et consilio, quibus amicos, iuuentutem, & Remp. adiuuat, &c.

Eadem

Eadem ratio laudandi hominis, teneri potest in laudandis brutis: vt si equum laudes, expones commoda, quæ generosum animal afferat: Quantum bello, quantum pacis tempore præstet: Tum etiam commendantur eius alacritas ad pericula, fidelitas erga dominum, patientia, mansuetudo, obsequium, &c. Multa-
q; alia, quæ nostras virtutes videntur imitari. Itaq; in bonis corporis est robur, velocitas, decor, membrorum, conformatio, &c. In bonis fortunæ sunt ornamenta, phaleræ, frena, cultus, generositas, cura ei adhibita à principibus viris, &c.

RES QUOMODO POSSINT LAU-
dari. Cap. 47.

RES etiam laudamus alias, quæ sunt maxime variæ, et multiplices, vt regio, vrbes, flumina, &c. In rebus artes, et virtutes numerantur. Argumenta laudandarum artium hæc sunt. Origo vetusta, inuentores, artium diuisio, materia, finis, amplificatores, qui, et quanti progressus artium huc vsq;, honores habiti: &c. Virtutes quoq; laudamus ab inuentore, & autore deo, ab honestate, à necessitate, & ab earum effectis, &c.

Res esset infinita velle tradere argumenta ad res quasuis laudandas; Illud tamen admo-
uendum

nendum est: vt rem, quam laudare velimus, semel atq; iterum præsentî animo inspiciamus, totamq; eius naturam, & omnes circumstantias diligenter excutiamus, sic enim inueniemus argumenta, à quibus laudetur, aut vituperetur, &c.

Illa autem in hoc demonstratiuo genere præclara sunt secundum Arist. quæ quis facit aliena potius causa, quàm sua: vt quæ pro patria, (propria vtilitate despecta) fecit: & quæ in mortuos potius, quàm in viuos possunt redundare, & quæ gratia ipsius honestatis suscepta sunt. Item, pulchriora sunt, quæ quis præcipua, & solus habere videtur: vt lib. 2. de Oratore dixit Cicero: Quare multum valet, si quis solus, aut primus, aut certè cum paucis aliquod bonum fecit, si supra spem, et expectationem. Et quoniam ad voluptatem auditorum omnia in genere demonstrationis referuntur, possunt adhiberi omnia illa rerum, & verborum ornamenta, quæ dicemus in elocutione. Itemq; inopinata, & mirabilia. Deniq; tota oratio erit perpetua quædam bonorum expositio.

DE GENERE DELIBERATIONIS.

Cap. 48.

DE genere demonstrationis, ac de illius inuentione speciali satis multa diximus. Deinceps

inceps disputemus de genere deliberationis; Et illud quidem est, quo quidquam suademus, aut dissuademus. Quintilianus hoc genus appellat suaforium; alij concionale. Huc pertinet obiurgatio, exhortatio, reconciliatio, consolatio, petitio, monitio, commendatio: quisquis enim aliquem obiurgat, suadet vt culpam suam agnoscat, & qui exhortatur, suadet vt audeat, &c.

Est autem animaduertendum, quod suademus, vt quis velit, & exhortamur, vt audeat: quod fit, vt dubij, & sententiae nostrae contrarij, suasionem pertrahendi sint, vt velint: remissi vero excitandi sint exhortatione, vt audeant. Cicero. in Partitionibus Oratorijs finem huius generis ait esse vtilitatem ab honestate non separatam: ad quam omnia in consilio dando, & sententia dicenda, referuntur. Loci, seu argumenta huius generis deliberationis proprie duo sunt, vtilitas, & efficiendi facultas. Necessarium addidit Cicero: Sed à multis locus hic reijcitur, quia satis est rem decoram esse vtilem, & possibilem. At si necessarium addas cum Cicerone, videntum erit, quid aut necesse sit, aut non necesse. Necessarium autem hic est intelligendum, non illud, quod vocant Dialectici simplex, et absolutum, quod fieri aliter non potest: (hoc enim tollit omnem deliberationem) Sed illud, quod

aiunt ex conditione : vt si suadeas , necessariò gerendum esse bellum, nisi velimus, grauius aliquid subire, id est, si liberè , & tutò viuere velimus. Quod tamen necessarium Quntilianus ad vtilitatem retulit: vt vulgus hominum vsurpat. Ait tamen Cicero in Partition. Cùm tractemus de necessitate, si aliquid videbitur non necessarium : videndum erit , quàm sit magnum: quia, quod permagni interest , pro necessario sæpe habetur, q. d. permagnam esse in re vtilitatem propterea quod, quædam velut necessitas incumbat. Sic olim Roma seruos in Annibalè armauit propè necessariò : quia id opem ferre posse Reip. putauit. Atq; his locis, seu argumētis propositis Cicero duos alios minores adiunxit: nempe, rei magnitudinem, & facilitatē: nam cùm quæritur, quid fieri possit, videndum etiã est, quàm facile possit: Quæ enim perdifficilia sunt, perinde habenda sæpe sunt, ac si effici nō possint. Quamobrem dixit Cic. Cùm cōstet hoc deliberationis genus ex suasione, et dissuasione, suasori proponitur simplex ratio, et via tractandi: (nimirum, quia in vna, & eadem oratione hos duos locos vtile, & possibile, perpetuò probare debet) si enim alterum solummodo tractet, auditor ad rem suscipiendam minimè impelletur. At dissuasori alterum labefacere satis erit. Nempe, vel improbare, rem

vtilē

utilem esse, vel impugnare, fieri non posse.

QVAE SVNT CONSIDERANDA

Suasori, & quòd omnis deliberatio de futuris est, & in manu nostra posita. Cap. 49.

SED vt hoc deliberationis genus accuratius pertractemus: hæc cõsideranda nobis sunt. Quis sit cui consulimus, tum, qui nos, deinde qui alij consultores: Sunt enim deliberantium animi diuersi: siue consultant plures, siue singuli: quia in pluribus multum interest, Senatus ne sit, an populus? Romani, an Hispani? Et in singulis Cato, an Cicero? Item, quibus de rebus dicamus, quo loco, tempore, ac rerum statu. Quæ sic à me dicta volo, vt minimè longis intervallis cogitanda sint: Sed velut vno oculorum aspectu colligenda, & inter se conferenda. Omnis autem deliberatio de futuris est, non necessarijs simpliciter, nec impossibilibus, sitis in deliberantis potestate: vt agere possit, & nõ agere. Nemo enim deliberat, quid heri fuerit, aut anno superiore: nec an ambulet, cum ambulat: nec an moriendum sibi sit. Tametsi nonnulli de inferenda sibi morte consulunt. Nec an sol orietur cras, nec an volabit: neq; seruus, an liber fiet, deliberat: quæ non est ipsius, sed domini deliberatio. Nimis verò difficilia pro-

G a   impossi-

impossibilibus habentur: ideoq; reijcimus tanquam deplorata. Ergo de illis, quæ sunt in potestate nostra, consultamus: Quæ sanè tractantur diligenter considerata voluntate, & facultate: Qui enim vult, et potest, faciet: quorum alterum si desit, minimè facturum eum puto. Voluntatis consideratio posita est in causis, in ratione, in affectionibus, Quæ causa sit, cur velit, quæ mens eius, quibus permouetur affectionibus. Facultas est in viribus ingenij, corporis, & externorum: quibus diuitiæ, seruitia, amici, opes, potentia, &c. comprehenduntur.

QUOD OMNIS DELIBERATIO SIT
de bono, deq; duobus generibus bonorum.

Cap. 50.

ET quoniam in his, quæ sunt in potestate nostra, omnia ad deliberantis voluntatem referuntur, (illud enim modò quæritur, vt velit, aut nolit) voluntasq; in bonum semper fertur re vera tale, aut quod tale existimetur: fit, vt omnis deliberatio sit de bono, & hinc de contrario eius malo. Bonum appellamus, quod expetimus, vt profuturum: malum verò quod fugimus, vt nociturum. Prodest autem aliquid vel animo, vel corpori: Animo prodest virtus, eruditio, ingenium, prudētia, &c. Corpori prodest valetudo, voluptas: Corpus ad animum refer

refertur, & quæ sunt in animo, omnia ad rectam voluntatem. (quæ dicitur virtus.) referuntur, tanquam ad dominam, & principem. Atq; ita duo sunt bona, vnum per se expetendum, vt virtus, vel honestum: alterum propter aliud, quod vtile vocatur. Virtus nominatur bonum honestum, quasi meritò honorabile: Reliqua sunt vtilia, quæ ad corpus pertinent. Iam verò non omnes honesti partes sunt æquales, vt neq; utilitatis. In honesto potissima esse debent, quæ pertinent ad Deum: vt pietas, ardor rerum supernarum, cognitio, & admiratio omnipotentis Dei, et Christi vnigenæ eius. Secundum locum obtinent, quæ pertinent ad homines, vt mutua charitas inter ipsos, iustitia, liberalitas, &c.

Hinc quæ ad paucos peruenit, fortitudo: quæ non tam censetur aduersus hostes animositate quadam, & vehementia: quam aduersus dæmonum insultus; illecebrasq; vitiorum. Post hæc acumen ingenij, iudicium, eruditio: Quæ si vtrò contigerint, & illis moderatè vtaris in aliorum emolumentum, pulchræ sanè, & magnificæ res erunt. In vtilitate ea sunt præcipua, quæ ad tuendam vitam reperta sunt: vt agri, possessiones, &c. Ex quibus illa potissimum laudanda sunt, quæ multorum vtilitatem complectuntur: vt in templis ædificandis, in valetudinarijs locisq; ad curandos infirmos designatis, in hos-

pitalitate, in captiuis redimendis, egestateq;
& inopia subleuanda: Quæ iam ad honestatem
verguunt.

QVOD IN DANDO CONSILIO RE

quiritur opinio probitatis, & prudentiæ; & qui-
bus rebus parentur. Cap. 51.

DVO sunt autem in consilio dando potissi-
ma, nempe, opinio probitatis, & prudentiæ.
Vnde est illud Hecubæ ad Vlysem: Authoritas
persuadebit tua. Eadem enim ab alijs dicta, nõ
idem efficiunt. Existimatio probitatis his rebus
paratur, & confirmatur: in primis, si honestè, &
sanctè viuas, & cõsulas: quia nihil perinde auer-
tit homines à persuasione, quàm si videant di-
ctis vitam dissentire. In probitatis locum succe-
dit, vt amare illum credaris, cui cõsulis: Ac nes-
cio, an hoc sit fortius, quàm credi virum bonũ.
Sic totum consilium temperandum est, vt rem
cuius, cui consulis, non tuam, vel alterius specta-
re videaris. Prudentiam modicè nobis arroga-
bimus, & eam vsu, ac labore paratam potius
ostendemus, quàm acumine ingenij. Atq; om-
nino arrogantia suspicio vitanda nobis est: quã
nec in maximis quidem viris ferre possumus.
Amorem licebit fusius ostentare, propterea
quòd, vt est odio, inuidiæq; contrarius; ita nul-
li potest vitio verti, quòd aliquem se amare pro-
fiteatur:

fitatur: nisi fortè indignus ille sit, quē diligas: quod de eo, qui consulit, non debet à consulto-ribus existimari: cū omnes illius amici esse putentur: aliōquin, non essent in consilium ac-cessendi. Fides, quæ ex amore nascitur, ne in-uidiæ pateat, partius erit proferenda: Atq; in hoc illius conscientia, cui fideles sumus, erit ad-uocanda. Et vt in causa iudiciali ex tēpore exi-stitimari dicere, magnū affert robur causæ: quo-niam videmur tantum veritati fidere: Sic in suaforia plus habet fidei oratio meditata, vt monemur veteri prouerbio. Nox consilium. Quam ob rem ingenij laus facundiæ extempo-ralis non est hīc affectanda: Sed danda est ope-ra, ne quid videaris dicere, quod probitatis o-pinionem, vel amicitia, vel prudentiæ immi-nuat.

APVD IGNOTVM, ET APVD PRIN-

cipem quomodo sit agendum, & quod omnibus

dandum est consilium fidele, & qualis o-

ratio illis est aptanda. Cap. 52.

APVD parum notum, circūspectius est agē-dum, ne qua species emineat temeritatis, arrogantia, & imprudentiæ. Apud maiorem, præsertim Principem, modestius, & reueren-tius: sic tamen, vt absit assentatio. Nec ita illi cō-sulendum, tanquam præcipias imperito, nisi

puer sit, eiusq; ætatem regas. Liberius interdū dicere licebit, eum priuatæ rei affectu cæcutire, maximè in ijs, quæ ad Deum pertinent: in quibus profectò, omnes pares sumus, & æquales: vnde est illud d. Petri: obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Apud amicum, & familiarem apertius dicere licebit. Apud inferiorem humaniter, & benignè, non tanquam obiurgans, nisi res asperitatem exigat, grauesq; morbi vstiones. Deniq; fidele consilium omnibus est dandū, etiam si inimici essent: Sic enim bonus eris vir, aut credêris talis. Illorum etiã, quibus consulis, ingenium perspicendum est, & mores, eisq; aptanda oratio est, docto docta, ingenioso acuta, hebeti crassior, & apertior, humano liberior fiducia: bonis rectè vtilitas ostēdenda, malis obliquè ingeranda, ne illis sua vitia exprobrare videaris: nisi personæ ratio maiorem dicendi libertatem præbeat, vt si filius sit, si discipulus, si subditus. Attemperanda oratio est eruditioni illius qui dicit: Nec eadem authoritate, & gravitate dicet iuuenis, qua senex, ineruditus, qua doctus.

DE QVAESTIONIBVS AD QVAS ORATIO dirigenda est, & de affectibus in suasione concitandis. Cap. 53.

SEQV.

SEQVNTVR iam quaestiones, ad quas
 tota oratio dirigenda est, vnde, simpliciter
 quærimus, aut de duobus honestis, vtrum agē-
 dum? aut de pluribus, quod sumendum? & pro
 bono est minus malum: vt cū inquirimus, ex
 malis, quod eligendum? Atq; inter species tū
 vtilis, tum honesti, velut expediāt ne magis hoc
 iucundum, quàm illud vtile? hoc facile, quàm
 illud difficile? hoc tutum, quàm illud honorifi-
 cum? Quanquam inter honestum, & vtile inter
 Christianos nulla debet esse cōtrouersia. Olim
 populus Rom. sæpe vsurpabat illud: Vincat utili-
 tas: Sed ea vox à sapientissimis viris etiam il-
 lius gentis explosa, & reprehensa fuit. Nos ve-
 rò dicemus, Vincat honestas, vincat religio, &c
Exempla, & affectuum concitatio in consilio
 dando, sententiāq; dicenda, multum valent: Et
 illa quidem sumuntur à præterito, & proficiūt
 in futurum: vt tanquam in speculo vnusquisq;
 cernat, quos exitus actiones quæq; fortiantur:
 & ex similibus actionibus euentus similes expe-
 ctet. Apud Romanos exempla Barbarorū mi-
 nimum valebant: parum Græcorum: pluri-
 mum suorum maiorum. Apud Christianos ve-
 rò non Gentilium; Sed Christianorum, & maxi-
 mè illorum debent esse præcipua, quos ad pu-
 ritatem Euangelij rectè direxisse vitam arbitra-
 mur. Sunt inter exempla fabulæ, & apologi, qui

sæpe ad persuadendum magnam vim attulerunt: vt ille Demosthenis ad Athenienses de lupis, & pastoribus.

QVALES AFFECTVS IN SVASIONE

concitandi sunt. Cap. 54.

AFFECTVS in suasionem non sunt, vt in alijs generibus causarum concitandi: Nam id alienum est à gravitate, & probitate, quæ in consultationibus exiguntur. Vellicantur tamè aliquando, ex rebus ipsis per amplificationem: si ostendamus grauiores esse, atrociores, maiores, meliores, vtiliores, &c. quàm primò intuenti videantur; maximè, si accommodentur his ad aliquem affectum, quo teneantur: vt si atrocitas, & indignitas iracundo proponantur: iniuria, vel contemptus Superbo, alienum bonum inuidio, &c. Verum sancti consultoris erit hos affectus non accendere, sed placare. Non enim tanti persuasio est, vt ob eam velis malus vir haberi: Ergo contraria ratione tempestas illa cõquiescet. Et extenuatione res minor, leuior, minus vtilis, & iucunda fiet. Falli eum dices rerum similitudine, non eam esse magnanimitatem, sed crudelitatem, non gloriam, sed vanitatem, non honorem, sed inanem vmbra, escam pœnitentiæ, non voluptatem: Nil faciendum temerè, nil concitatè: quàm multos, callidi consilij
pani-

pænituit. Non immerito Sapiens ille Plato dicebat celeris consilij comitem esse pænitentiam: Et iram, atq; amorem pessimos esse consultores. Vt nemo turbatam aquam bibit, nisi prius quiescendo, sinat eam clarescere: sic nec animo turbato vtendum est, donec conquiescat. Opponenda quoq; est perculso affectione alia affectio apud illum non minor: vt ambitione incitato, iactura rei familiaris: properanti ad vltionem, ad turpem voluptatem, ad furtũ, &c. cruciatus; pænitentia, &c.

Postquam autem mouimus affectus, atq; animum addidimus, & argumentis rem esse agendam, & suscipiendam, persuasimus: cunctantẽ, vel (vt est in veteri prouerbio) currentem incitabimus; idq; ostensa occasione maximi momenti in omnes res: non esse differendum in agendo, iuxta veterem sententiam: vbi consulueris, maturẽ factõ opus est. In dehortatione nil precipitatẽ agendum: Forsitã non deliberatũ satis: Athenienses, quõd celeritate vterentur; non diu tenuisse imperium: & apud Romanos esse elogium M. Fabij: vnus homo nobis cunctando restituit rem.

Tota autem oratio in hoc suasionis genere (vt ait Cicero in Part.) simplex erit, & non nimis eleganter exornata: non contentiosa, & subtilis, vt in iudicio: sed grauis, sententiosa, plena ponde-

ponderis, & authoritatis. Quanquã Fab. Quintilianus dixit, elocutionem huic generi pro rerum magnitudine tribuẽdam esse. De partibus orationis, quæ conueniant suasioni, dicemus lib. sequenti de dispositione. Atq; hæc dicta sufficiant de speciali inuentione deliberationis: Iam de inuentione speciali generis iudicialis pauca subiungamus: quoniam genus hoc forẽ se hac nostra tempestate in totum exoleuit.

DE SPECIALI INVENTIONE GENERIS
iudicialis. Cap. 55.

GENVS iudiciale de sententia Quintiliani, est omnium difficilium, & est illud, quo quẽquam vel accusamus, vel defendimus: ad quod referuntur querela, exostulatio, exprobratio, cõminatio, deprecatio, &c. Finis huius generis est æquitas, quæ est ius quoddã naturale, quod ratio præscribit: ac si lex deficit, eam supplet: si durior est eam mitigat, & corrigit.

Ad tradendam huius generis specialem inuentionem, animaduertendum est, in quolibet genere causæ status, seu constitutiones inueniri: Quæ etiam quæstiones appellantur: & illæ sunt vel infinitæ, & generales, & theses græcè dicuntur: quæ propriè ad Philosophos pertinent: vel sunt finitæ, & græcè hypotheses vocantur, id est, causæ, & controuersia, quæ propriè ad Rhetores

tores spectant, qui speciales causas tractant: eas
 q̄; Cicero controuersias nominauit, quia vincu-
 lis circumstantiarum, personarum, rerum, tem-
 porum, & locorum cohibentur. Harum contro-
 uersiarum, siue constitutionum, siue statuum
 præcepta iudiciali generi magis, quàm cæte-
 ris generibus accõmodantur: quia in eo inten-
 tio, & depulsio, (ex quibus status nascitur, siue
 quæstio, siue controuersia) magis elucescunt.
 Sunt igitur in hoc genere iudicij status tres; ex
 quibus (vt ait Cicero in Part.) vnus aliquis ca-
 piendus est, si plures non queas, ad resistendũ.
 Nam, aut ita consistendum est, vt quod obijci-
 tur ab aduersario, factũ neges: aut illud, quod
 factũ fateare, neges eã vim habere: atq; id esse,
 quod aduersarius criminetur: aut si neq; de fa-
 cto, neq; de facti appellatione ambigi potest, id
 propter quod accusaris; neges tale esse, quale
 ille dicat: & rectum esse, quod feceris, concedẽ-
 dũm ve defendas. Ita primus ille status, & quasi
 conflictio cum aduersario coniectura quadam,
 secundus definitione, aut descriptione, & ter-
 tius æqui, & iusti, & recti, & humani ad ignoscẽ-
 dum, tractandus est disputatione. Hæc sunt ver-
 ba Ciceronis in oratorijs partitionibus; ex qui-
 bus tres status perspicuè colliguntur: nimirũ,
 an sit? quid sit? & quale sit? In primo coniectura
 valet, in secundo definitio, & in tertio qualitas,
 quam

quam Cicero rationem vocat, quia in qualitate rationibus multis est agendum, petitis è rerum proprietate, & natura, iurè ne, an iniuria, &c.

DE STATV CONIECTVRAE. Cap. 46.

SIT igitur status coniecturæ, cum verum cōiecturis quæritur: cuius tale sit exemplum: Duo viatores simul in tabernam diuerterunt: & post cænam discubuerunt: Caupo vnum eorum, quem grandem pecuniam secum portare deprehenderat, gladio alterius interfecit, & pecuniam abstulit, gladiumq; in vagina recondidit. Ille cuius gladio homo occisus erat, summo mane solus profectus est cum gladio cruentato. Non multò post caupo clamitat occisum hominem: & cum quibusdam diuersoribus eum, qui paulo antè exierat, consequitur, & comprehendit: gladium è vagina educit, & cruentatū inuenit: vnde peregrinus cædis accusatur. Hæc causa est coniecturalis: in qua factum à peregrino negatur, & multis coniecturis veritas est inuestiganda. Tota autem coniectura posita est in signis, & verisimilibus. Quæ sumuntur ex circumstantijs, quæ sunt, quis, quid, cur, vbi, quomodo, quando. Quis, personam denotat, quid rem, & quid cum re, & post rem euenierit. Quæ omnia ad locum adiunctorum referuntur. Exempla multa præbet oratio Ciceronis

ceronis pro Milone, in qua est persona Clodij seditiosi, & violenti hominis, Milonis inimici: locus pugnae via Appia, ante fundum Clodij: tempus, quo Milo Consulatum petebat; Praturam Clodius: pugna ante vesperam commissa, facti consilium in Clodio, qui ode- rat Milonem, & Consulem nolebat fieri, spera- batq; commodum, & impunitatem. Coniun- cta cum persona Clodij, quæ tam consilium, tum voluntatē arguebant: quia armatus, & ex- peditus fuit, & habuit comites electos, & expe- ditos: euentus ante rem: iter Milonis necessa- riū, cōcio Tribuni plebis eodē die habita, eaq; neglecta à Clodio: Senatūs serò dimissus; natu- ra negotij, vis, cædes, insidiæ, quæ sūt inimica legibus, periculosa, inuisa, & maximè offensa in candidatis. Hæc, & alia cōsiderantur in statu il- lo coniecturæ ad inuestigandum vter insidias fecerit? Clodius ne Miloni? an Milo Clodio? Plura qui volet de statu coniecturæ, videat Ci- ceronem in Partitionibus.

DE STATV DEFINITIONIS

nis. Cap. 57.

POST coniecturā sequitur definitio: nā, qui factū negare non potest, proximū est, vt no- mē facti neget: quod definitione declarādū est. Materia huius status definitionis distribuitur à
 Quintilia-

Quintiliano in tres species : prima totum crimen negat, nec aliud nomen subijcit, etiam si rem fateatur: vt si obijciatur adulterium in lupanari: Secunda ita negat crimen, vt aliud nomen edat: vt si obijcienti sacrilegium, dicatur esse furtum: vbi vtrunq; definiendum est: Tertia quærit in rebus specie diuersis, an hoc eodem nomine sit appellandum? vt sit ne amatorium venenum? cùm vtraq; res nomen suum habeat. Dantur autem in hoc statu communia accusatori, defensoriq; præcepta: vter enim definiendo, describendoq; verbo (de quo est controuersia) magis ad sensum iudicis, & intellectum accesserit: & vter ad cõmunem verbi significationem, & ad eam perceptionem, quam inchoatam, informatamq; habebunt in animis ij, qui audient, magis, & propius accesserit, is vincat necesse est. Neq; genus hoc status argumentando tractatur, sed tanquam explicando, definiendoq; verbo, &c.

DE STATV QUALITATIS. Cap. 58

QUALITATIS status extremus est: nam cùm de facto, & de facti nomine constat, sequitur, vt quale sit, vocetur in dubium, eiusq; vis, & natura quærat. Est autem duplex qualitas, vna absoluta, qua factum æquum esse ostenditur, suaq; natura defenditur. Vt quidam filiũ suum

suum abdicauit, quòd Philosophiæ operam da-
 ret: Filius se id rectè facere dicit. In hoc statu
 versatur Ciceronis oratio pro Corn. Balbo. Al-
 tera qualitas est assumptiua, qua argumentis
 extrinsecus assumptis, ostenditur factũ æquũ
 esse, & honestum: vt Clodium insidiatorem iu-
 rè occisum à Milone fuisse. Et quoniam semper
 is, qui se defendit, non tantum resistat aliquo
 horum statuum, necesse est; sed etiam rationẽ
 subijciat recusationis suæ, Primus ille status
 coniecturæ depulsionem habet iniqui criminis
 negationem: vt si is qui se defendit, dicat. Non
 feci: secundus definitionis, quòd non sit in re,
 quod ponitur ab aduersario in verbo: vt si de-
 fensor dicat: aliud feci. Tertius qualitatis status
 dicat, rectè feci. sed quia non satis est eum, qui
 se defendit, crimen depellere; oportet suæ de-
 pulsionis rationẽ reddat; sine qua (vt ait Quin-
 tilianus) defensio stare nõ posset. Ratio in con-
 iectura nulla est: nemo enim solet, aut debet,
 aut potest eius, quod non fecit, rationem red-
 dere: In definitione verò ratio est, quòd non
 sit in re, quod in verbo ab aduersario ponitur:
 vt in priuata pecunia sublata ex loco sacro, &
 aduersarius obijciat sacrilegium. At in qualita-
 te ratio datur, quod æquitas id velit: vt si Ores-
 tes rectè occisæ matris rationem afferat, quia
 patrem ipsius Orestis interfecit. Vniquiq; au-

tem rationi opponendum est ab aduersario id, quod si non esset, prorsus causa non posset esse: Accusatoris ratio vocatur firmamentum, & cōtinens. Ex ratione verò defensoris, & accusatoris firmamento, conficitur angusta quædam disceptatio, quæ appellatur iudicatio, & græcè κρινόμενον: quoniam iudicij summa est, & totius disceptationis. In qualitate duplex quæstio est: vna diffusa, qualis est primus ille status, qui nascitur ex intentione, & depulsione: altera est angusta, qualis est illa, quæ ex ratione defensoris, et firmamēto accusatoris cōficitur: vt v.g. Intētio est, Interfecisti matrem tuam Orestes: depulsio Orestis est, Iurè interfeci. Hæc est lata quæstio. Ratio Orestis est: Quia illa interfecit patrem meum. Firmamentum, & contraria ratio accusatoris est. Non ideo abs te filio matrē indemnata necari oportuit. Ex his liquet crimenon, & iudicatio. Iurè ne Orestes in patris sui vindictam matrem suā occiderit? Huc omnia argumenta referenda sunt. In coniectura, quia factum negatur, nec est ratio defensoris, nec accusatoris firmamentum: Sed ex intētionē, & depulsione nascitur quæstio, & iudicatio simul, &c.

QVOD IN VNA, EADEMQ; CAUSA
sa possunt esse plures status. Cap. 59.
 STA

STATVVM non est vna ratio: nam est quidam primus status, & quasi vnum caput, & fons, ad quem alij minores referuntur. Quare, ne mens aberret, spectare debet postremam quæstionem; qua sublata, nulla amplius dubitatio manet. v.g. in oratione Ciceronis pro Milone variæ sunt quæstiones, & status: de quorum singulis Cicero peculiariter disputat. Sed omnes illæ quæstiones vnum habent scopum vltimum, an Milo teneatur lege Cornelia de Siciarijs? Tum si quis quærat, an quia princeps suos negligit, idcirco habendus sit pro malo? & si malus, an ei sit obtemperandum? & si non obtemperandum, an ferendus sit ad tempus? an continuo expellendus? Hoc iam nihil est vltius. Sūt aliqui status tanquam amplior, & strictior, vt vnus includat alterum: vt vniuersalis, & particularis quæstio: Ducendè ne sint vxores Philosophis? Socrati? an prorsus vnicuiq; Philosopho? Alij status sunt inter se distincti: vt sit ne Christiani nocere? an benefacere? non odisse an amare? Sunt etiam multi status inter se relati: vt in petitione hæreditatis, & in diuinatione de accusatore deligendo: Nam si alij non consequantur hæreditatem, aut non sint accusaturi: sit ne cessariò, vt hic cõsequatur, vel accuset. Est quoq; geminus status: vt submouisti sacras pecunias: non submoueri, & si submoueri, non protinus

sacrilegium feci: additur tertia pars, nec furtū: additur quarta, ac nec iniustē, additur, quinta iustissimē, & Reip. utilissimē. In tuendum ergo est diligenter, qua de re sit dissensio ne aberremus, & de eo quod opus non sit, dicamus multa, deq; necessarijs, aut parum, aut nihil. Atq; hæc hæctenus de inventionione speciali, deq; statibus. De partibus verò orationis vniuscuiusq; status coniecturæ, definitionis, & qualitatis, sequenti libro dicemus in collocatione, & dispositione partium orationis.

FINIS LIBRI PRIMI,
sequitur secundus.

DE ARTE RHETORICA

liber Secundus.

DE DISPOSITIONE, SECUNDA

Rhetoricæ parte. Cap. 1.

INVENTIONI proxima est dispositio, non minus Rhetori necessaria, quàm inuentio. Et ea est apta rerum, & argumentorũ collocatio: Docet enim dispositio quid quibus locis conveniat, & qua ratione collocandum sit. Nec solum argumenta collocanda sunt: sed etiam partes argumentationis, & orationis. Dispositionem, *κρίσιν καὶ κριτικὴν*, id est, iudicium, & iudiciariam veteres Dialectici ex fine vocauerunt: quia certis dispositionis regulis doceret de rebus iudicare: (vt dixit Arist. 8. Top. Igitur, quæ admodum Grammatica syntaxis dictionum compositionem docet: Sic dispositio artificiosa rerum inuentarum collocationem tradit. Et quoniam hæc pars iudicium appellatur, primum, & præcipuum officium eius est, de sententia Ciceronis in Part. quærere, & scrutari ex omnibus argumentis, & adhibere iudicium, vt lenia

reijciat, cōmunia pratermittat, & non necessaria. Quare, nemo debet locis, seu argumentis eo ordine vti, quo sunt à nobis diuisa, atq; digesta in inuētionē: Sed vt elementariæ literæ, certo aliquo ordine, & numero tradūtur: postea verò illarum vario situ singula vocabulorū constāt: nec omnia, ac vix vllum eo literarum ordine scribimus, quo literas didicimus: Sic argumenta, quò facilius tenerētur, eo sunt ordine doctrinæ disposita. Attamen ars, atq; prudentia vnumquodq; collocabit, vbi maximam vim sit habiturū. Atq;, vt nec omnibus literis in singulis nominibus vtimur: Sic nec omnibus argumentis in singulis orationibus vtemur: imo rarò incidet causa, ad quam omnia argumentorum genera sint aduocanda: Ac nescio nunquid tale vsu euenire possit. De vi autem, & pondere argumentorum ita iudicādum est: vt argumenta, quæ ducuntur ex causis, & definitione, quæ ex causis constat, omnium firmissima sint: Proxima, quæ ex effectis: Tertio loco succedant res subiectæ, & adiunctæ: aut definitiones, & diuisiones ex ijs ductæ. Quarto loco dissentanea, quanquam hæc maiorem vim habent aliquando ad persuadendum, & cōvincendum repugnātem, & peruicacem Sophistā. Quintus locus conceditur comparationibus: sextus nomini, seu etymologiæ, & vltimus auctorita

toritatibus. Ex hac obseruatione colligitur, posito argumento, quanti sit ponderis, & quo loco disponendum sit, & collocandum.

DE PARTIBVS DISPOSITIONIS. Cap. 2.

ET quoniam rerum, & argumentorum dispositio est propria Dialecticæ, ab ea præcepta debemus mutuari. Sunt igitur dispositionis partes tres, enuntiatio, syllogismus, & methodus. Enuntiatio est dispositio, qua aliquid de aliquo enuntiatur: vt ignis vrit, ignis est calidus: ignis non est aqua. Prima hæc dispositionis species vocatur à Cicerone Tuscul. i. enuntiatum, pronuntiatum, & axioma. Propositio ab Arist. Quæ vel ait, vel negat. In ea sunt duæ partes, prima vocatur antecedens, & altera cõsequens: vt in hac, ignis vrit: ignis pars est antecedens, & vrit consequens: ex quibus enuntiatio constituitur: quarum altera est causa, vel effectus, vel subiectum, vel adiunctum, vel è cæteris argumentis aliquod vnum de suo relato enuntiatum: vt in superioribus exemplis videri potest: in primo enim (ignis vrit) sunt causa, & effectus: in secundo (ignis est calidus) subiectum, & adiunctum, in tertio (ignis nõ est aqua) oppositum cum opposito. Enuntiatio vel est simplex, vel composita: Simplex est, quæ simplicem

plicem sententiam continet : cuius partes termini vocantur : & antecedēs dicitur subiectū, & consequens attributum. Hic, quia sententia vno verbo comprehenditur, vinculum enuntiationis perpetuò verbum est; ex eoq; affirmato, erit affirmatio, vt è negato, negatio. Enūtiatio composita est, quæ plures habet sententias cōiunctas : cuius vinculum non iam verbū est, sed coniunctio: ideoq; ex ea affirmata, sumetur affirmatio, vt è negata, negatio. Affirmatio est: homo est sapiens, & probus: & negatio, homo non est sapiens, & probus. Harum enūtiationū simplicis, & coniunctæ plures diuisiones Dialecticis relinquo: nostro enim instituto sufficiūt, illæ, quas hæctenus commemoravi.

DE SYLLOGISMO, VEL

argumentatione. Cap. 3.

EX enuntiationibus conficitur syllogismus, qui & ratiocinatio, & argumentatio dicitur. Et syllogismus quidem est constans argumēti collocatio cum tota quæstione, vel cum singulis partibus quæstionis ad veritatem indicandam. Vocatur argumētatio, quia sit argumēti explicatio : & ratiocinatio sumpta metaphora à mensarijs : vt enim illi addendo, & deducēdo vidēt, quæ reliqua sit summa : sic in syllogismo summa veritatis colligitur : vt si Stoicum illud

quæ

quærat: An omne iustum sit honestum? ad quam quæstionem cõcludendam ex adiunctis sumi potest argumentum, nempe (laudabile) idq; si disponatur cum parte quæstionis consequente, videlicet (honestum) conficiet hanc propositionem: Omne laudabile est honestum: Deinde assumptum idem argumentum è propositione cum parte quæstionis antecedente (iustum) hanc efficiet assumptionem, omne iustum est laudabile: unde quæstio necessariò cõcludetur. Igitur, omne iustum est honestum. Sic Cicero lib. 4. de Finibus bonorum, & malorum confectionarium hoc conclusit.

DE PARTIBVS, SEV SPECIEBVS
argumentationis. Cap. 4.

PARTES argumentationis aliæ sunt maiores, aliæ minores. Maiores sunt enuntiationes: vt omnis homo est animal: minores sunt singulæ voces: vt homo, animal. Maiores partes si duæ sunt vocatur argumentatio enthymema: quarum prima dicitur antecedens, extrema cõsequens: vt insidiatorem licet occidere: Ergo Miloni licuit Clodium occidere. Antecedens est, omnem insidiatorem licet occidere: reliqua pars est consequens. Si verò sunt tres partes in argumentatione: prima vocatur propositio, secunda assumptio, & tertia conclusio,

siue complexio : eritq; ratiocinatio tripertita :
 vt in superiori stoico syllogismo. Omne lauda-
 bile est honestum : & omne iustum est lauda-
 bile : igitur omne iustum est honestum. Rhe-
 tores , & Oratores , quia dialecticis legibus
 astringi nolunt , saepe quinque partitam ratioci-
 natione faciunt : Sic Cicero concludit Parad. 5.
 nullum improbum , & stultum esse liberum , di-
 cens. Quisquis liber est , ei viuere licet , vt vult.
 Huic propositioni subiungitur pro secunda
 propositione ratio : Cum nihil aliud sit liber-
 tas , nisi potestas viuendi , vt velis. Iam sequitur
 assumptio : Nullus stultus viuit , vt vult : cuius
 ratio ponitur pro quarta propositione : quia is
 viuit , vt vult , qui recta sequitur , qui gaudet of-
 ficio , &c. Ex quibus omnibus efficitur con-
 clusio , siue complexio. Nemo igitur stultus ,
 & improbus liber est. Sic solent Oratores
 suas argumentationes concludere. At Diale-
 ctici plures , quam tres propositiones in suis
 argumentationibus nolunt admittere. Po-
 test autem fieri , vt tres propositiones in vnam
 redigantur , & tunc vocatur argumentatio
 epichirema : vt mater occidisset filium? q. d.
 Nulla mater occidisset filium : Medea mater
 erat : non igitur occidit filium. Atq; haec de
 enuntiationibus , propositionibus , & syllo-
 gismis.

DE METHODO TERTIA

dispositionis parte. Cap. 5.

DEINCEPS de methodo (quæ est dispositionis tertia pars) disputemus. Atq; ea est dispositio, per quam multæ res suo quæq; loco, & ordine pro natura, & conditione suæ perspicuitatis, & doctrinæ, collocantur.

Differunt autem inter se argumentatio, & methodus, quia in argumentatione, vnum collocatur argumentum, in methodo verò non vnum, sed multa simul collocantur: & rursus.

Argumentatio iudicium de re proposita facit: quam veram, aut falsam esse statuit: Methodus verò tale iudicium non facit: Sed rem iam æstimatam, & indubitata[m] facilius explicat, & docet: Atq; ideo appellatur methodus, quod nomen propriè viam compendiarium significat, & per metaphoram facile[m] docendi viam, & rationem. Rhetores hanc tertiam speciem dispositionem vocant, nomine quidem generali: Quauis in suis præceptionibus separatim de methodo præcipiant, omissis enuntiatione, & argumentatione.

Est autè methodus duplex, vna doctrinæ, prudentiæ altera. Sic Aristoteles, Cicero, & Quintil. instituunt. Methodus doctrinæ est, quæ caudatius,

tius, & absolute notius præponitur. Quod Arist. i. Analit. vocat modo natura notius, modo natura prius: quia, quod natura notius est, ordine, & dispositione doctrinæ debet præcedere: ut causæ sunt effectis suis. Hinc Philosophi præcipiunt, ut à causis ad effecta, & ab vniuersalibus ad specialia omnem legitimam, & artificiosam disputationem, & tractationem prosequamur. Sunt enim vniuersalia symbola causarum: ut specialia effectorum. Et quanuis in prima rerum disquisitione species antè cognoscatur, quàm genus (cum per sensus sit prima perceptio) tamen, cum vtrunq; cognoueris, doctrinamq; tradere volueris: genus ipsum natura sua prius erit, & clarius: ideoq; in artis dispositione speciem præcedat, necesse est.

METHODVS DOCTRINAE IN

tradendis artibus est vnica. Cap. 6.

METHODVS doctrinæ vnica est, & singularis, in artibus bene tradendis: quia in hac vnica proceditur ab antecedentibus omnino clarioribus ad obscura, & incognita declarandum, & illustrandum. Sic Hippocrates, Plato, & Aristoteles hanc solam methodum in artium institutione probauerunt. Et ut res familiarius percipiatur, utamur exemplo familiari. Sint omnes definitiones, distributiones, & regulæ Gram-

Grāmaticæ repertæ, & vnaquæq; verè iudicata: atq; hæc omnia documenta inscripta tabellis varijs. Quæ omnes præceptiones sint vnâ confusæ, & cōturbatæ in vrna quadam. Quæro hîc: quæ Dialecticæ pars me doceat has regulas, & præceptiones sic confusas, in ordinem redigere, & disponere? Primò, locis inuentionis non est opus, cùm sint omnes repertæ. Sola methodus doctrinæ superest. Dialecticus igitur methodi artificiosæ lumine in hac vrna primò Grāmaticæ definitionem seliget (id enim est generalissimum) & primò loco statuet: Tum in eadem vrna diuisionem Grāmaticæ requiret, & secundo loco disponet: deinde in eadem vrna definitionem primæ partis separabit, & tertio loco, & gradu antecedentibus adiunget. Atq; ita definiendo, & distribuendo ad specialissima exempla descendet, & loco extremo collocabit. Idem in secunda parte faciet, &c.

Neq; hæc methodus solùm in artibus tradendis adhibetur: sed etiam in omnibus rebus, quas facilè & perspicuè docere volumus. Ideòq; Oratorum, & Poëtarum est communis. Sic Oratores, cùm in exordio, re de qua agunt, summam proponunt, in narratione definiunt, in confirmatione partes exequuntur, & in peroratione concludunt, artificiosum illum, & dialecticum ordinem sequuntur. Sic etiam Poëtae

LIBRO DE ARTE RHETORICA.

Poëta, cum materiam sui operis proponunt, deinceps in certas partes distribuunt, easq; ordine prosequuntur, hanc Dialecticam methodum exercent.

DE PARTIBVS ORATIONIS, ET

numero, ac de exordio. Cap. 7.

IGITUR quoniam methodus doctrinae postulat, ut partes orationis ordine suo disponantur: Primò dicendum esse videtur, eas variè à grauissimis autoribus numerari. Nam Cicero in Partit. quatuor partes orationis tantum numerat, nimirum, principium, narrationem, confirmationem, & perorationem. Quintilianus quinque statuit: Alij graues Rhetores plures: Sed nos clarioris doctrinae gratia sex partes orationis constituamus, nempe: exordium, narrationem, propositionem, partitionem, confirmationem, siue causam, & perorationem.

Exordium est principium orationis, quo auditorum animos praeparamus ad audiendum, & conciliamus. Quamobrem in exordièdo sedatos nos, & graues esse oportet. Pedetentim nobis procedendum est: non maturadum, sine cunctatione loquendum: Hæc enim omnia Oratorem auditoribus maximè commendant. Nimium autem splendoris, & concinnitatis abesse debet ab exordio: quia hinc suspicio

cio

cio quædam artificiosæ diligentia nascitur, quæ plurimum orationi fidei, & auctoritatis Oratori adimit. Est verò maximum in exordiando vitium (quod vocant separatum) cum non ex re ipsa, quæ disputatur, & tractatur, principium ducitur: nec est tanquam mēbrum aliquod annexum orationi: Sed remotum, & quasi conglutinatum: vt si acturus de prudentia, à fortitudine ordiaris. Alterum exordij vitium longum dicitur, quod pluribus verbis vltra, quàm res exigit, producit. Vulgare exordium est, quod ad plures causas potest accommodari: Quod minimum est vitium, & in quod multi quotidie labuntur. Nam homines nullius ingenij, tanquam bestia, sensu ducuntur animali: Nec quid possint dicere, sed quid ab alijs dicatur, vt ad eorum orationes se accommodent, considerant. Vnde fit, vt non de sua, sed de vulgi sententia loquantur.

EXORDIA SVNT LIBERA, IN

omni causa, & qualia in suasionem, & in iudicio. Cap. 8.

PORRO exordia in oratione, quæ laudes continet, siue personæ, siue rei alicuius, maxime sunt libera (vt ait Arist. Rhet. ad Alexādrū,

c. 31.) tam apud Poëtas, quàm apud Oratores: nam ab historia quadam, & à similitudine, & à fabula, &c. Deniq; pro cuiusq; arbitrio licebit exordiri, modò sit ad rem, de qua dicitur, accòmodatum: tam in laude, quàm in suasionè, & in iudicio. Exordia tamen in sententia dicenda (ait Cic. in Part.) brevia esse debent: quod in causis priuatis est intelligendum: nam in publicis, quales fiebant in Senatu, non minus debēt esse elaborata, quàm in causis forensibus. Summa autem exordij in suadendo hæc sit de sententia Ciceronis: Proponat Orator, quamente dicat, quid velit, quibus de rebus sit dicturus, & exhortetur ad se breuiter dicentem, audiendum: idem de exordijs in causis iudicialibus dicendum est. Exordia tamen in coniectura ad accusatorem ponentur suspiciosa quidem ad acerbitatem, denuntiabiturq; insidiarum còmmune periculum, quod ad omnes sese extendat. Quale est principium Ciceronis in verrem Act. 2. dicentis. Neminem vestrum ignorare arbitror, &c. Excitabunturq; animi, vt attendant: contra defensor captabit beneuolentiam, & proferet querelam impositi sibi criminis, collectarumq; suspicionum, & accusatoris insidias: itemq; còmmune periculum: cum scilicet, conqueritur de conditione hominum innocentium, ac de vita, quòd sit exposita calumijis

lumnijs hominum criminoforum: animosq; ad misericordiam alliciet, ac modicè iudicium benevolentiam conciliabit. In ftatu definitionis, & qualitatis eadem exordiorū ratio teneri potest: Quanquam Cicero lib. 2. de Oratore ait, Oratores id curaffe, vt in caufis iudicialibus ex ipsis caufæ visceribus exordia fumerent.

DE COMMVNI EXORDIORVM

*præcepto, & quòd per totam orationem
misceri poffunt. Cap. 9.*

SIT tamen hoc cōmune præceptum de exordijs in quolibet genere dicendi: vt exordiū, quod in oratione primum locum occupat, vltimò fit cogitandum: quia ex ipsis caufæ visceribus nasci debet: vt rami prius cernuntur, quàm radix: qui tamen nascuntur ex arboris radice. Nec verò partes istæ locis distant, sed functionibus, & effectis: Est enim exordiū quidquid ante rem ad attentionem, & fidem dicitur. Quare non rarò in discursu proæmiamur, seu exordimur, & argumentamur in initio: & insinuationis non solum in principio est vsus: sed per totam orationem: cùm quid sumus dicturi, vel infensum, vel absolum, aut parum verisimile. Sunt tamen mollitiones quædam rei duræ, aut infestæ exordijs nō dissimiles, quæ post rem subijciuntur: quas mitigationes appellare
I poffu

possumus: ut cum dicta excusamus: etsi quam fecimus plagam, fomentis lenimus.

Sit hoc etiam in præceptis, ut si quid obest orationi nostræ, id non tantum sit ab orationis initio amouendum: sed etiã in quacunq; parte orationis obsistat. Quam ob rem in causis iudicialibus tot exordia videmus in medijs orationibus, & in carminibus in medio opere tot inuocationes, quæ Poëtis exordiorũ vice sunt: nam attentionem, & benevolentiam pariunt. Imo in tota oratione (si causa occasionem dederit) exordiola quædam solent admisceri ad fauorem renouandum, docilitatem, & attentio- nem: Quod transitionibus fieri potest cõmodissimè: ut si dicas: magna sunt hæc, sed leuia præ his, quæ nunc dicemus: Nunc ad ipsum caput accedo: proinde quæso, ut hæc attentis animis audiatis, &c. Hactenus de exordijs: de narratione iam dicamus.

DE NARRATIONE, ET QVOD

multiplex sit. Cap. 10.

NARRATIO est rei ipsius, siue rerum ad causam pertinentium expositio. Ea est exordio proxima: Sunt autem multiplices narra- tiones: quæ ex fine cẽsentur, ut aliæ omnes res: quia narrationẽ facimus, vel ut aliquid doceamus, & explicemus: vel ut persuadeamus: vel

ut

ut detineamus, &c. Miscetur quidem hæc : Sed in meta oculus figendus est, tanquam in scopo. Narratio, quæ ad docendum, & explicandum paratur, vera esse debet : & hanc vocamus historiã, quæ est rei gestæ explicatio. Si id quod narramus, persuadere volumus, narratio sit probabilis, necesse est : Sin aliud per eam intendimus, aptè est confingenda, quales sunt apologi. At si narratio ad delectandos, atq; occupãdos animos adhibeatur, ea est licentiosa. Hinc fit, latissimè patere narrationē : nam & res, & tempora, & loci, & personæ narrari possunt. Cuius generis extant apud Historicos exēpla multa : narrant enim vnde seditio, vnde bellum oriatur. Iul. Cæsar cōmentariorum narrationē de bello ciuili à causis duxit, id est, à rebus, quibus impulsus fuit ad bellum suscipiendum. Vergilius à causis, quibus AENEAS inductus fuit ad tam immensos labores suscipiendos, &c. Narratio tēporum, & locorum est, qua tempora, & loca describuntur, vbi res, quæ posita est in quæstione, acta est. In deliberatione de bello suscipiendo, loci narratio est utilis : ex qua argumenta ad suadendum, vel dissuadendum desumuntur. Personæ narratio est eiusmodi, vt in ea simul cum rebus ipsis personæ sermones, & animus perspici possint : vt si quempiam perfidiæ accuses, poteris eius vitã, moresq; describere.

Ita vt ostendas eum mobili esse animo, nouis rebus delectari, & nunquam in eodem loco cōsistere. Idem facies defendendo, si laudes eum à contrarijs rebus, &c.

QVOD IN NARRATIONE RES

summatim est narranda. Cap. II.

NARRATIO illa vitiosa esse censetur, quæ rem ab vltimo principio repetit: vt si acturus de bello Troiano, narrationem repetas à concubitu Iouis cum Læda, ex qua nata est Helena belli Troiani funesta causa: multò melius erit à raptu Paridis. Nec longius progrediêris, vt addas, quæ Græci post excidium Troiæ fecerint: quia in narratione, res summatim est narranda. Extat apud Cæsarem lib. 5. cōmentariorum optimæ narrationis exemplum. Erant (inquit) in ea legione fortissimi viri Centuriones qui iam primis ordinibus propinquaret. T. Pulio, & L. Varenius. Hi perpetuas controuersias inter se habebant, vt er alteri anteferretur. Omnibus annis de loco summis similitatibus contendebant. Ex his Pulio, cum acerrimè ad munitiones pugnaretur: Quid dubitas (inquit) Varene, aut quem locum probādæ virtutis expectas? Hic dies de nostris controuersijs iudicabit. Hæc dum dixisset: procedit extra munitiones, & quæ pars hostium confertissima visa est

est, in eam erumpit. Nec Varenus tum bello se se continet: sed omnium veritus existimatione, subsequitur mediocri spacio relicto. Pulsio pilum in hostes mittit, atq; vnum ex multitudine procurrentem, traicit: Quo percusso, & examinato, hunc scutis protegant hostes: & in illū vniuersi tela conijciunt, neq; dant regrediendi facultatem. Transfigitur scutum Pulsioni, & verutum in balteo defigitur. Auertit hic casus vaginam, & gladium educere conantis, dextrā moratur manum: impeditum hostes circumstunt. Succurrit inimicus ille Varenus, & laboranti subuenit. Ad hunc confestim à Pulsione omnis multitudo se conuertit: illum veruto transfixum arbitrantur. Varenus gladio cominus rē gerit, atq; vno interfecto, reliquos palā propellit. Dum cupidius instat, in locum inferiorem deiectus, concidit. Huic rursus circumuento, fert subsidium Pulsio, atq; ambo incolumes compluribus interfectis, summa cum laude se se intra munitiones recipiunt. Sic fortuna in contentione, & certamine vtrunq; versauit, vt alter alteri inimicus auxilio, salutiq; esset, neq; iudicari posset, vter vtri virtute antefendus esset. Hæc est Cæsaris narratio: in qua nescias, vtrum mirere magis Centurionum fortissimum, & memorabile facinus, an historici in narrando singulare artificium: Qui & ita bre-

uiter, strictimq; factū narrauit, vt nihil illo breuius, & ita detractis ornamentis, exornauit: vt nihil ornatius dici posse videatur. Hinc licet colligere, esse narrationis genus quoddā breue, & succinctum verbis: Sed rebus longum: quale in historia debet esse: in qua breuitas est dulcis, & veritas laudatur. Sed iam de probabili narratione pauca subiungamus.

DE NARRATIONE

probabili. Cap. 12.

PRIMUM autem omnium, si volumus probabiliter narrare, inquiremus, quid auditori sit probabile, ratio? an exemplum? an auctoritas, an experimētum per sensum aliquem sumptum? Rudes homines miracula naturæ derident: hebetes rationem non assequuntur, mouentur exemplis, parent auctoritati. Ideoq; nō eodem modo in foro narrandum est Ciceroni: quo Aristoteli in schola. Est progressus quidā naturalis, vt posteriora ex prioribus nasci videantur: vel ordine, & serie causarum: vt filius à patre: vel loci, aut temporis: vt dies posterior ex priore. Atq; hic ductus maximā habet verisimilitudinem: vt si dicas. Aliquē in ædes intrasse, hospitem salutasse, humaniter exceptum, iauitatum recusasse primum, hinc sæpius rogatum, acquiescisse, & discubuisse. Admissio
causa-

causarum breuis probabilem facit narrationē: vt, cū essent hilares potatum largius est: hinc saltatum: & calfactis animis ex leui occasione ventum est ad rixam, &c.

DE NARRATIONE DELECTA

bili, & fabulosa. Cap. 13.

NARRATIO, quæ ad delectandum adhibetur, est illa conficta: qualis est apologorū, qui exempla sunt conficta in vsum vitæ: & ad suadendam virtutem, vel dissuadendum vitiū, aut aliquid agendum, vel non agendum, reperti sunt: alioquin inutiles, & vani essent: non enim propter se narrantur, sed propter exemplum, quod sumamus. In narratione debet esse festiuitas, & facilitas, tum simplicitas in verbis, cū hos apologos narramus. In quibus nil molestū, nec affectatum debet esse, sed (vt ait Quintilianus) purus sermo sit. Quannis loquentium seruari debet differentia: vt accuratius laquatur vulpes, quàm asinus, & illustrius leo, quàm formica. Et quæcūq; dicentur, in scopum, quò pertinet fabella, dirigantur. Id προμύθιον dicitur, id est, præfabulatio (si præponatur) si verò postponatur ἐπιμύθιον, id est, affabulatio. Quanquā aliquando animo cuiusq; coniectandum relinquatur: quod est maioris grauitatis: vt fecerunt Menenius Agrippa in apologo de mem-

bris corporis in ventrem ociosum coniuranti-
bus. Et Demosthenes de luporum, & pastorum
traditis canibus; cùm rex Philippus Oratores
posceret. Aliæ narrationes sunt, quæ ad fabulas
Poëtarum spectant: quarum aliæ quippiam na-
turale continent, aliæ morale. Vtræq; harū con-
seruandæ sunt, atq; inhonestæ reijciendæ. Poë-
ma (vt ait Plutarchus) est pictura loquens: vi-
lis, & contemnēda pictura est, quæ leues habet
res: & quæ non pascit animum: vt musca ali-
qua: ideoq; adhortetur carmen, & inflammet
ad virtutem, & à vitio deterreat.

QUALIS NARRATIO SIT IN

laude, & suasionē. Cap. 14.

SED iam quales narrationes sint in quolibet
genere causæ, videamus. Et primò, narratio
in laude sit continua, sed habeat in se amplifica-
tionem, & confirmationem admixtam: Non
enim in hoc genere est illa narratio, quæ est in
iudicio fundamentum, & quasi sedes confirma-
tionis: Sed narramus, & narrando amplifica-
mus, et si quæ dubia occurrunt, confirmamus,
vel confutamus. Ratio, quare narratio in lauda-
tione sit perpetua quædam factorū, dictorūq;
narratio sine vllis argumentationibus fidei, ea
est, quia non dubia in laudando firmantur: sed
certa, aut quæ posita sunt pro certis, augentur.

De

De narratione verò in suafione dicenda sunt paucissima: vel quia narrationes in genus hoc nò cadunt: cùm narratio sit præteritarũ rerũ, suasio verò futurarũ: vel quia res ipsa, de qua agitur in suafione, nota ei est, qui consilium petit. Quanquam Cicero in oratione pro lege Manil. narrauit: Sed dilucidè, & quàm breuissimè, eorum fortasse causa, qui tunc primũ illi negotio interfuerunt. Quòd si aliqua narratio in deliberationem cadat, ea erit, quæ rei ordinẽ contineat (hoc est) quæ doceat quid factum sit, quid fiat, & quid futurum sit: vt Cic. pro Lege Manil. fecit. Et quoniam verissima est narratio in suafione, eius loco ponenda est propositio, quæ suasionis summam complectatur.

DE VIRTVTIBVS NARRATIONIS

ex Cicerone. Cap. 15.

M. Cicero loquẽs in Topic. de narrationibus, dicit, eas debere esse eiusmodi, vt sint planæ, vt breues, vt euidentes, vt credibiles, vt moderatæ, vt cum dignitate: quæ, quanquam in tota oratione esse debent, narrationis tamen, maximè in genere iudicij sunt propriæ. Nam cùm de sententia Ciceronis, narratio sit rerum explicatio, & quædam quasi sedes, & fundamentum constituendæ fidei: ea sunt in ea seruãda, quæ etiam in reliquis dicendi partibus, quæ

partim sunt necessaria, partim assumpta ad ornandum. Itaque in iudicio narratio debet esse dilucida, probabilis, brevis, illustris, & suavis. Dilucida erit, si loci, si personæ, si tempora, & res non confundantur: neque rerum gestarum ordo perturbetur. Probabilis erit, si personis, si locis, si temporibus consentiat, id est, si personas constituat his, quæ facta esse credi volumus: ut eadem à sicario factam. Si etiam loca, & tempora convenientia: ut si quis Aiace[m] ab Ulyssæ narret occisum: quia cum eo inimicitias gerebat, & visus in ea sylva fuit, ubi Ajax sibi ipsi mortem intulerat. Si etiam testata dici videbuntur: ut Demosthenes fecit, qui in narrando pollicetur, se testes producturum: si cum hominum opinione, auctoritate, lege, cum more, cum religione coniuncta: Si integritas narrantis significabitur: Si historiarum cognitio: Si memoria, si orationis veritas, & vitæ fides, &c. Hæc omnia tribuit Cic. in Part. narrationi probabilis. Narratio brevis erit, si semel unamquamque rem dixeris, indeque coeperis narrare, unde necesse erit. Quanquam (ut ait Quintilianus) in causis magnificentioribus narrandum est adhibita omni venustate, & exornatione. Narratio illustris omnem ornatum admittit, & ita res ante oculos proponit, ut cerni potius, quam narrari videatur. Denique narratio suavis erit, si

res novas contineat, & admirabiles, expectationes, & exitus inopinatos, & interpositos affectus, & colloquia personarum, dolores, iracundias, metus, lætities, cupiditates. Quæ omnia præstitit Cicero in elegantissima oratione in Verrem. Actione. 3. Et quoniam in iudicio sunt accusator, & defensor, non eadem erit collocatio accusatoris, & defensoris: nam accusator rerum ordinem profequitur: & singula argumenta, quasi hasta in manu collocata, vehementer proponit. At defensor, narrationes, quæ lædunt, amputabit, aut relinquet, si totæ sunt molestæ, rerumq; ipsarum euentus, & casus narrabit. Deniq; in narrando illud est maximè obseruandum, vt quidquid primum gestum est, primum narretur: quia temporis ordo nõ seruat, cognitionem perturbat: & alioquin, si seruetur, res sequentes per ea quæ gesta sunt, melius intelliguntur.

DE PROPOSITIONE ORATIONIS

tertia parte. Cap. 16.

POST narrationem sequitur propositio, sic dicta, quòd in ea quæstio, de qua agitur, breuiter proponatur. Ea valet plurimum ad conciliandum auditoris animum: quia scit quid agatur, & in ea tanquam requiescit. Animus enim auditoris dum tot, tantisq; verbis exordij, &

narrat

narrationis captatur, nescit, quò se vertat, dolos timet, sæpe sibi cauet, saltem incertus rerù quasi in tenebris versatur. Nam tametsi in narratione negotium degustauerit, nullum tamen (vt ita dicā) sensum rei (quæ futura est) habet. In exordio enim nouit, nos iustè facere, aut ré iustam moliri: in narratione fuisse quosdam homines probos, aut improbos, qui rem aliquam contraxerint per ius, aut per iniuriam. Nouit etiam ex eadem narratione locorù descriptiones, &c. Quæ omnia licet tacita cogitatione, quorsum spectent, subolfaciat: tamen, haud planè videt, quò tandem peruentura sint. Ergo propositione animum cura liberabimus, & quasi confirmabimus. Iam verò, nulla res est, qua magis mens nostra capiatur, quàm certo rerum indice, quem affert sine dubio propositio. Quòd cum intelligerēt Poëtæ heroici, exordium cum propositione miscuerunt, deq; eadē fidelia (vt est in veteri prouerbio) duos parietes dealbarunt, vt auditorum animos blandius delinirent. At postquam Orator exordio sibi auditores demeruerit, caputq; rei, vnde quæstio manat, aperuerit, breuemq; summā, quàm breuissimis rei natura patietur verbis, fecerit, rem, id est, quæstionem, ante omnium oculos collocabit. Vt si quis ad dicendum de virtute venerit: is postquam à re ipsa, vel à se ipso, vel

alio

alio modo dicendi initium fecerit: & postquã narratione fontes honestatis aperuerit, vel (si maluerit) de animo, tanquam de eius fede, ac loco dixerit: sub hac de virtute se acturum pollicebitur, ac id ipsum proponet.

DE DVABVS PROPONENDI

formis, & quòd auditor idoneus fieri debet

ad audiendum. Cap. 17.

SUNT autem duæ proponendi formæ, vna breuissima, quæ eò erit elegantior, si ex narratione nascatur: vt si dicas: de hoc futura disputatio est, vt primum, &c. Breuissima est illa propositio Ciceronis pro Quintio: Negamus te bona P. Quintij sexte Neui possedisse ex dicto Prætoris: Et illa Siliij Italici Poëtæ.

Ordior arma, quibus cælo se gloria tollit,

AENEADUM, patiturq; ferox OENOTRIÆ IURA

CARTHAGO, &c. Breuius proposuit Ouidius

Metamorph. lib. 1.

In noua fert animus mutatas dicere formas

corpora, &c.

Altera proponendi forma ex pluribus constat verbis: qualis est illa Ciceronis pro Lege Manili. Atq; vt inde oratio mea proficiscatur, vnde hæc omnis causa dicitur: Bellum graue, & periculosum vestris vectigalibus, atq; socijs à duobus potētissimis regibus infertur Mithridate, & Ti-

& Tigrane, &c. Vide apud Cic. vsq; ad, causa quæ sit, videtis: nunc quid agendum sit, considerate, &c. In propositione auditor sæpe fieri debet idoneus ad audiendum: quia dum proponimus, multa in rei commendationem, quæ proponitur, dicimus. Hic est aduertendum in vna, eademq; causa posse plures propositiones incurrere: ita tamen, vt vna sit præcipua, quæ totam rei causam complectatur, &c.

DE PARTITIONE, ET VT SIT

collocanda. Cap. 18.

PROPOSITIONI proxima est partitio, qua exponimus, quid nobis cum aduersario conueniat: & in quo ab illo dissentiamus, & quibus de rebus dicturi simus: quod maximã solet disputationi perspicuitatem afferre. Est igitur partitio breuis quædam quæstionis distributio in partes: Hæc illustrem, & perspicuam orationem reddit, & auditorem audiendi cupidum. Habet enim hæc percepta, certam regulam, quam sequatur: quæ est naturæ valde consona: ac propterea memoriæ opitulatur. Rem enim certo quodam ordine diuisam, vt facilius intelligimus: ita tenacius retinemus. Vt autem partitio collocanda sit, ex oratione Ciceronis pro lege Manil. sumi potest, in qua post propositionem, hoc modo distribuit oratio

tionem. Primum mihi videtur de genere belli dicendum: deinde, de magnitudine: tum de Imperatore deligendo. In partitione diligenter animaduertendum est, vt in causæ tractatione, quo quidq; ordine in partiendo positum sit, eodem disputetur: ita vt, quod primum in partitione distributum erat, primo loco tractetur, & ita deinceps in reliquis partitionis partibus faciendum est. Quod semper fecit Cicero: vt in illa oratione pre Leg. Man. in qua, vt proposita, distributaq; erant singula: sic in orationis discursu explicauit. Hic etiã animaduertendum est, non solum, vt quemadmodum singula diuisa sunt, ita in causa disputentur: verũ etiam, vt in singulis explicandis, & aperiendis, rerum & à nobis dictarum, & quæ mox dicentur, breui admonitione auditoreq; cõmonefaciamus: sic enim eorum animi, qui audiunt, sũt alacriores ad audienda, quæ supersunt: Et quæ admodum itinerum spacia lapidibus signata, solent viatores animare: Sic admonitionibus huiusmodi (quas transitiones nominamus) animi excitantur, & recreantur: Quare Cicero distributionem causæ Legis Maniliæ paulò antè positam, partibus exequitur, & exequendo, admonet hoc modo: Quoniam de genere belli dixi: nunc de magnitudine dicam. Et postquam de magnitudine dixit, antequam

alterum partitionis membrum aggredieretur, sic & præteritæ disputationis, & futuræ admonet. Satis multa verba fecisse videor, quare hoc bellum genere ipso esset necessarium, magnitudine periculosum. Restat, ut de Imperatore ad id bellum deligendo, ac tantis rebus præficiendo, dicendum esse videatur. Huiusmodi transitiones sunt utiles ad duas res, prima est ad docendum: nam & quid dictum sit, admonent, & auditorem comparant ad id, quod superest. Altera, ad delectandum: quia auditorē, vel lectorem reficiunt, cum et quod dictum est, velut epilogo sub aspectum ponunt, disputationisq; sequentis summam aliquam proponunt: qua maximè afficimur. Sunt autem duo transitionum genera: vnum perfectæ transitionis, quæ id, quod dictum est, admonet, & quid deinceps dicendum sit, proponit: ut in exemplo Ciceronis posito. Alterum genus est imperfectæ transitionis, vbi antecedens non repetitur: sed tantum consequens proponitur: ut cum Vergilius Georg. 2. de cultu arborum, & vitiū disseruisset: nullo facto epilogo, ad tertiū opus transit, dicens.

*Te quoq; magna Pales, & te memorande canemus
Pastor ab Amphryso. &c.*

Neq; solum Orator cōmodis trāsitionibus uti debet, cum ei transeundum est ad alias partes

generalis distributionis : sed etiam ad alias (vt vocant) subdiuisiones , quas rei natura secum affert.

DE SYLVA QVADAM

transitionum. Cap. 19.

L I B E T quandam velut syluam transitionum ante oculos ponere, vt facilius varijs transitionibus vtamur : & prima sit. Dixi quæ causa tanti incendij fuerit : nunc quibus auxilijs extinguui possit , accipite. Secunda. Quo animo ille huc venerit , videtis : iam quorsum euasurus sit , faciam intelligatis. 3. De primo dictum est, iam tempus admonet, vt ad secundum accedamus. 4. Hæc vtcūq; à me dicta sunt : quod sequitur, accuratius persequar. 5. Quæ sunt orationis meæ partes absolutæ, venio nunc ad tertiam. 6. Sed hæc vtcūq; ferenda, illud nullo modo. 7. Hæc tibi cum multis cōmunia: dicam deinceps quod proprium sit ignominia tua. 8. Habetis periculi magnitudinē : nūc quo pacto euitari possit. explicabo. 9. Sic se Hispaniæ res habēt : nunc Gallicas accipite. 10. Rem aggressus sum inopinatò , sed consultò perficiam. 10. Haftenus per iocum , nunc seriò agamus. Ad hunc modum possumus confingere plures alias transitiones , quibus vtcūq; significemus transitum rei: Sed & aliæ transitiones venustiores sunt , quæ ex locis exordij sumi possunt , &

renouant attentionem. Et excludunt auditorū tædium ab animo, si hoc modo fiant: Grauiſſima ſunt, quæ hæcenus audiftis: ſed quæ ſequuntur, multò ſunt grauiora. 2. Humana ſunt hæc Iudices: dicā deinceps ferina, & prorfus monſtroſa. 3. Pluribus à me verbis hæc dicta ſunt, quàm voluiſſem: quæ ſuperſunt, dicam paucioribus. 4. Hæc nihil ad nos, id quod ſequitur, maximopere ad omnium noſtrum honorem pertinet. 5. Attentè, & benignè me hæcenus audiftis: poſthac quæſo vos, vt eadē attētionē in me fitis. 6. Adeſte quæſo Iud. res ſequitur magna, & ardua, qualem vos aut rarò, aut nunquam audiftis. Ad hanc formam tu poteris confingere ſexcētas alias trāſitiones, quibus vti poſſis, cū ab vna re tranſis ad aliam: aut quoties cōcio fuerit excitanda. Videndum tamen eſt, ne ante quàm vna pars diligenter explicata ſit, ad aliam tranſeamus.

DE CONFIRMATIONE, QUAE ET
cauſa appellari poteſt. Cap. 20.

POST partitionem ſequitur confirmatio: quam nouo vocabulo cauſam poſſumus appellare. Antiqui nullum huic orationis parti nomen dederunt: Sed ex confirmatione, & refutatione eam cōſtare perhibebant, quàm rectè id, ipſi viderint. Nam confirmatio, & refu-
tatio

ratio effectus potius sunt argumentorū, quàm partes orationis. Præterea, confirmatio, & refutatio diffusæ sunt per totam orationem, quàmquam in partibus, in quibus eas collocabant, maximè appareant. Confirmationes quoq; , & refutationes possunt infinitæ in causam incidere: idcirco minimè videntur partes orationis esse. Hæc autem pars orationis, quam Rhetores confirmationem vocant: nos verò causam, est omnium difficilima: quia in ea est quæstio proposita definienda, vel oppugnanda efficacissimis argumentis: quod est acuti ingenij, & excellentis iudicij. In hac parte locum habent argumentationes, & argumenta, quæ sunt ex inuentione desumenda. Hanc igitur confirmationem, siue causam sic definio. Causa est in qua tota quæstio disputatur cum dubiorum solutione: causam ego voco, quia, vbi ad hanc partem orationis ventum est, tunc verè agi causa dicitur. Nam exordium, narratio, propositio, partitio, seu distributio quasi aditus quidam ad hanc sunt, quam nos causam appellamus. Huius partis orationis certissimum præceptum est, vt causa ad partitionem respondeat. id est, vt in causæ tractatione, quo quidq; ordine in partiendo positum fuerat, eodem disputetur. Qua de re dictum est in partitione satis.

IN DISPUTANDA CAUSA ADHIBENDUM EST IUDICIUM ORATORI, ET VARIÈ AB EO PARTES ARGUMENTATIONIS DISPONUNTUR. CAP. 21.

IN tractanda, & disputanda causa, videndum est, quid sit contra nos, & contra quam membri (quod tractamus) particulam: Et ad id erit nobis aliàs pressius, aliàs fusius respondendum. Ad quod argumentorum doctrina maxime iuuabit. Sed in argumentis Oratori iudiciũ adhibendum est: vt leuia, vel cõmunia reijciat: aut ita arte inserat, vt quæ parua re ipsa sunt: specie magna videãtur esse. Et quoniam in hac orationis parte argumentationis partes disponuntur, sciendum est, eas variè ab Oratoribus disponi: aliquando enim præponunt assumptionem, deinde complexionem adhibet, ac tandem propositionem constituunt. Quod si propterea sit obscuritas, mens est ad trutinam artificiosæ dispositionis reuocanda: Vt si locum illum Ciceronis Philip. 2. examinare velis. A me C. Cæsar pecuniam? cur potius, quàm ego ab illo? an ne sine me vicit? at ne potuit quidem. Ego ad illũ belli ciuilis causam attuli: ego perniciosas leges rogavi: ego arma contra Consules, Imperatoresq; populi Rom. contra Senatũ. P. Q. R. contra deos patrios, arasq;, & focos

cos, contra patriam tuli. Num sibi soli vicit? Quorum facinus est cōmune, cur nō sit eorum præda cōmunis? In hoc exemplo sententia argumentationis perfectè conclusa est. Attamen complexio præcedit, assumptio deinde sequitur, & vltima est propositio. Hunc autem syllogismum, seu argumentationem ad normam artis sic possumus reuocare. Quorum facinus est cōmune, eorum debet esse præda communis: Sed Antonij, & Cæsaris commune facinus fuit: Igitur Antonij, & Cæsaris præda debet esse cōmunis. Hoc modo Dialectici partes argumentationis disponunt: quas tamen Oratores inuertunt, atq; perturbant.

Cæterum, confirmationē, siue causam à laudatione quidam excludunt: quia in ea certa, & non dubia, prædicantur. In deliberatione aptè, & validè causa est confirmanda ex doctrina argumentorum: At in iudicio, sic constituet illā accusator, vt argumenta sparsa in narratione, in causa confirmet, & acriter concludat, cōfirmet tabulis, decretis, testimonijs, accuratiusq; in singulis argumentis cōmorabitur, & expolitione vtetur, rem vnā, & eādē alijs, atq; alijs verbis repetendo. At defensor accusatoris argumenta ad fidem posita, aut per se diluet in refutatione, si sunt leuia, & falsa: aut si non sint talia, obscurabit, & obruet digressioni-

bus, vt Cicero fecit pro Cluentio.

QVOMODO LOCI COMMVNES

tractandi sunt ab Oratore. Cap. 22.

IN hac probanda, aut refutanda causa, excurret Orator (si rei natura ferat) ad illos, quos Rhetores cōmunes locos vocant: quoniā disputationem vniuersam continent. Hi loci sunt, quoties aliquid in specie probādū est, ad summa genera, quibus subiecta species est, ascendimus: ut rursus ad species descendamus. Id habet egregiam probationem: & sub diuisione comprehensa est: eaq; Cicero mirificè delectatur. Nam in suis orationibus, quæ in rebus singulis, finitifq; versantur, probat in genere, quòd in specie probandum est: vt ab illa probatione hæc necessariò cōsequatur. Sic in oratione pro Archia Poëta præceptore suo, cū probādum fuisset, eum meritò ciuitate donandū esse, etiā si ciuis nō fuisset. Primum probat omni laude, & quouis honore dignum esse omne genus hominum, qui in artium studijs elaborarint. Probat etiam celeberrimos esse Poëtas, & quouis pramio honestandos: vt inde facilè cōcludat, Archiam esse ciuitate dignum: & ita dignum, vt si ciuis Rom. non esset, fuisset ad id penè sollicitandus. Sic idem Cic. pro Muræna contra Sulpicium, cū vellet probare hunc illo infe-

riorem

riorem : aut certè plus posse Murænam, quàm Sulpitium Reip. vtilitatis afferre : multa dixit de re militari, multa de iure ciuili : & probat maiora semper in Remp. cōmoda per artē militarem, quàm per ius ciuile fuisse importata : vt ex his postea colligat, Murænam Imperatorem Sulpitio iuriconsulto antepōnēdum esse. Sic etiam in oratione pro Lege Manilia, multa dicit in genere de optimo Imperatore, quibus artibus instructum, in quibus à pueritia versatum ducem exercitus futurum esse oporteat : vt cum illa, quæ futuro Imperatori necessaria sunt, in Pompeio esse probauerit : cōuincat eū solum Mithridatico bello præficiendum esse. Sic pro Planco de fama, & gloria : pro Milone de conscientia, & vi diuina : pro Cælio de adolescentia multa in cōmune dicit. Quæ omnia Orator ille mirabilis in summo genere probauit, vt idem in specie probaretur. Ad hunc modum & nos, si laudare velimus iustitiam, licebit in genere virtutes laudare : si sobrietatem cōmendemus, laudabimus in vniuersum continentiam : Si pacem suadere velimus, ocium honestum cōmendabimus : Si ignauiam dissuadere, in nertiam inuehemur. Deniq; in quouis genere causæ censeo (Si res patiatur) ad genera suprema confugiendum, vbi maior erit argumentorum, & exemplorum copia. Horum lo-

corum cōmunium exercitatio iuuat multum : quia si aliquando ex tempore dicendum sit, auxilio esse poterunt.

DE PERORATIONE, ET

eius partibus. Cap. 23.

EXTREMA restat orationis pars, id est, peroratio : quæ est exitus, & determinatio totius orationis. Hæc solet fieri, aut per enumerationem, aut per motum animorum. Enumeratio est rerum antedictarū per totam causam breuis quædam collectio, & repetitio. Græcè dicitur ἀνακεφαλαίωσις. id est, recapitulatio. Res enim, quæ per totam orationē dispersè, & diffusè dictæ erant, vnum in locum coguntur, ac memoriæ reficiendæ causa sub aspectum vnum proponuntur : quod fieri debet quàm breuissimè, aliàs odiosa erit rerum antedictarum longa repetitio : & quæ aliud, quàm rerum capita cōtineat. Quam ob rem cauendum est in enumeratione, ne plus satis commoremur : sed tātum rerū capita percurramus. Cicero pro Cecinnio sic concludit per enumerationem eorum, quæ diffusè in oratione dixit. Qua propter, si quid extra iudicium est, quod virtuti hominis tribuenda sit, habetis hominē singulari pudoræ, virtute cognita, spectata fide, amplissimum Hercuriæ totius in vtraq; fortuna cognitum nul-

tis signis, & virtutis, & humanitatis, &c. Et Act. 7. in Verre. post precationem quandam mistā omni genere affectuum, tandem sic concludit per enumerationē. Deniq; , si omnia eius sunt inaudita, & singularia facinora sceleris, audaciæ, perfidiæ, libidinis, auaritiæ, crudelitatis, dignus exitus eiusmodi vita, atq; factis vestro iudicio consequatur. Aliquando non solet fieri enumeratio: sed vno tantum, aut alio verbo significari. Quale est illud Ciceronis Philip. 5. Dixi, ad ea omnia Consules, de quibus retulistis: quæ si sint sine mora, matureq; decreta, facilius approbabitur ea, quæ tempus, & necessitas flagitat.

ENUMERATIO NEC LAVDATORI,

nec suajori necessaria, in iudicio tamen

necessaria est. Cap. 24.

LAVDATORI necessaria non est enumeratio: quanuis non inconcinnè ea vtatur aliquando ad memoriam confirmandā cum aliqua delectatione, vt auditores facilius intelligant, quid orationis cursu efficiatur: Ratio, cur non sit enumeratio laudatori necessaria, ea est de sententia Ciceronis. Quia laudator delectare vult, & ingenium suum ostentare: Quia in re nulla est opus enumeratione. Itaq; hoc genus orationis falsum est, copiosum, & securum: in

quo tam multa repetendo, noua quædam oratio duceretur. Suasori verò non sæpe enumeratio necessaria est: quia studet breuitati: nec versatur in tam molesta causa, qualis est iudicij. Adde quod in laudatione, & suasionem sunt rerum expositiones, & amplificationes, quæ decrescunt enumeratione. Nil tamen obest aliquando, breuiter argumeta firmiora collegisse: vt quid ex illis efficiatur, apertè cognoscant auditores, præsertim in confusa causa. Valent præterea in hoc genere, bonorum, & malorum enumerationes, & exempla. Sic Cicero in Rullum, dixit. Vnum fundum pulcherrimum populi Rom. caput vestræ pecuniæ, pacis ornamentum, subsidium belli, fundamentum vectigalium, horreum legionum, solatium annonæ desperire patiemi- ni? Subdit deinde exemplum. An oblitus estis, Italico bello amissis cæteris vectigalibus, quãtos agri campani fructibus exercitus aluistis? Attamen in iudicio enumeratio sæpius accusatori, quàm defensori necessaria est: quia multa iactat accusator infirma: sed quæ tandem collecta turbæ multitudine roborantur. Defensor verò rarius vtetur enumeratione: quia ponenda sunt contraria ijs, quæ ab accusatore obiecta sunt: quorum dissolutio, & refutatio in breuitate, & angusta enumeratione minus intelligitur, cum breues erunt solutiones atq; ita infir-
mæ

mæ videbūtur, et interim aduetfarij firmamenta pungent. Erit autem in enumeratione cauēdum, ne ostētatio memoriæ suscepta videatur esse puerilis: Est enim puerile, artis memoriæ vllum signum dare, ingenium ostentare, & præ se ferre nimiam diligētiam. Quare singula breuiter erunt attingenda, & firmissima causæ capita enumeranda. Illud interim hīc est aduertendum, quòd enumeratio, quanuis in omni causæ genere locum habeat, præcipuè tamen in artium præceptionibus: cum ad insignem aliquam operis partem fit transitus, & maximè ad extremum opus. Quod semper fecit Plato, & Cicero in Officijs, in Academicis quæstionibus, & in Oratorijs Partitionibus.

DE MOTV ANIMORVM, ET

de amplificatione. Cap. 25.

MOTVS animorum est peroratio, ita auditorem concitans, & tanquam aculeo pungens, vt eum ad se vel inuitum pertrahat, aut saltem moueat. Hæc perorationis pars vocatur à Cicerone in Part. amplificatio, quæ est vehemens quædam affirmatio, quæ motu animorū conciliat in dicendo fidem. De qua latius agemus, cum de motu, & delectatione, præcepta quædam dederimus. Et motus quidem, ac delectatio proprias artes nullas habent: cōmuniter

ter tamen ex locis inuentionis petuntur, & elocutione, actioneque; : maximè vero ex morali Philosophia, vnde cognoscitur, quid virtus, & quid vitium sit : quibus etiam rebus boni viri gaudent, quibus improbi, & quibus vtrique; offenduntur. Quod sæpe Cicero affirmat in Oratorijs ex omnibus Philosophiæ partibus, illam partem idcirco Oratori maximè necessariam esse. Et Aristoteles affirmat Rhetoricam ratione motuum, & affectionum partem quandam esse Philosophiæ moralis : ad quam totam artem refert. Quintilianus quoque; dixit lib. 1. ob eandem causam moralem Philosophiã Rhetoricæ esse partem. Quare, cum hæc de mouendis affectibus doctrina ad Oratorem pertineat, eaque; in hac perorationis parte tradi soleat : liber rem hæc distinctius disputare.

DE AFFECTIBVS MOUENDIS,

deque; eorum fontibus. Cap. 26.

IGITUR affectus est animi facultas, qua de bono, & malo opinato mouemur. Bonum vocamus id quod prodest: malum verò, quod obest. Ad bonum mouemur, vt sequamur : à malo auertimur, vt fugiamus. Affectionum duo sunt fontes præcipui : amor erga bonum, & odium erga malum. Ex his reliquæ nascuntur, lætitia de bono præsentis : & mæror huic con-

trarius, spes, & metus, fiducia, desperatio, fauor, indignatio, ira, misericordia, quæ in præsens, & in præteritum, & in futurum patent: quorum exacta disputatio librorum est de anima. Nos hic nõ quibus rebus: sed quibus Oratoris verbis, & qua oratione moueantur, docebimus. Affectus ergo mouentur dicendo, aut expressione eorum verbis dicentis, aut rebus agentis, aut oratione materiæ accõmodata ad eos eliciendos sensis, & verbis. Affectus, qui de bono sunt, rectè ex amore nascuntur: vt fauor, lætitia, misericordia: qui sunt mitiores, quàm, qui ex odio. In re auditoris, vel in aliena, mouemus acres affectus, aut mansuetos hoc modo. Principio vnumquodq; animal sibi ipsi naturæ ductu cõmendatum est. Sed propter Adami culpam natura nostra deprauata, factum est, vt se quisq; tenerius amet, quàm decet. Qua propter facilè erit in rem suam cuiq; persuadere, quidquid libnerit (cùm nemo non sit rerũ suarum iniquus iudex) tũ & aduersus alios odiũ, & indignationem concitare.

AD MOVENDV M, QVAE SINT

consideranda. Cap. 27.

SED in vniuersum, quoniam non est cuiusuis tentare affectus mouere: ante omnia consideremus, qui nos simus, qui illi, quos mouere
 volu

volumus, aut sedare: quod eorum de rebus iudicium: quibus rebus plurimum tribuant, quibus parum: in quos affectus sint procliuiiores, à quibus alieni, ex quibus in quos leuiter transeant, ex ingenio, moribus, ætate, &c. Deniq; ex omnibus circumstantijs. Induenda illorum mens est, & totum ingeniũ tantisper, dum quæ ad nostram rem faciant, excogitemus: Ponamusq; nos in eorum loco, id est, si nos essemus illi, quibus tandem in præsentī negotio moueremur, vel sedaremur. Est enim hæc phantasia mirum in modum conducibilis ad ea inuenienda, quæ sint opus ad mouendum. His ita constitutis, ad mouendum argumenta petenda sunt, vel ex re, quæ accidit, aut expectatur: vel ex persona ad quam ea res redit. Alienis enim casibus, tanquam nostris, sæpe dolemus. Quare descriptiones malorum alienorum, aut bonorum, concutiunt animos nostros: & alioqui ijs, quæ fabulosa sunt, exhilarantur. Affectus, vt medijs sunt inter sensum, & mentem: illis tamẽ citius mouemur, quæ sensibus propinquiora sũt: quàm ijs, quæ mente, & sola cogitatione comprehenduntur. Ideoq; rebus singularibus celerius, quàm vniuersalibus irritamur. Validius enim ad affectum est, si dicas: huic homini dedi vestes, & pecuniam: instruxi eum eruditione, dignitate ornaui, &c. At ipse nunc eam mihi

gra-

gratiam refert, vt me spoliatū velit domo, vita, &c. Quā si in genere dicas. Graue est hominē, cui velles dederis, & pecuniam, gratiam nō referre: Nisi prius de illo singulari homine locutus fueris. Præterea, promptius mouent, planius, & apertius dicta, quàm acutè, quæq; non statim obuia intellectui sunt: visa quoq; , quàm audita. Mentis actiones quia affectibus contrariæ sunt, Aristoteles censuit ad excitandos animos non esse inefficaces rationes dialecticas: propterea quòd ex vniuersalibus colliguntur, & ad eas intelligendas speculatione mentis opus est: adde quòd multum habent artis, quæ hîc potissimum cælanda est. Inter omnia argumentorum genera exēpla magis mouent, propter naturæ similitudinem: tum comparationes, imagines, similitudines, quæ sunt sensibus vicinæ. Sententiæ quoq; peruulgatæ cōmodæ sunt ad mouendum: quia statim eas auditor percipit, quòd sint communes. Magnum, & ardentem affectum ostendit eius rei interrogatio, quæ à nemine potest ignorari: vt si dicas. Viuimus in tenebris? Quid istud est? Vigilamus? an dormimus?

DE SEDANDIS AFFECTIBVS, ET
quibus rebus delectamur, & detinemur.

Cap. 28.

AD

AD sedandos affectus contraria his conducunt: quare diligenter obseruandum est, quæ res potissimum affectum excitauit, uerbane, an sensa? Et uerba extenuanda sunt, aut aliorum auertenda, & alijs infirmioribus uerbis referenda. Sin compositio, dissoluenda: ut uento flacescente, affectus cadat. Exemplo est, quod nos commoueri uidemur tragicis uerbis, & metro: at eadem si submissius, dissolutisq; pedibus dicantur, roboris habebunt nihil. Quæ figuratè efferuntur, sublata figura, nõ idem poterunt: aut certè alia figura figuræ artificiosæ est obijcienda. Si calidè irreplet, qui mouit, ars eius est patefacienda. Affectus flacescit mora, præsertim de aliena re: unde est illud, nil citius arefcit lacryma: Ideoq; magni in dicendo uiri in peroratione animos concitabant, quos statim concitatos relinquerent: ne ipsis dicentibus in habitum alium mutaretur. Collidunt se etiam affectus, tanquam undæ in mari: alius alium urget, uel minuit, uel tollit. Odium misericordia mitescit, fauore inuidia diluitur, ira amore, uel reuerentia, &c. Hæc & alia ualent ad sedandos affectus. Sed pauca subiungamus, quæ ad delectandum, uel potius ad detinendū auditorem, profunt. Et in primis detinentur auditores, uel propter res, uel propter uerba. Res quibus capiuntur, siue delectatione continetur, siue

siue admiratione, siue cōcitato affectu, quē nos
 lint pendētē relinquere. Delectatur quisq; illis
 reb⁹, quarū vsu percipit voluptatē: tāquā si illas
 in tabula depictas cernat: vt agricola sermoni-
 bus de satione, & frugibus, sed magis cōdēdis,
 quā exercendis: miles de victoria potius,
 quā de castris, &c. Sunt etiam menti suæ vo-
 luptates: vt acutē dicta, cordatē, falsē. Boni viri
 virtutum exemplis capiuntur: Studiosi arca-
 nis earum artium, quas exercent. Iam verò res
 nouæ, admirabiles, insolitæ, magnæ, atroces ad-
 mirationem pariunt: ideoq; detinent, atq; de-
 lectant. Deniq;, vt sensibus corporis ea sunt iu-
 cunda, quæ illorum sunt naturæ consentanea:
 sic animo cuiusq;: cū ei sit suum palatum, si-
 cut & corpori.

DE TRIBVS MODIS, QVIBVS

auditor mouetur. Cap. 29.

ET vt hanc de mouendis, & delectandis audi-
 toribus disputationem absoluamus. Dicen-
 dum esse videtur, posse auditores tribus potis-
 simum modis moueri, & concitari: nempe, in-
 flāmatione amoris, indignatione, & cōquestio-
 ne. Amoris inflāmatio est peroratio mouens
 in animo auditoris expectationem, admiratio-
 nem, voluptatem. Hac vtetur Orator in genere
 demonstrationis, & deliberationis: & sumitur,

Ex locorum inuentione: & ex ijs, quæ hactenus de mouendis affectibus dicta sunt. Indignatio est peroratio, per quam facimus, vt in aliquem odium magnum, aut in rem grauis offensio cōcitetur: Hoc autem consequemur, si rem, aut hominem inutilem, turpem, atrocem, & indignum relatu esse probemus: Ac propterea, seruiet vituperationibus, dehortationibus, &c. Plenæ sunt exemplorum huiusmodi Ciceronis Philippicæ, & Verrinæ actiones, &c. Cōquestio est peroratio misericordiam captans: quæ fit, cū obsecramus Auditores supplici oratione, vt misereantur. In cohortationibus potest multum conquestio, si ponatur luctus, mœror, ac tristitia eorum, quibus charus is est, quem cohortaris. Extāt cōquestionis exempla optima in Ciceronis orationibus pro Milone, pro Cluentio, & pro Flacco. Atq; hæc hactenus de mouendis affectibus & delectādis satis. In quibus Orator aliàs magis, aliàs minus cōmorabitur. Ac si res perat, dabit hīc mutis rebus sermonē, loquētur ciuitates, regiones, loca: deniq; mortui ab inferis excitabuntur. Hīc tamen obseruandum est: ne plus satis affectibus demus: sed breuissimos nos esse oportet, & tantisper cōmorandum, dum auditores mouebuntur. Argumēta verò in peroratione graua esse debent, & minuta reiicienda: quia rebus magis,

quàm

quàm verbis auditores mouendi sunt. Et ex rebus, grauiores, atq; efficaciores vehementius mouent.

DE AMPLIFICATIONE ALTERA

perorationis parte. Cap. 30.

§ ED iam de amplificatione dicamus, quæ res infimas attollit, mediocres exornat, sublimes auget, & affectus quoq; ipsos accendit: alioquin sæpissimè frigerent, nisi amplificationis beneficio crescerent paulatim, mirumq; in modum alleuarentur. Est igitur amplificatio vnius argumenti per alia quædam propositionis amplificandæ gratia dilatatio. In quâ, quia multæ propositiones incidere solent: periculū est, ne malè dispositæ, minus aptè cohæreant. Quare artem instituiamus, qua commodè propositiones disponantur, & collocentur. Et tota hæc collocatio in ordine sita est: quam facilio- ris doctrinæ gratia, in partes, ex quibus cōstat, diuidamus. Ita enim fiet, vt vna, eademq; via & partes, & earum collocationem ostendamus.

DE AMPLIFICATIONIS

divisione. Cap. 31.

EST igitur amplificatio in quatuor partes distributa nimirum, in argumentum, confirmationem, exornationem, & conclusionem. Pro-

positionem ideo in his non numeramus, quòd argumentatio sine propositione nulla esse possit. Argumentum quid sit, ex libro primo de inuentione constat. Nunc id non agimus, vt eius naturam ostendamus: sed vt eius in amplificatione dispositionem aperiamus: quæ eiusmodi esse debet, vt propositionem subsequatur. Sit v.g. hæc propositio: Sapientia cæteris rebus antecellit: mox huic subiicies probationem ex aliquo genere argumentorum: à fine, quoniã facit homines benè, ac beatè viuere. Ab effectis, quoniã ciuitates gubernat, & regit: à subiectis, quoniam sedem habet in mente: ab adiũctis, quoniam, illi, in quibus inest, prudentes, & officiosi redduntur: à dissentaneis, quoniam ignorantia tam est homini fugienda, quàm ardentissima pestis, &c. Confirmatio est ratio breuiter firmans argumentum expositum ex iisdem locis, & argumentis. Exornatio est, qua vtimur rei locupletandæ gratia: quæ sumitur præcipuè à comparatis, & à testimonijs. Conclusio deniq; est, quæ breuissimè cõcludit colligendo diffusas amplificationis partes. Hoc facile videri potest in exemplo paulò antè posito. Sapientia cæteris artibus antecellit, propterea quod amplissimam, nobilissimamq; partem hominis mentem occupat: quæ quantò in nobiliori loco sita est, tãtò est excellētior iudicāda.

Hic

Hic propositio à subiecto probata est: cui subijcitur confirmatio aucta aliquot argumentis: Nam neq; probabile est, rem alioqui inferiorē, omnium præstantissimum locum assecuturam fuisse, nec aliquas artes ad infimos locos detrudendas: si cum hac essent comparandæ. Res infimæ, atq; viles in infimo loco consistunt: cōtrà magnæ, & supremæ non nisi sublimia petūt: Hic argumenti cōfirmatio desumpta est à dissentaneis, cui subnectitur exornatio, & primū à simili: Vt enim in rebus omnibus, quæ natura constant, præstantissimis quibuscunq; præstantissimi loci dati sunt: sic Sapientiæ fuisset nunquam (nisi omnium nobilissima esset) nobilissimus locus assignatus. Sub hæc à maiori. Artes reliquæ vni animo parent, ex quo intelligitur, & omnia quæ in animo insunt, illis dominari. Vnde quæ in reliquis imperium habet, excellentiam habeat necesse est: iam à minori. Dominatum in populo qui habet, præstantissimus reliquorum totius populi perhibetur. At Sapiētia, cui totius orbis moles subiecta est, nōne præstatissima censebitur? A simili. Arcem, qui tenet præsidij munitam, superior iudicatur: Sapiētia, quæ humani corporis arcem possidet, quid ni superiorē faciamus? A collatione: Sapiētia ex eo loco prouidet, & consulit cæteris artibus: illæ proprijs, & suis. Hæc in rerum

cognitione versatur : illæ in acquirendis pecunijs. Hæc regit: illæ reguntur, &c. A testimonio. Quod cum videret sapientissimus Socrates, dixit, eam rerum omnium esse moderatricem, atque reginam. Iam sequitur conclusio: Quare si naturæ ordini, si loci amplitudini, si exemplo aliquid tribuendum est, Sapiencia cæteris artibus anteponenda est. Vides argumentum à subiecto deductum per hanc amplificationis artem esse dilatatum? Iam audi eandem sententiam ab effectis dilatatam. Sapiencia omnibus artibus est anteponenda: quia societatem humanam regit: quod ut est factu difficillimum: ita id per quod tantum bonum efficitur, censendum est longè omnium præstantissimum. Etenim una hæc res omnes moderatur, bella detestatur, et longè à vita propellit, pacem conciliat, & in ocio tranquillam vitam trahitur. Infert quis damnum? hac vindice vlciscitur. Comodum tribuisti? hac tribuente, remunerabitur. Quibus omnibus vita non aliter, quam clavo navis gubernatur. Navis amisso gubernaculo, periclitatur: non minus Resp. ac tota vitæ communitio, sublata Sapiencia, periclitabitur. Ab exemplo: Declaravit hoc Atheniensium Resp. quæ tãdiu libera fuit, ac rerum potita, quandiu per viros sapientes administrabatur. Postea his exactis ab administratione, tyrãnidi servire coacta est.

Adco

Adeo infeliciter viuitur, vbi sine Sapiencia viuitur. A testimonio. Quod mihi diuinus Plato intellexisse videtur: qui eas respublicas beatas dixit fore, in quibus Philosophi regnarent, aut reges philosopharētur. A dissentaneis. Rerum ignorantia sæpe in Rep. prauas sectas suscitauit, miscuit orbem miserabili armorum tumultu: quæ Sapiencia compescuit, aut certè, vt deponerentur, vehementer suavit. A simili. Legem qui tulit populo fauorabilem aut gratam, Rēp. dicitur sustentare: Sapiencia, quæ innumera-biles tulit, ac quotidie fert, non modò fauorabiles, verum etiam vtilis, ac salutare, nonne ab ea meritò dicas orbem terrarum ali, & sustentari? Conclusio iam sequitur. Quare cum incredibili Sapienciæ beneficio vitam nostram sustineri intelligamus, quò nihil est præstātius: cōmuni sensu carere videbimur, nisi eam reliquis artibus anteponamus, &c. Hæc tenenda nobis est amplificandi ratio, qua omne genus argumenti locupletari potest. Quod in quibusdam submissius, in quibusdam latius est agendum: nec est vna, eademq; forma seruanda: nã aliàs abundè amplificatū erit argumentū per cōfirmationē, pro loci opportunitate, vel materiæ, vel personæ, vel tēporis: Amplificatio tamē elegantissima, & absolutissima illa est, in qua nulla de quatuor illis partibus desideratur.

DE DVOBVS ALIIS MODIS

amplificandi. Cap. 32.

ET vt hanc artem amplificandi absoluamus, duas alias rationes vel amplificandi, vel minuendi subiungamus. Prima sit in ipso rei nomine: vt cùm eum, qui sit læsus, occisum dicimus, & eum, qui sit improbus, latronem. Et cōtrà, eū qui pulsauit, attigisse, & qui vulnerauit, læsisse prædicamus, &c. Altera amplificandi ratio est, cùm ampliora verba cum ipsis nominibus, quæ sumus posituri, conferuntur: vt in Verrem Cicero. Non furem, sed raptorem, non adulterum, sed expugnatorem pudicitia, non sacrilegum, sed hostem sacrorum omnium, &c. in vestrum conspectum adduximus: sic crescit, & manifestior fit amplificatio. Quæ cùm in vno nomine fit tantum, obscurior multò est, quàm cùm alijs, atq; alijs verbis comparatur.

DE METHODO PRVD

dentia. Cap. 33.

DE Methodo doctrina, atq; argumētorum, & partiū orationis ordine, & collocatione hætenus satis multa diximus: Restat iam, vt dicamus, qualem in dispositione prudentia rationem Orator seruare debet. Nam etsi ratio illa disponendi ex arte elegantissima, certissimaq; sit: sæpe tamen impeditur, vel à causa, de qua

qua agitur, vel ab auditore, vel à loco, vel à tempore, &c. Quare non licet semper eam præceptionē sequi, quam ratio doctrinæ præscribit: nec semper vtendum est principio, nec narratione, nec propositione, nec partitione, nec causa, seu cōfirmatione eodem modo directā, nec peroratione: sed modò illam, modò hanc orationis partem relinquemus, & ordinem inuertemus tum argumentorum, tum partium orationis, & ad rei, ac personarum, lociq; & tēporis conditionem, non ad artis præcepta cursum orationis dirigemus. Atq; hoc totum prudentiæ methodum vocamus. Multa enim oportet dissimulare, fingere, & scienter prætermittere, & quæ in vno loco dicenda erant, in alium differre, vt Oratoris prudentia iudicauerit. Ideoq; hæc prudentiæ methodus, & dispositio à Rhetoribus appellatur, quòd magis in iudicio, & prudentia dicentis versatur.

IN QVO CONSISTAT METHODUS
prudentiæ. Cap. 34.

AC tota huius prudentiæ ratio in eo sita est, vt quid, apud quem, pro quo, contra quem, quo tempore, quo loco, quo rerum statu, qua opinione, & quantum dicendum sit, perspiciatur. Quæ animaduersio tota, aut rerum est, aut personarum, aut temporum, aut locorum. Et

rerum aliæ sunt honestæ, vtilis, et iucundæ: aliæ contra inhonestæ, inutiles, & suspiciosæ: aliæ verò se habent alio quodam modo. In personis spectantur attributa, Italus, an Hispanus, &c. Nam singulis nationibus proprii mores sunt, pro quorum conditione oratio mutanda fuerit. Igitur Orator virtutes, & vitia cognoscet: considerabitq; personam, sit ne vir, an mulier, iuuenis, an senex? &c. In his enim oratio mutanda sæpe est. Alia in tempore sunt considerata: aut enim est angustum, aut ociosum, opportunum, aut minus aptum. Locus etiam solet esse alienus, publicus, priuatus, &c. Quorum varietas orationem sæpe variat. Maiori enim apparatu publicè, quàm priuatim, & coram frequentiore concione, quàm coram rara, perorandum est. Et de incerto horum casu, & orationis accommodatione ad eorū euentum, nulla præcepta dari possunt, sed consilia. Primum, ne res turpes, odiosas, & inutiles aggrediamur: sed circuitione, & longo ductu in eum locum veniamus, vbi propositæ res minus fastidij sint habituræ. Atq; in his nõ vtemur propositione, & partitione. Si hominem morosum, ac difficilem adhorteris, vtêris insinuatione: vt Cicero fecit ad Q. Fratrem in quadam epistola, & pro lege Agraria finxit se popularem, cum populi causam euertere conaretur. In tempore an-

gusto

gusto vix loquendi spacium datur : ideoq; ex-
 ordio superfedendum est. Poëtæ, qui ad vulgi
 voluptatem loquuntur, coguntur sæpe artis or-
 dinem relinquere: tēporis ordinem negligere:
 & ab eo loco, vnde admiratio, delectatio, indi-
 gnatio, aut aliquid ad motus animorum inopi-
 natò eueniat, ordiuntur, vt postea inopinatus,
 & improuisus rei euentus magis delectet. Sic
 Vergilius errantem AENEAM, non excepit à lit-
 tore Troiano : sed primū narrat lib. 1. AENEID.
 Quemadmodum è Sicilia in Libiam nauigans,
 tempestate compulsus, delatus fuerit : qui in
 conuiuio Didūs Carthaginensium reginæ, nar-
 rat à principio, vt Troia euersa fuerit, quibusq;
 erroribus eò nauigauerit. Sic Homerus, Comi-
 ci, & Tragici Poëtæ à medio auspicantur, & in
 narranda historia ordinem temporis pertur-
 bant. Similiter (si res ferat) licebit ab extremo
 incipere : mox medium adiungere, & in princi-
 pio desinere, & finem facere, aut quouis alio
 modo. Deniq; bonus Orator erit quasi vetera-
 tor versipellis, & astutus : ac vt polypus, qui se-
 met ad omnem subiecti soli habitum applicat :
 ita se se ad casum, & euentū personarū, tēporū
 ac locorum, tanquam habitum, attemperabit.

APPENDIX PRVDENTIAE. Cap. 35.

EPI THE TA, seu apposita vim habent pro-
 bationis : ideoq; sine delectu ad orationem

NON

non debent adhiberi. Fit autē epitheton, quoties proprio nomini cognomen apponitur: vt, diuinus Plato: ponitur etiam ornatus causa, vt alma Ceres: & vituperandi, vt scelerum inuentor Vlysses: & indicandi, vt Paulus doctor gentium. Sumuntur verò epitheta, vel à loco, vt Ithacus Vlysses: vel ab officio, vt institutor Cicero: vel ab euentu, vt Scipio Africanus: vel à corpore, vt pulcher Iulus. Deniq; ab omni loco dialectico epitheta sumi possunt: nec ea sūt passim ad orationem adhibenda: sed ad finem orationis accōmodanda: quod magis est prudentiæ, quàm artis. Est autem utilis accōmodatio epithetorum: vt si petiturus veniā à principe pro delicto, cōmodius clemētissimum, ac mitissimum, quàm fortissimū, & inuictissimū appelles: & elegantius eius mansuetudinē, quàm fortitudinem implores. Et vice versa, si eius auxilium petas ad vim propulsandam, potentem, & fortem potius, quàm clemētem dixeris, &c.

APPENDIX ALIA. Cap. 36.

NEQVE est hīc prætēmittēda testimoniorum, & exemplorum tractatio: Hæc enim cum apparatu in causam adducta, vim habent probandi. Et in his, quædam nobiscum faciunt, & quædam stant ab aduersario. Quæ stant à nobis, debent cum citantur, breui præfatione cōmendari: vt. Cæsar Imperator illustris bellorū,
&

& casuum (quos indies fortuna varios solet afferre) peritissimus, aliter iudicavit, ac tu de collocandis ordinibus, in loco præsertim difficili, & ad inuadendum opportuno. Plato vnicus Philosophiæ magister in longè alia sententia est. At si vel testimonia, vel exēpla sint contra nos: aut è re nostra sit, illa deprimere: nil facilius, quàm verso stylo ea notare: cum sit eadē via vituperandi, quæ laudandi.

DISPOSITIONIS UTILITAS,

et commendatio. Cap. 37.

AC de dispositione hætenus: Cuius illud maximū est cōmodū: quod ita res declaretur, vt Orator non dixisse, sed sub aspectum posuisse, & auditor nō audisse, sed suis oculis aspexisse videatur. Et vt ex ordinis perturbatione cōfusio rerum sequitur: sic non potest ordine seruato, rei facilitas non apparere. Homines in turba non facilè dignoscas: separatos, & singulos melius contēplaris. Sic in ordinem digestæ res melius intelligitur. Valet etiam dispositio multum, ad memoriam confirmandam: Nam, quæ ordine percipimus, eodē ne obliuiscamur, efficitur. Quare si cognitionem, si memoriam, & orationis intelligentiam habere desideras, hanc de dispositione tractationem summo studio consecrâre.

FINIS LIBRI SECVNDI.

DE ARTE RHETORICA

liber tertius.

DE ELOCUTIONE, ET
eius diuisione. Caput. I.

PROPOSITIS IN SUPERIORIBUS LIBRIS DUABUS RHETORICÆ PARTIBUS INVENTIONE, & DISPOSITIONE: DEINCEPS ELOCUTIO TERTIA EIUSDĒ RHETORICÆ PARTIS IN HOC TERTIO LIBRO DISPUTANDA EST: QUÆ HUIUS ARTIS PROPRIA, ATQ; PRÆCIPUA EST: Vnde ab ea ORATOR ELOQUENS DENOMINATUR. HÆC Igitur pars cum reliquis FACILIOR, & VSU FREQUENTIOR SIT: MIRUM EST, QUANTA SIT CŌFUSIONE, SINE METHODO, SINE CERTIS REGULIS, TAM À VETERIBUS, QUÀM À RECĒTIORIBUS AUCTORIBUS TRADITA: adeò, vt de illis POSSIMUS VSURPARE TRITUM ILLUD: Quot capita, tot sententiæ. Quare nos in elocutione tradenda, eos auctores imitabimur, qui & melius, & artificiosius illam nobis tradiderunt: quales sunt Audomarus Talæus, & Ioannes Nunefius Valētinus, quos deinceps & alij secuti sunt: ita tamen, vt multa ad ea quæ illi præceperunt, ex alijs auctoris addamus, quæ ad elocutionē expla-

explanandam, atq; ad eius usum pertinebunt. Ergo elocutio fit orationis exornatio: qua à vulgi consuetudine ad elegantiores quendam modum oratio commutatur. Cuius partes numerantur tres, nimirum, tropus, figura, & concinnitas.

DE TROPO, ET EIVS

diuisione. Cap. 2.

TROPVS est elocutio, qua propria verbi significatio in aliam mutatur, à verbo *τρέπω*, id est, muto. Tropi genera sunt quatuor ex argumentorum locis hac methodo collecta: nam omnis mutatio propriæ significationis aut fit ex causis ad effecta, aut ex subiectis ad adiuncta, & tunc est metonymia. Aut fit ex oppositis ad opposita, & tunc est ironia: Aut fit ex comparatis ad comparata, & tunc est metaphora: Aut fit ex toto ad partem, & vicissim, ex parte ad totum: & tunc est synecdoche. Quare quatuor sunt genera troporum, metonymia, ironia, metaphora, & synecdoche. Plura quidem genera troporum traduntur à Rhetoribus: sed eorum partim non sunt tropi: partim ad hæc quatuor referuntur.

DE METONYMIA, ET EIVS

diuisione. Cap. 3.

METONYMIA tropus est, cum ex causis effecta, aut ex subiectis adiuncta: contra ve
signifi-

significamus, id est, cum nomina causis, aut rebus subiectis propriè accommodata, ab illa nativa significatione ad significandos effectus, aut res adiunctas traducimus: aut vicissim, cum nomina propria effectorum, vel adiunctorum ad indicandas causas, aut res subiectas immutamus: unde metonymia dicta est à μέτα, quòd est trans, et ὄνομα nomen, quasi nominis ductio. Hanc (vt ait Cicero) hypallagen Rhetores appellant, quia quasi verba pro verbis submutantur. Metonymiam Grammatici, quòd nomina transferantur. Eadem significatione auctor ad Herenium denominationem vocat. Sūt autem metonymiæ quatuor modi, ex eius definitione collecti. Primus est, cum causæ nomen transfertur ad effectum: vt cum inuentorem, & auctorem rerum pro rebus ipsis ponimus: vt Cererem pro frugibus ab ea inuentis, & Bacchum pro vino. Sic Terentius dixit in Eunucho. Sine Cerere, & Baccho friget Venus. Et Cicero pro Marcello Martē pro beilo posuit, dicens. Quos amissimus ciues, eos Martis vis perculit, nō ira victoriæ. Sub hoc primo modo sumitur auctor pro opere ab ipso facto. Atq; ita *Liuium* Martialis lib. 14. posuit pro historia ab eo scripta, dicens.

*Pellibus exiguis arctatur Liuius ingens,
Quem mea non totum bibliotheca capit.*

Primus

Primus hic metonymiæ modus ubiq; locū habere potest, & in re læta, & tristi. In re tamen graui, & serua magis vsurpari debet: Potest etiam ad rem obscurādam adhiberi: præsertim cū de re turpi agitur: honestius enim est illud Terentij, Sine Cerere, & Baccho friget Venus, & obscurius, quā si facta mentio fuisset cibi, & vini, atq; libidinis.

DE SECUNDO MODO

metonymiæ. Cap. 4.

SECUNDVS metonymiæ modus contrarius primo est, & Poëtis vsitatior, cū effectus ponitur pro causa. Sic pallida mors dicitur, non quòd ipsa sit pallida, sed quòd hominē reddat pallidum: sic dixit Horatius lib. 1. Carminum ad Sestium Consulem.

*Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumq; turres, ò beate Sesti.*

Eādē ratione à Vergilio lib. 6. AEn. morbi pallētes, tristiſq; senectus dicuntur. Sic dicitur obscura spes, quòd obscurum euentum exhibeat, & expectatio cæca, quòd cæcos, & ignaros reddat homines. Oratores quoq; vtuntur aliquando hoc modo metonymiæ, cū dicunt hilarem adolescentiam, & præcipitem iram, & ocium segne, &c. In quibus exemplis ex effectis causæ significantur: similiter cruentam, &

M tristem

tristem legem dicimus, quòd cruentas, & tristes conscientias reddat, & euangelium lætum, quòd nos lætos efficiat.

DE TERTIO METONYMIAE

modo. Cap. 5.

TERTIVS metonymiæ modus dicitur, cū nomen proprium rei subiectæ ad significandam rem adiunctam, traducitur: vt cū ponitur continēs pro re contenta. Sic Hispaniā pro Hispanis, ciuitatē pro ipsis ciuibus ponimus. Hinc Vergil. lib. 6. AEn. Romam dixit pro Romanis.

Ille incluta Roma

Imperium terris, animos æquabit Olympo:

Et alibi ipse Poëta aspera secula posuit, pro hominibus illorum seculorum. Hūc pertinet, cū possessor sumitur pro re possessa: Vergi. 2. AEn. Proximus ardet Vcalegon: idest, Vcalegonis domus. Et cū ex Imperatore exercitus eius intelligitur. Cic. de prouincijs consul. Ipse. C. Marius, citius diuina virtus magnis populi Rom. luctibus, funeribusq; subuenit, influētes in Italia Gallorum maximas copias repressit. Hic Marius pro exercitu Marij sumitur. Habet in oratione multum iucunditatis, & concinnitatis tertius hic metonymiæ modus.

DE QUARTO MODO

metonymiæ. Cap. 6.

Quar-

QUARTVS modus metonymiæ est, cum ex adiunctis res subiectas intelligimus: estq; præcedenti contrarius. Sic nomina virtutum pro ipsis viris bonis, & vitiorum, pro malis vsurpamus. Cic. Act. 1. in Verrem. Quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in supplicijs, auiditia in rapinis, superbia in contumelijs efficere potuisset, eas omnes se se hoc vno Præatore per triennium pertulisse. Hic luxuries pro homine luxurioso, crudelitas pro crudeli, ponitur. Et in Catilinam. 2. comparatione Catilinariorum, & ciuium Rom. ex vitijs, & virtutibus personas ipsas intelligimus. Sic igitur Cicero. Ex hac parte pudor pugnat, illinc petulantia: Hinc pudicitia, illinc stuprum: hinc fides, illinc fraudatio, &c. Huius metonymiæ quarti modi est illud eiusdem Cic, pro Ligario. Quid enim Tubero tuus ille gladius ditricus in acie Pharsalica agebat? cuius latus ille mucro petebat? gladium hic pro homine gladio accincto posuit, & mucronem, seu arma pro armato: idest, adiunctum pro subiecto. Hac metonymia si iratus utaris, ardebit oratio: vt illa Terentij. Vbi illic scelus est, qui me perdidit? quid facit monstrum hominis? Sed ecce ipsa egreditur nostri fundi calamitas.

IN VNO, ET EODEM EXEMPLO CONFUNDUNTUR hi quatuor modi metonymiæ: ratione tamen

separantur. Cap. 7.

M 2 A T 0

A T Q V E hi sunt quatuor modi metonymiæ ratione semper distincti: Sed aliquando in vno, & eodem exemplo confunduntur: vt in eo versu Vergilij Eclog. 4.

Nec nautica pinus, &c. mutabit merces:

Hic pinus pro nauis pinea sumitur per metonymiam primi modi: & nautica pro naua, qui merces mutat, per metonymiam tertij modi. In Eclog. 1. vbi ait.

Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.

Notatur metalepsis, id est transumptio, quæ est metonymia geminata in eadem dictione: Nam per aristas ætates intelligimus per metonymiam quarti modi: et etiam per easdẽ aristas annos per eandem metonymiam intelligimus. Nec tamen hoc sic velim præceptum, vt aptè, & ornatè significari putemus ex omnibus causis effecta, & ex omnibus subiectis adiuncta, cõtrãve: Sed vsus benè, & ornatè loquentium totam hanc rationem confirmabit: quem nos in dicendo, & scribendo imitari debemus. Metonymia enim interdum gratiam habet in carmine: non tamẽ in prosa. Quare siue in carmine, siue in prosa optimos auctores imitabimur.

DE IRONIA SECVNDO

tropi genere. Cap. 8.

SECUNDVM tropi genus est ironia, cum nomen vnius dissentanei pro altero dissentaneo ponitur: ea dicitur ἀπὸ τῆς ἑίρωνος. i. à dissimulatore. Latini vocant simulationem, dissimulantiam, & illusionem: quia aliud, quàm dicit, vult intelligi. Est autem duplex ironia vna rei, cum nostram sententiam ex industria occultamus, ne videamur fateri, quod occultare volumus: Et hæc est Socrati familiaris in dialogis Platonis, & non est tropus. Altera fit in verbo: cum dissentaneum ex dissentaneo significatur, vt bone vir de eo, quem malum esse iudicas: Terētius in Andr. Heus bone vir, curasti probè? Atq; hæc ironia vel est aperta, & facilè ab omnibus intelligitur, vt vir moderatus, & sanctus. L. Catilina. Vel est obscura propter ignotam personam, aut rem, de qua dicitur, aut illius, qui dicit, mentem, & voluntatem. Est etiã dissimulatio, quæ non potest intelligi, nisi ex pronuntiatione, & gestu illo plus loquēte, quàm verbis. Et tunc pronuntiatione, & rei, quæ pronuntiatur, natura cognoscitur: Nam si quid eorum verbis discrepat: apparet diuersam esse ab oratione voluntatem. Sic Cicero in Verrè. Prætor urbanus, homo sanctus, & diligens subfortitionem eo die non haberet. Solet aliquãdo ironia multiplicari, hoc est, non in vno, sed in multis verbis fieri, idq; cum risu. Vt Cic. in

Clodium. Integritas tua (mihi crede) te purgavit, pudor eripuit, vita antea cta seruauit. Et Vergil. lib. 4. Aeneid.

*Egregiam verò laudem, & spolia ampla refertis
Tuq; puerq; tuus, magnum & memorabile nomen:
Vna dolo diuùm si fœmina victa duorum est.*

Nec idcirco Rhetorici ornamenti genus mutatum est, vt hæc ironia debeat figura vocari: sed multi tropi continuati sunt, & nō tropus vnus: Nam tres, quatuorve homines non aliud animalis genus faciunt, quàm vnus, nec numero genera, sed natura distinguenda sunt.

DE VSV, ET COLLOCATIONE

ironiæ in oratione. Cap. 9.

QVAMVIS ironia multis in locis collocetur: nec de ea certi quidpiam dari possit: tamē illud videtur præcipiēdum, vt antè quàm ironia vtamur, pro virili ostendamus, rem, in quam dissimulatio detorquetur, aut ridiculā, aut inutilem esse, aut aliquo modo fractam, & abiectam. Quod vbi fuerit ostensum, ironia cōmodissimè sequetur. Sic Cicero fecit contra Catilinam. Primò eos, qui cum Catilina conspirauerant, molles, & effæminatos ostēdit: quos vbi delicatos depinxit: irrupit in nobilem illā, & præclaram ironiam. O bellum magnopere pertimescendum, cùm hanc sit habiturus Catilina

tilina scortatorum cohortem prætoriam. Instruite nunc Quirites cōtra has tam præclaras Catilinæ copias vestra præfidia, vestrosq; exercitus. Solent ironiæ notari à Poëtis Comicis nomine lepidi: vt Terent. O lepidum caput, de inuenusto. Ab Heroicis, nomine egregij, vt Vergil. AEn. 4. Egregiam verò laudem de ignomia: ab Oratoribus nomine sancti, & præclari: vt Cic. in Verr. Prætor vir sanctus, de impio: & Philip. 2. præclarum custodem ouium lupum. Crendendi etiam verbum frequens est in ironia: vt Cic. in Clodium. Integritas tua (mihi crede) te purgavit, &c. Adhibentur etiam illæ coniunctiones, scilicet, videlicet, ita sanè, quasi verò. Terent. in Andr. Id populus curat scilicet, de non curantia, &c. Vfus ironiæ frequentissimus est in apologis, in respondendo, in iocis, & facetijs. Antiphrasis est species ironiæ cū nomen fit contrarium rei: vt Lucij fides, de eo, qui nulli creditori fidē seruat. Mimesis quoq; ironiæ cognata est, quādo alterius gestum, seu verba imitamur. Quòd ferè improbantes, & deridentes facimus: vt Terentianus ille Phœdria in Eunucho fecit, dum Thaidem corripit his verbis. At ego nesciebam, quorsum tu ires: paruula hinc est abrepta, eduxit mater pro sua, &c. Hic tropus ironia pertinet ad iussiones, & missiones, quò maiorem vim

habeant prohibendi. &c.

DE METAPHORA TERTIO

tropi genere. Cap. 10.

TERTIVM tropi genus est metaphora ex simili simile significans. Latini translationē appellant: vt lumen in sole proprium est, inde per translationem, & similitudinem lumen ingenij dicimus. Metaphoræ ex tot rebus sumi possunt, quot sunt genera naturæ: quia nullius rei vocabulum est proprium, quod non possit certa aliqua ratione in alienum locum deduci. Quare stultum videretur, velle nos certa metaphoræ genera persequi, cū ex innumeris rebus similitudo possit duci. Igitur cū metaphora tam latè pateat: nulla ponemus eius genera: sed quàm se se eius vis explicet, exēplis omnium rerum illustremus. Ac primum, quæ in rebus diuinis propria sunt, interdum hanc accipiunt elegantiam, cū ad homines transferuntur: Sic Cicero pro Sestio. P. ille Lētulus, cuius ego patrem, Deum, ac parentem statuo fortunæ, nō minisq; mei: Deum, ac parentem vocat, metaphorā sumpta à Deo ipso. Ducitur etiam metaphora ex elementis: ex igne, Cic. Tusc. 3. Natura nobis paruos igniculos dedit, id est, ingenia. Et Tusc. 1. Omnes incenduntur ad studia gloria. Ex aëre. Vergil. lib. 4. AEn.

Consilium vultu tegit, ac spem fronte serenat.

Ex aquis. Cic. pro Marcello, flumen ingenij dixit. Ex terræ attributis : vt animalia bruta dicimus, id est, tarda, & stolidi : cùm tamē terra dicatur bruta, id est, sine sensu, & quasi obruta. Ex stirpibus. Cic. Philip. 4. Virtus est vna altissimis defixa radicibus, quæ nunquam vi labefactari potest. & Philip. 2. Gratia non virtutis specie, sed ætatis flore collecta. Ex animalibus. Cic. in bruto. Latrant quidam Oratores, non loquuntur, ex canibus metaphora sumpta est. Ex lupis. Vergil. lib. 4. AEn. Penitusq; cauæ plangoribus ædes fœmineis ululant. Ex equis. Cic. in Pisonē. Sic ad illius hanc orationem adhiijt, vt non magistrum virtutis : sed auctorem libidinis à se illum inuentum esse arbitraretur. Ex vulpe. Terent. Quid ille gānit? Ex serpentibus. Cic. Philip. 1. Cùm serperet in vrbe infinitū malum. Ex auibus, pro Flacco. Homo volitans gloriæ cupiditate. Ex apibus. Pro Sylla. Noli aculeos orationis meæ (qui recōditi sunt) excusos arbitrari. Ex corporis sensibus. Ex visu : vt video pro intelligo : suspicere pro venerari, despiciere pro contemnere. Ex olfactu. Cic. 2. Agrar. Num quisquam tam abstrusus numus vsquam videtur : quem non architecti huius legis olfecerint? Sic nasuti dicuntur irrisores. Ex gustu. Cic. ad Atticum : homines degustes,

id est, experiaris. Hinc natum est prouerbum. De gustu cognosco, id est, ex minima experientia. Et deuorare molestias, tædium, &c. Ex auditu : vt audire pro obtemperare. Ex tactu : vt sentire pro intelligere. Ex corporis gestibus ad animum : vt corrugare frontē pro molestè ferrè : attollere supercilium, id est, arrogātem esse. Ex rationali ad irrationale : vt musicum dicimus lusciniam, loquacem picā. Ab animali ad non animal: vt prata rident, vestitur humus, & iratum mare. Quæ metaphoræ duriusculæ sunt. Deniq; vt summam omnia complectar: quod esset infinitum per species enumerare: metaphora ex singulis rerum generibus sumi potest : quia omnia ferè nomina, quæ propriè rebus sunt accommodata, in aliam vicinam significationem, & similem decōris, & elegātiæ causa sæpe transferuntur.

DE METAPHORIS RECIPROCIS,

Et quòd metaphora sit copię, Et necessitatis causa. Cap. 11.

QUAEDAM traslationes sunt reciproca, quas Græci ἀκόλουθα appellant, vt auriga pro gubernatore, & vicissim gubernator pro auriga. Quædā nō sunt cōmunes: sed vnus partis: nec cōuertiri possunt: vt vertex ab homine trāsferitur ad montē, nō tamen cacumē montis ad hominem. Fit autem metaphora, non solum

lum copiæ causa : siquidem (vt ait Quintilianus) præstat, vt nulli rei nomen deesse videatur : verum etiam, ornatus, grauitatis, euidentiæ, sublimitatis, & festiuitatis gratia fit. Et Cicero lib. 3. de Oratore putat metaphoris, tanquam stellis quibusdam orationem illustrari. Adhibetur etiam necessitatis causa: quod Cicero dixit lib. 3. de Oratore, vt gēmare vites. Necessitatem voco, cū deest verbū, quo res significetur: tunc enim asciscimus quàm maxime aptam, vel vicinū, aut rebus, aut nobis. Sic rustici gēmam vocant in vitibus : vnde Vergil. in eclog. Turgent in palmite vites: Sic etiam agros sitire dicimus, & frumenta luxuriosa, & lætas segetes. Adhibetur etiam metaphora vehementiæ causa, ad maiorem significationem: vt Cic. in Verrem. Ardebāt oculi, & toto ex ore crudelitas emicabat. Ex quibus verbis cogitatio quædam flāmæ, & ardoris ex oculis hominis furiosi exeuntis, sensibus nostris protinus occurrit.

DE CATACHRESI, QVÆ EST

duriuscula metaphora. Cap. 12.

ALIQUANDO metaphora est duriuscula, concessa tamen. Sic Cicero dixit pro Lege Manil. A Edificare classes, & Vergil. lib. 4. AEn.

Instar montis equum diuina Palladis arte

A Edificant.

Cū

Cùm ædificare propriè de ædibus dicatur. Hæc Rhetores catachresin, id est, abusionè vocant, nomine quidem rectè: sed quod à metaphora separarunt, indistinctè, & ineleganter: cùm vtrobiq; similitudo sit, & omnis tropus catachresis dici possit: cùm abutimur propria verbi significatione propter aliquam significationem: Sic parricida per catachresin dicitur non qui patrem occidit (quod est propriū) sed qui fratrem, aut quenuis alium. Piscinam quoq;, in qua lauamus, nec sunt pisces, apud Tranquillū inuenies.

DE ALLEGORIA, ET DE AENIGMATE. Cap. 13.

METAPHORA interdum multiplicari solet, & tunc allegoria dicitur. Horatius lib. 1 carminum, Ode. 14.

O nauis referent in mare te noui

Fluctus: ò quid agis? fortiter occupa

Portum.

Hic nauem pro Rep posuit, fluctus pro bellis civilibus, & portum pro pace. Estq; optima allegoria. Nec quia metaphora continetur, & fit allegoria, tropus est distinctus à metaphora: sed metaphora est multiplicata. Allegoria si paulò sit obscurior, ænigma dicitur, id est, scrupus, & rectè quidem: vt mater me genuit, & ipsa rursus gignitur à me. Nix, & aqua intelliguntur.

guntur. Sed est hic observandum, non omne ænigma tropum esse: quia aliquando ænigma ex omnibus verbis proprijs fieri potest, sine vlla significationis mutatione: quale est illud Vergilij eclog. 3.

Dic quibus in terris (Æris mihi magnus Apollo)

Tres pateat cœli spatium non amplius ulnas?

Quare non omne ænigma tropus est, licet tropus in ænigma possit incidere.

DE HYPERBOLE. Cap. 14.

HYPERBOLE, id est, superlatio, & excessus significationis species est metaphora: qualis est illa Vergilij lib. 2. AEn. Geminiq; minatur in cœlum scopuli. Hic tropus ad amplificationem pertinet: vt voces ad sidera iactant. Porro, licet superlatio supra fidem sit, tamen, non debet esse ultra modum. Est superlatio, quam vna lingua recipit, alia respuit: & idcirco, hac in re hominũ mores attendendi sunt. In Cõmentarijs Cæsaris scribitur, eos esse populi Rom. exercitus, qui cœlum ipsum possint percurrere: Nunc quis hoc dicet, nisi insanus? Illorum etiam est diuinitatẽ ingenij, & carmen plus quàm diuinum, non Christianorum dicere.

Solet hyperbole adhiberi ad rei expressionem, & amplificationem: vt, Ipsi quoq; parietes videntur lætari, vel lugere: Vtinam etiam hyperbo-

perbole minuendi gratia: vt testudine tardior,
pluma leuior, vitro fragilior, &c.

DE VITIIS, QUAE IN META-

phoris cauenda sunt. Cap. 15.

IN metaphoris cauenda sunt hæc vitia: pri-
mum, ne sint sordidæ: vt si dicas, castratam
fuisse Remp. morte Africani: Quauis enim si-
mile sit, cogitatio tamen est deformis similitu-
dinis. Secundum: ne id quod trasfertur, sit dis-
simile: ut apud Ennium, cœli ingentes forni-
ces: Tertiū. Ne longè simile sit ductum: ut sco-
pulū patrimonij libentius dixerim, quàm Syr-
tim: Quæ enim visa sunt, facilius; quàm audita,
mentis oculis feruntur. Quartum vitium. Ne
maior sit translatio, quàm res postulat: vt tem-
pestas cōmessationis pro lauto conuiuio. Quin-
tum. Ne minor sit: vt verruca pro monte: nisi
fortè de industria id facias per hyperbolen.
Sextum. Ne dura sit, & insolens metaphora: vt
cùm Syssena dixisset apud Ciceronem in Bru-
to, quædam sputalica esse crimina: tunc. C.
Roscius irrisit in aduersario insolentiam, du-
rioris vocabuli.

Nec velim hoc præceptum, vt nouam, & inu-
sitatam metaphoram fugiamus (licet enim no-
uam fingere, & à proprio loco in alienum trās-
ferre) Sed cùm hoc acciderit, videndum est, ne
simili-

similitudo sit aliena. Erit autem aliena, quæ nec tempori, nec loco, nec personæ conueniat. Aristoteles lib. 3. Rhet. ad Theodectē in primis eā metaphoram laudat: quæ claritate significationis ferit oculos: vt lumen Deus accendit in animo: ambo enim representant aliquid. Et c. 11. eam metaphorā suauissimam putat, quæ energiam, id est, actionem quādam præ se fert: vt Græci irruentes pedibus: & actio est, & metaphora: quia celeritatem significat. Maximè autem metaphora delectat, cū rebus inanimatis, ac si essent animatæ, motum, & sensum damus. Vnde sunt illa Aristotelis Homerica: per campum voluebatur lapis petulās, & hasta volabat. Quod si quis scire velit, qua ratione iucunda sit metaphora: intelliget ex argumento à similitudine: quæ solum ratione loquēdi à metaphora differt: vt Achilles leo irruit, metaphora est, si verò dicas, irruit vt leo, similitudo est. Quin etiam, metaphora ad similitudinem, & parabolam reuocari potest, vt ingenium nostrum à Cicerone vocatur igniculus: quæ metaphora reducitur ad hanc similitudinem. Vt ignis, quò vehementius agitatur, eò magis suā vim exerit: sic ingenium nostrum, quò magis excolitur, eò mirabilius apparet. Quod si quid in fingenda metaphora duriusculè dictum videatur, præmunitione quadam molliendum erit

erit, velut, quasi ita dicam, ut iam quidam loquuntur, liceat sanè sic dicere: ut quem Deum (ut ita dicam) inter homines putant.

DE VSV, ET COLLOCATIONE

metaphoræ. Cap. 16.

QUANTUMVIS translatio per totam orationem diffundi possit: in tribus tamen locis poni debet: primò, ubi rem clariorem facere conabimur. Qualia sunt illa Ciceronis de tempestate. Inhorrescit mare, tenebræ conduplicantur, noctisq; , & nimborum occæcat nigror: flamma inter nubes coruscat, cœlum tonitru cõtremit, grando mixta imbri largifluo subito præcipitans cadit. Undiq; omnes venti erumpunt: sæui existunt turbines, feruet æstu pelagus: Hæc tempestas multò clarior translatis verbis descripta est. Secundo loco, cum rem obscurare volumus: in quo sæpe ænigmata reperiuntur: ut cum breuitatē consecretamur: quale est illud. Telum manu fugit: nam imprudentia emissi teli non potuit proprijs verbis breuius exprimi, quàm est vno translato significata. Tertio ad recreandos auditorum animos: in quæ allegoriæ solent incidere: habetq; multum luminis oratio. Qualis est illa Ciceronis in Pisonē. Neq; tam timidus fui, ut qui in maximis turbibus, ac fluctibus Reip. nanem gubernassem,

sal.

saluamq; in portu collocassem, frontis tuæ nubeculam, tum collegæ tui contaminatum spiritum pertimescerem. Alios ego vidi vêtos, alias prospexi animo tempestates, alijs impedentibus procellis non cessi, &c. His continuatis translationibus auditorum animi cogitatione eius rei, vnde sumpta est metaphora, maximè recreantur. Habet hic tropus metaphora propter tacitam similitudinē (quam secum affert) aliquid grauitatis, si cum prudentia coniungatur: adeò vt senes, qui multùm eo vtuntur, reliquis omnibus putentur sapientiores. Atq; hæc dicta sufficiant de metaphoris: iam de synecdoche dicendum est.

DE SYNECDOCHE TROPI

quarto genere. Cap. 17.

SYNECDOCHE, quartum, & vltimum tropi genus est, cùm ex parte totum, aut vice versa ex toto pars significatur. Cùm partē, & totum dico, genus, & speciem quoq; intelligi volo. Ex parte ergo totum duobus modis intelligitur: prior est, cùm membrum pro re integra ponitur: vt tectum pro domo: alter; cū ex specie genus significatur: vt Curius pro homine frugi. Hi duo modi quanquam Poëtici sunt: tamen aliquando apud Oratores inveniuntur. Vnde Cic. Philip. 2. dixit. O tecta ipsa

N

miseræ,

miseram, quàm à dispari domino (quanquam quomodo iste dominus) sed tamē, quàm à dispari domino tenebātur. In quo exemplo tectā, id est, partem domus pro tota domo vsurpauit. Secundus modus est in illo versu Iuuenalis.

Qui Curios simulant, & Bacchanalia viuunt.

Contrà verò totum pro parte duobus quoque modis accipitur: nam aut totum integrū pro parte sumitur: vt apud Vergil. *AENEID. I.*

Pabula gustassent Troiæ, Xanthumq; bibissent,
Id est, partem Xanthi fluij: aut genus pro specie: vt animal pro bestia. Vt Cic. dixit in Pisonē Consulem ego tunc requirebā, non illum, quē in hoc animali inuenire non possem. Sic Poëta apud Græcos pro Homero intelligitur, apud Latinos pro Vergilio. Orator pro Cicerone, &c. quæ nomina sunt generalia, & pro specialibus sumuntur. Quo loco Rhetores antonomasiam faciunt, nomine quidem satis apertè, sed non satis acutè tropum à synecdoche diuersum faciunt. Est enim synecdoche tropus, quo quiddam generale pro speciali ponitur. Hūc etiā alij duo modi referuntur, nempe, cum unitas pro multitudine ponitur: aut contrà: Sic apud Liuiū est vsitatissimum, Romanus prælio victor, id est, Romani: & ad Brutum dixit Cicero. Populo imposuimus, & Oratores visisumus

sumus, cùm de se tantum loquatur.

Ad extremum illud de synecdoche dicendum est, vt, si vel in Oratoribus, vel in Poëtis reperiatur: fiet ad rem obscurandum, quò minus intelligatur. Nam Alcidé si dicas, difficilius intelligêris, quàm si Herculẽ proferas. Synecdoche tamen illa, quæ est numerorum, & antonomasiæ in rebus grandibus posita, auget gravitatem: vt illa Ciceronis, populo imposuimus, &c. & altera eiusdem. Et nos quoq; floruimus. i. felices fuimus.

DE TROPORVM PRÆSTANTIA,
deq; eorum octo vsibus, & exercitatione.

Caput. 18.

A T QV E hæc sunt omnia genera troporum; quorum præstantiam si quis inter se conferat, inueniet, metaphoram splendore significationis primas obtinere: secundas ironiam, quæ sua amaritudine afficit, & pungit: tertias metonymiam, & postremas synecdochen, quæ necessitatis causa potius, quàm delectationis quæsitæ esse videtur. At si vsum frequentissimũ spectemus, prima est synecdoche, quia sæpissimè in oratione occurrit, secunda metonymia; tertia metaphora, & postrema (quæ rarissimè occurrit) ironia.

Iam verò troporum omnium octo sunt vsus:

N 2   primus

primus est, ad intelligendos auctores, qui frequentius tropis vtuntur: cuiusmodi sunt auctores sacri. Secundus, ad fabulas Poëtarum intelligendas: ab ijs enim fingitur Prometheus in monte Caucaſo ligatus, per metonymiã tertij generis: nam in illo monte Astrologiã exercebat, & à Mercurio fingitur ligatus iuſſu Iouis per metonymiam primi generis, id est, ab eloquentia, Aquila rodit iecur eius per metaphoram: id est, cognitio rerum excelsarum sollicitat animum Promethei. Tertius troporum vsus est, ad intelligendos Pythagoricos numeros, & Platonicas figuras percipiēdas: sic Deus à Platone vocatur vnitas per metaphoram: vt enim vnitas numerorũ est principium, nec est numerus: sic Deus est principium rerum omnium, & est sine principio. Quartus est, ad symbola intelligenda: vt gloria crocodillus, per metaphoram. Nam vt crocodillus fugit persequentes, & persequitur fugientes: sic gloria, & vera laus. Quintus vsus est, ad Hyeroglyphica Aegyptiorum intelligenda: vt imago serpentis suam rodentis caudam, significat annum ad suum principium reuolui, per metaphoram. Sextus est, ad ænigmata penetranda: vt homo in sella sedens sine manibus admonet per metonymiam primi generis iudicem nec minis, terreri, nec muneribus debere corrũpi. Septimus

mus ad adagia intelligēda. Vt homo bulla : per metaphoram : nam, vt bullæ in aquis citò oriūtur, & occidūt : sic vita hominis breuissima est. Octauus deniq; troporum vsus est ad apothegmata interpretanda : vt Brasidas à milite interrogatus, quomodo vulnus accepisset? respōdit, prodente me scuto, metaphora sumpta est à proditoribus.

Præter hos octo vsus troporum, sunt eorum quatuor exercitationes : prima inquirere tropos in auctoribus : secunda tropos facere : tertia, aliquem ex octo positis vsibus in scriptis alienis quærere : & quarta vsum aliquē suo ingenio parere, nouumq; Symbolum conficere.

DE FIGVRA SECVND O

elocutionis genere. Cap. 19.

EXPOSITIO in tropis primo elocutionis genere, deinceps de figura secūdo loco disputādum est, sit igitur figura elocutio, qua oratio à populari loquendi, & sentiendi consuetudine mutatur. Vt enim dictionum alia est propria, alia modificata : sic orationum alia est recta, alia figurata : illam Græci ἀσχημάτιστον : hanc ἰσχηματισμένην vocant. Item figurā σχήμα, id est, habitum & gestum quendam orationis à communi, & primum sese offerente ratione remotum, & immutatum dicunt. Non quòd vulgus

nunquam his Rhetoricis ornamentis utatur : Sed quòd huiusmodi orationis lumina rarius eniteant in hominum imperitorum sermone populari.

Differt autem figura à tropo : quòd tropus est in vno verbo : figura verò in pluribus, id est, in ipsa oratione. Itemq; tropus non fit verbis proprijs : figura verò proprijs verbis fieri potest.

DE DIVISIONE FIGURARUM,

et quid sit figura lexeos. Cap. 20.

FIGURARUM genera duo sunt, vñ $\lambda\epsilon\gamma\epsilon\omega\varsigma$, id est, dictionis : alterum $\delta\iota\alpha\nu\omicron\iota\alpha\varsigma$, id est, mētis, & sententiæ. De primo, quòd & simplicius, & natura prius est, nunc disputemus.

Figura lexeos, id est, dictionis, & orationis, est apta, & suavis dictionum conformatio, quæ cum delectatione percipitur. Vel (vt ait auctor ad Herēnium lib. 4.) est orationis exornatio, quæ ipsius sermonis insignita perpolitio cōtinetur. Differt à figura dianias, id est, mentis : quòd in figura lexeos, si verba mutes, non remanet idem ornatus orationis : At in figura dianias etiam si verba mutes, nihilominus idē ornatus orationis manet : vt ait Cic. lib. 3. de Oratore.

DE DIVISIONE FIGURAE LEXEOS,

atq; repetitione simili, et dissimili. Cap. 21.

SVNT

SVNT autem figuræ lexeos duo genera repetitio, & commutatio. Repetitio est figura in iteratione eiusdem verbi: vbi tamen nihil interest, an vnum verbū iteretur, an plura, quia vtrobiq; eadem sunt artis præcepta.

Repetitio facilioris doctrinæ gratia, sic diuidi potest: vt quædam sit similis, & eodem sententiæ loco, vel primo, vel medio, vel extremo: quædam verò dissimilis, & non eodem sententiæ loco. Repetitio similis est, cum idem verbum eodem sententiæ loco repetitur sine vlla cōmutatione vel ordinis, vel casus, vel significationis. Cuius genera sunt quatuor epizeuxis, anaphora, epistrophe, & symploce.

DE EPIZEUXI. Cap. 22.

EPIZEUXIS est eiusdem verbi repetitio in eadem sententiæ parte. Vel (vt alij Rhetores definiunt) est verbi geminatio citra moram cum impetu pronuntiationis, ac maioris vehementia causa. Hæc repetitio fit duobus modis: vno, si coniuncta sit eiusdem verbi repetitio nullo alio verbo interiecto: vt Cic. in Catil. 1. Hic tamen viuit, viuit? imo in Senatum venit, & Act. 7. in Verrem. Crux, crux, inquam, infelici, & misero. Et Vergil. lib. 9. AEn. Me me, adsum qui feci, &c. altero modo fit hæc verbi repetitio, si geminatio sit disiuncta vno, vel pluribus verbis, seu parêthesi interposita. Vt Cic. 1

in Catil. viuis, & viuis, non ad deponendam, sed ad cōfirmandā audaciam. Et pro M. Marcello. At verò eius gloriæ, quam es paulò antè adeptus, socium habes neminem. Totum hoc quantumcunq; est (quod certè maximum est) totū est, inquā, tuum. Aliquando figura hæc effertur per ironiam, ad eleuādum: ut o bone bone vir, quàm probè te gesseris.

DE ANAPHORA, AC DE

eius diuisione. Cap. 23.

A N A P H O R A est eiusdem verbi repetitio: Quæ tripliciter distingui potest: Nam aut est in principijs incisorum, aut membrorum, aut periodorum. In principijs incisorū est illa Cic. in Catil. 1. Nihilne te nocturnum præsidium palatij? nihil vrbis vigiliæ? nihil timor populi? nihil concursus bonorum ciuium? nihil hic munificentissimus habendi Senatus locus? nihil horum ora, vultusq; mouerunt? et pro Quintio. Quid hæc amentia? quid hæc festinatio? quid hæc maturitas tanta significat? In principijs membrorum orationis idem iteratur verbum Philip. 3. Accusa Senatum: accusa Equestrem ordinē: qui cum Senatu copulatus fuit: accusa omnes ordines. Et in Verrē. Verres calumniatores opponebat: Verres adesse iubebat: Verres cognoscebat: Verres pronuntiabat. In principijs perio-

periodorū etiam est eiusdem verbi repetitio. Cic. pro Sexto Roscio. Accusant ij, qui in fortunas huius inuaserunt: causam dicit is, cui nihil præter calamitatem reliquerunt. Accusant ij, quibus occidi patrē Sex. Roscij bono fuit: causam dicit is, qui etiam ad hoc iudicium cū præsidio venit: ne hīc ibidem ante oculos vestros trucidaretur. Deniq; , Accusant ij, quos populus poscit: causam dicit is, qui vnus relictus ex nefaria illorum cæde restat, &c.

In anaphora nihil interest an idem verbum iteratum fuerit: an verò diuersum idem sonās. Vt in Agraria Cic. 2. Tantām ne vexari Remp? contemni maiestātē populi Rom? deludi nosmetipsos diutius à Tribunis plebis patiementi?

Valet plurimum anaphora ad obiurgandū, & ad dissimilitudinem tractandam: Ea verò à grauibus viris appellatur alijs nominibus, nempe, epibole, parisosis, epanaphora, &c.

DE FIGVRIS EPISTROPHE,

& symploce. Cap. 24.

EPISTROPHE, id est, conuersio, est repetitio similis, qua idem verbum sæpius in extremis finibus iteratur. Cic. in Vatinius. Atq; illud à te scire cupio, quare cū ego legem de ambitu tulerim, sine vi tulerim? ex Senatuscōsulto tulerim? saluis auspicijs tulerim? Et pro

Fonteio. Frumēti maximus numerus è Gallia: peditatus amplissima copia è Gallia: equites numero plurimi è Gallia: & Vergil. eclog. 8.

Debent hæc pignora Daphnin.

Ducite ab urbe domum mea carmina, ducite Daphnin.
Vocatur etiam hæc figura anastrophe, & epiphora.

Symploce, siue complicatio (quæ & epanastrophe, & cenotes ab alijs dicitur) composita est ex anaphora, & epistrophe: quia ab initijs idem verbum repetit, vt anaphora, & in extremis etiam sæpius iterat aliquid, vt epistrophe: Cic. pro Milone. Quis eos postulauit? Appius. Quis produxit? Appius. Et Agraria. 2. Quis legem tulit? Rullus. Quis maiorem populi partē suffragijs priuauit? Rullus. Quis Comitibus præfuit? idem Rullus. His igitur modis repetitio verbi similis est, cum vel in principijs, vel in extremis, vel in vtriusq; versatur.

DE REPETITIONE DISSIMILI,

Et de figura epanodo. Cap. 25.

REPETITIO dissimilis est, cum idē verbū non eodem sententiæ loco repetitur: Cuius genera sunt tria, videlicet, epanodos, epanalepsis, & anadiplosis. Epanodos latinè dicitur regressio: cum idē verbū in principio & medio, vel in medio & fine resonat. Cic. pro Plancio. Gratiam qui refert, habet, & qui habet, in eo quòd

quòd habet, refert. Et pro Cecinna. Quia res indigna sit, ideo turpem existimationē sequi: & quia turpis existimatio sequatur, ideo rē indignam non iudicari. Delectat hæc figura & ordinis mutatione, & similitudinis gratia. In Poëtis est rarior, propter angustas leges carminis: incidit tamen aliquando Vergil. Ecloga. 8.

Crudelis mater magis, an puer improbus ille?

Improbus ille puer: crudelis tu quoq; mater.

Huiusmodi sunt illa concinnitatis ornamenta lib. 4. ad Herēnium. Esse oportet ut viuas, non viuere, ut edas. Et Cic. in Bruto. Crassus erat elegantium parcissimus; Scæuola parcorū elegantissimus. In quibus inest mira quædam festiuitas, & suauitas: quæ facilius auribus diiudicari, quàm verbis demonstrari potest. Huic finitima est plocæ, id est, verborū traductio: cūm idem verbum, aut sententia ad consumationē superioris retorquetur. Cic. pro Cluentio. Ut sine inuidia culpa plectatur, & sine culpa inuidia ponatur. Cui simile etiam est, si dicas: Est hic vir inter Christianos Ethnicus, & Christianus inter Ethnicos. Hac figura sententiæ graues tractantur, ænigmata, adagia, responsa acuta, carmina ingeniosa, & symbola.

DE FIGVRIS EPANALEPSI, ET

anadiplosi. Cap. 26.

EPA-

E P A N A L E P S I S est eiusdem verbi repetitio in principio, & fine. Ideoq; loco dissimili verbum repetit. Cicero in Verr. Multi, & graues dolores inuenti : parentibus, & propinquis multi. Et Vergil. AEn. 1.

Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa.

Nec refert, an verbum vnum, an multa hoc modo repetantur : nec an in vno versu, an in pluribus : Martialis lib. 3.

Phosphore re idē diem, quid gaudia nostra moraris.

Cesare venturo, Phosphore redde diem.

Ornat hæc figura Poësin, & valet multū ad obiurgandum. Anadiplosis est eiusdem verbi repetitio in fine præcedendis, & initio sequentis sententiæ : quæ frequentius accidit in versu, quàm in prosa Vergil. ecloga. 10.

Pierides: vos hæc facietis maxima Gallo:

Gallo, cuius amor tantum mihi crescit in horas,

Quantum vere nouo viridis se subijcit alnus.

Et Cicero. Magna spes est Reip. posita in iuuentute: in iuuentute, inquā, illa, quæ à cunabulis ipsis tū moribus, tū literis instituitur. Hæ duæ figuræ epanalepsis, & anadiplosis adhibentur elegantissimè ad animi libertatē exprimendam, & vehementem perturbationis contentionem.

D E S E C V N D O G E N E R E

figuræ lexeos, id est, de commutatione ordinis, vel casus, vel significationis. Cap. 27.

§ ECVNDVM figuræ genus in verbo, est cōmutatio vel ordinis, vel casus, vel significationis. Et primò Climax figura, id est, gradatio, est cōmutatio ordinis: cū oratio ita procedit, vt antecedens sequenti loco repetatur, priusquam proximū assumatur. Cic. pro Quint. Si debuisset, petijsses statim: si nō statim, paulò equidem post: si non paulò post, at aliquando. Et pro Ros. Amerino. Ex vrbe luxuries creatur: ex luxuria existat auaritia necesse est: ex auaritia erumpat audacia.

Secundum genus cōmutationis casibus efficitur: Sed casus hīc non ita arctè intelligi volumus, vt Grāmatici definiunt: Sed quēuis exitum, quo verbum definit. Polyptoton Græci vocant, Latini traductionem: qua Grāmatici etiam casus variantur. Cic. de Respons. Homines te propter pecuniā iudicio liberarunt: Homi-
nibus iniuria tui stupri dolori non fuit. Homines tibi arma, alij in me, alij post illum inuidum ciuem dederunt. Hominū beneficia prorsus tibi concedo. Et pro Cælio. Ipsius veneni quæ ratio fingitur? vbi quæsitum est? quemadmodum paratum? Contingit hæc figura tribus modis: nam aut casus Grammatici mutantur: vt in exemplis positus: aut mutatur genus: vt Cic. Act. 7. in Verr. Certus locus, certa lex, certum tribunal, quo hoc reseruetur. Aut mu-
tatur

tatur modus, & tempus: vt de verbis Grammatici loquuntur. Vergil. ecloga. 5.

Phyllis amat corylos, illas dum Phyllis amabit, &c.

DE TERTIO GENERE COM-

mutationis. Cap. 28.

TERTIVM genus cōmutationis reliquum est, in quo significationis commutatio consideratur. Et eius duæ sunt partes, scilicet, annominatio, & correctio. Annominatio Græcè dicitur paronomasia, cū in verbum simile mutatio fit. Cic. Philip. 8. Ex aratore Orator factus est. Fit multis modis hæc figura. Nam aut voces primis syllabis inter se consonant, vt corripio, corrumpo. Cic. Act. 2. in Verr. Nam vt apertus fuit in corripendis pecunijs: sic in spe corrumpendi iudicij: Aut voces medijs syllabis sunt similes. Vt arator, Orator: aut principijs, & medijs. Cic. pro Quint. Qui ab adolescētulo quæstū sibi instituit sine impēdio: postea nescio quid impendit. Aut extremis tantum: vt flāma, fama: aut medijs, & extremis Cic. in Catil. Vt non emissus ex vrbe: sed immissus in urbem videretur. Aut deniq: principijs, & extremis voces similes sunt. Cic. de Resp. non modò vincere, verum etiam vincere oporteret.

Adhibetur hæc figura ad iocādū: vt illa Cic. 2. de Oratore. Cū quidam dixisset, eamus de-
ambu-

ambulatum, & alius dixisset, quid opus fuit de? imo verò (inquit ille) quid opus fuit te? & Martialis. lib. 1.

*Litigat, & podagra Diodorus Flacce laborat:
Sed nil patrono porrigit: hæc chiragra est.*

DE CORRECTIONE. Cap. 29.

CORRECTIO (quæ Græcè dicitur epanorthosis) est verbi unius mutatio in aliud melius pro nostro instituto siue in meliorem, siue in deteriore partem. Fit hæc figura duobus modis: aut enim verbum aliud pro correcto verbo adhibetur. Cic. pro Ligar. Cessit auctoritati amplissimi viri, vel potius paruit: Aut verbum corrigitur nullo alio verbo subiecto, & in eius locum reposito. Cic. pro Muræna. Atq; hæc ciues, ciues, inquam, (si hoc nomine appellare eos fas est) de sua patria cogitant. Figura hæc, si antequam efferatur, corrigatur, dicetur, prodiorthosis, vt est illa Terentij in Andria. De hinc postulo, siue æquum est, te oro, Daue. Si verò fiat, cum iam efferatum verbum est: dicetur epanorthosis: vt superiores: & illa Terentij in Heant. Filium unicum adolescentem habeo: ah, quid dixi habere me? Imo habui, Chreme. In correctione est substitutio maioris, minoris, paris, & diuersi. Huius figuræ magnus est vsus in irrisione, & in modestia animi declaranda.

DE FIGVRA DIANIAS. Cap. 30.

HA-

HACTENVS de verborum figuris: iam de sententiarum figuris à nobis disputandum est. Ac primum, figura diarias, id est, mentis, & sententiæ, est quædam conformatio sententiæ, quæ in orationis comprehensione cernitur: & idcirco mutatis verbis, aut transpositis omnino retineri potest, idēq; ornatus manet: Quod non fit in figura lexeos, in qua mutatur: si verba aut transponantur, aut mutantur.

Figuræ diarias quatuor genera quodāmodo distingui possunt. Primū in petitione, aut responsione versatur, Secundum in fictione, Tertiū in abruptione: & Quartum in amplificatione. Non quòd ista ex se figuræ sint: sed quòd in his quædam figurarum inter ipsas cōmunio comprehensa sit.

DE FIGVRA PETITIONIS, deq; interrogatione simplici, & figurata.

Caput. 31.

FIGVRA petitionis est oratio, qua quid agendum, dicendū ve sit, velut alios consulentes, interrogamus. Ac ne quis putet, quāvis interrogationem esse figuratam: sciendum est, duo esse interrogationis genera: simplex vnū, figuratum alterum. Simplex voco illud, quo discendi gratia cum spiritu interrogationis quidpiam sciscitamus. Figuratum verò, quo aliquid affectus

affectus gratia interrogamus. Affectus quibus interrogatio seruit, multi sunt, nimirum assue ratio, vt, Nónne ita est? miseratio: vt, Quare natus sum? instantia, vt Quid agebas? indignatio, vt, Quis virtutem colit? Admiratio, vt Quid nō mortalia pectora cogis auri sacra fames? Dubitatio: vt, Quid dicam? has figuras Græci vocāt interrogationes: et sub hac figura petitionis comprehenduntur. Primum itaq; genus est in petitione, aut responsione, aut in vtrisq; positū. Quod multò melius per species intelligetur, quàm generatim exponi possit.

DE DIVISIONE SIMPLICIS
 petitionis, & de addubitatione.

Caput. 32.

SINT igitur simplicis petitionis quatuor genera, addubitatio, communicatio, optatio, & deprecatio.

Addubitatio, quæ dicitur Græcè ἀπορία, & διαπόρῃσις, præ se fert solliciti hominis, & interrogantis affectū: ideoq; est in interrogatione: quia addubitando quærimus aliquid, & rogamus. Cic. pro Roscio Amer. Quid primum quærar? aut vnde potissimum ordiar? aut quod? aut à quibus auxilium petam? Deorūm ne immortalium? vestrām ne, qui summam potestatem habetis, hoc tempore fidem implorem? Et

Act. 7. in Verr. Quid agam Iud? quò accusatio-
nis meæ rationem conferam? Quò me vertam?
Figura hæc multū vigoris addit orationi: quia
eadem sentētia per dubitationem prolata: mo-
uet multò magis: quàm simpliciter enuntiata,
si suo loco, & tempore adhibeatur: Alioquin,
potius oberit. Erit autem opportunitas: cū
res omnino perspicua est: vel auditores argu-
mentis conuicti sunt. Vnde fit, vt exordijs ora-
tionis congruat in re aperta, & perspicua: & vt
animi modestia significetur, & vt auctoritate
apud alios valeamus. Nam qui de rebus dubi-
tant: quia diligentes videntur esse, magnam ha-
bent auctoritatē. In epilogis verò cū res est
demonstrata, prodest multum.

Paradoxum, id est, inopinatum refertur ad
hanc figuram: quod est congruum orationis
initio: vt si quis ita exordiat. Quis vnquam
opinari, aut suspicari potuit, tam vehementes
tenebras animis hominum inseuisse: vt virtutē
præ timore contemnerent?

DE COMMUNICATIONE.

Caput. 33.

COMMUNICATIO, Græcè ἀνακοινωνία,
est cum alijs quædam consultatio: et discre-
pat à superiore: quia illic apud nosmetipsos
dubitamus, & quasi nobiscum agimus: hic verò
cum

cum alijs rationem inimus. Cic. pro Rabirio. Tu deniq; Labiene, quid faceres in tali re, ac tēpore, cū ignaviæ ratio te in fugam, atq; in latebras impelleret? Hæc figura ideo est in interrogatione, quia cōmunicando quærimus, & interrogamus. Interdum cōmunicationi coniuncta est responsio, & expeditio propositæ dubitationis. Cic. pro Quint. Quæro abs te. C. Aquili, L. Luculle, P. Quintili, M. Marcelle, vadimonium mihi non obijt quidam socius, & affinis meus, qui cum mihi necessitudo vetus, controversia de re pecuniaria recens intercedit, postulōne à Prætore, vt eius bona mihi possidere liceat? An cū Romæ domus eius, vxor, liberi sint, domum potius denuntiem? Quid est, quod hac tandem de re vobis possit videri? Profectò si rectè vestram bonitatem, atq; prudentiam cognoui: non multum me fallit (si consulamini) quid sitis responsuri: Primum expectare, deinde, si latitare, ac diutius ludificare videatur, amicos conuenire, &c. Habet figura hæc grande quiddam, & vehemens in accusando, & reprehendendo: quale est illud Cic. in Catil. 1. Quo vsq; tandem Catilina abutere patientiæ nostræ?

DE OPTATIONE, ET

deprecatione. Cap. 34.

OR OPTA-

OPTATIO est voti significatio, quod est accipiendum cum affectu. Est enim optatio simplex, & figurata: simplex sine affectu, nec est figura. Figurata vehementem indicat affectum. Cic. pro Muræna. Dij faxint, vt meus collega vir fortissimus hoc Catilinæ nefarium latrocinium armatus oprimat. Et Philip. 2. Vtinam aliquando dolor populi Rom. pariat, quod iã diu parturit.

Optatio valet multum in exordijs, & ad fauorem animi, gratiamq; significandam: & ad docendam singularem alicuius laudem. Referuntur ad hanc figuram imprecatio primùm: cum malum aliquod alteri imprecamur, & optamus. Vergil. AEn. 2.

*At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis,
Dij, &c. persoluant grates dignas.*

Deinde salutatio, quæ verbis testatur quãdam beneuolentiam. Vergil. AEn. 7.

Salue fatis mihi debita tellus.

Deprecatio Græcè δέησις, etiam in simplici petitione consideratur: cum potestas, aut numen, aut cuiusq; auxilium imploratur: Sic Oratores, & Poætæ solent deos, & homines in rebus magnis inuocare. Cic. pro Rabir. perduel. Ab Ioue opt. Max. cæterisq; dijs immortalibus pacem, & veniam peto. Poætæ quoq; in principijs suorum operum inuocant, & implorant diuinum

num aliquod numē. Vergil. 1. AEn.

Musa mihi causas memora, &c.

Homines etiam deprecamur, cum auxilium, aut veniam, aut aliquid aliud ab illis petimus, seu comēdamus alios. Cic. pro Rabir. Vos Quirites (quorū potestas proximē accedit ad deorum immortalium numen) oro, atq; obsecro. Neq; solum deprecatio refertur ad deos, & homines, sed etiā ad res alias: vt ad Philosophiā: Cic. Tusc. 5. Ad te confugimus, à te auxilium petimus, &c. Et pro Milone. Vos enim Albani tumuli, atq; luci, vos inquam, imploro, atq; obtestor. &c.

Deprecatio numinis in exordio, aut certē antē cōfirmationem, siue causam adhiberi debet. In ipsa verò confirmatione minus eleganter collocabitur, nisi eiusmodi res incideret, que Dei opem, & auxilium postularet. Tunc enim licebit semel, atq; iterum inuocare, & auxilium à Deo præcari. In peroratione potest aliquando poni: quod Cic. fecit in Verrē: vbi tamen non tam est præcatio, quàm auersio, vel conuersio efficacissima ad mouendum. Poëtæ Heroici initio operis à Musarum inuocatione ordiuntur, & deinceps etiam inuocant, quoties digna iudice Deo res incidit.

DE FIGVRIS QVAE EX SIM

plici responsione constant. Cap. 35.

HACTENVS simplicis petitionis quatuor genera tractata sunt: Deinceps duo sequuntur, quæ ex simplici responsione constant, videlicet, permissio, & cōcessio. Permissio est cū alicuius facti licentia datur. Cic. in Vatin. Licet impunè per me parietes in adolescentiâ perforderis, vicinos compilaris, matrem verberaris: habeat hoc præmium indignitas tua, vt adolescentiæ turpitudine obscuritate, & sordibus tuis obtegatur. In hoc genere sæpe ornatus ex ironia petitur: quia contrarium eius, quod permittimus, intelligi, & fieri volumus. Vnde apud Vergil. Dido AEn. 4. AENEÆ dixit.

I. sequere Italiã ventis, pete regna per undas: neq; enim volebat AENEã discedere: sed hac ironica permissione sperabat potius illũ retinere. Et Cic. pro Facco. Litemus igitur Lentulo. parētemus Cethego, reuocemus eiectos, nimix pietatis, & summi amoris in patriam, vicissim nos pœnas (si ita dijs placeat) sufferamus.

Concessio videtur esse propositæ rei approbatio: vt sicut permissio in factis est, ita concessio sit in dictis. Huius figuræ elegãs est vsus: cū id quòd conceditur, stat à nobis, & aduersario nocet. Cic. pro Quintio. Verum id tibi concedo, vt ea prætereas, quæ cū taces, nulla esse concedis. Et pro Ligar. Habes igitur Tubero, quod est accusatori maximè optandum, cōfidentem

fitentem reum, sed tamen hoc ita confitentē, se in ea parte fuisse, qua te Tubero, qua virum omni laude dignum patrem tuum. Itaq; prius de vestro delicto cōfiteamini necesse est: quā Ligarij vllam culpam reprehendatis. Valet cōcessio ad grauem reprehensionem, & ad securitatem aduersarij comparandam. Quidam referunt ad hanc figuram paradiastolin, id est, dilatationem: cū videlicet, ciuili interpretatione vitijs blandimur virtutis quadam nuncupatione: vt si auarum frugalem dicas, temerariū fortem. Perfecta autem erit hæc figura, si inter virtutem, & vitium non nihil distinguas: vt si dicas. Liberalis quidem est, quanquam moderata est liberalitas, non prodigalitas.

DE FIGVRA IN PETITIONE,

et responsione simul. Cap. 36.

EXPOSITIS figurarum quatuor generibus in petitione, & duobus in responsione: transeundum est ad illud, quod simul in petitione, & responsione versatur: quod aliàs prolepsis, aliàs subiectio vocatur. Et quanquam prius nomen ex petitione, posterius ex responsione sumptum videtur: liceat tamen nunc doctrinæ gratia, vtrumq; promiscuè, & indifferēter vsurpare. Est igitur prolepsis occupatio, seu præoccupatio, cū aliqua quæstio occupatur, eiq; pro-

tinus responsio subiecta redditur: vt si quæ ab alijs obijci poterat, ipsi proponamus: vel quæ nostris argumentis reddi possunt, nos vrgeamus. Est autem prolepsis duplex, vna obiectionis, & altera depulsionis. Obiectionis est, cum obiectionibus aduersarij respondemus: vt si quis modestos, & moderatos viros culpet, quòd occasionē ruinæ impijs præbeant: ea nō est modestorum, sed impiorum culpa. Huius generis exempla sunt in oratione Ciceronis pro Quintio. Vbi obiectiones Hortensij præsumuntur, & ratione dissoluuntur. Spectatur hæc figura in principijs orationum: vt, Cic. pro Sestio. Credo ego vos mirari. Iud. quid sit, quòd cum tot summi Oratores, hominesq; nobilissimi sedeāt, ego potissimū surrexerim, qui neq; ætate, neq; ingenio, neq; auctoritate sim cū ijs, qui sedeant, comparādus, &c. Fit etiam in alijs orationis partibus, & maximè in confirmatione. Cic. pro Lege Manil. Requiretur fortasse nunc, quemadmodum (cum hæc ita sint) reliquum possit esse magnum bellum, &c. Prolepsis depulsionis est, cum aliorum obiectiones confutamus nostra argumenta reparantes: vt: Respōdebis, astrictus sum lege sūmi Dei, sed vires mihi nō suppetūt: postula igitur ab eo, &c.

Hoc genus prolepsos multum habet vigoris, & gratiæ in oratione, eoq; passim vtitur

Cic.

Cic. in Actionibus in Verrem. Occupat enim, quod Hortensius respondere potuit, & illud infirmat vehementer: vt Actione.7. Noui locum, video vbi se iactaturus sit Hortensius, belli pericula, tempora reip. Imperatorum penuriam cōmemorabit: tum deprecabitur à vobis, &c.

Et quoniam prolepsis ex duabus partibus constat propositione, & solutione: prior his fere vocibus exprimitur. Etsi, quanquam, &c. et posterior his, tamen, verum, & similibus, &c.

Vtemur verò prolepsi, quoties acturi sumus de re parum honesta: aut quando apud auditores in mala sumus opinione: Tunc enim instituti nostri rationē, causamq; probemus, & nos purgemus, necesse est. Cicero & in rebus honestis vtitur hoc ornamento, nec vlla fere eius oratio est, in qua non se in exordio vel à leui suspicione defendat. Vtemur etiam hac figura, cū res iam est probata, & confirmata. Vt si de iustitia dicas: vbi quid sit, eiusq; affectiones, & effecta demonstraues: ad extremum insignioribus quæstionibus, quæ tibi obijci possunt, respondebis: ad extremum (inquam) cuiusq; membri factæ partitionis: alioquin perturbatio sequeretur. Atq; huius generis occupationes disciplinarum cognitioni lumen afferunt, si rei iam explicatæ subnectantur. Quare prolepsis duobus in locis collocabitur, in

exordio, & in fine cuiusq; rei tractata, &c.

DE SVBIECTIONE. Cap. 37.

SVBIECTIO, quæ Græcè ἀντιπροσφορά vocatur, definitur à quibusdam prompta, & expedita reditio ad id quod obijci potest: qualis est illa. Quid facerem, cum à tam magna Gallorum multitudine circumfederer? an dimicarē? at cum parua manu tunc prodiremus: locum etiam inimicissimū habebamus: nec erat quo vitam produceremus. Castra reliquerem? at obsidebamus, &c.

HVIS figuræ modi tres sunt aduertendi: aut enim in alteram solum partem, aut in vtranq;: aut in neutram interrogatio cadit. In alterā solum: vt Cic. Pro Lege Manil. Quid est tam nouum, quàm adolescentulum priuatū difficili reip. tempore exercitum cōficere? cōfecit: huic præesse? præfuit: rem optimè ductu suo gerere? gessit. In vtranq; partē pro Quinctio. Mittis iniussu Prætoris, quo consilio? Quid cum iussisset, tū mittere nō poteras? In neutram partem. Paradoxo. 5. Vocat, veniendū: poscit, dandū: eijcit, abeundum: minatur extimescendū. Et Act. 3. Pater dat filiæ, prohibes: leges sinunt, interponis, &c. item. Veniam poscimus à Deo, ignoscit, & indulget: gratiam precamur, confert, &c.

DE PROSOPOPOEIA. Cap. 38.

PRIMUM itaq; genus figuræ in comprehensione totius sententiæ sic habet: cum aut petitionis, aut responsionis, aut utriusq; species aliqua insignis, & excellens exprimitur: iam sequitur alterum in fictione positum aut personæ, aut rei. Primum profopopœia dicitur, secundum præteritio. Profopopœia est ficta personarum inductio, per quam res cuiuscunq; generis sint, vocem, & sermonem possunt accipere. Est hæc figura gravissima, valetq; plurimum ad movendum, & ornandum. Et est vel plena, vel imperfecta, & quodammodo mutata. Plena profopopœia dicitur, cum tota personæ fictio actione nostra representatur: cuius duo sunt genera, vnum continens, concisum alterum. Profopopœia continens perpetua, & non interrupta sermonis continuatione constat: qualis est illa Ciceronis in Catilinam. Vbi loquentem inducit patriam contra Catilinam: & in Verrem Actio. 6. Siciliam his verbis. Sicilia tota si vna voce loqueretur, hoc diceret. Quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit: Quod in vnaquaq; se beneficio Senatus, populiq; Rom. iuris habui: id tu mihi C. Verres eripuisti, & abstulisti. Venusta est illa profopopœia Didus morientis apud Vergil.

Vergil. lib. 4. AEn. cuius exordium est. Dixitq;
nouissima verba: Deinde sequitur figura.

*Dulces exuuiæ dum fata, deusq; sinebant,
Accipite hanc animam, meq; his exoluite curis:
Vixi, & quem dederat cursum fortuna, peregi.
Et nunc magna mei sub terras ibit imago.
Vrbem præclaram statui, meâ moenia vidi
Vltæ virum poenas inimico à fratre recepi.
Felix, heu nimium felix, si littora tantum
Nunquam Dardaniæ tetigissent nostra carinæ.*

Tandem finis prosopopœiæ vno verbo signifi-
catur, Dixit; Sic, & aliæ res loquentes inducun-
tur: leges apud Platonem in Critone: mors, &
vita inter se concertantes apud Ennium in Sa-
tyr. Eruditio loquens apud Lucianum: Occa-
sio apud Ausonium: Fortuna apud Horatium,
& Iustitia apud Chrisippum. Interdum hæc fi-
gura cogitationem tanquam tacitam vocem
representat. Cuiusmodi est illa Verris apud Ci-
cer. Actione. 7. Occurrebat hæc oratio. Quid
Cleomeni fiet? poterone animaduertere in
eos, quos dicto audientes esse iussi? missum fa-
cere eum, cui imperiû, potestatemq; permissi?

D E V S V P R O S O P O P O E I A E

in laude, suasionc, & iudicio. Cap. 39.

V T E M V R prosopopœia in laudâdo, & sua-
dendo, & obiurgando: idq; vbi in causa ar-
gumen

gumētorum vires exhauserimus, nihilq; quod
ē re nostra sit, intentatū reliquerimus : ideoq;
in perorādo habet locum hęc figura. Est eniā
ad conuincendum efficacissima, rapitq; in om-
nem affectum auditores. Seruit laudationi : vt
si in laudando Principe, aut ciue de rep. benè
merito, ipsam Remp. inducas, quæ ipsis gratias
agat. Deliberationi vim magnam addit : vt si
pacem suadeas, finges Remp. de bello conque-
rentem, & pacem postulantem : & sic auditores
mouebuntur. Obiurgas Tyrannum Remp. di-
uexantem, & diripiētem : sermonem tribue li-
bertati, & acrius punget oratio : impone per-
sonam naturæ, quæ lachrymans, & suspirans
natum suum Tyrānum (est enim natura com-
munis omnium parens) alloquatur, & cum eo
expostulet de amissa sibi natorum reliquorum
libertate : & sic adamantina duricies auditoris
mollescet. Habet enim in ficta persona tantam
vim, vt non videatur auditor aliena mala deflē-
tes audire : sed sensum, & voces miserorum vi-
dere. Verum, quoniam hęc figura est grauissi-
ma, nō solet assumi, nec deponi sine aliquo ap-
paratu : vt est illa præfatio Ciceronis pro Cælio.
Existat igitur ex hac familia aliquis, ac potissi-
mum cæcus ille : mirum enim dolorē accipiet,
qui istam non videbit. Qui profectò, si extite-
rit, sic aget, & sic loquetur. Mulier quid tibi cū
Cælio

Cælio? quid cum homine adolescentulo? &c. Deinde ad deponendam proſopopœiam quidã breuis apparatus ad extremũ ponitur his verbis. Sed quid ego Ind. ita grauem personam induxi? qua conclusione personam inductam deposuit.

DE MULTIPlici APPARATV

inducendi, ac deponendi fictas personas.

Caput. 40.

AD imitationem Ciceronis possumus multos alios apparatus inducendi, & deponendi personas fictas, confingere: vt si dicas. Quod si patria tua te alloquatur, nõn ne sic erumperet? mox personæ fictæ sermonem subijcies: & ad extremum dices. Nimis te tua patria vrget: mitius ego tecum agam. Item. Quod si pater tuus vir sanctissimus in vitam reuocaretur, ac te videret filium suum, (cuius similis esse deberes) tam dissimilem, imo contrarium, nõn ne sic acturus fuisset? Deinde patris oratio addenda est: & in deponenda, dices: commoueri videtur adolescens: vix lachrymas continet: non ita te seuerè amplius obiurgabo. Accipe aliud exemplum. Quod si oriatur aliquis de maioribus tuis viris præstantissimis, & sapientissimis, teq; tam indignum suis virtutibus conspexerit

xerit: iusta iracundia inflammatus, magna vocis contentione in turpissima tua facinora clamitaret? mox obiurgatio inductæ personæ sequetur: Deponeturq; his verbis: Quæ sunt ista orationis tonitrua? nimis perterrêris: velles præ rubore in abditissimo aliquo recessu delitescere: Adsis, adsis, iam ista orationis fulmina depono, &c. Ad hanc formam confingere possumus quàm plurimos alios apparatus inducendi, & deponēdi personas fictas, quibus illustris, & grauis oratio reddi potest.

Porro, quanuis prosopopœia habet in oratione multum roboris ad vehementes animi perturbationes excitandas: tamen in apologis plus habet ornamenti, quàm reliquæ figuræ: Et vt nihil est in prosopopœia melius decôro: ita neglecto eo, nihil turpius. Qua propter videndum est, vt affectus, & verba personis, quas fingimus, maximè conueniant.

DE DIALOGISMO AL

tero prosopopœiæ genere. Cap. 41.

ALTERVM prosopopœiæ genus dialogism⁹ est, id est, ficta personarū collocutio: quâuis enim dialogismus frequenter in prolepsin incidat: tamē sub hoc fictionis genere (de quo nūc agimus) cōprehēdi debet: quia dialogism⁹

ali-

aliquando sine interrogatione, & responsione potest fieri. Cic. pro Plancio. Malè iudicauit populus: at iudicauit: non debuit, at potuit: non fero: at multi clarissimi, & sapientissimi ciues tulerunt. Et pro Sylla. Cur dixisti testimoniū? quia coactus sum: Cur damnati sunt? quia creditum est. Est etiam dialogismus totius orationis: vt Comædiæ, & Tragædiæ.

DE PRÆTERITIONE,

seu prætermissione. Cap. 42.

FICTIO in rebus Græcè dicitur παράλειψις, vel ἀπόφασις. Et Latinè est præteritio, seu prætermisio: cùm dicimus id quod fingimus: nos prætermittere, & nolle dicere. Cic. pro Lege Manil. Non sum prædicaturus Quirites quãtas ille res domi, militiæ, terra, mariq; quanta felicitate gessit. Et ibidem. Non dico hoc loco maiores nostros in pace consuetudini, in bello utilitati paruissse, semper ad nouos casus temporum, nouorum consiliorum rationes accommodasse. Non dicam duo bella maxima Punicum, & Hispaniense ab vno Imperatore esse cõfecta. In hoc schema incidunt simulationes illæ, quæ ad augendum id, quod dicitur, adhibentur: Cùm fingimus rem tantam esse, vt exprimi verbis non possit: aut multò longius tempus ad dicendum postulet. Cic. post reditum ab exilio.

Quæ

Quæ tanta potest existere vbertas ingenij? quæ tanta dicendi copia? quod tã diuinum, atq; incredibile genus orationis? quo quisquam possit vestra in nos vniuersa promerita, nõ dicam complecti orãdo, sed percensere enumerãdo? Et pro Marcello. Dies me deficiet, si quæ dici in hanc sententiam possunt, coner exprimere. Ab alijs appellatur hæc figura occupatio, valetq; multum ad speciem amplificationis, quæ fit per collationem. Si enim per se magam sunt, quæ dicimus nolle commemorare, vt citius ad id, quod grauius est, perueniamus: increfcit illud, cuius comparatione illa negligimus. Multum etiam valet hæc figura ad methodum prudẽtiæ, quæ fit, cum simulamus nolle nos aliquid dicere, dicimus tamen. Itemq; ad breuitatem orationis, et ad honestè prædicandum aliquid de nobis. Atq; ad amplificandam virtutem, & vitium vituperandum, &c.

DE VSV PRAETERITIONIS,

deq; formis aliquid prætermittendi.

Caput. 43.

PRAETERMISSIONE vtendum est in his, quæ aut parũ firma, aut nobis inuidiosa sunt: quia infirma, & lenia argumenta nonnihil causæ detrahunt. Quãquam quæ non profunt singula, turba & multitudine inuant: inuidiosa

P   tacuisse,

tacuisse, quàm dixisse, præstat. Sed quoniam in his solet esse aliquid, quod nobiscū faciat, causam ve cōmēdet, ideo prætermittuntur hac figura: qua sæpe maiorē vim obtinebūt, quàm narrando habuissent.

Subijciamus nunc nōnullas formulas aliquid prætermittendi, vt elegantius, & facilius hac figura vtamur. Prima, & frequētissima est ipsum prætermittendi verbum: vt, Prætermitto nūc, quibus cum ea nocte fueris, quò sis profectus, quanta celeritate, &c. Secūda sit. Taceo stupra, fileo furta, non dico præ rubore sacrilegia, nequeo exprimere huius adulteria, virginum cōstuprationes, &c. Tertia. Non possum dicere tot, tantasq; libidines, &c. Quarta. Quid referam, quàm petulanter in pauperculam mulierem, viduam, &c. inuectus fueris? Quis posset explicare, ostendere, demonstrare? &c. Quid memorem data pocula vxori? quid dicam suppositos pueros? Nec queror perfidiā, nec doleo homicidium, nec exoptulo de injurijs.

DE TERTIO ABRVPTIO

nis genere. Cap. 44.

DE figuris, quæ sunt in fictione personarum, & rerum dictum est: transeamus ad tertiū propositæ initio partitionis genus: quod abruptio dici potest. Cuius species quatuor sunt, digres-

digressio, auersio, reticentia, & correctio. Digressio, quæ Græcè παρέκβασις, id est, egressio, vel excursus est à re proposita in aliam, non tamen prorsus alienam, abruptio: quæ interdum longior est, interdum breuior.

Digressio longior frequenter aliqua præfatione præmunitur, ne inconsiderati, & imprudentes res alias agere videamur. Et cum tota excursio facta est: sæpe adhibetur clausula, quæ reditum significet ad id, unde oratio egressa est. Sic Cic. Act. 6. in Verrem. Comparatione Marcelli facta, Verris exaggerat furta, dicens. Vnius etiam urbis omnium pulcherrimæ, atq; ornatisimæ, Syracusarum direptionem commemorabo, & in medium proferam Iud. ut aliquando totam huius generis orationem cõcludam, ac definiam. Nemo ferè vestrum est, quin, quemadmodum captæ sint à Marcello Syracusæ, sæpe audierit, &c. Et paulò post digreditur à cõparatione Marcelli ad Syracusarum descriptionem dicens. Urbem Syracusas maximam esse Græcarum urbium: pulcherrimamq; omnium sæpe audistis. Est ita Iud. ut dicitur. Nam et situ est cõmunito, & portus habet propè in ædificatione, aspectuq; urbis inclusos, qui cum diuersos inter se aditus habeant, in exitu coniunguntur, & confluunt, &c. perge vsq; ad non dubitasset auferre. Deinceps Cic. indicat reditum

à digressione ad institutam Marcelli, et Verris comparationem, dicens. Nunc ad Marcellum reuertar, ne hæc à me sine causa cõmemorata esse videantur.

DE DIGRESSIONE

breviori. Cap. 45.

DIGRESSIO breuior est parenthesis. Cicero pro Milone. Exhibe quæso Sex. Clodi, exhibe librarium illud legum vestrarum: quod te aiunt eripuisse è domo, & ex medijs armis, turbaq; nocturna, tanquã Palladium sustulisse, vt præclarum inde munus, ac instrumentũ Tribunatus, ad aliquem, si nactus esses, qui tuo arbitrio Tribunatum gereret, defferre posses (sequitur iam parenthesis) et aspexit me quidem oculis illis, quibus tũc solebat, cùm omnia omnibus minabatur. Alibi idem Cic. Tunc. C. Varenus, is qui à familia Anchariana occisus est. (Nunc sequitur parenthesis.) Hoc quæso Iudices diligenter attendite, &c.

DE QVATVOR DIGRESSIONIBUS

formis. Cap. 46.

PORRO digressiones vel quæruntur propter res: vel propter auditores: nempe, vt res percipiantur, & vt facilius credantur, & vt libentes auditores diutius detineant: Vnde
qua

quatuor digressionum formæ existunt: Nam aut repetuntur, aut producuntur, aut deriuantur, aut annectuntur. Repetuntur, cum altius rem diducimus, quam pro materia destinata opus erat: Vt si quis de liberalitate dicturus, & disputaturus, prius dicat, quo fœdere humanum genus sit inter se à natura deinctum. Quatum est alios alijs bene facere, & cupere, &c. Producentur digressiones, cum longius extenduntur, quam necesse sit, ducente semper filo, quod semel apprehendimus: vt si de eodem: liberalitatis argumento loquens, postquam de eo disputaueris, adijcias: Si tam pulchrũ, tamq; magnificum est, pecuniam impendere: quid sanguinem? quid vitam? Et hinc transeas per digressionem ad Christi Seruatoris nostri cõmemoranda beneficia. Tales digressiones reperiuntur apud Vergiliũ in fine cuiusq; libri Georgic. Deriuantur digressiones, cum ex occasione verbi, aut dicti alicuius ad res alias digredimur: vt fecit Cic. in illa Syracusarum digressionem. Deniq; annectuntur digressiones, cum inferuntur extra propositum: vt si pueritiam verno tempore similem facias: & adijcias per digressionem, optimum esse docendi genus per similitudines, quæ de notis rebus sumuntur, &c.

QV I D S I T P R O V I D E N D V M
*in digressionibus, & in qua orationis parte
 adhibenda sunt. Cap. 47.*

I A M verò in digressionibus longioribus pro-
 uidendum est, vt digressus semper tibi viam
 prospicias, qua facilè, & cōmodè domum re-
 deas, & ad propositum reuertaris: ne per saxa,
 & præcipitia digrediaris: nisi fortè digressio-
 nem propter ipsam rem quæsieris: vt fit in dia-
 logis: qui orsi à prandio, & loci amœnitate, in
 quò confidunt colloquentes, dilabuntur ad tra-
 ctationem naturæ rerum, vel animi morum, a-
 liud ve magnum ex tam humili principio. Di-
 gressioni locus est in oratione, cùm auditores
 audiendo defessi sunt: & hic locus in sola con-
 firmatione, vel causa erit. Nam in reliquis ora-
 tionis partibus non est cur digressionem fa-
 cias: In exordio enim quos tibi attentos, & be-
 neuolos auditores feceris, nescio cur in narra-
 tione velis recreare: præsertim cùm narratio
 tota penè digressio quædam videatur esse. In
 propositione verò, & partitione, quæ pauciori-
 bus verbis solet fieri, non est, cur digrediaris:
 neq; in peroratione quisquam digressione est
 vsus. Quare sola in causa, vel confirmatione est
 locus digressioni.

Porro

Porro digressiones valde ornant orationē, & extendunt: Nam per eas excurrimus nunc in personarum laudes: nunc in locorum descriptiones, ac deniq; in omne rerum genus: Sic Cicero pro Archia digreditur à causa in laudē humanarum artium. Hūc pertinent loci communes, de quibus in lib. 2. latè diximus. Erit autem vitiosa digressio longior, & breuior, si nullo modo cohæreat cū re proposita: & si perturbet sententiam: Hæc si desint vitia, digressio utilis erit ad docendum, & ad persuadendum, & ad delectandum.

D E A V E R S I O N E, V E L

apostrophe. Cap. 48.

A V E R S I O, quæ apostrophe Græcè dicitur, genus est abruptionis: cū oratio à recto, & naturali cursu ad aliud quidpiam detorquetur. Vel ab vna persona ad aliam. Quæ ex conditione personarum variè distingui potest: Nam aliàs ad humanam personam fit auersio: vt Verg. lib. 2. Georg. de Italia dicit.

Extulit hæc Decios, Marios, magnosq; Camillos

Scipiadas duro bello, & te maxime Cæsar.

Hic per apostrophen ad Augustum se cōuertit. Et Cic. pro domo sua. O. Q. Catule, patrém ne appellem, an filiū? Aliàs ab hominibus fit auersio ad Deum. Cic. Act. 7. in Ver. Nunc te Iupiter

opt. max. Aliàs fit auersio ad præsentem personam. Cic. pro Ligario, à Cæsare conuertitur ad Tuberoné. Quid enim Tubero tuus ille districtus gladius in acie Pharsalica agebat? Aliàs fit auersio ad incertam personam Verg. AEn. 4.

Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor,

Qui face Dardanos, ferroq; sequare colonos.

Aliàs fit auersio ad se ipsum : vt Verg. ibidem.

Quin morere, vt merita es? ferroq; auerte dolorem?

Aliàs fit auersio ad res inanimatas. Cic. pro Milone. Vos enim Albani tumuli, atq; luci, vos inquam, imploro, atq; obtestor.

DE VSU AVERSIONIS.

Caput. 49.

VTE MVR auersione, cum oratio feruet, & tunc mirè conducit ad affectus cõcitãdos, si rectè adhibeatur. Quare ait Quintilianus, hanc figuram auditores vehementer mouere siue cum aduersarium inuadimus, siue cum ad aliquam inuocationem sermoné conuertimus: siue ad inuidiosam implorationem : vt ò leges Portiæ, ò leges Sempronix. Frequentissimè vtitur Cic. hac figura : quæ si fiat cum consultatione, erit communicatio : vt quid tu diceres, si talem obedientiam seruus tibi præstaret, qualem tu deo opt. max. exhibes? Si fiat cum precibus, dicetur deprecatio. Ouid. i. Met. Dij cep-
tis,

tis, nam vos mutastis & illas, aspirate meis. Habet figura hæc locum in miserationibus: si calamitatibus ostēsis, quibus premimur, vel ad misericordiam, quā imploramus: vel ad rem, quæ nos vrget, oratio traducatur. Præstantissimus omnium modus hac figura vtēdi, is est, si quos obiurgare coràm de re aliqua non audemus: eos per auersionem in rem, vel personam absentē, reprehendamus: vt si potētem principē: aut alium, cui reuerentiam debeas, vel eius offensionem timeas, non audeas de tyrānide coràm reprehendere: conuerteres sermonem ad aliquem ex his, qui Remp. oppresserunt: eumq; acriter vrgebis, accusabis, & damnabis. Idem in tyrānidem facies per auersionem.

DE RETICENTIA, ET

eius usu. Cap. 50.

RETICENTIA, (quæ ἀποσιόπησις Græcè dicitur) est abruptio, qua pars aliqua sententiæ reticetur, & quasi abrumpitur oratio: Obticentiam vocat Celsus, alij interruptionem. Hæc figura ostendit affectum iræ: Verg. AEn. Quos ego: sed motos præstat componere fluctus. Et Terent. in Andr. Quem quidem si sensero: sed quid opus est verbis? & Cic. pro Mil. Nostrum est omnium: non audeo totum dicere. Fit etiã reticentia aliò trāscun. li gratia. Cic.

Communis autem : tametsi ignoscite mihi Iudices. Hæc figura non habet proprium in oratione locum, nisi ubi res exigit. Exigunt verò res turpes, aut inuidiosæ, aut notiores, quàm, ut dici debeant, aut eiusmodi, quæ dici nequeant sine eius molestia, qui loquitur, vel audit. Est etiam elegantissimus reticentiæ usus, cum ob maiorem suspicionem aliquid reticemus, vel præ iracundia orationem cohibemus, & quasi abrumpimus : sic flagrans ille iracundia senex Terentianus dixit, quid ais omnium?

DE CORRECTIONE.

Caput. 51.

CORRECTIO, (quam Græci vocant ἐπιτομή) est propositæ sententiæ emendatio, & reprehensio : quæ sicut reliquæ figuræ, grata est, cum id quod prius dictum est, subtiliter videtur corrigi. Ci. 2. Offic. Italiam ornare, quàm domum suam maluit : Quanquam Italia ornata domus ipsa mihi videtur ornatio. Differt hæc figura à correctione verbi : quia illic verbū corrigitur : hîc sententia : ut si quis posteaquã in vitia acriter inuectus fuit, subiungat. Sed infanus sum, & temerarius, qui sic hominum scelera reprehendo. Hîc pertinet reuocatio sui ipsius. Cic. Act. 7. in Verr. Sed quid ego his testibus vtor? Et pro Mil. sed finis fit : neq; enim præ

præ lachrymis loqui possum: et hic se lachry-
mis defendi vetat. Hæc correctio valet ad mu-
tandam sententiam, & animi moderationem
declarandam.

DE QVARTO GENERE

figuræ sententiæ, & de eius speciebus.

Cap. 52.

RESTAT in cõprehensione sententiæ quar-
tum figuræ genus, quod amplificatione rei,
de qua agitur, solet conformari: & triplex est.
Exclamatio, sustentatio, & licentia. Exclamatio
est orationis elatio vehementior, & contentio
ad augendum reperta: In qua sæpe his parti-
culis vtimur. O. pro, heu, eheu, en, & similibus.
Variasq; animorum commutationes declarat.
Cic. pro Quint. ò rem incredibilem: ò cupidi-
tatem inconsideratam. Pro adhibetur ad ob-
testationem Terent. in Andr. Pro deùm, atq;
hominum fidem: si non hæc contumelia est.
Heu, et eheu triste aliquid, & molestam indi-
cant. Cic. in offic. ò domus antiqua, heu quàm
à dispari domino dominaris. Verg. Eclog. 2.

Eheu quid mihi misero volui?

En aliquando quid triste & miserabile præ se
fert. Verg. eclog. 1. *En quò discordia ciues
perduxit miseros?* Valet hæc figura ad iocan-
dum. Cic. pro Balbo. O præclarum interpretē
iuris, auctorē antiquitatis, &c. Habet interim
admi-

admirationem. Cic. pro Ligar. O clementiam admirabilem, atq; omni laude, literis, monumentisq; decorandam. Admittit cōmiserationem. Cic. Act. 7. in Verr. O spectaculū miserum atq; acerbum. O magnum, atq; intolerabilem dolorem.

DE VSV EXCLAMATIONIS,

et de eius speciebus. Cap. 53.

EXCLAMATIONE vtendum est, cū aliquid turpe esse, immane, nefariū, aut quoquo modo aliter rationi, vsui, institutoq; repugnans, conuicerimus. Tunc enim quasi incensi, & inflāmati rerum commemoratione tam ab vsu, & ratione abhorrentium, tāquam nequeamus nobis temperare, intendimus vocem, & exclamamus, ò tempora, ò mores, &c.

Simile habet execratio cum exclamatione, & huic admodum finitima est: licet sit cum optatione permixta. Sed figuræ multæ plerunq; in idem coeunt: nec loco, nec re ipsa, sed ratione inter se tantum separātur. Cic. pro Deiotaro. Dij te perdant fugitiue, ita non modò nequam, & improbus: sed amens, & fatuus es. Epiphonema quoq; species est exclamationis: & est acclamatio, quæ ad finem rei narratæ, & explicatæ addi solet: vt cū Vergilius AEn. 1. exposuisset causas, quibus Iuno cōmota Troianos persequebatur, tandem exclamauit.

Tante

Tanta molis erat Romanam condere gentem.

Et Cic. pro Milone. Facere enim probus adolescens periculose: quam perpeti turpiter maluit. Vtimur in epiphonemate his notis: tatus, adeò, vsq; adeò, &c.

DE SVSTENTATIONE,

& licentia. Cap. 54.

SVSTENTATIO est suspensio sententiæ, cum res magna dicitur: & modò maior, modò minor subijcitur, quam erat expectata: suspendit animos, vt aliquid obijciat inopinatum. Cic. Act. 7. in Verrem. Quid deinde? Quid censes? furtum fortasse; aut prædam aliquam? Nolite vsquequaq; quidem quærere. Et paulò post. Expectate facinus quam vultis improbũ: vincam tamen expectationem omnium. Captatur interim iocus simulata sustentationis specie, vbi aliquid maius tãquam promittitur, dicitur verò minus. Martialis lib. 6.

Quòd conuiuaris sine me tam sæpe Luprece,

Iuueni noceam, qua ratione tibi:

Irascar, licet vsq; voces, mittasq; , rogesq; ,

Quid facies? inquit, quid faciam? Veniam.

Licentia, (quæ à Græcis dicitur παρρησία,) est orationis libertas, & fiducia liberius mentis affectum exprimens: quæ vt reliquæ figuræ, actione, & voce declaratur. Cic. pro Ligat. Vide
quam

quàm non reformidem: vide quanta lux libertatis, & sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur. Quantū potero alta voce contendam, vt hoc populus Rom. exaudiat: Suscepto bello Cæsar, gesto etiã ex magna parte, nulla vi coactus, iudicio meo, ac volūtate, ad ea arma sum profectus, quæ erant sumpta contra te. Apud quem igitur hæc dico? nempe apud eum, qui cū hoc sciret: tamē ante quā me vidit, Reip. reddidit. Et Agrar. i. Ijs ego rebus. P. C. resistā vehemēter, atq; acriter: neq; patiar homines ea me Cōsule expromere, quæ cōtra Rēp. cogitarint. Vtilis est hæc figura ad veritatem exprimendā, & ad indicandā animi perturbationē.

DE COLLOCATIONE,

et usu figurarum. Cap. 55.

HACTENVS sententiarū ornamenta sunt exposita in quatuor generibus: quæ cū venustatis multum habent: tum grauitatis plurimū, & dignitatis. Quibus, quia Demosthenes frequentissimè vsus fuit, sunt qui eius eloquentiā putēt, fuisse maximè laudabilē. Et certè nullus locus educitur ab eo sine quadā sententiæ cōformatione. Quando autē hac, vel illa figura vtendū sit, res ipsæ, de quibus agetur, & exēpla illustriū Oratorū indicabūt. Quæ verò de collocatione figurarū diximus, non tã in arte, quàm

in prudentia sita sunt: Propterea quòd magis ex animi affectionibus. quàm ex rebus ipsis pēdent. Itaq; certum figuris in oratione locum assignare, nisi in paucis posset nemo. Quare collocationis, siue vsus figurarum, tenēda ratio est: vt loco, & tempore adhibeantur. In verborum figuris nulla propemodū est difficultas: at in sententiarum ornamentis, quia sunt indices affectuum, nō nihil est difficultatis. Illud autem non est prætermittendum, troporum atq; figurarum quatuor esse utilitates: prima est in tropis illustrādi: Secunda suauitatis in multis verborū figuris: Tertia ostētationis: & quarta grauitatis in ornāmētis sententiarū: Quæ vni amplificationi potissimū deseruiunt. Cauēdum tamē est, ne dum verborū, sententiarūq; figuras, tanquā delicias consecramur, in verborum inanem loquacitatem incidamus: idverò effugiemus, si has amœnitates figurarum rerum pondere æquemus, & vincamus. Omnis enim loquacitas odiosa est: in quam ij solent incidere, qui ornamenta figurarum, tanquam flosculos ad componendam orationem sibi comparant. Nolim ego has exornationes æqualiter per orationem fusas esse: Sed ita distinctas, vt sine quasi emblemata in aureis vasis, vel argenteis. In quibus opus cōmendatur, & est magis conspicuū, vbi materiæ puræ aliquid apparet, quàm

quàm si tota crustis illigata, delitefcatur. Idem faciendum cenfeo in oratione : vt fint hæc orationis ornamenta, quafi quædam lumina, & insignia, pofita in ornatu. Sapientiffimè ille poëta Comicus dixit. Hoc in vita effe præcipuum, vt ne quid nimis. Quod in oratione maximè fpectatur : in qua mediocris figurarum vfus mirabiliter delectat: contrà immoderatus moleftiã, & offenfionem generat. Et idcirco bonus Orator peritos pictores imitabitur, qui in tabulis depingendis vmbra aliquam, & recessum addunt, vt id quod illuftratum eft, magis emineat : fic Orator vmbra aliquas, id eft, intermiffiones figurarum ponet : vt lumina, quæ adhibentur orationis, appareant illuftriora.

DE CONCINNITATE

elocutionis tertia parte. Cap. 56.

ELOCVTIO in tres partes diftributa à nobis fuit: in tropos, in figuras, & in concinnitatem: duas priores explicauimus, fupereft concinnitas, cuius proprium eft verba verbis ita coagmentare, & cõiungere, vt numerosè, & modulatè inter fe confonent.

Sit igitur concinnitas oratio modulatè cõpofita fuauitatis aurium gratia. Cuius partes duæ funt natura, & ars. Natura pofita eft in aurium iudicio : & præcipit, quò ad numerum, & verborum

borum (vt ita dicam) consonantiam, vt eorum talis iunctura sit, quæ omni cacophonia careat, ne proferentes indecorum oris gestum inducere cogat: vnde vsus dictionum iniucundè sonantium, vitandus est: vt, dominorum, baccæ æneæ: et vocalium hiatus, earum præsertim, quæ iunctæ diphthongos faciunt: vt si duæ voces iungantur, & finis vnius cum alterius initio faciât diphthongum: vt anima eius, cælo æterno. Est etiam fugiendus asper consonantium concursus, qualis x, & s. vt crux salutifera. Et x, & r, vt crux regnat. Et l. & r: vt sol refugit: Quæ omnia inuerso ordine dicentur modulatius. Salutifera crux, regnat crux, refugit sol: sic enim vitatur concursus asper consonantium. Similiter fugiendæ sunt ex vocalibus, i, & u, frequentes, & ex consonantibus s, & r, contrà adhibendæ a, e, o, ex vocalibus, & ex consonantibus l, & m, quæ optimè sonant: vt templum, maiestas. Ex duobus verbis idem sonantibus, sonantius eligendum est: vt illustrare dices potius, quàm explanare: & in vocalibus plus iusto longioribus syncope est vtendum: vt amâssem, pro amauissem, sestertium pro sestertiorum. In periodis magna concinnitas erit, si paria membra, aut similiter cadentia reddantur: vt Cic. fetit. Act. 4. cõferre hanc pacem, cum illo bello, huius Prætoris aduentum, cum illius Imperatoris victoria: hu-

ius cohortem impuram, cum illius exercitu in-
uicto, &c. Atq; hæc de naturali concinnitate.

DE ARTE CONCINNITATIS, ET

de eius partibus. Cap. 57.

CONCINNITATIS ars pedum certo
numero constat, & comprehenditur: & diui-
ditur in carmen, & numerū oratorium. Vtrūq;
genus ex pedibus constat: Ratio numeri ex
profodia, & orthographia Grāmaticæ petēda
est: Tametsi non est eadem Grammatica proso-
dia, & oratoria: illa enim recta, ac simplici pro-
nuntiandi ratione continetur: Hæc verò con-
cinnam pronuntiationis iucunditatem quærit.
Sit igitur pes metricus dimensio quantitatis
in duabus minimum syllabis, id est, comprehē-
sio ad minimū duarū syllabarū: vt, spondeus.
Pedes aut sunt dissyllabi, aut trissyllabi: dissyl-
labi sunt quatuor, Pyrrhichius, ex duabus bre-
uibus, vt deus. vv. Spōdeus ex duabus longis, vt
musas. - - . Iambus ex breui et lōga, vt opes v - .
& Choræus: ex longa & breui, vt arma - v. Pe-
des verò, qui ex ternis syllabis constant, octo
sunt, Mollosus ex omnibus lōgis, vt Romanos.
Trocheus, ex omnibus breuibus, vt legere. Da-
ctylus ex lōga & duabus breuibus, vt dicere A-
napæstus ex duabus breuibus & vltima longa,
vt fluuios. Creticus ex media breui inter duas
lon

longas, vt iudices. Amphibrachys ex media lōga inter duas breues, vt amare. Bacchius ex duabus longis breuem sequentibus, vt Athenæ. Palimbacchius superiori cōtrarius, vt cantare, ex duabus longis, et vltima breui. Hi sunt pedes, qui ex arte constant.

DE CONSIDERATIONE

naturæ in syllabis. Cap. 58.

NATURAE consideratio in numeris longæ maior est: quæ primum literarum bonitatem natio quodam aurium iudicio, ac syllabarum spatia, temporaq; perpendit. Nec (vt fit in arte) omnes longas omnibus longis, nec omnes breues omnibus breuibus pares statuit: Sed quantò maior est, ac fortior prima vocalis a, quàm tertia i, tantò lōgiorē esse syllabā, quæ prima illa vocali lōga cōstat, quā fuerit ea syllaba, quæ ex tertia vocali lōga cōstabit. Idē esto iudicium de consonantibus: quarum aliæ alijs grandiores sunt, aut minores, aut inuendiores, aut asperiores: vt hi duo versus Vergilij declarabunt: alter eclogæ. i. *Tytire tu patule recubans sub tegmine fagi.* Et alter AEn. i.

At nunc horrentia Martis

Arma, virumq; cano: In primo versu tenuissimus est numerus, si artem consulas: quia, i. tenuissima omnium vocalis quater auditur: & quinquies e, quæ illi tenuitate

proxima est: & u, quæ sono simillima est, quater. Ex reliquis autē vocalibus, quæ sono sunt amplissimæ, & clarissimæ, a, ter dumtaxat, o, prorsus non auditur. Et è consonantibus, t, quæ est tenuissima, quinques, & r, quæ asperrima, bis tantum. Contrà verò in secundo versu bellicus quidam horror ipso numeri horrore concipitur. Vocalis enim a, sexies, o, bis: neq; media, sed prima, & postrema syllaba, strepitum quendam excitant: consonans etiam, r, geminata in voce (horrētia) & m, in (arma) quodammodo fremūt. Hoc igitur, tantum numeri discrimē aures percipiūt, quæ plena sentiūt, expleta desiderant, asperis offendūtur, lenibus mulcentur, contortis excitantur, stabilia probant, clauda reprehendunt, & redundantia fastidiūt: ideoq; verbo in fine posito sæpe capiūtur: quia est in verbo Oratoris vis. Sic Cic. pro Sylla, Misericordia vestra à nobis crudelitatis famam repellamus. Aliquando tamen, aliter oratione conclusa, non offenduntur: vt Philip. 2. Cic. in Antonium. Tantum in Hippia nuptijs vini exhauseras, vt tibi necesse esset in populi Rom. conspectu vomere postridie. Sæpe vna dictione comprehensa delectātur: vt Cic. in Oratore. Patris sapiens dictum filij temeritas comprobauit.

DE NUMERO POETICO,

Oratorio. Cap. 59.

IA M species duæ numeri declarandæ restât.

Et numerus aut est poëticus, aut Oratorius. Poëticus constat certis pedibus lege certa dispositis, & à Poëtis carmen dicitur à canendo, quòd musicis cantibus sit aptum. Eius genera sunt multa: duo tamen sunt à Poëtis maximè frequentata, exametrum, & pentametrum. Numerus autem Oratorius, id est, orationis solutæ certa pedum mensura non continetur, vt carmen: quin potius, quantum potest à specie poëmatis recedit. Furatur quidem à poëmate voluptatem, nec tamē vult eius signa deprehendi: vt callidi fures faciunt, qui vasis argenteis furto sublatis, notas adimunt, vt argento impunius vtantur: sic in soluta oratione versus integer vitandus est: Cauendum etiam est, ne idē pes sæpius repetatur, quia varietas spectat ad ornatum. Primam ergo curam numeri in prosa clausulæ desiderant: principia secundam, media postremam. In clausulis, & oratione extrema auditores acquiescunt: in principijs excitantur. Ideo sit primum præceptum. In clausulis non erit maior syllabarum numerus sex, nec minor tribus. Secundum. Et si omnes numeros moderatos esse oportet: tamen quidam in extrema oratione cōcinniores sunt:

Q 3

vt di-

vt dichoreus antecedente cretico ex longa & breui: vt illud Cic. Patris sapiens dictum filij temeritas comprobauit. Et pro Marcello. Nobilissimamq; familiam iam ad paucos redactã, penè ab interitu vindicasti. Itemq; pæan quartus, & spondeus, id est, prima longa, tres breues, & duæ lōgæ. Cic. in Catil. 1. Quod ego præmitto, & facile patior fileri, nec in hac ciuitate tanti facinoris immanitas, aut non extitisse, aut nō vindicata esse videatur. Alijs quoq; numeris Cicero delectatus est: qui tamen, quò sunt insigniores: eò magis satietas eorum cauēda est, & similitudo fugiēda: ne animaduersio, aut affectatio deprehendatur. Porrò, quanuis oratio soluta poëmatis obseruationem fugiat: aliquando tamen ad poëticos numeros accedit, cùm isocólis, homioteleutis, & homioptotis utitur. Isocólon vocamus periodum membris exæquatam: & idcirco dicitur cōpar: quia habet orationis membra, quæ ex syllabarum pari numero constant: vt apud Cic. pro Flac. Nominibusq; recitatis homo audacissimus pertimuit, loquacissimus obmutuit. Homioteleuton dicimus similiter desinens, cùm dictiones, vel sententiæ similes exitus habent: vt Cic. in Catil. Abijt, excessit, euasit, erupit, &c. Et illud. Turpiter audes facere: & nequiter studes dicere. Homioptoton appellamus similiter

cadens,

cadens, estq; orationis exornatio, cum in eadē verborum constructione duo, aut plura verba sunt, quæ iisdē casibus efferuntur. Cic, pro Flac. Nulla in his varietas opinionis, nulla voluntatis, nulla sermonis, &c. Quæ orationis ornamenta valde suavem orationem efficiunt, propter numerum, consonantiamq; verborum.

DE PERIODO, ET MEM-

bro, atq; inciso. Cap. 60.

VT autem vniuersæ elocutioni finem imponamus, (quoniam in hac concinnitatis arte clausulæ, & periodi mentio à nobis facta est) animaduertendum est, eas, quas Græci periodos appellant, à Latinis clausulas vocari, quæ & comprehensiones, & circumscriptiones, ambitusq; dici possunt. Vnde periodus est punctū clausulam finitam esse ostendens, atq; animum posse quiescere. Periodus distinguitur in membra, & incisa. Membrum duo puncta sunt orationis denotantia, eò peruenisse, vbi oratio, aut verbo, aut quoquam simili finitur: sed adhuc desiderari aliam orationis partem. Incisum vero, siue cōma est imperfecta sententia, vel (vt ait Quintilianus) sensus non expleto numero conclusus: A multis membri pars vocatur: quia periodus ex membris, & incisis tanquam partibus constat, membra, seu cola maiores periodi

partes appellantur, incisa, vel cōmata minores. Hæc erunt perspicua subiecto Ciceronis exemplo Philip. 1. Cuius initiū est: Antequā de Rep. dicā P. C. (coma vel incisum est hactenus) quæ dicenda hoc tēpore arbitror: (hoc est colon, seu membrum) exponam vobis breuiter, consilium profectiois, & reuersionis meæ. Hic est absoluta, & finita periodus, vel clausula. Vt syllogismus ex omnibus suis partibus cōstās, periodus est, propositio, assumptio, & complexio mēbra sunt syllogismi. Periodus breuior est illa præcedens Cicer. Philip. 1. Antequam de Rep. dicam, &c. Aliquando lōgior est, vnius videlicet spiritus mensuram habēs, (vt ait Quintil.) Tametsi Oratores hanc excedunt longitudinem. Sed turpe est in media periodo anhelitum resorbere. Quanuis minimè nego, talem posse dari periodū, vel clausulam, quæ duobus spiritibus indigeat. Qualis est illa Ciceronis pro Milone. Etsi vereor Iudices, ne turpe sit, pro fortissimo viro dicere incipientem, timere, &c. vide reliqua vsq; ad punctum. Atq; hæc paucis dicta sint de concinnitate, quā multi tanquam inutilem reiecerunt, dicentes ex aurium iudicio tantummodo pendere: sed eorum iudicium refutat Quintilianus: quia si naturæ propensio solum spectanda esset, tota Rhetoricæ ars subuerteretur: Nec quisquam est

est tam integro iudicio præditus, vt suis auri-
 bus fidat. Sed & ars ipsa naturam quantumuis
 præstantem perficit. Quamobrem, ars concin-
 nitatis necessaria est: quia non est satis ad mo-
 uendum auditorem benè inuenta disposuisse,
 tropisq; , & figuris elocutionis ornavisse, nisi
 modulata, & benè iuncta oratio esset: alioquin
 in affectum non intraret, quod in aure tanquã
 in vestibulo offenderet.

Sed iam ad reliquas Rhetoricæ partes or-
 dine doctrinæ procedamus.

Q5

LIBER

LIBER QVARTVS
de memoria, & pronun-
tiatione.

DOCTRINA EADEM, QVAE
dispositionis est memoria. Cap. I.

MEMORIAE DO-
ctrina est eadem, quæ dis-
positionis: quia ad confir-
mandam memoriam nihil
aliud videtur præcipiendū
nisi, vt ad res, quas velis
ediscere, partium ordinē
adiungas, & methodū cō-
sideres: Hæc enim est ars verissima, & rectis-
sima memoria. Atq; idcirco ineptiæ quædam
sunt, quas de imaginibus, & locis ad memoriā
confirmandam Carneades, et Metrodorus, Si-
monidesq; tradiderunt. Vnde meritò à Fab.
Quintiliano contemnuntur, ac deridentur, pu-
tatq; meliora, ac simpliciora esse diuisionem, et
compositionem coniunctam cum exercitatio-
ne. Atq; ideo dicit, memoriæ artem totam esse
positam in compositione, & diuisione. Iam igitur
tur

tur quæramus, quæ sit ars ordinis, quæ ars diuidat, & componat: & tunc memoriæ artem inueniemus. Et sanè hæc memoriæ ars posita est in enuntiationis, syllogismi, & methodi præceptis: ideoq; de sententia grauissimorum viro- rum hæc Rhetoricæ pars dialecticæ dispositio- nis propria est.

MEMORIA NATVRA, ET

arte iuuari potest. Cap. 2.

ET licet hæc ita se habeant, memoria tamen natura, & arte iuuari, & confirmari potest. Et præcepta quædam Medicorum memoriam tenacem efficiunt, quia semper humorum re- dundantia læditur. Quæ tamen ipsis Medicis relinquemus. Præcepta verò quibus memoria confirmari potest, sint ordo, distinctio, nume- rus, quibus si exercitatio accesserit, nihil est am- plius requirendum. Quòd si externa præsidia requiramus, multa afferri possunt ad memoriã confirmandam: vt literæ, si cuius pro vocaliũ numero quinas lineas, aut sententias scribamus; Et si in vniuerso rerum ambitu res quæramus, quæ proprietate cum ea re consentiant, cuius meminisse volumus. Itemq; omnia, quæ ad re- cordationem iuuant, memoriæ profunt vehe- menter: vt locus, personæ, & earum adiuncta, & conditiones, simile, & dissimile, & contra- rium,

rium, &c. Inter hæc, & alia multa, in primis potissima est memoriæ excitatio. Hinc est, quod Quintilianus dixit. Memoria excolendo augeatur, & Cicero ad. Q. Fratrem. Exercenda est memoria ediscēdis ad verbum quàm plurimis & nostris, & alienis. Qua propter in hac re Oratori maximè est elaborandum: siquidem (ut ait Quintilianus) eloquētiæ thesaurus est memoria, sine qua totus Oratoris labor est inanis.

ALIA REMEDIA QVIBVS

memoria confirmatur. Cap. 3.

SED fortasse quispiam quæret, an Oratori ad verbum ediscenda sit oratio? Cui ego respōdeo: Si memoria suffragatur, nulla me vellē syllaba effugeret. Ediscimus ad verbum, cū non modò sententias orationis, verum etiam & singula verba memoriæ commendamus. Sic memoria exercitata in infinitum propè durat. Vnde sine exercitatione memoria nihil est: carmina etiam illam iuuant, quia citius ea percipit, quàm profam: Itemq; rerum, ac nominum deriuationes, & origines: Sic Cicer. & aur. Ciceronem, & Aurelium reducent in memoriam. Memoriæ quoq; suffragatur, tacitè ediscere, & antequam cubitum discedas, repetere, quæ vel memoriæ mandasti, vel mandare cupis: ut cū proximo mane à somno excitēris, earum rerū species

species, quas edidiscisti, impressas in memoria reperias. Deniq; si memoria minimè tenax est, & constans, tutius erit ordine, ac ipsis rebus animo comprehensis, tibi loquendi libertatem comparare: præsertim, si dicendi facultate præstas. *Atq; hæc satis de memoriæ arte.*

DE PRONVNTIATIONE,

& de eius partibus. Cap. 4.

PRONVNTIATIO in dicendo miram quandam vim, & potestem habet, adeò, vt non tam referat, qualia composueris, quàm quomodo dicas, & pronunties: quia vt quisq; audit, ita & mouetur. Hinc Demosthenes summum locum interrogatus, pronuntiationi concessit, eiq; primas, secūdas, & tertias, id est omnes partes dedit. Cicero quoq; in dicendo pronuntiationem dominari dixit. Exemplo sunt Actores scenici, quorum tota laus pendet ex actione. Deniq; nulla oratio tã est elegans, quæ indecora pronuntiatione vires suas nõ perdat, & amittat. Quamobrè de pronuntiatione accuratè, & diligèter disputemus, quam quidam à gestu actionem vocant: sed nos à voce pronuntiationem appellamus.

Pronuntiatio igitur est apta conceptæ elocutionis enuntiatio: nec est alia pronuntiationis doctrina, quàm elocutionis: in hac enim cogi-

tatur

tatur, & concipitur elocutio propositis rebus consentanea, in illa verò, qualis cogitatio fuit, talis debet esse pronuntiatio.

Pronuntiationis partes duæ sunt: vox, unde pronuntiatio, & gestus, unde actio dicitur. Harum partium vna ad aures, & altera ad oculos refertur: per quos duos sensus omnis fere cogitatio peruenit.

DE VOCE. Cap. 5.

DE voce ergo dicendum primo est, & ea quidem natura conitat, & arte. Fatemur sanè, multum præstare naturam: Sed ea si iunetur arte, erit absolutior. De voce igitur sit cõmune præceptũ multa cõplectēs: vt qualis sit oratio, talis adhibeatur pronuntiatio: quoniã ea orationis vim explicat. Vocis natura spectatur quantitate, & qualitate: Quantitate, cum est grandis, vel exigua, vel media. Qualitate verò, cum est plena, vel exilis: lenis, vel aspera: clara, vel obtusa. Duobus remedijs vox augeri potest, exercitatione ipsius vocis, dicendo frequenter, & orando: sic enim (vt ait Quintilianus) non modò cõfirmatur vox, & latus, verum etiã corporis motus decens, & accommodatus orationi componitur. Alterum remedium, firmitas est corporis: quã præstat ambulatio, genuum flexio, vnctio, castitas, frugalitas: Hæc enim fauces molles, ac lenes reddunt, efficiuntq;

ne

ne nimis humor impediatur, nec spiritu consumpto quis destituatur: vnde fit, non esse molliendum delitijs Oratorem, neq; ea consuetudine imbuendū, quæ non possit durare: sed potius labore cōfirmandū, vt vox virilis sit, & permanēs.

Vox igitur sit lana, & pronuntiatio diucida, quæ omnia verba exigat, nullaq; deuoretur syllaba: sed clarè, & distinctè proferat accentu vel graui, vel acuto, vel circumflexo.

Præterea sit distincta pronuntiatio, ita vt qui dicit, inde incipiat, vnde oportet, et concludat, suasq; moras habeat comate, colo, & clausula, ne sit anhelus animus: sed recta, & cōstans pronuntiatio sit.

DE IIS, QUAE DICENDI

actum præcedunt. Cap. 6.

IA M verò dicamus de illis, quæ ipsum dicēdi actum præcedunt: mox de dicendi actu, ac tandem de gestu ipso.

Igitur ante omnia, Orator suam orationē, ita firmiter memoria retinebit, vt eam sine hæsitacione pronuntiare possit: seq; in declamando, & in genere dicēdi priuatim exercebit: qua in re multum expediet, si rerum, de quibus dicturus est, & personarum, diuersos locos ante se, dextra, læuaq; positos, mente concipiat, ad quos oculos, manus, deniq; totam orationem, motumq; conuertat.

In dicendo si vult excellere, vocis suæ quantitatem, & qualitatem, & vsum priuata exercitatione experietur. Quantitas vocis cautiones duas habet: vna est, vt sonus tantus sit, quantū loci amplitudo postulabit. Altera, vt is, cui vox est imbecillis, & debilis, insurgat rarò, sæpe submittat, deflectat sæpe. Qualitas etiam vocis in duabus rebus cernitur: prima, vt clara sit: secūda, vt sit suavis. Claritas augebitur exercitatione pronuntiandi ea, quæ clamorem, disputationem, & flexum habent: Suauitas verò imitatione eorum, qui suauiter, presseq; loquuti sunt. Ad motum, & vocis confirmationem proderit amici cuiusdam prudentis iudicium adhibere. Gestum à minori motu ad maiorem, vocē ab imis sonis ad summos præparabit, spiritumq; vt longior fiat, pluribus versibus continuata vocis pronuntiatione producet. Et in primis priusquam dicere incipiat, auxiliū à Deo opt. Max. petet, animumq; alacritate quadam excitabit: ac veste cōposita, & naribus, atq; pectore præpurgatis, cum dignitate, & gravitate ad dicendum minimè timidus accedet: Inq; suggesto, ex quo dicendum sit, consistens, honore prius auditoribus exhibito, breuiuscula mora ab illis attentionem sibi comparabit.

DE MODO PRONUN-

tiandi. Cap. 7.

FACTO

FACTO igitur silentio, iamq̄ auditoribus ad audiēdum præparatis, Orator dicet orationis suæ principium (nisi abruptū sit) clare, atq; suaviter: non elatè, nec præcipitanter: sed graviter ac temperatè. Absoluto exordio, narrabit sono vocis apertiore, confirmabit acriore, flexo miserationem, elato summos affectus cōcitabit. Vocem minimè ultra vires vrgebit: sed aptior illi erit mediorum sonorum vsus. Nam summi rumpuntur, imi vim non habēt: ideoq; vox media omnium est optima. Eodem vocis tenore non est diu pronuntiandum, sed pro rerum, & affectuū varietate varianda vox est, vt atrociam concitatè, tristitia flebiliter, mediocria temperatè, et grandia cum gravitate dicantur. Dicendi promptitudo moderata sit, nō tarda, quæ solvit animos: nec volubilis, quæ affectus, distinctionesq; cōfundit. Literas nec opprimere, nec nimis exprimere debemus: sed voces integras proferre, ac pedes, & numeros modulatione servare, maximè in fine sententiarum, & clausularū. Si affectibus caremus, quos extorquere volumus, de industria rerū imagines cōcipiēdo, in ipsis nos ponemus, tūcq; vox orationis nostræ affectus optimè sequetur. In variāda tamen voce, illud de spiritu observabimus, ne vel eò vsq; trahatur, vt deficiat: ne, vel crebro receptus, sententiam intermittat.

DE VARIANDA VOCE

in singulis orationis partibus.

Caput. 8.

IN rebus lætis vox sit plena, simplex, & quodammodo hilariter fluat: & vice versa, in rebus tristibus. Reliqua ex orationis partibus distinguenda sunt. In exordio vox sit lenis, & moderata: In narratione, propositione, & egressione recta, & media inter acutum, & grauem sonum. In confirmatione erecta, & quæ totis viribus (velut nervis) intendatur: ita tamen, vt varietate sua constet. In ira aspera, densa, & respiratione crebra. In blandiendo verò, fatendo, satisfaciendo, & rogando, leniatur, & submittatur. In cohortationibus sit fortis: & grauis in cõsultatione et pollicitatione. In metu verèda, & contracta. Et quanuis in cõsultatione fortis, & erecta esse debet: sit tamen in inuidia facienda paulò lenior. In peroratione affectus naturã subsequatur.

DE VARIANDA VOCE

in figuris verborum, & sententiarum.

Caput. 9.

PROXIMA est illa vocis varietas in verborum, & sententiarum figuris: Et verborum quidem, vt in omni repetitione, commutatione, &c. vox spiritum repetere, cõmutare, &c. videat.

videatur. Et in primis, vbi oratio numerosior fuerit, inibi quoq; vox ipsa obscurum illum indoctis: doctis tamen suauem, & notabilem cā- tum variè, dissimulanterq; moduletur. Quam vocis suauitatem Demosthenes, & AEschines multoties vsurparunt. In figuris autem sententiarum illa vocis varietas est obseruanda: vt in pronuntiando, optatio volūtatem præ se ferat: deprecatio supplicationem, communicatio cōsultationem, concessio, & permissio consensionem: prolepsis alienam cogitationem, proso- popœia fictionis inductæ speciem, & alienā vo- cem digressio, & auersio à rebus, & personis sermonem alienatum, reticentia concisum, & correctio refutatum, exclamatio, sustentatio, & licentia amplificatum palàm declaret.

DE ACTIONE, ALTERA

pronuntiationis parte. Cap. 10.

HACTENVS de voce satis multa: iam de gestu disputemus: Et gestus quidem in ora- tione momenti multum habet: id quod De- mosthenis diligentia demonstravit: qui grādē quoddam speculum intuens, priuatè primum actionem componere solebat: quod etiam e- ventus, quem experimur quotidie, probat: nā sapius vel nutib⁹, vel picturis multū mouemur;

Iam igitur dicamus, quæ debemus in oratione seruare, ut actio decora sit. Et in primis gestus nullo modo sit effœminatus, nec ferox: sed in eo appareat constantia, & fiducia, ac (si fieri potest) morum cômédatio. Motus non sit histrioticus: sed representet, vel res, vel affectum, salua tamen boni, & grauis viri auctoritate, & decôro. Verbis ita accômodari debet gestus, ut magis sensui, quàm verbis respondeat. Caput erectum sit, non inclinatum, nec deiectum, nisi damnare, aut concedere opus esset, quod vultu solet indicari. Vultus grauis, & modestus esse debet: quia hunc attentius auditores spectât. Oculi, quia plurimum valent, & per eos animus emanat, nec torui, nec asperi sint: sed pro vultus conditione. Supercillia, (quia formant oculos, frontiq; imperant) temperata sint, ac nares decentes, ita ut, neq; corrugentur, neq; inflentur, neq; digito agitentur, nisi necesse sit eas emungere. Labra, nec porrigantur, nec diducantur, nec in latus trahantur: ea sanè lambere, aut mordere, turpe est, ac deforme. Cervix erecta sit, rectumq; collum: quanuis contrahi aliquando possunt, ad iuuandam vocem, modestè tamen. Humerorū alleuatio, vel contractio est planè deformis. Pectus, & venter ne proijcian-
tur. Brachiorum proiectio, in contentionibus bona est à sinistra in dexteram ferè semper. At
cùm

cùm spaciosius quiddam dicitur, quale est illud Ciceronis pro Archia : Saxa, & solitudines voci respōdēt, &c. expatiatur in latus, & ipsa quodāmodo se cum gestu fundit oratio. Manus quanuis infinitas significationes habeat, poscēdo, vocando, interrogando, indicando, & alia innumerabilia declarando : tamen modesta fuerit, digitis verba subsequens, non exprimēs. Dextera manu ferè semper vtendum est, complicatis, vel extensis digitis, versa ad nos, vel ad alios pro ratione sensus, atq; sententiæ. Quod magis ex vsu, & consuetudine probata petendum est, quàm ex præceptis. Nōnunquā vtraq; manu vtemur, maximè, cùm exclamamus, & abominamur. Suggestū, aut femur percutere, & ferire aliquando licet. Supplicatio pedis in cōtentionibus, aut incipiendis, aut finiendis, optima est : frequens tamen est ridicula, &c.

DE ACTIONE VARIA

in orationis partibus. Cap. II.

IN laudatione, (nisi oratio funebris sit) actio sit magna, & sublimis. Exordio pronuntiatio frequentissimè congruit, & laterum in vtranq; partem lenis motus. In narratione lata manus, & gestus distinctus erit, voxq; proxima sermoni, sed apertior. Egressiones lenes, dulces, & remissæ sint. Partitio narrationi similis

utraq; manu fit, nonnunquam in modum docentium digito digitorum indicante. Confirmatio erit agilior, acrior, et instantior: cōfutatō fortis, sed media, ita ut decenter, & fortiter epilogum absoluat. In peroratione, si enumeratione utendum est, concisa erit, & grauis gestus moderatio. Si verò concitamus, nūc intenta, nunc remissa, nunc plenior. Si placamus, inclinata, & lenis. Si verò cōmiserationem exprimere velimus, erit flebilis, &c. Atq; hæc hæctenus de pronuntiatione, id est, de voce, & gestu. Plura qui volet, Quintilianum legat lib. 11. c. 3. de pronuntiatione.

DE EXERCITATIONE.

Caput. 12.

INITIO huius Rhetoricæ lib. 1. constare illam diximus, ut reliquas omnes disciplinas ex natura, arte, & exercitatione: de primis duabus hæctenus disputauimus: superest ad huius Rhetoricæ absolutionem, ut de tertia disputemus, id est, de eius exercitatione, quæ est omnium nobilissima, & ad eloquētiam cōparandam valde necessaria.

Est igitur exercitatio dicendi assiduus vsus, qui non modò naturam, & artem excitat: verū etiam roborat, & perficit. Eius utilitates consequi dicēdo posset nemo: si enim magnum est

de

de omni re aptè, & ornatè dicere: profectò & magnum erit, per quod rem tantam cõsequemur. Artem, quòd præcepta det, magni æstimamus: quanti igitur æstimanda exercitatio est, quæ artem perficit? Iter qui ingreditur, pro nõ profectò habetur, nisi eò, quò intendebat, pervenerit: sic qui natura, & arte benè instructus est, nisi assidua exercitatione progrediatur, perveniatq; ad dicendi extemporalem facultatem, domi relictus non censebitur profectus: quia in vno semper loco manebit: nec ad finè animo destinatum perveniet. Thesaurum coacernare, diuitias cõparare, amplamq; suppellectilem habere, magnum est: sed benè partis vti, & id quidem in loco, præstantius multò est. Ita pulchrè esse ad dicendum ornatum, & instructum, (quod natura largitur, & doctrina) magnum est: verum aptè, & copiosè loqui, (quod exercitatio tribuit) multò melius, & præstantius est. Quid? quod sine exercitatione nullius commodi ars hæc futura est, vt nec reliquæ artes? Sublata è medio exercitatione, nec tibi, nec Reip. possis adiumento esse: vnde fiet, vt inutiles reddantur omnes artes. Si verò exercitationem adhibueris: id facili negotio consequeris: aliàs natura, & ars iacebunt consopitæ, &c.

ERG O, vt de exercitatione aliquid loquamur: Primum perceptis Rhetoricæ præceptis, duobus modis artē in vsum deducemus, nimirum efficiendo, & facta examinādo. Prior, quoniam in efficiendo positus est, effectio, posterior, quoniam ad artis præceptionem, tanquam ad trutinam, iam facta examinat, cēsura potest appellari. Sit igitur effectio exercitatio, qua vel loquendo, vel scribendo aliquid secundum leges ab arte Rhetorica traditas, efficiamus. Et in omni quidem scriptione, atq; dictione, diu, ac multū versabimur, multa scribemus, multumq; chartæ, & atramenti perdemus (si perdere dicaris, quod cum ratione, & utilitate consumas.) Idem de loquendo dicendum est: quāquam in scriptione plus artis, & iudicij esse solet, propter spacium, quod datur, cogitandi, & iudicandi. Quamobrem in scriptura velim potissimum hanc artem exerceri, cuius admonitū præcipuum illud est; vt rem totā de qua Orator dicurus sit, secum diligenter perpendat, & videat, quæ arti, & quæ prudentiæ relinquenda sint. Ad quam exercitationem facilius consequendam, adiuuabitur imitatione, id est, diligēti obseruatione eorum, qui optimè scripserunt, eloquētiumq; virorum, quorum simili-

lis

lis esse velit: quia imitatio in componendo solet esse lux, & index itineris certissimus, per quod tendimus ad comparandam eloquentiã. In imitatione verò ea sunt proponenda, quæ iuuet expressisse, nimirum, optima, non simpliciter, sed iuxta præsentis vires. Quæ propter sapienter admonet Quintilianus, ne initio pueri ad magistri æmulationem assurgere conentur, ne viribus destituantur: sed quod illis est facilius, atq; promptius, doctiorem aliquem de condiscipulis exprimant, quo innixi paulatim se ad magistrum exprimendum, erigant. Quod consilium agricolas sequi in vitibus maritãdis videmus. In oratione verba, & compositio sunt pro corpore: sententiæ verò, & argumẽta, atq; illa dispositio pro mente, ac spiritu. Filius non tam dicitur patri similis, quòd lineamenta, formamq; illius referat: quàm, quòd mores, ingenium, & illam quasi vitam, quæ ex interiore animi sede foras per actiones emicat, & se nobis ostendit. Si quis vnum inuenire posset, qui omnia haberet optima, vel deo simillimus, vel ipse Deus esset; ac solus imitandus: sed nullus est ex omni parte tam felix: ideoq; dixit Seneca, non esse vnum solum, (quantumuis sit præcipuus) imitandũ. Et quòd plura sunt ostensa exempla, eò magis eloquentia proficit, & augetur, &c.

SUNT qui ex omnibus Ciceronem vnum eligant, quem solum imitetur. Habet sanè optima Cicero: sed nec omnia, nec solus. Cùm docet, & delectat, præter cæteros est admirabilis, acutusq; in colligendis argumentis: in iacendis verò illis, non est perinde validus: nam deficitur interdum viribus, propter eius fuscum dicendi genus, quod est à magnis quibusdam viris notatum, Cælio, Bruto, Attico, Quintiliano, & Tacito. Quanquam isti noui imitatores nō tam animā orationis, ad illam exprimendam contemplantur: quàm verborum, & styli faciē exteriorē. Profectò verborum Ciceronis imitatio utilis, & tuta est: dictionis verò eiusmodi non est. Hanc enim si quis nō assequatur, in sermonem degenerabit redundantem, eneruē, & plebeium, cui Cicero vicinus est: à qua tamē vilitate vindicat se ipse admirabili dignitate addita orationi exscientia, & rerum cognitione, numeris concinnis, ac venustis, aptissimis metaphoris, antithetis, & contraposis, clausulisq; gratia quadam nō imitabili. Sed certè nō si optimus est Cicero, alij proliis mali, aut aspernādi sunt. Hinc Cor. Tacitus. No est, inquit, vnus eloquētiæ vultus, nec statim est deterius, quod

quod diuersum est. Cicero in Bruto multos summos Oratores in maximè diuerso genere dicendi ponit. Cuius sanè rei, si nò alij, Demosthenes, & Cicero exemplo esse possunt. Atq; idcirco acutè est inspiciendum, quibus tandem rebus ingenium imitatoris sit appositum. Quod in omni vitæ actione Sapiètes consulunt: vt eò se quisq; applicet, quò fertur naturæ quodā nutu. Vnde, si copiam diligit, Ciceronem imitetur: si verò parsimoniã verborum, Demosthenem, et Atticos: si strictam breuitatem, Sallustium: qua (vt ait Quintilianus) nihil potest esse perfectius apud aures eruditas. Atq; ita fiet, vt ea in re, si nò summus, neutiquam tamè euadat contemnendus: quia in omnibus, aut in pluribus fastigium, vel proxima fastigio loca tenere, magis est optandum, quàm sperandum.

AD IMITANDVM, AVTORES
optimi eligendi. Cap. 15.

AD optimos auctores imitandos, ij sunt in primis eligendi, qui in quaq; virtute sunt præcipui. Sic ad sermonem familiarem primas ferret Cæsar, & Ciceronis epistolæ: non quin Cicero cuius sit verborum electione par: sed fusilla illa phrasis quotidiano sermone non satis cõuenit. Ad comitatem imitandam Plinius, & Politianus eligendi sunt: Liuius ad historiam fam

sam : Tacitus ad explicanda consilia. Ad historiae cōmentarium Suetonius : ad carmen heroicū Homerus, & Vergilius : ad Liricum Pindarus, & Horatius : ad Comædias Aristophanes, & Terentius, ad vertendum propriè Theodorus Gaza. Sed vertendi exemplum esse potest Ciceronis liber de vniuersitate, quæ pars est Timæi Platonis. Ad gratiam dialogorum, Plato ipse, et Cicero : ad astutiam aduersarij capiendi, Socratis inductiones : ad efficacem argumentandi rationem, Aristoteles : ad præcipiendum de moribus, Plutarchus : ad eruditã, & attētã coronam, Demosthenis orationes : ad suauitatem, & numeros, Isocrates eligendus est. Ex his igitur optimis auctoribus in diuerso genere dicendi, quilibet desumat, quod operi suo maximè conducatur, pictoresq; imitabitur, qui ex cãpi aspectu amœnissima quæq; in suum opus transferunt, &c.

Q V O M O D O A V C T O R E S

imitandi sunt. Cap. 16.

AD benè imitandum acuto iudicio opus est : adde etiam naturali quadã, & occulta dexteritate. Quidam, dum volunt aliquem auctorem imitari, suffurantur, & surripiunt cuncta, quæ sunt illius, atq; in opus suum transferunt. Non sic auctores imitandi sunt : sed ante oculos

los proposito exemplari, attentissimè contem-
 plabimur, qua ratione, & arte ab auctore pute-
 mus id confectum : vt & nos, quod animo de-
 stinauimus, simili artificio perficiamus. Vt si
 quis gratias alicui acturus, eadē dicat, quæ Ci-
 cero Senatui, populoq; Rom. dixit, suffurari, &
 suppilare id potius esset, quā imitari. At si cōsi-
 deret, quid Cicero in orationis exordio facere
 voluit: quid secunda parte, quid tertia, &c. qui-
 bus sententijs in quaq; vtatur re: quibus argu-
 mentis, quomodo colligatis: quas similitudi-
 nes, quas figuras, quos animi affectus attin-
 gat, &c. Hoc tu artificium effinge, si vis bonus
 Ciceronis imitator esse. Subijciamus breue ali-
 quod exemplum. In Oratore suo refert Cice-
 ro, Carbonem Tribunum Pleb. hæc in cōcio-
 ne quadam dixisse. O M. Druse, patrē appello:
 tu dicere solebas, sacram esse Remp. quicumq;
 eam violauisset, pœnas esse ei ab omnibus per-
 solutas. Patris sapiens dictum temeritas filij
 comprobauit. Quo dicto, ait Cicero, admirabi-
 lem secutum esse vniuersæ concionis clamorē,
 & plausum. Si quis ita imitetur. ò. d. Paule,
 Tharsensem appello: tu dicere solebas, sacram
 esse charitatem. Quicumq; eam violauisset, pœ-
 nas esse ei ab omnibus persolutas. Apostoli sa-
 piens dictum scelerum temeritas comproba-
 uit. Hoc non est imitari, sed suffurari. Erit au-
 tem

tē imitari, si sic dicas. O diue Paule, Tharsensem appello : tu semper consueuisti prædicare, maximas esse vires charitatis. Quicumq; ad eius normam vitam non componerent, nec pertinere ad Christi regnum. Piam Apostoli sententiam consuetudo scelerum abdicauit. Sic te in auctoribus imitandis exercere debes. Nec solum eos in rebus, sed in verbis etiam æmulaberis, vitia illorum reiiciendo, virtutesq; in eloquendo consecretando. Hæ sunt effectationis partes, quas qui frequentius exercuerit, facilius, & ornatius scribet, ac loquetur. Ex frequentato enim earum vsu nascitur illa non satis laudata fãcultas dicendi extemporalis, &c.

DE CENSURA, DE QVE
cuius vtilitate. Cap. 17.

DENIQUE censura post imitationem sequitur : quæ est exercitatio explorans, & examinans scripta, consilia, dictaq; tam nostra, quàm aliena : Cùm consideramus argumentorum vires, & dispositionem : tum exornationes, & singula ad artis regulas perpendimus : ita vt à capite opus totum retexatur.

Huius exercitationis vtilitas est maxima : quia in hac exploratione artis præcepta apparent, altiusq; memoriæ hærent, & figuntur :

atq;

atq; adeò tenaciter retinentur: vt hac parte præter cæteras habitus præceptionum acquiratur. Qua propter nihil tanquam prudentes speculatores intentarum relinquamus: primò argumenta, eorumq; dispositionem perscrutemur: deinde elocutionem: tum orationis partes. Deniq; vitia commissa auferamus, virtutes orationis reliquamus: Atq; ita fiet vt eloquentiam tanquam artis finem consequamur.

¶ FINIS ARTIS
Rhetoricæ.

DE CONSCRIBENDIS

epistolis, appendix ad artem

Rhetoricæ.

EPISTOLA EST ORATIO, quæ de re aliqua certiore facit absentē. Ea vel simplex est, vel mixta. Simplex in certo orationis genere consistit, id est, simplici argumento constat: Mixta circa varia orationis genera versatur. Vnde, quæ simplex est, distribui potest in demonstratiuam, deliberatiuam, & iudicialem. Mixta verò in mixtas alias formas: Nam vel vna epistola ad multas, atq; diuersas respondeamus: vel res maximè diuersas vna epistola cōplectimur: cuius exempla esse possunt, cum multæ Ciceronis epistolæ: tum illa ad Q. Fratrem, cuius initium est, Ad quartum nouas Iunias, &c.

In hoc genere aut quidquid in mentem venit, effundemus: aut à tempore rerum ordinē sumemus, aut certè ordinem nos ipsi confingemus. Si ad plures epistolas vna respondere sit necesse: ordine id faciemus, & huiusmodi transitionibus utemur: Habes de primis literis, de alteris nunc accipe: Respondi ad secundas: iam audi de proximis, &c.

Iam

Iam de partibus epistolæ dicamus. Atq; illæ quinq; in vniuersū numerari possunt, videlicet, salutatio, exordium, narratio, conclusio, & superscriptio. Salutatio legentem præparat, constatq; nomine scribentis, & eius ad quem scribit, & vtriusq; officio, & dignitate: vt si. d. Paulus ad. d. Petrum hac ratione, scribat. Paulus doctor gentium Petro Ecclesiæ principi salutem in Christo, &c. In exordio causam explicat, quæ eum ad scribendum impulit: vt: Cū te impensè diligam, ac vt vicarium Christi colam: rerum, quæ apud nos geruntur, volui certiore facere, &c. Iam verò in narratione dicet, quid factum sit: quid ve fieri velit: vt: Ingenti malorum tempestate iactamur: proinde & consilijs tuis, & precibus multū indigemus, &c. Conclusio locum, & tempus indicat, & bene rursus precatur: vt Vale: Datis Ephesi calendis Ianuarijs. Deniq; superscriptio designat, quis ille sit, ad quem mittitur epistola: vt; Ad summum Ecclesiæ Pontificem. d. Petrum, &c.

Affectata locutio longè abesse debet ab epistolæ familiaritate: ideoq; eiusmodi elocutio, formaq; dicendi esse debet, qualis cum amico priuato collocutio solet esse: Vnde Cicero dixit in epist. Epistolas quotidianis verbis texere solemus: ita tamen, vt elegans sit sermo. Quod si de re magni momenti interdum scribere

opus sit, licebit altius scribere pro materiae dignitate. Vtriusq; styli exempla extant apud Ciceronem in Familiaribus epistolis.

In salutatione fugienda est assentatio: sed epithetis honestis utemur: ut si scribas ad summum Pōtificem, dices. Beatissime, sanctissime, & benignissime pater, &c. Si ad regē. Inuictissime, potentissime, & clementissime, &c. si ad Senatorē, Grauissime, ornatissime, iustissime: si ad Theologum, Doctissime, si ad Oratorē, Eloquētissime. Deniq; pro ratione personarū, ad quas scribis, epithetis uteris. Quando vna epistola ad res multas respondemus, prius de publicis, deinde de priuatis dicemus. Quæ methodo prudentiæ potius, quàm doctrinæ relinquenda censeo.

De simplici epistola hoc vnum pro multis præceptum esse potest: ut eam secundum artis Rhetoricæ præcepta constituamus, nimirum inuentionis, dispositionis, & elocutionis.

His igitur de conscribendis epistolis breuissimè à nobis constitutis, ex omnibus epistolarum generibus tria dumtaxat eligamus: in quibus inuentionem, dispositionem, atq; elocutionem demonstremus: ut ex illis tanquam frequentioribus, facilè possint reliqua cognosci. Et illa quidem sunt Epistola consolatoria, Petitoria, & Gratulatoria.

DE RATIONE SCRIBENDI

epistolas consolatorias.

QVAESTIO in omni consolatione hæc est proposita. Non est tibi dolendum. Serui, aut Lētule propter exilium, aut filij mortem, vel propter amissa bona.

INVENTIO CONSOLATIONIS.

OMNIA argumenta cadunt in consolationem: hæc tamen frequentiora sunt. Finis, vt spes vitandi incommodi, vel boni consequēdi: Causæ efficientes spontè, & non spontè. Sed hoc accidit alterius culpa, aut necessitate, aut natura, aut fortuna, &c.

Item, effecta: vt qui benè consulit Reip. consolandus est. Etiam subiecta, & adiuncta, quæ circumstant: Subiecta, vt qualitas temporis, & loci: vt, Temporis, lociq; perturbatio plerofq; consolatur. Adiuncta: vt bona de nobis existimatio, iniuria, & invidia inimicorum. Comparationes frequentissimè cadunt in consolationem: maximè, à minori, & à pari: vt mollis fœmina hanc feret molestiam: tu vir non eã æquo animo feres? Alij interierūt in hoc bello docti, & graues ciues: & tu igitur patiēter debes ferre mortem filij. Diuisiones quoq; sunt in consolatione frequentes: vt, Aut doles tua causa, aut filij: tua non est tibi dolendum: quia grauis, & prudens es: neq; filij, quia in cælo iã

versatur: igitur dolendum non est tibi. Genus etiam valet multum ad consolandum: ut quod omnibus hominibus accidit, est patienter ferendum: Quauis hæc consolatio à multis perturbatur. Definitiones, nomina, & testimonia non cadunt in consolationem, &c.

DE DISPOSITIONE

epistolæ consolatoriae.

IN omni consolatione duæ feræ sunt partes: vna qua consolaris afflictam personam: altera, qua ei tuam polliceris operam. Ordo autem doctrinæ minimè in cōsolatione seruatur: quia illius, quem consolaris, animus est dolore cōmotus. Atq; ita non erit necessarius ordo propositionum syllogismi, neq; partium epistolæ: sed methodo prudentiæ omnis dispositio epistolæ consolatoriae relinquenda est, &c.

DE ELOCUTIONE

epistolæ consolatoriae.

EX tropis adhibentur metaphora, & allegoria: Ex verborum figuris epanalepsis. Reliquæ sunt raræ. Figuræ verò sententiarum frequentius adhibentur: quarum frequentissimæ sunt prolepsis, præteritio, occupatio, & subiectio.

DE RATIONE SCRIBENDI EPI-

stolas petitorias, seu commendatitias.

QVAE-

QVAESTIO in epistola petitoria, siue commendatoria est. Debes hoc facere, quod à te peto: Aut, Hic vir, quem tibi commendo, debet tibi esse curæ.

I N V E N T I O E P I S T O L A E

petitoria.

OMNIS petitio in tres partes diuiditur: prima declaratur legitima causa & honesta, quæ subest petitioni: Secunda ostenditur potestas in eo esse, à quo petimus Et tertia pollicemur aliquid de nobis, aut de eo, quem commendamus.

Causa legitima, & honesta sumi potest ex omnibus fere locis, seu argumentis: præcipuè à fine: Vt melior sit Reip. administratio, debes huic viro relinquere expectata negotia. Ab effectis, vt: Eius curam habere debes, à quo & tu, & ego multa beneficia accepimus. A rebus subiectis, quæ circumstant. Sic à qualitate loci, & temporis ducitur honesta petitionis causa: vt, Debes hunc virum, habere charum: quia in eo loco versatur, vbi tu imperas: & eo tempore petit, quo aduersa fortuna præmitur. Ab adiunctis, quæ insunt, & circumstant: vt: Hunc virum debui tibi cõmendare: quoniam est amicus, & doctus, & prudens: & cuius calamitatis multi misentur, de quibus illius iniurijs conquerruntur.

runtur. Potestas explicatur ferè causis adiuuantibus, & exemplo rerum antè gestarum: vt, Cui tot insunt virtutum præsidia, & artium, & diuitiarum. Qui aliàs hæc beneficia contulit; poterit & nunc conferre, quod petimus. Pollicemur ferè varios fructus, qui ad locum causarum, & effectorum referuntur: vt, dignitatem, & utilitatem, & amicitiam. Quæ confirmamus, & commendamus ab effectis nostris, & eius, quæ commendamus: vt, Quod gratus antè fuerit in eos, à quibus beneficia acceperat, &c.

DISPOSITIO EPISTOLAE
petitorie.

DISPOSITIO argumentorum in epistola petitoria erit & doctrinæ, & prudentiæ pro diuersitate rerum, & personarum.

ELOCVTIO.

IN epistola petitoria, seu commendatitia adhibentur præteritio, & occupatio: Reliqua in hoc compositionis genere misceri possunt: vt locus, & temporis occasio postulabunt.

DE RATIONE SCRIBENDI EPI-
stolas gratulatorias.

QVAESTIO in gratiarum actione est.
Ago tibi gratias propter beneficium collatum. Constat autem gratiarum actio tribus

tribus ferè partibus : prima confitemur beneficium acceptum , & laudamus : secunda eum laudamus , qui beneficium contulit : & tertia, nos pollicemur aliquid, præsertim gratam beneficij memoriam, & eius qui contulit, &c.

I N V E N T I O E P I S T O L A E

gratulatoriæ.

C O N F E S S I O beneficij ex omnibus locis duci potest : maximè verò ex minorum cõparatione , qua probes beneficium acceptum maius esse reliquis beneficijs : & quid inter illa, et hoc præsens beneficium intersit. Amplificabis comparationem ab omnibus ferè locis : à fine : Quia beneficium non est collatum quæstus gratia, à causa absoluta : Quia collatum est sine alijs præsijs : à causa efficiente spontè : Quia ultrò, & spontè collatum est. Ab effectis : Quia delectatio ex beneficio consecuta est. Laudatur verò persona , quæ beneficium contulit ex omnibus locis : sed præcipuè ex illis, qui valent ad beneficia conferenda : vt sunt finis , causa absoluta, adiuuans, efficiens spontè : Nam beneficium collatum necessariò, non debet nuncupari beneficium. Effecta voluntatem hominis declarant. Adiuncta etiam , quæ insunt, & circumstant. Laus personæ valde augetur comparatione eorum , qui contulerunt

beneficia. Aliorum quoq; testimonia personam commendant.

Ad extremum dices, te, quanquam aliquid polliceri velis, nihil tamen posse: quod maius beneficium sit, quam ut possit compensari. Atq; ita comparatione quadam extenuabis potestatem tuam ex quibuscunq; locis, & argumentis poteris. Voluntatem tuam declarabis, & accepti beneficii magnitudinem: ut ex hac comparatione grata hominis illius memoria declaretur.

Dispositio argumentorum erit secundum ea quæ in Rhetorica dicta sunt de methodo doctrinæ, atq; prudentiæ.

E L O C U T I O E P I S T O L A E *gratulatiæ.*

P R I M A, Secunda, & Tertia pars multis tropis possunt illustrari; sed minimè cum confiteris acceptum beneficium, nisi cum eius magnitudinem amplificas: Verborum figuræ sunt frequentes in hoc genere: Sententiarum verò, non sunt perinde frequentes, nisi præteritio, quæ est urbanitatis, & laudis plena: & apostrophe, & correctio, quæ etiam aliquam præ se ferunt urbanitatem: Concinnitas deniq; in gratulatione magnifica, & splendida est adhiben-

hibenda, quæ numerosa oratione, verbisq; sonantibus gratum animum declarare videtur.

Huius rei exempla esse possunt tres Ciceronis orationes duæ post reditum ab exilio, & tertia pro M. Marcello.

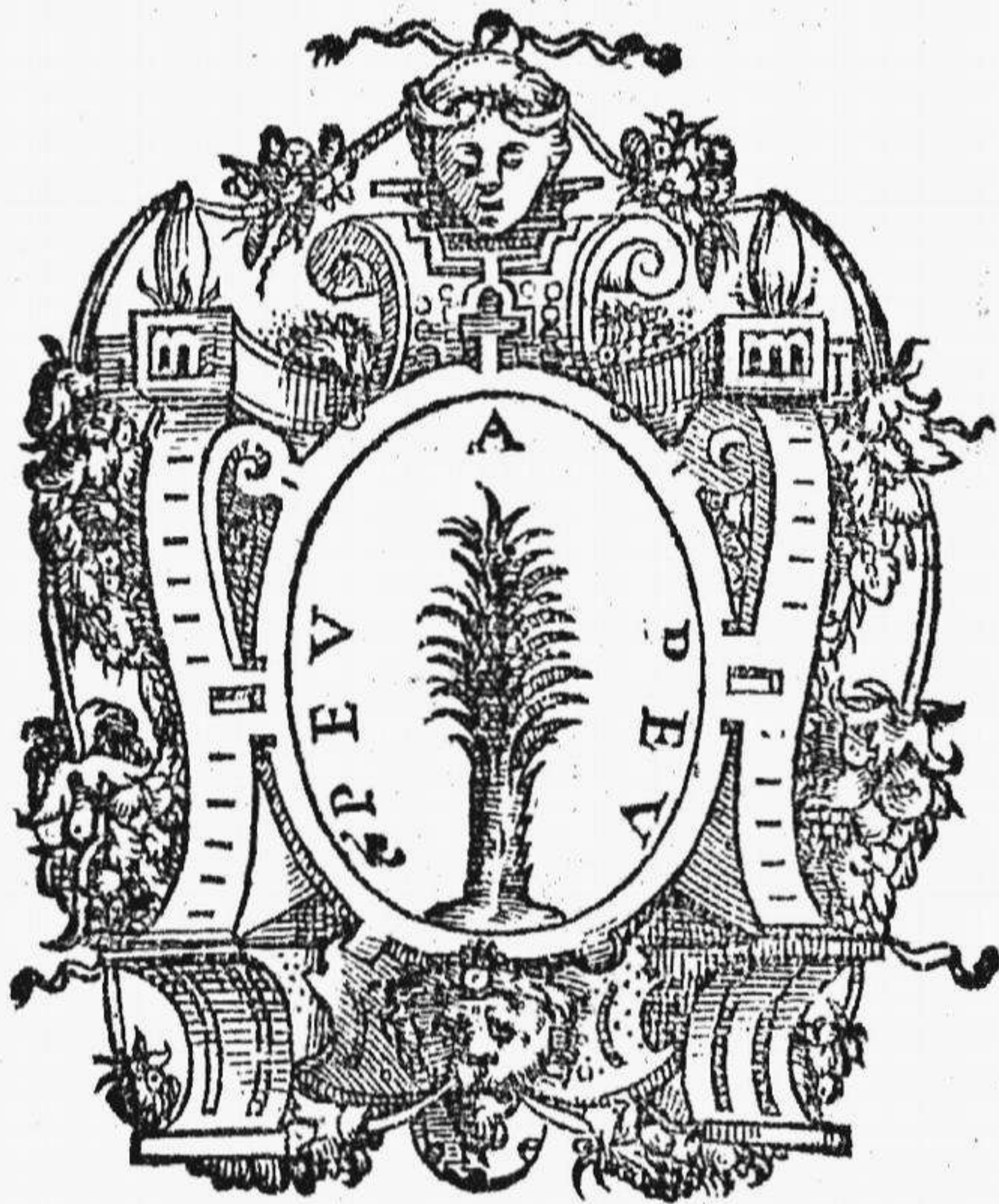

FINIS APPENDICIS
ad Rhetoricam de conscribendis
epistolis.

HISPALI EXCVDEBAT
Ioannes Leonius.

1595.

INDEX ALPHABETICVS

in quatuor libros de arte Rhetorica.

A			
A ctio vt erit decora.	244	Affectus mouetur rebus, &	
Actio qualis in orationis		verbis.	141
partibus.	245	Affectus phantasia utilis est	
In actione quomodo caput, o-		ad mouendum.	142
culi, labra, brachia, manus,		Affectus quomodo sedandi	
&c. moueri debent.	244	pag.	144
Addubitatio quid.	193	Affectus flacescit mora.	144
Addubitationis vsus.	194	Affectus alius alium vrget,	
Adiuncta quæ.	22	aut tollit.	144
Adiuncta sunt triplicia.	22	Ager à quibus locis describe	
Adiunctorum vsus in oratione		tur.	60
frequentissimus.	23. 24	Allegoria quid.	172
Ad adiuncta referuntur sig-		Amplificatio quid.	147
na præcedentia, præsentia,		Amplificationis partes.	147
& consequentia.	24	Amplificatio huius sententiæ.	
Ad ea quoq; referuntur affe-		sapientia cæteris rebus an	
ctiones proprie, & perso-		tecellit.	148
narum attributa.	24	Amplificandi duo alij modi.	
Aduersa quæ.	26	pag.	152
Aduersorum vsus.	26	Anadiplosis quid.	188
Ænigma quid.	172	Anaphora quid.	184
Affectus quid.	140	Anaphora triplex.	184
Affectiõnũ duo fontes.	140	Anaphoræ vsus.	185
		Annominatiõ quid.	190

I N D E X

Ea fit multis modis. 190	strarum. 79
Antiphrasis est ironiæ species pag. 167	Bona animi, corporis, & for- tunæ. 75
Antonomasia non est distinctus tropus à Synecdoche. pag. 178	Bonorum duo alia genera ho- nestum, & utile. 84
Apostrophe, vel auersio. 215	C.
Apostrophe ad res multas fit. pag. 215	C Atachresis quid. 171
Apostrophe vsus. 216	Causa quid. 9
Argumentum quid. 8	Causarum diuisio. 9
Argumentorum diuisio, & numerus. 8. 9	Causarũ ordo, & vsus. 18
Argumenta insita, & assum- pta. 8	Causarum tria genera colliguntur ex dicendi genere. 71. 72
Argumenta omnia sola ratio- ne separantur. 70	Censura quid. 254
Argumentorum vsus. 70	Censuræ utilitas. 254
Argumentis quomodo uten- dum. 70	Concessio quid. 198
Argumentorum vis, & pon- dus. 102	In quo differt à permissione. pag. 198
Ars quid. 1. 2	Confirmatio quid. 131
Ad artem explicandam res quatuor requiruntur. 3	Confirmatio causa vocatur. pag. 130
B.	Ea est omnium partium oras- tionis difficillima. 131
B Estiæ laudari possunt ad similitudinem laudum no-	Confirmatio cur dicatur cau- sa. 131
	Eius certissimum præceptũ. pag. 131
	In ea disputanda quid videns- dum

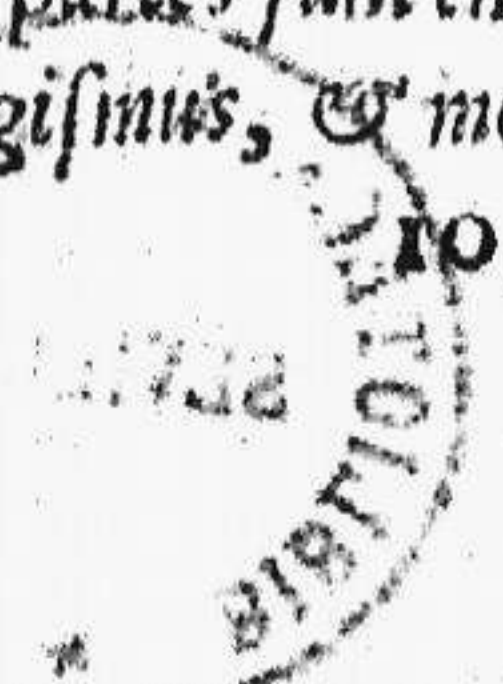
RHETORICÆ.

dum est.	132	Eorum quatuor genera.	26
In confirmatione, siue causa variè disponuntur partes argumentationis.	132	Contradictentia quæ.	28
Confirmatio excluditur à lau- datione.	133	Eorum vis, & vsus.	29
In deliberatione aptè est con- firmanda.	133	Correctio figura verbi.	191
In iudicio quomodo constitue- tur ab accusatore, & defen- sore.	133	Ea fit duobus modis.	191
Communicatio quid.	194	Correctio figura sententiæ.	218
Cõmunicationis vsus.	195	In quo differt à correctione verbi.	218
Comparata quæ.	31	D.	
Ea sunt in quantitate, & qua- litate.	31	Definitio quid.	53
Coniugata quæ.	46	Definitio perfecta, & imperfecta.	55
Coniugatorum vsus.	47	Definitio imperfecta dicitur descriptio.	55
Concinnitas quid.	224	Delectatio vnde sumetur.	145
Concinnitatis partes.	224	Deliberatiuũ genus quid.	81
Concinnitatis ars.	226	Deliberatiui generis finis, & loci.	81
Concinnitas est necessaria.	233	Deliberatio debet esse de bo- no.	84
Cõiectura in signis posita est, & verisimilibus.	94	Demonstratiuum genus.	72
Conquestio.	146	Eius triplex diuisio.	73
Consentanea quæ.	25	Deprecatio quid.	196
Contraria quæ.	25	Ea refertur ad Deum, ad hominem, & ad res alias.	197

I N D E X

Deprecationis vsus.	197	Dispositionis utilitas.	157
Descriptio sumitur ex omnibus locis, & argumētis.	56	Digressio quid.	211
Ad eam referuntur definitiones conglobatae, energia, prosopopœia, topographia, &c.	58	Digressio breuior, & longior.	pag. 211. 212
Ad describēdas res quæ sunt obseruanda.	59	Digressio fit quatuor modis.	pag. 213
Describuntur facilè res, quæ sensibus percipiuntur: difficile verò quæ sola mēte.	62	In digressione longiore via est prospicienda, qua ad propositum reuertaris.	214
In descriptione qualis ordo seruatur, & quæ verba ponenda.	63	Digressio fieri debet in cōfirmatione, siue causa.	214
Deus laudari potest à triplici genere bonorum.	77	Digressio ornat orationem.	pag. 215
Detinentur auditores rebus, & verbis.	144	Digressio vitiosa quæ.	215
Dialogismus quid.	207	Dissentanea quæ.	25
Dispositio quid.	101	Dissimilia quæ.	41
Eius officium.	101	Eorum nota.	42. 43
Disponuntur argumenta, & argumentationes, & orationis partes.	101	Ad ea referuntur antitheta.	pag. 43
Dispositionis partes sunt enūtiatio, syllogismus, & methodus.	103	Differentia quid.	52
		Diuisio quid.	48
		Diuidēdi quatuor genera.	48
		Diuisio ex causis.	48
		Eius vsus.	50
		Diuisio ex effectis.	52
		Diuisio generis in species.	52
		Eius vsus.	53
		Diuisio ex subiectis.	54
		Diuisio	

R H E T O R I C A E.

Diuisio ex adiunctis.	54	sæpe necessaria.	138
Diuidendi benè quædam præcepta.	55	Enumeratio in iudicio sæpius accusatori necessaria est, quàm defensori.	138
E.			
Efectio quid.	248	In enumeratione cauenda est ostentatio memoriæ.	139
Efecta quæ.	18. 19	Enumeratio locum habet in artium præceptis, maxime ad extremum opus.	139
Ad ea referuntur dicta, scriptaq; & consilia.	19	Epanodos quid.	186
Efficiens causa quæ.	11	Epanalepsis quid.	188
Est procreās, & cōseruās.	11	Epiphonema quid.	220
Absoluta, & adiuuās.	12. 13	Epistola quid.	256
Efficiens spontè et non spontè.	14	Epistolæ diuisio.	256
Efficiens non spontè vel efficit natura, vel necessitate, vel fortuna.	15. 16	Epistolæ partes.	257
Elocutio quid.	159	Epistolæ consolatorie inuentio, dispositio & elocutio.	259
Elocutionis partes.	159	pag.	259
Enuntiatio quid.	103	Epistolæ petitorie inuentio, dispositio, & elocutio.	261
Ea est multiplex.	103	Epistolæ gratulatorie inuentio, dispositio, & elocutio.	262. 263
Enumeratio quid.	136	pag.	262. 263
In ea non est nimium commorandum.	136	Epistrophe quid.	185
Enumeratio aliquādo fit vno tantum verbo.	137	Epicheta cuius causa sunt.	156
Enumeratio laudatori nō est necessaria.	137	pag.	156
Enumeratio suasori inon est		Eorum utilis vsus.	156
		Epizeuxis quid.	183
		Epic	

I N D E X

Epizeuxis fit duobus modis.		Facta quomodo laudāda.	78
pag.	183	Facta pueritiæ, adolescentiæ,	
Execratio quid.	220	iuuentutis, & senectutis à	
Exclamatio quid.	219	quibus locis laudantur.	78
Exclamationis notæ.	219	Figura quid.	181
Exclamationis species.	220	Figura in quo differt à tropo.	182
Exclamationis vsus.	220	Figura verbi, & sententiæ in	
Exercitatio quid. I.	246	quo differunt inter se.	182
Eius duo modi.	248	Figuræ verbi duo genera, videlicet	
Eius vtilitas	247	repetitio, & cõmutatio.	183
Exēpla fusius & cõtractius tractantur.	40	Figuræ sententiarũ quæ.	192
Exempla, & testimonia vt citari debent.	157	Earum quatuor genera.	192
Exordium quid.	110	Figurarum omnium vsus nõ tam est in arte, quàm in prudentia.	222. 223
In eo qualis erit Orator.	110	Figurarum vtilitates.	223
Exordia sunt libera in omni genera causarum.	111	Figuris prudēter vtēdũ.	222
Exordiorum vitia.	111	Finis quid.	9
Exordia in suasione qualia.		Ab eo laudamus, & vituperamus.	9
pag.	112	Forma quid, et quotuplex.	10
Exordia in omni statu.	112.	A forma laudatur homo.	10
&	113	Formæ duo officia.	11
Exordium ultimò cogitandum est.	113	G.	
Exordia multa misceri possunt per totã orationē.	113	Genus quid.	52
F.		Generis vsus, et speciei.	53
		Ges	

R H E T O R I C A E.

<p><i>Gestus in oratione valet multum.</i> 241</p> <p><i>Gradatio quid.</i> 189</p> <p style="text-align: center;">H.</p> <p>H <i>Omioptoton quid.</i> 230</p> <p> <i>Homioteleutō quid.</i> 230</p> <p><i>Hyperbole quid.</i> 173</p> <p><i>Hyperbole valet ad amplificandū, & minuendum.</i> 173</p> <p><i>Non sit ultra modum.</i> 173</p> <p style="text-align: center;">I.</p> <p>I <i>mitandi sunt auctores optimi in diuerso dicendi genere.</i> 250. 251. 252</p> <p><i>Imitari quomodo debemus.</i> pag. 252.</p> <p><i>Imprecatio.</i> 196</p> <p><i>Inartificiale argumentū quid pag.</i> 65</p> <p><i>Diuiditur ī quinq; modos.</i> 65</p> <p><i>Interrogationes figuratae.</i> 193</p> <p><i>Inuentio quid.</i> 7</p> <p><i>Inuentio specialis trium generum causarum.</i> 71</p> <p><i>Ironia quid.</i> 165</p> <p><i>Ironia continuata.</i> 165</p> <p><i>Ironie notae.</i> 167</p> <p><i>Ironie vsus.</i> 166</p>	<p><i>Isocolon.</i> 230</p> <p><i>Iudiciale genus.</i> 92</p> <p><i>Eius finis equitas.</i> 92</p> <p style="text-align: center;">L.</p> <p>L <i>Acryma nil citius arescit.</i> pag. 144</p> <p><i>Laudanda personae triplex ratio.</i> 73. 76. 77</p> <p><i>Laudantur res, artes, & virtutes.</i> 79</p> <p><i>Licentia quid.</i> 221</p> <p><i>Loci argumentorū sedes.</i> 7</p> <p><i>Loci multi ad varia loca describenda.</i> 59. 60</p> <p><i>Loci cōmunēs: vt tractentur ab Oratore.</i> 134</p> <p><i>Loci hi habent egregiā probationem.</i> 134</p> <p style="text-align: center;">M.</p> <p>M <i>Aiora argumēta quae.</i> 33</p> <p> <i>Eorum duo modi.</i> 33</p> <p><i>Materia quid, et eius vsus.</i> 17</p> <p><i>Memoria in ordine posita est.</i> 234</p> <p><i>Memoriae ars in cōpositione, & diuisione sita est.</i> 234</p> <p><i>Memoria arte, & natura iuuatur.</i> 235</p> <p style="text-align: right;">T Ad</p>
--	---

I N D E X

Ad confirmandam memoriã remedia. 235. 236	tis. 109
Membrum periodi pars. 231	Methodus prudentiæ. 153
Metaphora quid. 168	In quo consistit. 153
Metaphora sumi potest ex omnibus rebus. 168	Ad eam consilia quædã. 154
Metaphoræ reciprocæ. 170	Methodus prudentiæ Poëtis est familiaris. 155
Metaphora sit ornatus, gra- uitatis, evidentie, & neces- sitatis causa. 171	Metonymia quid, & quotu- plex. 159. 160
In ea quæ vitia fugiẽda. 174	Metonymiæ modus primus. pag. 160
In metaphora fingenda non sint aliena similitudo. 175	Metonymiæ secũdus modus. pag. 161
Metaphora quæ suauissima. pag. 175	Metonymiæ tertius modus. pag. 162
Metaphoræ vsus. 176	Metonymiæ quartus modus pag. 163
Metaphora habet gravitatẽ. pag. 177	Metonymiæ hi modi aliquan- do in vno exẽplo confun- duntur. 164
Metalepsis est metonymia ge- minata. 164	Mimesis est ironiæ species. pag. 167
Methodus quid. 3. 107	Minora quæ. 35
Methodus doctrinæ, & pru- dentie. 107	Minorum duo modi. 36
Methodus doctrinæ est vnica in tradendis artibus benè. pag. 108	Motus animorũ quid. 139
Methodus doctrinæ est cõmu- nis Oratoribus, & Poëtis	Motus vnde sumitur. 140
	Mouetur quisq; facile in rẽ suam. 141
	Ad mouendum quæ confide- ran

<i>randa.</i>	141	<i>Narratio nō est in suafione.</i>	
<i>Mouemur citius rebus singu-</i>		<i>pag.</i>	121
<i>laribus, quā vnuerfali-</i>		<i>Narrationis virtutes ex Cic.</i>	
<i>bus.</i>	142	<i>pag.</i>	121
<i>Mouēt citius clarè dicta, quā</i>		<i>Narratio dilucida, probabilis,</i>	
<i>acutè, & visa, quā audita.</i>	143	<i>lis, breuis, illustris, & suauis.</i>	122
<i>Mouent exempla, comparationes,</i>		<i>Narrant in iudicio accusator,</i>	
<i>& similitudines, & sententiæ peruulgatæ.</i>	143	<i>& defensor diuersa ratione.</i>	123
<i>Mouemur tribus modis.</i>	145	<i>In narrando seruari debet ordo temporis.</i>	123
N.			
N <i>Narratio quid.</i>	114	<i>Natura quid tribuat Oratori futuro.</i>	1. 2. 3.
<i>Narratio est multiplex.</i>		<i>Notatio quid.</i>	44
<i>pag.</i>	114	<i>Differt à definitione.</i>	45
<i>Narratio vera, probabilis, & licentiosa.</i>	115	<i>Notatio cōtinet multam eruditionem.</i>	45
<i>Narratio tēporis, et loci.</i>	115	<i>Notationis vsus.</i>	46
<i>Narratio personæ.</i>	115	<i>Numerus poëticus, & Oratorius.</i>	229
<i>In narratione res summatim narranda est.</i>	116	O.	
<i>Narrationis optimæ exemplū</i>		O <i>Cocupatio quid.</i>	199. 209
<i>pag.</i>	116	<i>Eius vsus.</i>	209
<i>Narratio probabilis quæ.</i>	118	<i>Optatio quid.</i>	196
<i>Narratio fabulosa.</i>	119	<i>Optationis vsus.</i>	196
<i>In ea loquentium differentia seruari debet.</i>	119	<i>Orationis partes sex.</i>	110
<i>Narratio in laude, quæ.</i>	120	<i>Oratio meditata habet in</i>	

I N D E X

suadendo multum roboris:	Philosophiæ descriptio.	63
Et est pro cuiusq; ratione	Ploca quid.	187
aptanda. 87. 88	Pclyptoton quid.	189
P.	Fit tribus modis.	189
P Aria quæ.	Præteritio, vel prætermisio.	
Eorum notæ.	pag.	208
Partitio quid.	Præteritionis usus.	209
Partitio vna ex orationis par-	Prætermittendi formulæ.	
tibus.	pag.	210
Ea perspicuam reddit oratio-	Priuantia quæ.	27
nem.	Differunt ab aduersis.	27
Partitio vt sit collocāda.	Prolepsis quid.	199
In ea ordo seruandus est	Ea est obiectionis, & depul-	
In partitione est vtendum trā-	sionis.	200
sitionibus.	Eius vsus.	201
Pedes dissyllabi, & trissylla-	Pronuntiatio quid.	237
bi.	Eius partes.	338
Periodus quid.	Pronuntiandi modus.	241
Periodus breuior, & longior.	Pronuntiatio miram vim ha-	
pag.	bet in dicendo.	237
Peroratio quid.	Pronuntiatio in dicendo do-	
Fit per enumerationem, &	minatur.	237
per motum animorum.	Propositio vna pars oratio-	
In peroratione argumēta gra-	nis.	123
uia esse debent.	Conciliat multum auditoris	
Permissio quid.	animum.	123
Permissionis vsus.	Cum ea Poëtæ exordiū mis-	
Petitio quid.	auerunt.	124
	Pro	

R H E T O R I C A E.

Proponendi duæ formæ. 125	Repetitio dissimilis. 186
Prosopopœia quid. 203	Eius genera tria. 186
Est plena, vel imperfecta. pag. 203	Repugnantia quæ. 30
Eius vsus in omni causa. 205	Rhetorica constat ex natura, & arte, & exercitatione. 1
Assumitur, & deponitur cum apparatu verborum. 205	Rhetorica quid. 4
Ad eam assumendam apparatus multi. 206	Eius finis. 4
In ea decôrû servandum. pag. 207	Rhetoricæ materia. 4. 5
Q.	Eius officia, & instrumenta. pag. 5
Q ualitas absoluta & assumptiva. 96. 97	Rhetoricæ partes quæ propriæ, & quæ mutuatae. 6
Quæstio quid, & quotuplex. pag. 8	Reticentia quid. 217
Quæstio finita, & infinita. 92	Eius vsus. 218
Quæstiones ad quas oratio suavisia dirigitur. 89	S.
R.	S alutatio refertur ad optationem. 196
R egio à quibus locis describitur. 59	A salutatione epistolæ abesse debet assentatio. 258
Relata quæ. 27	Similitudo quid. 37
Repetitio quid. 183	Eius duo modi. 37
Repetitio similis. 183	Eius notæ. 38
Eius quatuor genera. 183	Ad eam referuntur fabulæ, & exempla. 40
	Similitudo differt à comparatione. 40
	T 3 S pe

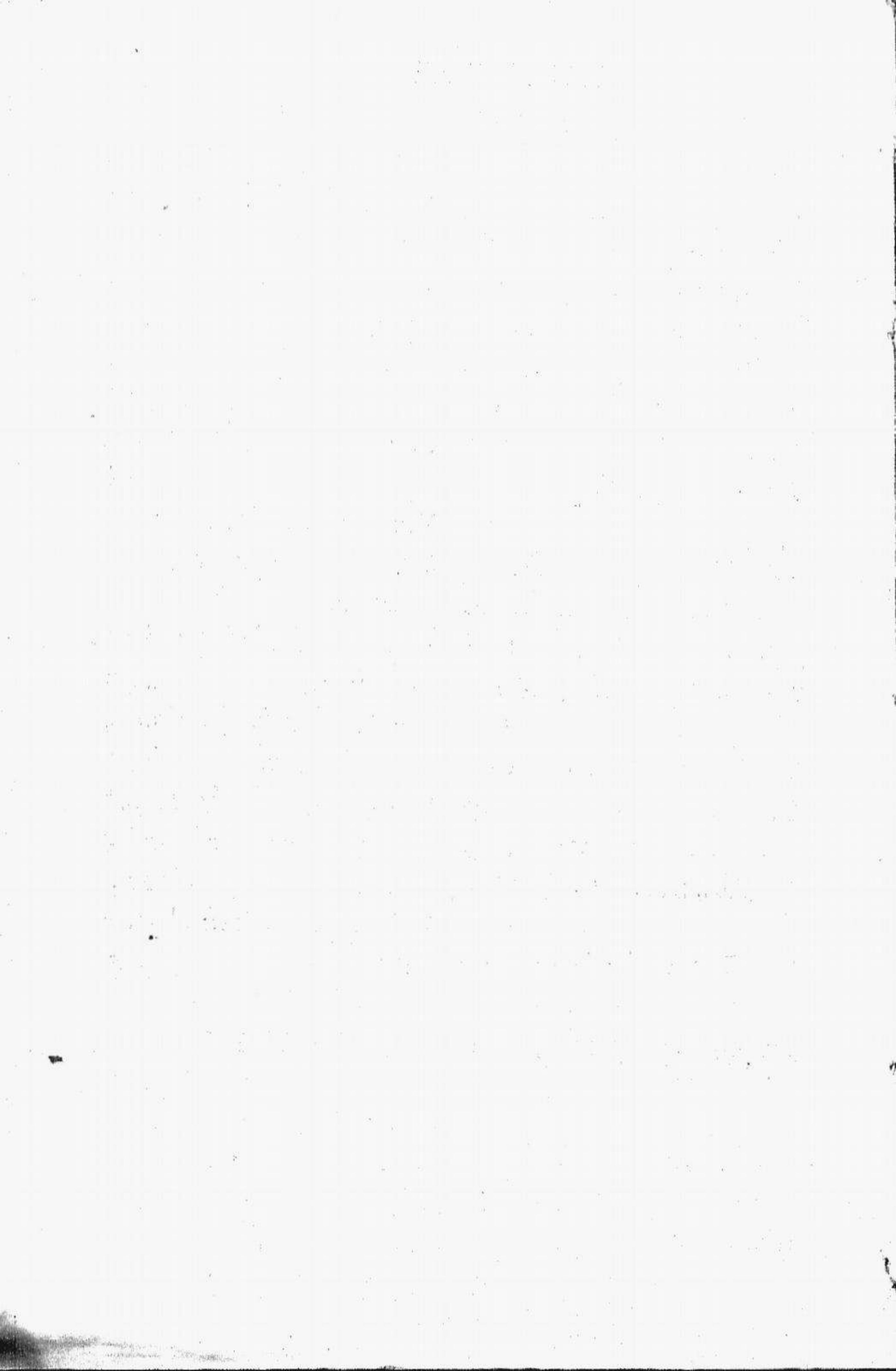
I N D E X

<i>Species quid.</i>	52	<i>Ad suadendum valēt exem-</i>	
<i>Eius vsus.</i>	53	<i>pla.</i>	89
<i>Status coniecturæ quis.</i>	94	<i>In suasionē qui affectus con-</i>	
<i>Status definitionis.</i>	95	<i>citandi sunt.</i>	90
<i>Eius materia diuisa in tres</i>		<i>Suadendus auditor ad opus</i>	
<i>partes.</i>	96	<i>cum iam ei persuasimus.</i>	
<i>Status qualitatis.</i>	96	<i>pag.</i>	91
<i>Eius depulsio est, rectè feci.</i>		<i>Subiecta quæ sint.</i>	21
<i>pag.</i>	97	<i>Ab eis laudamus, aut vitupe-</i>	
<i>Status cōiecturæ depulsio est</i>		<i>ramus.</i>	21
<i>negatio.</i>	97	<i>Subiectio quid.</i>	202
<i>Status definitionis depulsio</i>		<i>Eius tres modi.</i>	202
<i>est, quòd non sit in re, quod</i>		<i>Sustentatio quid.</i>	221
<i>in verbo ponitur ab aduer-</i>		<i>Syllogismus quid.</i>	104
<i>sario.</i>	97	<i>Eius species.</i>	105
<i>In statu qualitatis ratio accus-</i>		<i>Symploce quid.</i>	186
<i>satoris vocatur firmamen-</i>		<i>Synecdoche quid.</i>	177
<i>tum.</i>	98	<i>Eius multi modi.</i>	177
<i>Status plures incidunt in vnā</i>		<i>Synechdoche numerorum au-</i>	
<i>causam.</i>	99	<i>get grauitatem.</i>	179
<i>Status amplior, & strictior.</i>		<i>In syllabis naturæ considera-</i>	
<i>pag.</i>	99	<i>tio.</i>	227
<i>Status inter se relati.</i>	99		
<i>Suasori quæ sunt consideran-</i>		T.	
<i>da.</i>	83	T <i>Estimonia diuina, & hu-</i>	
<i>In suadendo requiritur opi-</i>		<i>mana.</i>	66
<i>nio probitatis, & pruden-</i>		<i>Testimonia diuina præstant</i>	
<i>tiæ.</i>	86	<i>omnibus argumentis.</i>	66

Testis

RHETORICAE.

<p><i>Testimonia humana bifariã</i> diuiduntur. 67</p> <p>Sunt infirmiora omnibus ar- gumentis. 68</p> <p><i>Testimonia humana cur di-</i> cantur argumenta inartifi- cialia. 68. 69</p> <p>Eorum vsus. 69</p> <p>Totum quid. 49</p> <p>Totius significatio præcipua. pag. 50</p> <p>Transitiones sunt utiles ad docendum, & delectandũ. pag. 128</p> <p>Transitio perfecta, & im- perfecta. 128</p> <p>Transitiones variæ. 129</p> <p>Tropus quid. 159</p> <p>Eius quatuor genera. 159</p> <p>Troporum omnium octo vsus. pag. 180</p> <p>Eorum exercitationes qua- tuor. 181</p> <p>Troporum præstantia. 179</p>	<p style="text-align: center;">V.</p> <p><i>V</i>irtuti soli debetur vera laus. 75</p> <p>Vox arte & natura constat. pag. 238</p> <p>Vocis natura spectatur quan- titate, & qualitate. 238</p> <p>Ad vocem augendã remedia. pag. 238</p> <p>Vocis duæ cautiones. 240</p> <p>Vox varianda pro rerum va- rietate. 241</p> <p>Vox vt varianda in partibus orationis. 242</p> <p>Qualis in ira, in blandiendo, & rogando. 242</p> <p>Vox in figuris verborum, et sententiarum vt varianda. pag. 242. 243</p> <p>Urbs à quibus locis descri- betur. 60</p> <p style="text-align: center;">FINIS.</p>
---	---

CON ESTAS ENMIENDAS ESTA
correcto este libro conforme al original.

Pagin.	Linea.	Erratum.	Correctio.
3	26	finem	finem
4	22	trpis	tropis
8	18	artificialbus.	artificialibus
25	2	quoq; parua)	quoq;) parua
31	21	iriscare	irascare
32	17	miserarium	miseriarum
36	17	satyra 9	satyra 8
36	18	tibi Thersites	tibi sit Thersites
41	22	inconcinua	inconcinna
44	5	quaq;	quoq;
49	1	(s. Muræna)	(s. Muræna.)
49	2	(s. quia	(s. quia
53	19	vi iustitia	vt iustitia
55	19	priprie	proprie
65	6	diuitur	diuiditur
86	5	probatis	probitatis
88	17	ingeranda	ingerenda
92	13	difficilium	difficilimum
97	ulti.	uniquiq;	unicuiq;
112	17	ad	ab
144	13	calide	callidè
150	ulti.	coasta	coacta
167	7	ignomia	ignominia
173	14	minatur	minantur
176	ulti.	nanema	naucm

Pagin.	Linea.	Erratum.	Correctio.
177	4	impedentibus	impendentibus
181	4	apophthegmata	apophthegmata
186	16	comitis	comitijs
188	14	præcedendis	præcedentis
197	18	que	quæ
209	10	magam	magnam
221	21	iuueni	inueni
222	pen.	colocatione	collocatione
225	26	reddatur	reddantur
231	23	sine	sive
236	2	excitatio	exercitatio
243	13	voce	vocem
256	17	nonas	nonas
260	9	feræ	ferè

En Madrid a tres dias de Julio , de mil y quinientos y nouenta y cinco años.

Iuan Vazquez del Marmol.

1875

